

Vahdet Deryası 1

Vadi-i Hayret

Niyâzî-i Mısri

Divan Yorumları

*Taşınır günde yüz bin can Âdem iklimine her dem
Gelir yüz bin dahi anda bulur imar olur peyda...*

Niyâzî-i Mısri

Özkan Günal

-Niyazi-i Mısri Yorumları 1-

Vahdet Deryası 1

Özkan GÜNAL

Özkan Günal

1974 yılında Bursa'da doğmuş olup halen Bursa'da ikamet etmektedir. Zahir eğitimini Bursa'da tamamlamıştır. İnsanı Kamil olma yolundaki eğitimini, üçüncü devre Melami piri, Seyit Pir Muhammed Nurûl-Arabî Hazretlerinin torunu Kemal Efendi kolundan olan, zahir batın babası Melami Mürşid-i Kâmilî namı Damperli, Halil İbrahim Baki Hz'nin aşk ve irfan mektebinde tahsil etmiştir. Kendisine ekilen aşk, irfan ve melamet neşesiyle hizmet görmekle birlikte edebiyatla da uğraşmaktadır. Rubailer, beyitler, şiirler, sohbetler ve beyit şerhleri ile ayet tefsirleri, roman, deyişler ve hikâyeler çalışmaları da yapmaktadır. Özkan Günal'ın Türk edebiyatına kazandırdığı eserler şunlardır,

Aşkın Dilinden, Gül Kokuları 1 ve Gül Kokuları 2 olan Rubailer çalışmaları

Vahdet Deryası isimli Mısri Niyaz-î Hz'nin şiirleri şerhi çalışması

Aşktır Tevhid-i İnsan isimli Namı Damperli Halil İbrahim Baki Külliyyatı çalışması

Sebebi Yar Cemali isimli deyişler çalışması

Nokta isimli Sayın Mustafa Tatçı'nın Nokta şiirinin yorumu çalışması

Sevgiye Dair, Gitmeliyim ve Özüm Uyanıyor isimli şiir çalışmaları

Ey sevgili canan! İsimli âşık dilinden maşukun anlatıldığı eser

Arayış isimli eser Tasavvufi alanda Risale-i Vehbiye şerhi roman çalışması

Dembir isimli Melamet sohbetleri, çalışması

Tasavvufta Kandiller isimli Kandiller ve Mevlid-i Şerif yorumları çalışması

Ona Ruhumdan Üfledim isimli sohbetler çalışması

Ey İnsan! İsimli Yasin suresi yorumu çalışması

Akbaş isimli hikâyeler çalışması

Teşekkür Yazısı

Bu Fakiri,

Bıkmadan, usanmadan sürekli tevazu, hoşgörü, sabır ve saygının yanında, sonsuz bir sevgi ile tüm kalbini katıp, irfâniyetiyle iki elinin arasında yoğuran canımın cananına, kendi güzelliğini bu Fakir'den yansıtan zahir bâtın babam, namı Damperli, İbrahim Günal'a çok teşekkür ediyorum.

Ellerinden gelen yardımı esirgemeyen âşıklara çok teşekkür ediyorum.

Bana bu imkânı tanıyan ve yazılarımı yayınlamaya lâayık bulup, sizlerle ulaşmama vesile olan Emek Yayınevi'ne de ayrıca teşekkür ediyorum.

Bu kitabı okuyan siz değerli okuyuculara teşekkür ediyorum.

Bir kitabı değerli ve güzel kılan okuyucusudur.

İyi ki varsınız.

Özkan Günal

SÖZ BAŞI

Bu kitapta, Gönüller Sultanı Niyâzî-i Mısrî Hazretlerinin ilahî aşkından kelimeler olarak dile gelmiş olup ruhlara temas eden ve gönül bahçelerinde mânâ zevklerinin yeşermesine sebep olan beyitlerinin Fakir’de oluşturduğu mânâ zevklerini bulacaksınız.

Mısrî-i Niyâzî Hazretlerinin beyitleri, Kur’ân-ı Kerim’deki Hak kelâmı âyetlerin ve Cenab-ı Resulullah Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed Mustafa’nın hadislerinin açıklımıdır.

Kendi idrâkimize göre yapmaya çalıştığımız şerhlerde, beyitlerin gönlümüze düşürdüğü âyet-i kerime ve hadisleri göreceksiniz. Bu şerhler, Fakir’in kendi mânâ âlemine doğan mânâ zevklerinin âyetler ve hadisler yardımıyla ifadesi olup ilk ve son değıldir.

Cenab-ı Allah’ta son olamayacağı için Cenab-ı Allah’ı tanıtan, anlatan, bildiren ilimde ve bu ilimden oluşan anlayışlarda da son olmaz. Kova, denizi içine alamaz; ama kendisi denizde bâtin olunca deniz olur. Unutulmamalıdır ki “olmak” yoktur, “yolunda olmak” vardır. Bilgi, kullanıldığı zaman bizi zahmetten kurtarır, bilmiş olmak yetmez. Bilgi, bizden mesuliyeti kaldırmaz, aksine bize kendisi kadar daha mesuliyet yükler.

İrfaniyet, birdir ve bu irfâniyet Cenab-ı Allah’ın kemaliyle tecelli ettiği Muhammedî irfâniyettir.

Gönül, birdir ve bu gönül, Cenab-ı Allah’ın sığıdığı beytullah olan “Muhammedî gönül”dür.

Aşk birdir ve bu aşk, Cenab-ı Allah’ın zuhuru olan “Muhammedî aşk”tır.

İlim birdir ve bu ilim Cenab-ı Allah’ın zâhir olarak anlatıldığı “Muhammedî ilim”dir.

Kendimizi, bir olan bu tecellilere lâıyk hâle getirdiğimizde bizde de tecelliye gelirler, iki olmazlar.

Cenab-ı Allah, tâlip olup talebi doğrultusunda hizmet edenlerin yâr ve yardımcısı olsun, cemâliyle şereflendirsün, inşaallah.

NİYAZİ-İ MISRİ

Mehmet Niyâzî, 1617 yılında Malatya’da doğmuştur. Babasının bir Nakşibendi tarikatı mensubu olmasına rağmen, henüz 21 yaşında iken Halvetî şeyhi Malatyalı Hüseyin Efendi’ye intisap etmiş, Kâdirî bir mutasavvıftan istifade etmiş olan Mısırî-i Niyâzî Hazretleri mânâsını geliştirmek için hizmet etmiştir.

Diyarbakır ve Mardin de mantık ve kelam okudu, gayp ilimleri anahtarı ilmini öğrenmek üzere Mısır’a gidip Kâdirî bir şeyhe tâbi oldu.

Bir gün şeyhi ona “Zâhir ilim talebinden tamamen vazgeçmedikçe tarikat ilmi sana açılmaz.” dediğinde niyaz ile Allah’a istihare ettiğini, rüyasında Abdülkâdir-i Geylânî Hazretlerinin Niyâzî’ye nasibinin bu şehirde olmadığını ve “Senin şeyhin bu şehirde değildir.” diye Anadolu’yu işaret ettiğini “İrfan Sofraları” adlı eserinde anlatmaktadır. Bunun üzerine şeyhinden izin ister. Rüyasını duyan şeyhi, kendisine hilafet vermeyi teklif ederse de o gitmekte ısrar eder ve izin alıp Mısır’dan ayrılır Anadolu yoluyla İstanbul’a gelir. Sokullu Mehmet Paşa Medresesi’nde bir hücrede irşâda başlar.

Daha sonra İstanbul’dan Bursa’ya gidip orada Veled-i Enbiya Camii kayyimi Ali Dede’nin evinde ve Ulu Cami yakınındaki medresede oturan Niyâzî-i Mısırî, yine bir rüya üzerine Uşak’a giderek Halvetiyenin Elmalılı Yiğitbaşı Ahmet Efendi kolundan ve Ümmî Sinan halifelerinden Şeyh Mehmed’e intisab eder. “Akıbet şeyhim, göz be-beğim, kalbimin devası” olarak ifade ettiği Şeyh Ümmî Sinan Elmalı (k.s) ile Elmalı’ya giderek şeyhinin dergâhında hizmet görmeye başlar. Şeyhine tam bir teslimiyet ile bağlanan, verdiği ikrâra da sadık kalıp varlığını tümüyle şeyhine teslim ederek irâdesini şeyhinde tecelli eden külli irâdeye tâbi kılan Niyâzî-i Mısırî bu vesileyle şeyhinin gönlüne girmiştir.

Ümmî Sinan Hazretleri, bir ramazan ayının cuma günü kendisine:

-Oğlum, bu gün cuma namazını camide sen kıldır. Hutbede ramazan ayının ve oruç tutmanın güzelliklerini anlat, oruç tutmamanın mesuliyetten kaçmak olduğunu vebalinin büyük sonuçlar doğuracağını anlatmanı istiyorum, der.

-Eyvallah efendim, diyen Mısırî Niyâzî Hazretleri dergâhtan çıkıp camiye gider. Efendisinin isteğini yerine getirir, çok güzel bir hutbe icra eder. Tüm cemaat hayranlıkla kendisini dinler, kendisinden çok hoşnut olurlar. Namazın bitiminde herkes kendisine itibar için etra-

finda toplanmışken yanına meydan kardeşi gelir, elinde beze sarılı bir şeyler vardır:

-Kardeş, bunu efendi gönderdi. İçindekini hemen burada yesin buyurdu, der.

-Eyvallah, diyen Mısrî-i Niyâzî Hazretleri gönderilenleri, kendisini takdir etmek için toplanan halkın arasında yemeye başlar. Bunu gören halk, takdiri bırakıp kendisini zem etmeye, aşalamaya, hakaret etmeye başlar; hatta yüzüne tükürenler bile olur. Niyâzî Sultan tümüne sabır gösterir, yaşanan bu tecellinin, kendisinin kemâlâtı için olduğunu bildiğinden sıkıntıya düşmez, kimseyi de incitmez. Dergâha geri döndüğünde efendisi Ümmî Sinan Hz:

-Evlad, bu tecellinin senin kemâlâtın için yaşanması gerekiyordu. Ulaştığın yer, nefsine paye çıkartmaya müsait olduğu için nefsini kırmak adınaydı. Şimdi gir hücreye ve 61 gün oruç tut, der.

-Eyvallah efendim, der ve halvete girer.

Mısrî-i Niyâzî Sultan, gönüller sultanı olma yolunda efendisine tam bir teslimiyet ile bağlanmıştı. Kendi varından geriye hiçbir şey bırakmadığı için safî gönül eri olan sultan, gönülle görür, işitir, muhabbet eder hale gelmiştir. Onun efendi kabul ettiği ve gönülden bağlandığı Ümmî Sinan Hazretlerine olan aşkı, kendi aslı olan aşkın zâhir olmasının vesilesidir.

Bir gün Mısrî-i Niyâzî Hazretleri efendisine:

-Efendim, çok uzun yıllar oldu köyümden çikalı. Anam, babam sağ mıdır ölmüş müdür bilmiyorum. Destur varsa bi köyüme gidip geleyim, der.

-Ben sağ olduğum sürece iznim yok evlat, cevabını alır.

-Eyvallah efendim, der.

Aradan geçen yıllar sonunda emri vaki gerçekleşip Ümmî Sinan Hazretleri Hakk'a yürüdüğünde meydandaki tâliplerden bazıları kendisine:

-Artık köyüne gidebilirsin, der.

-Neden, diye sorar.

-Efendi, ben sağ olduğum sürece gidemezsin demişti. Şimdi öldüğüne göre gidebilirsin, cevabını alınca:

-Siz efendiyi öldürdünüz mü? Benim için efendi sağ ve dünya var oldukça sağ olacak, karşılığını verir.

Efendisine olan imanı ve bu imanda leke olmayışı, Ümmî Sinan Hazretleri esmasıyla tecelli eden Muhammedî irfâniyete kendisini lâayık hâle ulaştırdığından, Muhammedî irfâniyet kendisinden de te-

celliyeye gelir. Bu tecelli neticesinde, kırk yaşına ulaştığında Mısırî, Ümmî Sinan'dan hilafetini alarak irşâda başlar.

İşte onun mücadele hayatı bundan sonra başlar. Uşak, Çal ve Kütahya'da bulunmuş; Bursa ve Edirne'den sonra bir müddet İstanbul'a yerleşmiştir.

1669 tarihinde Bursa'ya gelmiş, Bursa'da Ulu Cami civarında bir hücrede irşâd, camide vaazlara devam etmiş; bir yandan da geçimini temin ve yoksullara yardım maksadıyla mum yapıp satmıştır. Abdal Çelebi adlı bir tüccar Niyâzî'ye bir dergâh yaptırır. Bursa'da Ulu Cami'nin kible tarafında, şu anda postanenin bulunduğu köşede, dergâh 1669-1670 tarihinde merasimle açılmıştır. Bursa'da tekkesini kurduğu yıllar, tekke ve medrese tartışmalarının en yoğun olduğu yıllara rastlar; sesli zikir meclisleri yasaklanmıştır. Mısırî bu karara uymamış ve açıkça mücadele etmiştir. Hacı Mustafa adlı birinin kızı ile evlenir. Bir kız çocuğu olur.

Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'nın daveti üzerine Edirne'ye giden Niyâzî, bâtinî bazı sözler söylediğinden 1673'te Rodos'a sürülür. Dokuz ay sonra affedilerek Bursa'ya döner.

Dönüşte Bursa'da çalışmaya devam etmiş, 1677'de Rusya seferi için halkı cihada davet etmek amacıyla 300 kişilik bir derviş grubuyla Edirne'ye geçmiş, Selimiye Camii'ndeki bir hutbesinden dolayı bu kez Limni Adası'na sürgün edilmiştir.

İki sene sonra affedilmesine rağmen dönmez ve Limni'de Mısırî Dergâhı kurar. On beş yıl sonra tekrar Bursa'ya gelir.

Niyâzî, 30 Haziran 1693 salı günü Edirne'ye gelip vaz etmek üzere Selimiye Camii'ne indiği zaman, halk caminin etrafını almış, kalabalıktan içeriye girilemez olmuştur. Bu durum karşısında Sadrazam, Niyâzî-i Mısırî'nin eğer derhal sürgün edilmezse büyük bir karışıklık çıkacağını padişaha telkin ederek Niyâzî-i Mısırî'nin Limni'ye gönderilmesi hususunda bir ferman alır. Tekrar Limni'ye sürülür (1693). Orada, bir müddet sonra, 16 Mart 1694'te, 78 yaşında vefat eder.

Değişik tarikatlara mensup kişilerden istifade etmiştir. Onun beyitlerine farklı tarikatlara bağlı kişiler şerh yapmışlardır.

Cenab-ı Allah, manasından bizleri ayırmasın.

**Ey gönül gel gayriden geç aşka eyle iktida
Zümre-i ehl-i hakikat aşkı kılmış mukteda**

**Cümle mevcudat u malumata aşk akdemdürür
Zira aşkın evveline bulmadılar ibtida**

**Hem dahi cümle fena buldukta aşk baki kalır
Bu sebebden dediler kim aşka yoktur intiha**

**Dilerim senden Hüdaya eyle tevfiğin refik
Bir nefes gönlüm senin aşkından etme gel cüda**

**Masiva-ya aşkının sevdasını gönlümden al
Aşkını eyle iki âlem de bana aşına**

**Aşk ile tamuda olmak cennetidir âşıkın
Lik cennette olursun tamudur aşksız ana**

**Ey Niyâzî mürşit istersen bu yolda aşka uy
Enbiya vü evliyaya aşk olup dur rehnüma.**

**Ey gönül gel gayrıdan geç aşka eyle iktida
Zümre-i ehl-i hakikat aşkı kılmış mukteda**

(Ey gönül, gel, başkalarından geç, aşka tâbi ol. Ehli hakikatte olanlar aşkı rehber edinmiş.)

Her türlü istek ve duygularımın kaynağı olan içimdeki ben, dünyaya, gelip geçici olanlara heves etme. Dünya denilen senin ile Allah arasına girenler olup kişiye göre değişir. Kısacası Allah'tan ayrı varlık verdiğin ve sevdiğin her ne ise odur, oysa Allah'tan gayrılar Allah tarafından yaratılmış olup gelip geçici ve fanidir. Bu konuda Cenab-ı Allah: “*Kullu nefsin zâikatul mev't ve neblûkum biş şerri vel hayri fitneh ve ileynâ turceûn.*” (Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de, şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz.)¹ buyurmaktadır. Allah ile arana perde olanları terk et, sahte güzelliklere sevgi duymaktan ve muhabbet etmekten al kendini, sevgi ve muhabbetini Allah'a yönelt. Unutma, Allah aşkından gerisi yalandır. Allah aşkıyla yanan ve bu yolda gayreti, azmi olanlarla, bu yolda samimi olanlarla birlikte bulun; dünya harisi olma, bu dünyada yaşadığımız için lüzumlu olan ihtiyaçların fazlasını talep etme.

Allah'ın dostluğuna ulaşanlar hep böyle yapmıştır. Dünyada yaşamalarına yetecek kadarı ile meşgul olmuşlar ve bu meşguliyetleri de yine Allah ile olmuştur. Allah ile sevmişlerdir. Onların haliyle hallen.

Yaşamının merkezine neyi koyduysan ona hizmet eder, onunla ömrünü tamamlarsın. Yaşamının merkezine, yaratıcı olan Rabb'ini koyarsan ebedî dostluğa erersin. Kıblende ne varsa secden ona olur.

Bu hakikatın sahibi, bulunduğu anda seni âşıklar meydanına lâayık hale getirecek olan; irfâniyetini sana muhabbet eden, bildiren, kendi varlığını Hakta ifna edip Hakk'ın varlığıyla bulunan mürşidii kâmilinden yüz göstermekte. Ona teslim ol. Soyunup varından aşk deryasına dalanların kendilerine ait nispet varlıkları kalmaz. Nasıl ki bir insan denize gidip derinlere dalınca kendisi gözükmez, görünen denizdir, işte aşka tutulan da aynı öyledir. Aşk ihâta eder ve kendisinden gayrı bırakmaz.

Düşün, denizin içerisinde balığı var, midyesi var, yosunu var, kumu var, tuzu var, suyu var; kısaca denizi oluşturan bütün öğeler

---

¹ Enbiya suresi 35. âyet:

mevcut. Şimdi hepsine tek tek birey olarak bakarsak hepsinin bir varlığı var; ama bu çoğul olan varlıkların her biri aslı itibariyle deniz denen bütünü oluşturuyor ve bütüne bakıp deniz denildiğinde, deniz ile bir oluyor ve denizde görünmüyorlar.

İşte aşk, varlığı kaplayınca her zerre aşkın içinde aşk ile bütün olur, gayrı görünmez bu sebeple de aşkı rehber edinip aşka varanlar Hakk'a varmış olurlar. Aşk güzel olduğu için kapladığı her yeri de güzelleştirir; çünkü aşk, aklın değerlerini hükümsüz kılar.

Bize ikilik çıkartan, güzel çirkin ayrımı yaptıran noksan aklımızdır.

Ve mâ halaknes semâvâtî vel arda ve mâ beynehumâ illâ bil hakk(hakkı), ve innes sâate le âtiyetun faşfehis safhal cemîl(cemîle). (Ve biz, gökleri ve yeryüzünü abes olarak halk etmedik ve kıyâmet, mutlaka gelecektir, aldırış bile etme, bir hoşça vazgeç onlardan şimdilik.)² buyurulmakta.

“Abes” çirkin, uygun olmayan anlamında kullanılmaktadır. Süt üreten canlıdan süt çıkmakta; ama bir de tezek çıkmaktadır. Bizim anlayışımıza göre süt güzel, tezek çirkindir; oysa bir bahçivana göre, bir güle göre tezek güzeldir. Biz uzak durmak isteriz, gül yakın gelsin ister ve ehli olan bahçivan tezeği gülün dibine koyar da gül gıdalanır. Tezek, üzerine dökülen su ile gördüğü güneş sayesinde gül dibindeki toprakta erir yok olur. Gülün köklerinden güle ulaşır o gülden renk ve misk kokusu olarak zuhura çıkar.

Bizim ne güzel kokuyor ve ne güzel çiçek diye zikrettiğimiz aslında çirkin dediğimiz tezekdir.

Bu sebeple noksan anlayışımızı devre dışı bırakıp âlâ anlayışla bu âleme bakarsak çirkinlikler bakışımızdan kalkar. Görülen değil, gören güzeldir, ibaresi gereği sen güzel görürsen âlem güzel görülür. İşte aşkın hâli, aşka iktida eyleyenlerin hal'i budur.

“Va'lemû ennemâ emvâlukum ve evlâdukum fitnetun ve en-nallâhe indehû ecrun azîm (azîmun).” (Ve iyi biliniz ki, mallarınız ve evlatlarınız birer imtihan aracından başka bir şey değildir. Allah katında büyük ecir vardır.)³

İmtihan aracı, fitne olanları ve Allah'ı zikretmelerine mâni olanları, sevgi ve muhabbetini Allah'a yönelip ikilikten geçerek yaşantılarını “*Kul men harreme zînetallâhilleti ahrece li ibâdihî vet tay-*

² Hicr suresi 85. âyet

³ Enfal suresi 28. âyet

*yibâti miner rızk(rızkı), kul hiye lillezîne âmenû fil hayâtid dunyâ hâlisaten yevmel kıyâmeh(kıyâmeti), kezâlike nufassıul âyâti li kavmin ya'lemûn(ya'lemûne).”(De ki: “Allah’ın, kulları için yarattığı ziyneti ve temiz rızkı kim haram kıldı? De ki: “Bunlar, dünya hayatında müminler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür. İşte bilen bir topluluk için âyetleri, ayrı ayrı açıklıyoruz.”)*⁴ âyetinde ifade edildiği şekilde ilahî aşk ile ziynete çevirmiş olanlardır.

Cümle mevcudatı malumata aşk akdem dürür

Zira aşkın evveline bulmadılar ibtida

(Bilinen bütün varlıklardan evveldir aşk. Çünkü aşkın evveline başlangıç bulmadılar.)

Kâinatta ki her zerre, Allah’ın bilinmeklik muradı doğrultusunda Allah’ın zikretmesiyle, aşkıyla yaratılmış olup, yaratılmışlığıyla özünde bu aşkı taşımaktadır.

Aşk, Hakk’ın varlığının açığa çıkmasıdır.

Aşk, yaratılma yok iken Cenab-ı Allah zatıyla teklikte iken Allah’ta mevcuttu. Kur’ân-ı Kerim’de “*Huvel evvelu vel âhiru vez zâhiru vel bâtin(bâtını), ve huve bi kulli şey’in alîm(alîmun).*” (O, ilk ve sondur. Zâhir ve Bâtın’dır. O, her şeyi hakkıyla bilendir.)⁵ bildirildiği gibi hiçbir şey yok idi yalnız o var idi. Yaratılmış olan her zerre istisnasız, zat-ı ilmiyesinde zuhura çıkarak şehâdet âleminde tecelli olmuştur. Şehâdet âlemindeki yaratılmışlık, Allah’ın yarattığıyla bilinmek istemesi neticesinde zâhir oluşudur ve her esmanın müsamması Allah’tır. Onun muradının sebepleridir. O tüm oluşumları bilendir. Her işi hikmet tahtından işleyen ve abes yaratmayandır.

“*Kul huvallâhu ehad.*” (Mutlak varlık olan Allah tektir.)⁶ âyetinde Cenab-ı Allah’ın zatının tekliği vurgulanmaktadır. Cenab-ı Allah, zatı ile tektir ve zatından gayrısı olamaz. Zatı anlamak, zatı bilmek mümkün değildir; ancak Allah kendi zatını yine zatıyla bilir görür; çünkü zatının tecelli ettiği yerde zatından gayrısı kalmaz. Tevhit seyr-i sülükünde, sâlik, kendisini var ettiği *nispet efal’ini*, Allah’a tevhid ederek; *nispet sıfat’ını* Allah’a tevhid ederek; *nispet vü-*

⁴ Araf suresi 32. âyet

⁵ Hadid suresi 3. âyet

⁶ İhlas suresi 1. âyet:

cut'unu Allah'a tevhid ederek, "ben" dediği ego olan şirk varlığını hükümsüz kılarak Peygamber Efendimizin: "*Mutu kable ente mutu.*" (Ölmezden önce ölünüz.) hitabını hâl ile gerçekleştirmek sonucu, nefesine ölümü tattırmıştır ve kendisi kalmadığı için ispata Allah çıkararak Hak ismini almıştır. Bu idrâk boyutunda sâlikin kendi kıyame-ti kopmuş, Allah'tan gayrı ne varsa helâk olmuştur; geriye zatın zatiyesi kaldığından, zatı, tekliği ile tecelliye gelmiştir. Sıfatlar ve fiiler zatında bâtındır; henüz halkiyet, yaratılma gerçekleşmemiştir. Cenab-ı Allah zatı ile tektir. İnsan bir tevhit meydanında işlenerek bu zevklere hâl ile erdiğinde, hakikat nazarıyla ancak o zaman "Kul hüvellâahü ehad." demiş olur.

"*Allahus samed.*" (Kendisine her şeyin muhtaç olduğu Allah, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan mutlak bir varlıktır.)⁷

Zatın tecellisinde, zatından gayrısı yoktur ve Cenab-ı Allah'ın yaratılmış ile teşbihe çıkmış olması, teşbihe çıkışındaki hale gereksinim duyuyor olması demek değildir.

Zatında bâtın olan halk, Cenab-ı Allah'ın yaratması sonucu halkiyete çıkacaktır. Kendiliğinden oluşması yani sıfatların ve fiillerin kendiliğinden zuhura çıkması mümkün değildir. Cümle sıfatlar, zatına bağlıdır ve zuhura, zatın hangi özelliğinin ispatı olarak çıktıysa o özelliği ispat ve muhabbet eder. Zat, sıfatlar ile zuhura çıkıp, görülüp, bilinip muhabbet ediliyor olsa da bu hal, zatın sıfatlara ihtiyacı vardır demek olmaz; bu düşünce şirktir.

Hadise Cenab-ı Allah'ın yaratma keyfiyetinden ibarettir; zarurîlik değildir.

Sıfatın varlığı, zatına tâbidir ve zatıyla mümkündür. Helak olan, fena bulacak olan yine sıfattır. Örneğin, buzun varlığı su ile mümkündür; buzun içinden suyu alırsan geriye hiçbir şey kalmaz. Buzun suya ihtiyacı vardır; çünkü varlığının esası odur; ama suyun buza ihtiyacı yoktur, o su olmasıyla vardır ve varlığı daimidir.

"*Lem yelid ve lem yûled.*" (O, ne doğurdu, ne de doğuruldu.)⁸

Cenab-ı Allah'ın zatında bâtın olan halkın yaratılmışa çıkması yine kendisi ile olduğundan, yaratılan diye zikretmek muhabbet içindir. Özü itibariyle yaratılma yoktur, her daim kendi zuhuru ve tecellisidir. Yaratılma olması için kendisinden gayrısı olması gerekir ki mümkün değildir.

⁷ İhlas suresi 2. âyet

⁸ İhlas suresi 3. âyet

Burada Hak, halk elbisesi giyer, halk diye zikredilen de yine Hak'tır.

Bu sebeple yaratılmışsa sıfat olarak çıkan halk, zatın tenzihte iken teşbihe gelmesidir ve teşbihe çıkması, tenzih oluşunu hükümsüz bırakmaz. Cenab-ı Allah zaten zatı ile tenzihteydi. Halk bilse de bilme- se de Hak, zâhirdedir; kendi varlığını her an şan alışıyla seyrân et- mekte, bilmektedir. Devran, kendisinden kendisine olmaktadır.

“Ve lem yekun lehu kufuven ehad.” (Hiçbir ortağı da yoktur.)⁹

Halk'ın kulluğa çıkışı, zatın, sıfat olarak teşbihe çıkışı olup hangi sıfat, zatın hangi güzelliğine mazharsa o güzelliği ile yüz gösterir. Yaratılmış olan her zerrede Hakk'ın varidâtı vardır, halk bu varidâtle mümkündür ve yine bu varidâtı ispat eder.

Siret nazarıyla yapılan bakış zaten bu varidâttir.

Varidât tektir. Tek bir suretle kayıtlamak yanılığı olur. Örneğin, ağaçta da Hakk'ın varidâtı vardır; ama bu varidâtın olması, ağaç, Allah oldu demek değildir. Kul, en fazla kul'dur. Allah kimseye Al- lahlığı vermez.

Kul, Allah'ı kendisine nispet edip kendisini ilahlaştırmadan aczi- yetini terk etmeden Hak ile her yüzde Hakk'ı seyrân edendir.

Zâhire çıkış, yaratılmış ile olup yaratan, Allah'tır. Yaratılmış, Al- lah'a denk olamaz.

Kelam sıfatı senden zuhura çıkar ve seni ispat eder, senindir, sen- den ayrı değildir; ama sen, senden zuhura çıkan kelam sıfatı değildir. Kelamın sana denk değildir senin kelamındır.

Zatı sıfatlarından Kıdem sıfatı:

Allah'ın varlığının başlangıcı yoktur. Allah sonradan meydana gelmiş bir varlık değildir, hiçbir şey yok iken o yine vardı. Bunu dile getirip anlayışımızda keşfini yapmak gerekir. Cenab-ı Allah'ın evve- li olmadığından, aşkın da bir başlangıcı yoktur. Ancak belirli bir mertebe ve makamdan sonra oluşur zannında bulunma. Yapman gereken ekilen tohumu hizmet ederek üzeri dünya sevgisiyle örtülen Allah aşkını açığa çıkartmaktır.

Aşk, öyle bir kavramdır ki kelama gelmeyen anlatılabilmesi için esma giymiştir ve bir kalıba girmesi mümkün değildir. Nasıl ki kova içerisine deryayı alamaz, bu mümkün değildir; ama kendisi

---

⁹ İhlas suresi 4. âyet

deryada kaybolur ise işte insan da Allah aşkını açığa çıkarttığında kendisi aşkta yok olur.

Şimdi karşımda bir ağaç var; ama ben elimi gözlerimin önünde tuttuğum için göremiyorum. Elimi çekince ağacı görmeye başlarım. Dersem ki ağaç yok idi, ben elimi çekince geldi; bu yanlış olur. Ağaç zaten var idi, ben göremiyordum.

Aşk da böyledir her daim vardı; var, var olacaktır.

Lamba aydınlatсын diye düğmesine basıyoruz; lamba, elektriğin aydınlatma özelliğinin tecellisi olarak elektrik ile yanmaya, aydınlatmaya başlıyor; aydınlatan elektrik evde sürekli mevcut, lambaya gitmesine mani olanı aradan kaldırıncaya kadar yanıyor.

İnsan, masivaya olan sevgisi ile mani olduğu ilahî aşkın, gönlüne ulaşmasına imkân tanıdığında aydınlanacaktır.

Hem dahi cümle fenâ buldukta aşk baki kalır

Bu sebepten dediler kim aşka yoktur intiha

(Her şey fani bulur aşk baki kalır. Bu sebepten dediler aşka yoktur son.)

Aşk, her kimde oluşur, açığa çıkarsa o kişinin Allah'tan başka neyi var neyi yoksa hepsini yakar, kül eder; gayrısını bırakmaz. Yalnız aşk ve aşkın zikri kalır. Vücut, vücudullah olunca dilimizde ancak zikrin kaldığı gibi. Bu sebeple kişi Hakk'ın varlığında yok olur. Bu, buzun suda eriyip o suya dâhil olmasıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, buzun da aslı su olduğu için (Görünüşü, ismi ve şekli sudan farklı olduğundan, biz, sudan ayrı zannına düşüyorduk.) özü itibarıyla ayrılma ve birleşme, başlangıcı ve sonu olmadığıdır. Aslına dönüş gerçekleşmektedir ve artık o kişi nispetsiz, arınmış olarak halkiyete, yaratılmışlığa çıkar. İşte bu kullukta bulunmak da aşk ilemdir.

Nasıl ki okyanusun bağrından kopan su zerrecikleri göğe yükselir, bulut olur; ismi ve şekli farklı olduğundan okyanustan ayrı zannedilir, sonra yağmur olur, sonra toprağa düşer; dere, nehir, ıramak olur, ta ki yolculuğu okyanusa varır; artık bulut, yağmur, dere gibi esmalar okyanusta gizlidir, zikredilmez; âlem de farklı değildir ve bu irfâniyet ancak aşk ile oluşur.

Aşkta son yoktur, tıpkı Allah'ın evveli olmayışı gibi... Allah'ın evveli olmadığı için sonu yoktur, anlayışı da yine Allah'ın sonu olmadığındandır. Yaratılan her zerre, fani olucudur; ama Allah'ın var-

lığının sonu yoktur. Her şey yok olduktan sonra, Allah'ın varlığı yine devam edecektir. Allah ebedîdir, varlığının sonu yoktur. O daima vardır. Varlığı kendinden olduğu için o, hem kadîm ve ezeli; hem de bâkî ve ebedîdir.

“Ve tevekkel alel hayyillezî lâ yemûtu ve sebbih bi hamdih ve kefâ bihî bi zunûbi ibâdihî habîrâ. (Ve ölümsüz olup daima Hayy olan Allah'a tevekkül et ve onu, hamd ile tesbih et. Ve kullarının günâhlarından haberdar olması, ona kâfidir.)”¹⁰

Allah'ın azameti yani büyüklüğü ve ululuğu zatına aittir. Sıfatlar ve fiillerin varlığı zatı ile mümkün olup zatında bâtın iken zatından zâhir olmaktadır. Her şeyin aslına dönecek olması gereği, sıfatlar ve fiiller de aslına dönecektir.

**Dilerim senden Hüdaya eyle tevfikin refik
Bir nefes gönlüm senin aşkından etme gel cüdâ**

(Dilerim senden Hudaya uygun yoldaş ol. Bir nefes gönlüm senin aşkından etme gel uzak.)

“Zuyyine lin nâsi hubbuş şehvâti minen nisâi vel benîne vel kanâtîril mukantarati minez zehebi vel fiddati vel haylil musevveti vel en'âmi vel hars(harsi), zâlike metâul hayâtid dünyâ, vallâhu indehu husnul meâb.”(Kadınlar, oğullar, çokça altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır.)”¹¹

İnsan, gelmiş olduğu dünya boyutunda nefse bürünür, kendisine bir isim verilir ve yaşadığı sürece yaptıklarıyla, öğrendiği bilgilerle kendisini var görüp, o ismin içini doldurup o ismi ispat etme gayretindedir. Bu işlemler neticesinde kendisinde bir anlayış olur ve her şeyi anlayışına göre nefesine uyanlar-uymayanlar diye ayırmaya başlar. Dünyada sahip olup kendi varlığının temeli, yaptıkları ve bu sahip oldukları ile varlığını pekiştirdikleri de nefis için değerlidir, vazgeçilmezdir.

Nefs, kendisini devre dışı bırakacak oluşumlardan uzak durması için çabalar; çünkü varlık sarayının padişahı, özü itibariyle ruhtur; ama nefis o koltukta oturmakta ve koltuğunu vermek istememektedir.

---

¹⁰ Furkan suresi 58. âyet

¹¹ Al-i İmrân suresi 14. âyet

“*Yâ eyyuhen nâsu kad câetkum mev'ızatun min rabbikum ve şifâun limâ fis sudûri ve huden ve rahmetun lil mu'minîn.*” (Ey insanlar! Size, Rabb'inizden öğüt ve göğsünüzde olana şifa ve müminlere hidâyet ve rahmet gelmiştir.)¹²

Nedir hidâyet? Yıllarca nefsi besleyen, nefsin kölesi olan insan, Allah'ın hidâyet etmesi yani kendisine yakın etmek istemesi sonucu bir vesileyle mürşid-i kâmil ile tanışıp, hakikat meydanına gelip bağlanması ve zikre hizmet ve ilmi tahsil ile yaşamını, Muhammedî ahlâka göre düzenleyip Muhammedî irfâniyete ermesi ile kurtuluşudur. İnsanın ölmeden evvel Allah'a ulaşmasıdır.

“*Ve yezîdullâhullezînehtedev hudâ(huden), vel bâkıyâtus sâlihâtu hayrun inde rabbike sevâben ve hayrun mereddâ.*” (Allah, doğruya erenlerin hidâyetini artırır. Kalıcı salih ameller, Rabb'inin katında sevap bakımından da daha hayırlıdır, sonuç itibari ile de.)¹³

Hakikat meydanına bağlanan kişi artık sâlik olmuştur ve yapması gerekenler vardır.

Bunlar, mürşid-i kâmilin bildirdiğini, muhabbetini kendi anlayışında, akıl terazinde tartıp değerlendirmekten sakınması, mürşid-i kâmile teslim olması, verdiği ikrârda samimi olması, sâdik olması, kendi anlayışını, aklını efendisine teslim etmesi, efendisinin haliyle hallenip bu sayede daimî huzuru Hak'ta bulanlardan olmayı gerçekleştirmesidir.

Çünkü bunları başardığında aşk oluşacaktır, aksi halde oluşan sadece ilim benliği olur. Sâlik geldiği esfel boyutuna ait yaşantısını, bilgisini, alışkanlıklarını ve anlayışını terk etmez ise varlığından arınamayacaktır; oysa seyr-i süluk yolculuğu, hâl ile yapılır ki hâl bildirilene hizmet ile meydanın edebine, erkânına ahlâkına göre yaşamaya başlayınca oluşur. Bu haller ise aşkı doğurur. İşte sâlik, doğan aşk ile nispetinden arınır, Hakk'a varır.

Devamında kendisinde oluşan manevîyat ile kullukta, her yüzde Hakk'ı müşahade ile bulunmaya başlar ki nefsimizle bu dünyada yaşamaya devam ettiğimiz için asla ve asla sorumluluk bitmez. Hizmetten ve zikirten ayrı kalınırsa, oluşan manevîyatı sahiplenme gerçekleşirse mümin, kul yerine firavun olunur. Bu sebeple niyaz sürekli edep, erkân ve güzel ahlâk üzere kalmak yönünde olmalıdır.

¹² Yunus suresi 57. âyet

¹³ Meryem suresi 76. âyet

Arı, saf ve günâh işlemekten münezzeh yaratılmış, bir insanın asla ulaşamayacağı makamların sahibi, habiblik mazharı Peygamber Efendimizin, kayıt altına girsin de ümmetim dikkat etsin diye sarf ettiği hadis hitabı en büyük delildir. “*Ya Rab, beni bana bırakma!*”

Nasıl ki demir ustalarının demire şekil vermek için demiri içinde tuttıkları ateş ve ateşi canlı tutan körükleri varsa ve demir ateşten çıkınca ateşin içinde iken ateş renginde olduğu halde, kendi rengini alıyorsa sâlik de zikrinden uzaklaşırsa aşk hafifler. Aşk hafifleyince nefis, tahsil edilen ilmi bile kendisinden yana kullanmaya başlar. Bir bakarız ki Hakk’ı ispat ediyoruz diye kendimizi ispat etmeye başlamışız, sonumuz hüsrân olur.

Masivaya aşkının sevdasını gönlümden al

Aşkını eyle iki âlemde bana âşına

(Allah’tan gayrılara olan aşkının sevdasını gönlümden al. Aşkını iki âlemde bana tanıdık kıl.)

Her zerre yaratılmışa çıkışı, Hakk’ın zatında bâtın iken Hak ile zuhura tecelli olarak çıkışıdır ve her zerrenin varlığının varidâtı Hakk’ın varidâtıyla mümkündür. Hakk’a elbisedir aslı itibariyle. Eşyanın kendisine ait müstakil varlığı yoktur eşyanın varlığı gölge varlık gibidir. Hakk’ın görüntüleridir. Eşyanın varlığı bizim anlayışımızda vardır; kendisi, hakikatında yokluktadır. Cenabı Resulallah *Allah’ım, bana eşyanın hakikatını göster*, hadisindeki gibi niyaz ettiğinde Cenab-ı Allah cevaben: “*Eşyanın kendisine ait varlığı yoktur, eşyanın varlığı benimle vardır.*” demektedir. Bâkî olan Allah’tır. İnsan dünyevî boyutta elbiselere itibar edip elbisede kaldığı için içindeki aslını göremeden yaşar ve sevgi duyar. Bu, gaflette bulunmak olup hakikatte şirktir.

Kişinin kendisini var görmesi de hep bu yanılgıdan ve suretin, si-retine ehil olmayışındandır. Mülkü sahiplenmekten geçmek için o mülkün gerçek sahibini tanımış olmak lazım ki ancak ondan sonra tövbe gerçekleşir.

Hakikatın secdesi, mahv-ı vücuttur. Allah’tan gayrı her zerre fani olucudur ve mutlak olan bâkî olan; övgüye, sevilmeye, hizmete lâyük olan Allah’tır.

“Elhamdü lillâhi rabbil'alemin.” (*Hamd Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.*)¹⁴

Hamd; övmek, yüceltmek, şükretmek ve tecelli eden anlamlarında kullanılmaktadır. Âlemlerin yaratıcısı olan Allah'a mahsustur. Bütün âlemlerde Allah'ı müşade etmek olup görülen güzellikler, Allah'ın güzelliğinin yansımalarıdır. Tecellide olan Allah'tır ve bu, tecelli fiil ile zâhir olur. Bir işi yapmak Allah ile mümkün olduğundan, yapılan işlerde Allah'ı görmek ve her tecelliye bu nazarla bakıp “Eyvallah!” demektir; çünkü bütün fiilerin fâili Allah'tır. Gayrısı olması, o fiilin meydana gelmesindeki unsurların Allah'tan gayrısına ait olması demektir ki bu mümkün değil. Kul, “Elhamdü lillâhi rabbil'alemin.” derken Allah kuluyla kelama gelip hakikatte “Cümle fiillerde fâil olan benim ve sen her fiilde benim ef'âlimi müşade ederek ef'âli kendine nispet etmekten tövbe edip aciziyetine bürünerek, benim her an bir şan alışımlı seyrân ederek kendisinden razı olduğum kullardan olursun.” demektedir.

****

Bir gün delikanlının birisi ağlayarak mezarlıktan çıkıyormuş, karşısına ârif bir zat çıkmış, sormuş.

-Evladım, nedir üzüntün, seni ağlatan nedir?

Delikanlı cevap vermiş:

-Sevdiğim öldü, onun için ağlarım.

Ârif, nasihat olarak demiş ki:

-Sen fâni olana sevdalanmışsın, kaybettim diye ağlamak istemiyorsan bâkî olan Allah'a sevdalan.

****

Varlık, Allah ile vardır, eşyada Hakk'ın varidâtına nazar kılıp muhatabımız Hak ise, sevgide, muhabbette Allah ile oluyorsa şirksiz ve güzeldir. Bu dünyada var olanlar insan içindir ve insana yakıştır.

Peki, şirksiz olması için ne yapmamız gerekiyor?

Şirksiz olması için insan vasıflarının bizde oluşması gerekir ki bunlar kısaca zulmanî sıfatlardan arınıp Rahmanî sıfatlar üzere bulunmaktır. Kişi, bu âlemde Hak'tan gâfil olarak kendisini ilah edinip zulmanî sıfatlar üzere bulunuyorken Kur'ân-ı Kerim'de “*Ve lekad zere'nâ li cehenneme kesîran minel cinni vel insi lehum kulûbun lâ yefkahûne bihâ ve lehum a'yunun lâ yubsırûne bihâ ve lehum âzânun lâ yesmeûne bihâ, ulâike kel en'âmi bel hum edallu, ulâike humul*

¹⁴ Fatiha suresi 1. âyet

gâfilûn.” (Ant olsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir.)¹⁵ buyurmaktadır. Mümin ise Rahmanî olan, saygı, sevgi, hoş görü, tevazu, sabır gibi sıfatlarla bulunur daim huzurdadır.

Hazret-i Peygamber “*Müminin ferasetinden sakının; çünkü o Allah'ın nuru ile bakar.*” diyerek müminliği târif etmiştir. Bu sebeple, gelip geçici fâni olan nesnelere duyduğum isteklerden, heveslerden arınmamda yardımcı ol, gönlümde Allah aşkından gayrısı kalmasın; azmimi, aşkıma arttır ya Rab! Beni bana bırakma. Varlığımı aşkınla donat, senin aşkının ve bu aşk doğrultusunda cemâlinin seyrânıdır istediğim.

Yunus Emre hazretlerinin buyurduğu gibi:

*Cennet cennet dedikleri birkaç köşkle birkaç huri
İsteyenlere ver onları bana seni gerek seni.*

Çünkü gerçek rızalık; menfaatsiz, beklentisiz sevmekten geçer. Senin aşkın bana yâr olsun; eğlencem, meşkim hep aşkın olsun. Öyle ki aşkıdan gayri neyim varsa yok olsun. Âşık ve mâşûk âşk ta birleşip vuslat ederler, varacağım yer orası olsun.

Aşk ile tamuda olmak cennettir âşkın

Lîk cennette olursun tamudur aşksız ana

(Aşk ile cehennemde olmak cennettir aşığa. Ancak aşksız cennetle olursa cehennemdir ona.)

Cehennem, nefsin sıfatlarından arınma yeri olup nefse zor ve ızdıraplı gelir. Bu sebeple arınmak için yapılması gerekenlerden uzak durmak için bütün mârifetlerini kullanır ki arınma gerçekleşmesin. Nefs, mânâya ait olanları sevmez; onun sevgisi, dünya üzerine gelip geçici, fâni olucularadır ve hizmeti de bunlardır.

“*Kul in kâne âbâukum ve ebnâukum ve ihvânuhum ve ezvâcukum ve aşîretukum ve emvâluniktereftumûhâ ve ticâratun tahşevne kesâdehâ ve mesâkinu terdavnehâ ehabbe ileykum minallâhi ve resûlihî ve cihâdin fî sebîlihî fe terabbesû hattâ ye'tiyallâhu bi em-*

---

¹⁵ Araf suresi 179 âyet

rihî, vallâhu lâ yehdîl kavmel fasikîn.” (De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve beğendiğiniz meskenler size Allah’tan, Peygamber’inden ve onun yolunda cihattan daha sevgili ise artık Allah’ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah fâsık topluluğu doğru yola erdirmez.”¹⁶

Oysa âşık, bu arınmanın mâşûka lâıyk hâle gelmek olduğunu ve mâşûka kavuşmak olduğunu bildiğinden, nar ile yanmaya razıdır ve yanmaktan zevk almaktadır. Celâli ile arınırken cemâlin cezbesinde, cemâle göre yol almak sonucu fenafillah gerçekleşir. Eğer arınma olmadan bekada bulunulursa beka ilmini nefsi kullanmaya başlar ki nispetine ilmi elbise yapar, kendisini Allah ilan eder. İlahîleşmek yerine ilahlaşır. Bir insan için en vahim yerdir. O, cehennemi yaşıyordur. Kendisinde Hakk’ı anlatan, Hakk’ı tanıtan, Hakk’ı ispat edip seyrân ettiren ledün ilmi vardır; ama irfâniyeti yoktur.

Bu, çölde sırtında içi su dolu su testisi taşıırken susuzluk çekmek gibidir.

Nispetleriyle bulunduğu için tecellilere; Hak’tandır, vardır hikmet-i nazarıyla, mâşûkumdan gelen hediyelerdir nazarıyla bakamadığı için üzüntü, sitem, isyan, şikâyet içerisinde olacaktır. İşte aşk neticesinde aşğın nazarında ikilik, farklılık kalkar; âşğın nazarında yalnız cemâl vardır; o cemâl cennetindedir; cehennem, onsuz olmaktadır.

Aşk, zaman ve mekândan münezzehtir. Âşğa huzurda olmamak cehennemdir. Beşerin cenneti bile ona cehennem gelir. Çünkü o, beşerin cennetten beklediği yine dünya zevki olanlar ki bunlar huri-ler, şaraplar, yemekler, köşkler vs. gibi istekleri daha dünyada iken terk etmiştir, mâşûk uğruna. Cennet, sevilenle birlikte olmaktadır.

Allah, Peygamber Efendimize: “*Senin dışındakileri yalnız senin için yarattım.*” der,. Peygamber Efendimiz: “*Ben de senin dışındakileri senin için terk ettim.*” der. Âşık-mâşûk ilişkisinin doruk noktasıdır bu zevk. Hem zâhiren hem mânâ itibariyle yaşanır.

Akıl sahipleri, yaşamı kendilerine göre nefsin istekleri doğrultusunda, dünya nimetlerinin daha fazla daha güzel olması adına görüp ve bu uğurda Allah’ı sevmesi için var edilen sevme özelliğini, dünya için sarf edenlerdir. Âşğın kendileri için değerli olanları elinin tersiyle itmesi onlara garip gelmektedir. Oysa âşık, mâşûkuyla birlikte

¹⁶ Tevbe suresi 24. âyet

ise zaman ve mekân anlamını yitirir. Aşk bedensel boyuttan soyutlanıp yaşandığından huzurlu, mutludur.

Mecnun, Mısır diyarından geçerken methini duyan kral huzuruna çağırır ve kendisine göre iltifatta ikramda bulunur:

-Haline acıdım, gel benimle der ve haremın kapısına giderler. Kapı açılır.

-Bak, sana haremimi açtım, hangisini istiyorsan al, der.

Akıl sahibine göre harem birbirinden güzel hurilerle doludur, bakan bir daha bakmak ister; ama Mecnun başını kaldırıp bakmaz. Kral

-Çekinme, bakabilirsin, beğendiğin senindir.

Mecnun

-Ben Leyla'dan gayrısına bakmam sultanım, deyince sinirlenir.

-Ben senin Leyla dediğini gördüm. Çirkin, kara, kuru bir şey. Benim en çirkin cariyeme denk gelmez, hitabına cevap olarak Mecnun:

-Sultanım, sen Leyla'yı kendi gözlerinle görmüşsün. Bir de benim gözlerimle gör, der.

Nefs-i emmaraye tâbi akıl, aşkın halini anlamakta aciz kalır ve kabul edemez. Bu sebeple ikisinin aynı yerde olması mümkün değildir. Âşık, dünyanın en güzel yerinde de olsa mâşûktan mahrumsa ızdıraplıdır.

Ey Niyâzî mürşit istersen bu yolda aşka uy

Enbiyâ vü evliyâya aşk olupdur rehnümâ

(*Ey Niyâzî, mürşit istersen bu yolda aşka uy. Enbiya vü evliyaya aşk olup tur yol gösteren.*)

“Yâ kavmenâ ecîbû dâiyallâhi ve âminû bihî yagfir lekum min zunûbikum ve yucirkum min azâbin elîm.” (Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin. Ve ona îmân edin ki sizin günâhlarınızı bağışlasın ve mağfîret etsin (sevaba çevirsin). Ve sizi elîm azaptan korusun.)¹⁷

Mürşid-i kâmil, aşkın ispatıdır. Kendi aşkından, gerçeğinden, zevkinden muhabbet eder. Sâliki de bu aşka davet eder ve aşk yolunda yürümesi için mâşûkun muhabbetini, mâşûku tanıtan ilmi bildirerek yolunda ışık olur. Sâlik de yürüdüğü yolda samimiyetle ilerleyerek Mâşûk Allah'a varır.

---

¹⁷ Ahkaf suresi, 31. âyet

Hadis-i kutside Allah: *Yere göğe sığmadım mümin kulun gönlüne sığarım*, buyurur.

Burada bahsi geçen mümin kul, mürşid-i kâmil olup sâlik, mürşid-i kâmilîyle arasındaki ilim bağını, gönül bağına dönüştürüp mürşid-i kâmilin gönlüne girdiğinde mâşûkuna varmış olacaktır. Aşk, gönülde vuslatına varacaktır.

Mürşid-i kâmilin aşkı ile sâlikin aşkı cem olup aşk ile fena gerçekleşecektir.

Kişi kendinde aşkı uyandıramaz, sadece bu tevhidin ilminde kalırsa onun için öğretmen-öğrenci ilişkisi olur, bana bilmediğimi bildirdi der, bu sebeple mürşid-i kâmildeki aşk, senin aşkınla vuslat edince “kalp çocuğu” doğar.

Bizler aşk boyutuna geçemezsek, sadece ilimde kalırsak, kısır oluruz.

İlim öğrenme peşinde değil, aşkı uyandırma derdiyle yan, çabala, gayret et. Bu aşktır, evliya ve erenlerin makamı. Mürşid-i kâmilin hâlidir aşk. İlme değil, aşka tâbi ol. İlim, mâşûka götürecek araçtır; ama yolda yürüten, aşktır. Başka bir diyara nasıl gidileceğinin târifini alanların arasında, târife uyup o diyara gidecek olan, o diyarda mâşûku olandır. Mâşûku olmayanlar sadece nasıl gidileceğini bilmekle kalırlar.

“İnnemâ yestecîbüllezzîne yesmeûn (yesmeûne) vel mevtâ yeb’asuhumullâhu summe ileyhi yurceûn.”(Davete, ancak bütün kalpleriyle kulak verenler uyar. Ölüleri ise Allah diriltir. Sonra da hepsi ona döndürülürler.)¹⁸

Fakir...

¹⁸ Enam suresi 36 âyet

Zehi kenz-i hafi kandan gelür her var olur peyda
Gehi zulmet zuhur eder gehi envar olur peyda
Zehi derya-yı vahdet kim kesilmez hergiz emvacı
Bu kesret alemleri andan doğup naçar olur peyda
Ne sihri-bül-acebdir kim bu yüzden görünür ağyar
O yüzden gayri yok tenha gelür dildar olur peyda
O yüzden gürüben ağyar döner şem'-i camalinden
Feleklerde görüp anı dünür edvar olur peyda
Taşınır günde yüz bin ean adem iklimine her dem
Gelir yüz bin dahi andan bulur imar olur peyda
Dışın içe hayalâtı için dışa zuhurâtı
Birinden ol birine tuhfeler her bar olur peyda
O devr ile gülüptür enbiya mürsel meratibce
Gehi mü'min zuhur eder gehi küffar olur peyda
Tecelli eyledikçe ol saray-ı sırr-ı ahfada
Bu suret alemleri eçre satu bazar olur peyda
Anın zatına gâyet sun'unu hergiz nihâyet yok
Anın'çün her bir isminden gelür bir kar olur peyda
Tecelli eyler ol daim celâl ü geh cemâlinden
Birinin hasılı cennet birinden nar olur peyda
Cemâli zâhir olsa tez celâli akalar anı
Görürsün bir gül açılırsa yanında har olur peyda
Bu sırdandır ki bir kâmil zuhur etse bu alemde
Kimi ikrâr eder anı kimi inkâr olur peyda
Veli ârif celâl içre cemâlini görür daim
Bu haristanın içinde ana gülzar olur peyda
Ne sırdır ki iki kimse nazar eyler bu akvane
Biri ancak gürür darı bire deyyar olur peyda
İçü umman-ı vahdettin üzü sahra-yı kesrettin
Yüzün gören görürü ağyar içinde yar olur peyda
Alan lezzatı birlikten halas olur ikilikten
Niyâzî kande baksa ol heman didar olur peyda
Görür ol kenz-i mahfiden nice zâhir olur eşya
Bilir her nakş-ı suretten nice esrar olur peyda.

Zehi kenz-i hafi kandan gelür her var olur peyda**Gehi zulmet zuhur eder gehi envar olur peyda**

(Güzel ve gizli hazine ondan gelir oluşur. Ya zulmete döntüşür ya da nur oluşturur.)

Gizli hazine Cenab-ı Allah'ın kendisidir. “*Küntü kenzen mahfiy-yen feahbebtü en u’refe fe’halaktül halk-â Li u’refe.*” (Ben gizli bir hazine idim, yani her türlü suretten soyutlanmış bir varlık idim. Bili-neyim istedim de tüm yaratıklarla birleşip kendime muhabbet için halkı ve âlemleri halk ettim.) hadis-i kutsîsi, buraya vurgu yapar. Bilinmekliğini istemesiyle ledün ilmi olarak zuhura çıkmıştır. Ledün ilmi ise güzel olduğu kadar da herkese açılmayan, bildirilmeyen bir ilimdir, sırdır.

İlm-i ledün ya da ledün ilmi, Allah ile ilgili bilgi ve sırlara ait ilim, gayb ve mârifet ilmidir.

Peygamber Efendimize “*Sana üç ilim bildirdik; birini herkese ki şeriattır, ikincisini isteyenlere ki tarikattır; üçüncüsünü istediğine.*” buyrulan üçüncü ilimdir ki “*ledün ilmi*”dir.

“*Fe teâlallâhul melikul hak ve lâ ta’cel bil kur’âni min kabli en yukdâ ileyke vahyuhu ve kul rabbi zidnî ilmâ.*” (Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur’an’ı okumakta acele etme. “Rabb’im! İlmimi arttır.” de.)¹⁹

Âyette, “*Rabb’im, ilmimi arttır.*” diyerek beyitte geçen güzel ve gizli hazine olan ledün ilmini anlatır.

Hakikat, gerçeklerin tahsil edildiği, Hakk’ın gaypta değil mutlakta, yaşamın içerisinde, yaşamla birlikte zikredildiği ilim olması sebebiyle, âşığı mâşûkuna kavuşturacak olan ilim olması sebebiyle güzeldir. Geliş yeri ise buyurmaya çalıştığımız gibi güzelliğin kaynağı olan kâinatın varlığı olan Hak’tandır. Hak’tan olan bu güzel ilim “*Âşığın aşkını, fâsıkın fiskını arttırır.*” buyrulduğu üzere bildirilen ilmi sahiplenirsek ilimle zikri, hâle dönüştürüp irfâniyete eremez. Aşkı oluşturamazsak nispet varlığımızdan arınamaz, mâşûka ulaşamayız. Bu sefer ilim bizde ikinci bir benlik oluşturur ki o da zulmaniyet barındırır. İlim, aynı ilim, ilimde kusur yok; sen ilmi sahiplenip kendini var etmeye, Hakk’ı ispat etmek yerine kendini ispat etmeye başladın mı Firavunlaşmışsındır. Firavun, Allah’ı bilen birisiydi;

¹⁹ Taha suresi 114. âyet

hatta Firavun gece, sakalından kendini astı: "Ya Rabbi, ben, benim Allah olmadığını biliyorum. Allah sensin, amma beni kullarına karşı mahçup etme, küçük düşürme. Mahşerde bana ne kadar çok azap edersen et. Benim bu dileğimi kabul et." deyişinden anlıyoruz; ama Allah'ı değil, kendisini ilah edinmişti ve kendisini ispat ediyordu. İşte anlatılmak istenen şudur ki ledün ilmi tahsili ve bu ilim tahsiliyle Muhammedî edebe göre yaşamaya başlamak bizi Muhammedî idrâka ulaştırır, kul yapar; çünkü ilim olmadan yolda yürüyemezsin. Lâkin yalnız ilim tahsili var, hal yok ise hâlimiz Firavun gibi olur. Firavun olursak beyitte bahsedilen zulmaniyete dönüşür, mümin olursak, nur'a dönüşür.

Zehi derya-yı vahdet kim kesilmez hergiz emvacı

Bu kesret alemi andan doğup naçar olur peyda

(Vahdet deryasının güzelliği ile sureti terk etmezse kendi var ettiği bu kesret âlemin de çaresiz bulunur.)

Vahdet; Cenab-ı Allah'tan gayrısının olmadığı, yaratılmanın gerçekleşmediği, sadece Allah'ın var olduğu, zaman ve mekândan münezze olunduğu zevk halidir. Zevken bu hal üzere olan sâlik, kendi nispet varlığından arınmış, ölmezden evvel ölümü nefesine tattırmayı başarmış olandır. Nazarında suret olmaz; o, suret kaydından geçmiştir. Varlık denilen olgu, bir bütüne verilen isim olup bu bütünü oluşturan özellikler vardır. İşte bu özellikler doğrultusunda varlık denilen olguyu bilmek ve anlamak gerekir.

Varlık dediğimiz olgu, sadece sahiplendiğimiz beden değildir, suretimiz değildir. Beden varlığın içerisinde bir öğedir.

Varlık, bu bedenle yaptıklarımızdır.

Varlık, yaptıklarımızı yapabilmek için gerekli olan sıfatlarımızdır; yani o işin temelidir.

Nedir bu sıfatlar? Hayat, diriliktir; diri olmadan, yaşıyor olmadan bir işi yapamazsın.

İlim: Bir şeyi yapmak için bilmek gerekir; misalen terzilik bir iştir; ama yapabilmek için terziliği bilmek lazımdır.

İrade: İstemek gerekir. İnsan bir işi yaparken onu yapmayı isteyerek işe başlar.

Kudret: Yani güç, gücünüz olmadan o işi yapamazsınız, elimi kaldırmaya mecalim yok denir halk arasında.

Ve duymak, görmek ve kelam sıfatları gerekir ki bunlarda aslı itibariyle bir iştir.

Varlık, bütün bu özelliklerin bir olduğu bir vücut.

İşte varlık dediğimiz, bu özelliklerle yaptıklarımızdır ve insan kendisini hangi işte ispat ediyorsa o işleri yapar; çünkü arkasında kişilik ispatı yatar. Bunu örnekleyecek olursak, lambanın varlığı sadece dışı cam, içinde krom tel olan, dibi dişli bir metal özelliklerinde olan değil, lambanın varlığı denilen bu bütünlükte aydınlatıyor olmasıdır; yani lambanın varlığı dediğimiz, aydınlatmasıdır. Lamba, kendisinin aydınlatma olan varlığını yine kendisine nispet ederek, sahiplenip o aydınlatmada kendisini ispat ederek bulunur, oysa lambadan aydınlatılan, hepimizin bildiği gibi, elektriktir.

Bu sebeple vahdet, birliktir. Vahdet deryasının güzelliği ise ef'âl birliği olup Cenab-ı Allah âyeti kerimede “*Allâhullezî refeas semavâti bi gayri amedin terevnehâ summestevâ alel arşı ve sehhares şemse vel kamer, kullun yecrî li ecelin musemmâ, yudebbirul emre yufassilul âyâti leallekum bi likâi rabbikum tûkînûn.*” (Görmekte olduğunuz semaları direksiz olarak yükselten Allah'tır. Sonra arşa istiva etti. Ve Güneş'i ve Ay'ı emri altına aldı. Hepsi belirlenmiş bir süreye kadar akıp gider. İşleri düzenleyip idare eder. Âyetleri ayrı ayrı açıklar ki böylece Rabb'inize mülâki olmaya yakîn hâsıl edersiniz.)²⁰ diyerek belirttiği gibi buyurarak cümle işlerin fâili olduğunu, ef'âl birliğini anlatmaktadır.

Sıfat birliğidir; sıfatlar; hayat, ilim, irâde, semih, baser, kelam, kudret ve tekvindir ki bu sıfatlarda sıfatlanan Cenab-ı Allah'tır.

“*Mâ halkukum ve lâ ba'sukum illâ ke nefsin vâhıdeh (vâhıdetin), innallâhe semûn basîr.*” [Sizin yaratılmanız ve beas edilmeniz (yeniden diriltilmeniz), ancak tek bir nefsin yaratılması (beas edilmesi) gibidir. Muhakkak ki Allah; Sem't'dir (en iyi işiten), Basîr'dir (en iyi gören)]²¹

Vücut birliğidir; cümle vücutlarda mevcut olan Allah'tır, idrâkıyla la sâlik kendi varlığından ifnâ olur.

“*Kul inne salâtî ve nusukî ve mahyâye ve memâtî lillâhi rabbil âlemin.*” (Muhakkak ki; benim namazım, kurbanım, ibadetlerim ha-

²⁰ Rad suresi 2. âyet

²¹ Lokman suresi 28. âyet

yatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir.)²² beyanı gerçekleşmiş olarak sâlik, vahdet deryasına dalar.

Sâlik, bu üç fena mertebesinde nispet ef'âline tövbe, nispet sıfatına tövbe ve nispet vücuduna tövbe edip hakikatte “*Lâilahaillallah*”ı gönülden söylediğinde, vahdet birliğine, vahdet deryasına daldığı zaman nazarında suret kalmaz; suret diye Allah’tan ayrı varlık olarak gördüğü nefsinde, şimdi Hak ispat olmuştur. Sâlikin nefsi ölümü tatması sonucu ruhuna secde etmiş, nefisten ruh zâhir olmuştur. Sâlik, artık kendi nefsinde tecelli eden Hakk’ı görmeye başlamıştır.

Vahdet deryasının güzelliği ile suret kaydından geçmiştir. Bu zevki oluşturmamayanlar, sadece bu zevkin anlatıldığı ilimde kalanlar, nazarından suret-i eşyayı kaldıramadığı için ikilemeden, nedenlerden, niçinlerden kurtulamayacaktır. Ölmezden önce ölümü nefesine tattırması olmanın zevki oluşmayacaktır.

İnanıldığını gibi yaşayamazsan yaşadığın gibi inanırsın buyruluyor.

Kendi nefsinde müstakil varlık verip nefsi emaresinin hâkimiyyetinde yaşayanlar, vahdet deryasına dalamayanlar, dünyadaki varlıklarının, Allah’ın tecellisi olduğunu görmeden, tecellide kendilerini görenler, yaşamları esnasındaki cümle tecellilerde de suret görecekler. Bu sebeple şikâyetleri, dertleri küfürleri hiç bitmeyecek, akılları ve tüm dayanakları yetersiz kalacak, kendilerini yaşarken azaba atacaklardır.

Bir hikâyede bu konuyu şöyle anlatılıyor:

Adam yolda yürüyormuş, birden kafasına kiremit parçası düşmüş. Kafasını kaldırıp çatılara bakar; ama kimseyi göremez, “Allah’tan!” der, yoluna devam eder.

Bir gün yine yolda ilerlerken tekrar kiremit parçası kafasına düşer. Bu sefer kafasını kaldırıp baktığında karşısında birisini görür. Artık karşısında bir muhatap olduğu için Allah’tan demez, başlar adama küfür etmeye, bağırmaya

Yani hemen sufliyata, esfele, zulmaniyete düşer. Neden? Çünkü karşısında bir muhatap var, suret gördü.

İşte nazarımızda suret olduğu sürece, yani görülen surete bir varlık giydirdiğimiz sürece, kendi kendimizi sıkıntıya sokarız.

Kendi var ettiğimiz bu kesret âleminde çaresiz bulunuruz.

---

²² Enam suresi 162 âyet

(İşte bu, ellerinizle takdim ettikleriniz (kendi yaptıklarınız) sebebiyledir. Ve muhakkak ki Allah, kullara zulmedici değildir.)²³ âyeti bize bu gerçeği anlatmaktadır.

Ne sihri-bül-acebdir kim bu yüzden görünür ağıâr
O yüzden gayri yok تنها gelür dildar olur peyda
(Nasıl bir muammadır ki yârdan ayrı görünür. Aslında gayrı yok yalnız gönül sahibi oluşturur.)

Yâr olan Allah'tır ve ayrı görünen eşyadır.

Eşyanın kendine ait müstakil varlığının olması mümkün değildir.

Bir gün Âlemlerin Efendisi Muhammed Mustafa (sav): "*Ya Rabbi, eşyanın hakikatını bana göster.*" diye dua etmiştir. Görünen eşyanın aslını, neyi gösterdiğini yaratılmanın hikmetini kavramak için sorulan bir sorudur ve bu soruyu Cenab-ı Resulullah Efendimiz bizim dikkatimizi çekmek için sormuştur. Cevaben: "*Eşyanın kendisine ait müstakil bir varlığı yoktur. Eşyanın varlığı benim varlığımla mümkündür.*" demiştir Cenab-ı Allah. Benim varlığımla vardır, ibaresinde anlatılmak istenen ise eşyada tecellide olan benimdir.

Eşya, Hakk'ın varlığıyla vardır. Eşya; Hakk'ın varlığına delil olsun, Hakk'ı zevk etmeye, Hakk'ı muhabbet etmeye, Hakk'ı görmeye eser olsun diye, Hakk'ın varlığından halk olunmuştur.

Eşya, bizim nefsimizdir ve nefis, bu şehâdet âleminde görülür hâlimizdir. Aslımız olan Hakk'ın zâhir oluş hâlidir ve buna "halk" da denir. Nefsimizin varlığı Hakk'ın varlığıyla vardır. Nefsimiz Hakk'ın tecelligâhıdır. Bizler tecellide fâil, mevsuf ve mevcut olarak nefsimizi gördüğümüz için, hayalimizde, zannımızda ikinci bir Allah yaratıp ötelerde kendimizden ayrı zikrediyor, bu yüzden de şirke düşüyoruz.

Ledün ilmi, eşyanın hakikatını tanıtan ilimdir ve insan, tanımadığını göremez. Ledün ilmi ile tanıma gerçekleşince eşyanın hakikatı görülmeye başlar. Eşya, perdedir aslında; perdenin arkasında mûsamma vardır ki Hak'tır.

"*Ya 'lemûne zâhiren minel hayâtid dunyâ ve hum anil âhireti hum gâfilûn.*" (Onlar, dünya hayatının sadece görünen yüzünü bilirler.)²⁴ buyrulmaktadır. Hakk'ı tanıyamayanlar eşyanın hakikatına mazhar

²³ Enfâl suresi 51. âyet

²⁴ Rum suresi 7. âyet

olamayanlar eşyada kalıp eşyaya Hak'tan ayrı müstakil varlık elbisesi giydirenler yanılmaktadır.

Hakk'ı tanıyanlar, yani eksik, noksan, kusurlu, kirli anlayışını nefis-i emmaresini ölümü tattırmak sonucu Allah'ta ifna edip, Allah'ta yok olup Hak'la var olanlar, nefislerinde Hakk'ı müşahade edenlerdir. Gönül erleridir. Gönül, Hakk'ın mekânıdır.

İnsan, her neyi seviyorsa o gönülde sevdiği vardır. Gönül sevilene mekândır çünkü. Bizler, nefsimizi seviyor isek gönlümüzde nefsimiz vardır. Sevmek, ilah olarak görmek anlamına gelmektedir. Nefsimizi ilah olarak görüyorsak nefsimizden olmaları da ilah olarak görüyoruzdur ve tüm sevdiklerimiz, nefsimizi sevdiklerimiz olduğundan, gönülde nefis vardır.

Sevdamızı ve muhabbetimizi yalnız Allah'a yöneltirsek, gönülde Allah'tan başkasına olan sevgilerimizi paklayıp yalnız Allah sevgisi ile doldurursak o zaman beyitte geçen, "Gönül sahibinin nazarında gayrı yok." ibaresini şehâdet ile anlamış oluruz.

Eşya, zatın hangi özelliğine göre yaratılmış ise o özelliği muhabbet eder. Bu sebeple eşya denilenin varlık, Hakk'ın varlığıyla vardır ve zatın sıfat olarak zuhuruna fiil olarak tecellisine mazhardır. Misâl olarak, lamba, elektriğin aydınlatma özelliğine göre imal edilmiştir lambadan aydınlatan elektriktir ve bu aydınlatmada elektrik görülür. Lamba, elektrik değildir; ama elektriğin aydınlatma sıfatına mazhardır. Elektrik, aydınlatma olarak lambadan görülür.

Hakk'ın buyurduğu üzere, gönül, Allah âşıklarında oluşan sırdır. Gönül eri olmayı başaranlar için Hak, ayan beyan, apaçık ortada olandır.

Padişahla makamında dost olmuş, makamında halvet olmuş olan kişi, padişahı, tebdil-i kıyafetle çarşıda görünce de tanır. Onlar karşılıklı bakışip birbirlerine tebessüm ederler ve bundan büyük zevk, büyük keyif alırlar.

O yüzden gürüben ağyar döner şem'-i camalinden

Feleklerde görüp anı dünür edvarolur peyda

(Yârdan ayruları görürken cemâlin nuruna döndüm. Kullarda görülüp onu devreder oluşum.)

"Fe ekim vecheke lid dîni hanîfâ, fıtratallâhilleti fataran nâse aleyhâ, lâ tebdîle li halkillâh, zâliked dînul kayyimu ve lâkinne ekseren nâsi lâ ya'lemûn." (Artık hanîf olarak kendini din için ikâme et,

Allah'ın hanif fitratıyla ki Allah, insanları onun üzerine hanif fitratıyla yaratmıştır. Allah'ın yaratmasında değişme olmaz. Kayyum olan kâim olacak, ezelden ebede kadar yaşayacak din budur. Fakat insanların çoğu bilmez.)²⁵

Beyitte geçen “şem-i cemâli” ile âyet-i kerimede geçen “din için kendini ikame et” ibaresi aynı anlam ifade etmektedir. “Hanif üzerine olun” yani “Allah’a şirk koşmayın” emri ise bizlere kendi nefsimizi ilah olarak görmekten geçip ilah olarak Allah’ı görmeye yönelerek aslımıza ulaşmak gerektiğimiz uyarısıdır. Hanif olmak zaten huzur-ı Hak’ta olma olma halidir ki huzur-ı Hak’ta olan, cemâlin nurundadır.

Burada, hem iç hem de dış olarak iki yönlü muhabbet etmek gerekir:

Birincisi, henüz avamlığından arınmayan, nefs-i emmaresine tâbi canlı mahlûk olarak yaşayan bir kişinin, tecelligâh olan bu âlemi ve kendi nefsini, Hak’tan ayrı görmesi sebebiyle her zerreye ayrı bir müstakil varlık zannında bulunarak ikilikte şirk ehli olarak yaşaması; ama zannında yarattığı bir Allah’a da inanması, lâkin bu inancın sadece dilde kalmasıdır. Kendi cehalet karanlığında yaşarken mürşid-i kâmilin o kişiye Muhammedî idrâk ile doğması sonucu, eski şirk yaşantısını terk edip, meydana dâhil olması ve seyr-i süluk yolunda ilm-i ledün tahsiliyle kendisinden zuhur edenin yine Allah olduğunu idrâk edip kul libasıyla kendisini tanıttığını keşfetmesi sonucu tecelli edene ulaşması gerekir.

İkinci yorum ise meydan buldurulmuş; lâkin henüz bu hakikatı görememiş olmanın, nasibi zayi etmek olduğunu fark edip lütfedilene lâyük olmak gayretine sarılmasıdır. Gayrete sarılıp muhabbeti yapılanları anlar hâle gelenler, yaşantılarını da, yeni anlayışlarına göre düzenlerler. Gören, işiten, konuşan anlayış olduğu için onlar, yeni olan âlâ anlayışa göre, Muhammedî anlayışa göre görüp, işitip zikreder olurlar.

Âyette “*Vellezîne izâ zukkirû bi âyâti rabbihim lem yahırrû aleyhâ summen ve umyânen.*” (Ve onlara, Rablerinin âyetleri hatırlatıldığı zaman onlara karşı kör ve sağır olmazlar.)²⁶ işaretiyle beyitte geçen, cemâlin nuruna dönmelerini anlatmaktadır. Aksi durumda, bildirilen ilmi tefekkür ve müşade etmezdik ve ikrâm edilen zikrullahâ tâbi olmaz, hizmet etmezdik. Yaşantımızda kendi anlayışımızla,

²⁵ Rum suresi 30. âyet

²⁶ Furkan suresi 73. âyet

avamlığımızla bulunurduk. Tecelliler karşısında avamla aynı tepkiyi verirdik, yâr olan Hakk'ın kendisidir ve âlemin her zerresi onun varlığıyla var olduğunu ilmen bilip her zerrede Hakk'ı müşade etmek yerine eşyalara ayrı ayrı varlık giydirdik; ama bir de vahdet ilminden malumat sahibiydik. Meydanda bulunduğumuzun, meydanın sahibi olan Hakk'a biat ettiğimiz iddaasında bulunurduk. Hakk'ı sevmek varlığını onun varlığında ifnâ etmek olduğunu bildiğimiz halde, Hakk'ı çok sevdiğimizi iddaa ederdik. Mutlakta olan yaşamın kendisi olan Cenab-ı Allah'ın ilmini alıp kendi zan ve vehmimizdeki Allah ile tevhid etmeye çalışırdık. Bu hal üzere olan “ben”, nefse göre amel ettiğinden dolayı hüsrandır. Eşyayı, yâr olan Allah'tan ayrı görerek yaşıyoruz demektir. “*İnnel insâne le fi husr.*” (*Muhakkak ki insan, gerçekten hüsrandır.*)²⁷

Hakk'ın mürşid-i kâmil esmasıyla ruhumuza tesir eden muhabbeti ve zikrimize hizmet etmemiz gerektiği telkinleri ile kendi aklımızı, anlayışımızı Hakk'a teslim ettikten sonra zerrelere Hakk'ın zevkini, idrâkını, zikrini görür, muhabbet eder, zevk eder hâle geldik. Baktık ki aslında zevk eden de, idrâk eden de, zikreden de, muhabbet eden de, dinleyen de Hak imiş. Meydanda oluşan varlığımız, Hakk'ın, sıfat olarak halkiyetlenmesiymiş. Bu idrâkle bulunur hâle geldiğimizde cemâlin nuruna varmış ve o nurla nurlanmış olduk. Artık her nereye yönelsek nur ile bakıp nur görüyoruz. Artık kendi varımızdan arındık, Allah'ta fena bulduk, yok olduk. Yokluğumuzla huzuruna vardık. Yokluk hediyesi bizi varlığın sahibi olan Allah'ın varlığıyla ziynetledi. Kul esması olarak Allah'ın tecellisi olduğumuzu görür olduk. Cümle kulların kendilerinde ve bu âlemde tecelli edeni görmeleri, kesrette vahdet zevkiyle bulunmaları idrâkı ile idrâklendik.

Taşınır günde yüz bin can âdem iklimine her dem

Gelir yüz bin dahi anda bulur imâr olur peydâ

(Günde yüz bin can âdemiyete taşınır, her dem gelir; yüz bin dahi andan kemâlâtla meydana çıkar.)

Günde yüz bin can âdemiyete taşınır; çünkü Âdem'in toprağı bu dünyadan alındı ve hâlen alınıp Hak katına çıkartılmaya devam ediyor.

Âdem, bir idrâkin ismidir.

---

²⁷ Asr suresi 2. âyet

Toprağı dünyadan alınan kişi, hakikat meydanına gelir ve dünyada iken gönlüne bulaşanlardan arınır. Arınmayla birlikte gönülde Hak'tan gayri kalmayınca Hakk'ın varlığıyla ziynetlenir, Âdem esması alır. Âdem olmak, insan olmaktır; insan olmak da nefse değil Hakk'a secde etmek ile mümkündür.

“İnnellezîne inde rabbike lâ yestekbirûne an ibadetihî ve yusebihühunehu ve lehu yescudûn.” (Muhakkak ki Allah'ın katında olanlar ona ibadet etmekten kibirlenmezler. Ve onu tesbih ederler. Ve ona secde ederler.)²⁸

Âdemiyyet; hakikat secdesi olan kendi zannından arınmayı gerçekleştirmiş, eşyanın hakikatını, sırrını çözmüş olmaktan, Allah'ın bilinip zevk edilecek, muhabbet edilecek halkiyet giymesi sonucu halk olunmuş olmaktan geçmektedir.

Âdem, sıfat olan Muhammedî nurun fiil tecellisi olarak vücutlanmasıdır.

Âdem, şehâdet âleminde, Allah'ın zâhir olarak tecelliye gelmiş olmasıdır.

Bu sebeple âdeme secde, Allah'a secde olup imandır. Her kim âdeme secde etmez ise âyette belirtildiği gibi kâfirlerden olur. İnsan, geldiği dünya boyutunda giyindiği benlik elbisesi ile şirk içerisinde yaşar. Kendi zannında yarattığı ötelere ötesindeki bir Allah'ın varlığına inanıp nefsi-i emmaresi doğrultusunda kendi ikiliğinde bulunur. Bu elbisenin çıkartılıp iman elbisesi olan dervişlik gömleğini giymesi ancak Âdem'e secde etmekle mümkündür.

Hakikat meydanında, mürşid-i kâmile ikrâr verme sonucu meydana bulunanlara, dâhil oldukları meydanın erkânına göre yaşantılarını düzenleyip Muhammedi ahlâk ile ziynetlenmek zor gelmez. Mürşid-i kâmilin bildirdiğinin tecellisine ermek, nefsi feragat ile mümkün olduğundan, zikre hizmetle uyanan ilahî aşk ile bu fedakarlığı yapmak sorun olmaz. O sâlikler kulaklarını nefsi emarelerine kapatırlar ve yalnız ruhlarına açarlar. Huzur-ı Hak'ta olmak olan ebedî daimlikte seyrândadırlar.

Ulâikellezîne en'amallâhu aleyhim minen nebiyyîne min zurriyyeti âdeme ve mimmen hamelnâ mea nûhin ve min zurriyyeti ibrahîme ve isrâile ve mimmen hedeynâ vectebeynâ, izâ tutlâ aleyhim âyâtur rahmâni harrû succeden ve bukiyyâ.” (İşte bunlar, Âdem'in ve Nûh ile beraber bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim'in, Yakub'un ve

²⁸ Araf suresi 206. âyet

doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.)²⁹

O sâliklere, merhamet etmesi olan hakikat meydanına dâhil etmesi ikramını bağışlayan Allah'ın varlığını tanıtan, her yüzde, her eşyada görünenin Allah olduğu muhabbeti yapıldığında, sâlik, ilahî aşk ile kendi zan varlığından arınarak hakikat secdesi olan mahv-ı vücut'a ulaşır. Mahv-ı vücut olmak "ben" dediğimiz zannımızı Allah'ta yok etmek, mülk olan nefsimizi, mülkün sahibi olan yani o nefisle, o bedenle zâhir olan Allah'a teslim etmek. Kendimizde, Allah'ı bilip kendimizde görmektir.

Mürşid-i kâmil'in hâli; zevki, irfâniyeti Muhammedî irfâniyet olup bu irfâniyetin örtüsü olan mürşid-i kâmil, zat mazharı olarak Allah'ı, sıfatı ile Muhammed'i, ef'âl-i ilahî olan vücudu ile âdemiye-ti temsil eder. Mürşid-i kâmil bu zevkin, idrâkin ilmini, kendisine âşık olanlara ayan beyan açmakta, bu yolda her yönden kolaylıklar sunmaktadır. Âşığına kendine yakın etmekte, yaklaştırdıkça âşığın varlığını eritmektedir. Buzun ateşe yaklaştıkça erimesi gibidir. Erime yoksa yaklaşma yok demektir.

Mürşid-i kâmilin yapmış olduğu hizmetler sonucunda canlar kendisinin haliyle hallenmeye başlar. Canlarda oluşan bu hâl, yine belirtmeye çalıştığımız gibi, mürşid-i kâmilin hâlidir. Kemâlât sahibi, zevk sahibi, mürşid-i kâmildir. Meydanda oluşan her canda aslında var olan yine mürşid-i kâmildir. Sâlik, efendisinde yok olup efendi-siyle var olmaktadır. Bu sayede beyitte bahsedilen "âdemiye taşı-nıp devamında kemâlât ile var olmak" ile halktan Hakk'a uruç, Hak'tan halka nüzul gerçekleşmiş olur.

Dışın içe hâlâtı için dışa zuhurâtı

Birinden ol birine tuhfeler her bâr olur peydâ

(Dışın içe yansımaları, için dıştan görünmesi, birinden o birine daim armağandır oluşum.)

Âdem mazharı olan mürşid-i kâmilin görünen beşer yönü, zatının sıfat olarak zuhuru ile fiil olarak zâhir olması, halkiyete çıkmasıdır. Zatının bütün güzellikleri ve olgunluğu halkiyetinde, yaşantısında mevcuttur ve zatı, halkiyetiyle, âdem haliyle bilinir, zevk edilir.

---

²⁹ Meryem suresi 58. âyet

Sâlik, mürşid-i kâmilin hâline bürünme yolculuğuna önce inandığı gibi yaşamaya başlamakla ve devamında en güzel numune-i misal olan Âdem de gördüklerini yaşantısında uygulamaya koymakla başlar.

İşte bu hâl, bizim aslımız olan, içimizdeki asıl olan, “ben” dediğimizizdir. Bu asıl olan ben, nefsimiz tarafından, masivaya sevgi duyarak, masivayı talep ederek örtülmekte, hapsedilmekteydi. Bu asıl olan ben, ruhtur ve ruh özgürlüğüne kavuşmalıdır.

Ruh, Allah’ı ister ve ilah olarak Allah’ı görür, ruhuyla olan Allah’a iman eder, Allah’ı zikreder. Nefs-i emmare ise ilah olarak kendisini görür, kendisini yüceltir, nefs-i emmaresinde olan nefs-i emaresine ibadet eder, zikreder, hizmet eder.

Bu hal üzere olan, henüz insanlığına ulaşamamış canlı mahlûklukta kalmış olan kişinin kendi kıyameti kopmalıdır.

“*Ve izel kubûru bu’siret.*” (Mezarların içi dışına çevrildiği zaman.)³⁰

Mezar, kişinin kendi bedeni olup dış yüzü, nefis; iç yüzü, ruhtur. Ruh, aslı itibarıyla beden ülkesinin sultanıdır. Kıyamet bahsinde de geçen, dünyanın içinin dışına çıkması bahsi, nefsin ilahlık iddasından geçip ölümü tatması sonucu “*Kullu nefsin zâikatul mevt ve innemâ tuveffevne ucûrekum yevmel kıyâme, fe men zuhziha anin nâri ve udhilel cennete fe kad fâz ve mâl hâyâtud dunyâ illâ metâul gurur.*” (Her nefis ölümü tadacak ve hiç şüphe yok ki cennete giren, gerçekten de kurtulmuştur, muradına ermiştir. Dünya yaşayışı, zaten aldatıcı bir matahtan ibaret.)³¹ âyeti o kişide ispat bulunca kişinin ruhunun özgür kalması ile nefsin acziyetini görüp ruha secde etmesi olarak yorumlanır.

Nefis, ruha secde ettiği zaman, kendisine ait sahiplendikleri ve sıfatları hükümsüz kalır. Varlık sarayının taht koltuğuna, o koltuğun asıl sahibi olan ruh geçmiştir.

Nefis, saydam cam bardak gibi olmuştur. Saydam cam bardak, içindeki sıvıyı gösterir ve onun rengini alır. İşte arınmış, ruha secde etmiş nefisten, ruh görünür. Ruh, aslına kavuşmuş, tecelligâhlığın zevkinde cemâl seyrinde; nefsi ise ruhun zâhir oluşu olarak ahlâk üzere bulunur. Sâlik, zâhiri boyutu olan nefsini kendi aslı olan ruhuna secde ettirmiş, bu secde neticesinde kendisindeki ikiliği birleyerek

³⁰ İnfitar suresi 4. âyet

³¹ Al-i İmrân suresi 185 âyet

“Nefisleri, ruhları; ruhları, nefisleri gibidir.” sözü vücutlanmış olur. Ayrıca esfelde iken gönlü, nefsi olan sâlik, şimdi ulaştığı boyutta nefsi, gönlü olmuş; içi, dışı nefis olarak tecelli etmiştir. Bu hâl üzere bulunmaya başlayan sâlikin iç âlemi değişir, güzelleşir. Anlayışı güzelleşir.

“Allah güzeldir, güzel olanı sever.” hadisinin işaret ettiği gibi, sâlik kendisine nispet ettikleriyle var ettiği varlığından arınmıştır. Güzel olanda yok olduğundan, güzel olan, kendisiyle ziynetler, bu sayede zulmânî anlayış nuranî zevklere dönüşür, kulluğa ulaşır. Taklitle başladığı yolculuk, sâliki, mürşid-i kâmilin haline bürünmeyi başaranlardan eyler. Beyitte geçen, “birinden o birine armağandır oluşum” beyanı, gerçekleşmiş olur. Mürşid-i kâmil esması ile zâhir olan Hak, tâlibini giyinmiştir.

O devr ile geliptür enbiyâ mürsel merâtıpe

Gehi mümin zuhur eder gehi küffâr olur peydâ

(Allah âşıkları meratıpe devrederek gelmektedir. Kiminden mümin ispat olur, kiminden firavun olur.)

Aşk, ilahîdir ve tektir; âşıklar, aynı merkeze tâbi olarak aynı hâl ile hallenirler. Bu hal aşkın hâlidir. Denize yüzlerce insan aynı anda girer, hepsi aynı denizin suyuyla ıslanırlar ve hepsi aynı denizde bân olurlar.

Aşk tecelli ettiğinde bu tecellinin cezbesine kapılana âşık denir. Âşığın nazarında, âşık olduğu mâşûk, aslında âşaktır. Aşk, tecellisi ile mâşûk, cezbesi ile âşıktır.

Bu hallenme suret ve esma kaydını ortadan kaldırır, bân eder. Aşkın içerisinde ikilik olmaz. Aklın hükmü geçersiz kalır. Dünya, denize girenlerin elbiselerini kıyıda bıraktığı gibi geride kalır.

“*Ve ellefe beyne kulûbihim, lev enfakte mâ fil ardı cemîan mâ ellefte beyne kulûbihim ve lâkinnallâhe ellefe beynehum, innehu azîzun hakîm.*” (Onların gönüllerini birleştiren Allah’tır. Eğer sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü o azizdir, hüküm ve hikmet sahibidir.)³²

Gönül, ilahî aşkın toprak kabıdır ve ancak ilahî aşk ile hayat bulur. Gönül hayat bulduğunda, tek oluşundan dolayı tüm âşıklar ilahî

³² Enfal suresi 63 âyet

aşkta birleşirler. Bu birleşme, Allah için olduğundan içerisinde aşk; dışında, menfaat, beklenti ve dünyalık hiçbir şey olmaz. Bu birleşmenin zâhir oluşu, aşk dışında mümkün değildir.

Âşık, aşk deryasında gönlünü sandal yapıp zikrullah ile yelkenini doldurarak cemâl-i yâre doğru yol alır. Cemâl seyirinde kendisinden geçer de hayranlık içerisinde kalır. İşte mâşûk, kendisine ulaşan ve bu yolda fazlalıklarını atan, bomboş kalan âşığını giyinir ve âşık olarak zuhura gelir. Artık âşık, mâşûkunu kendisinde görür ve sever. Aslında gören de, görülen de, seven de, sevilen de yine âşiktir.

Sâlik, kendi zan varlığından arınmadıkça Hakk'a ulaşamayacaktır. Kendisine çalınan mayayı, Muhammet olan zikrullahla hizmet ile "ben" dediği egosunu zikretmeyi bırakması ilk şarttır. Allah'ı zikreden insan, egosunu zikredemez olur.

"Utlu mâ ühiye ileyke minel kitâbi ve ekımsı salât, innes salâte tenhâ anil fahşâi vel munker ve le zikrullâhi ekber, vallâhu ya'lemu mâ tasneün." (Kitaptan sana vahyedilen şeyi oku ve salâtı ikâme et Muhakkak ki salât fuhuştan ve münkerden nehyeder ve Allah'ı zikretmek mutlaka en büyüktür. Ve Allah, yaptığınız şeyleri bilir.)³³

Âyette bahsi geçen, vahyedileni okumak, bildirilene hizmet etmek ve zikretmek mutlaka daha büyüktür ibaresi, bizim Allah'ı zikrederek Allah'a ulaşmamız ile Allah'ın bizden tecellide olduğu hakikatını keşfetmemizdir. Allah bizi zikrettiği için varız.

Varlığımız, Allah'ın biz olarak tenezzül etmesi sonucu bizden kendisini zikretmesidir.

Bu zikir, muhabbet ile kendi varını tanıtip ispata çıkmasıdır.

Sâlik, kendisine mâl ettiği, sahiplenerek o tecellide kendisini gördüğü, nispet ef'âliden yani yaptığı işlerde kendisini görüp yüceltmekten arınır.

"Vallâhu halakakum ve mâ ta'melün." (Oysaki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı.)³⁴

Nispet sıfatından yani diriliğinde, bilgisinde, gücünde gibi sıfatlarıyla kendisini görüp yüceltmekten arınır.

"Allâhu lâ ilâhe illâ huvel hayyul kayyûm, lâ te'huzuhu sinetun ve lâ nevm, lehu mâ fis semâvâti ve mâ fil ard, menzellezî yeşfeu indehü illâ bi iznih ya'lemu mâ beyne eydihim ve mâ halfehum ve lâ yuhîtüne bi şey'in min ilmihi illâ bi mâ şâe, vesia kursiyuhus"

³³ Ankebut suresi 45. âyet

³⁴ Saffat suresi 96. âyet

semâvâti vel ard ve lâ yeûduhu hıfzuhumâ ve huvel aliyyul azîm.” (Allah ki, ondan başka ilâh yoktur; Hayy’dır Kayyum’dur. Onu ne bir uyuklama ve ne de bir uyku hâli tutmaz. Göklerde ve yerde olan her şey onundur. Onun izni olmadan, onun katında kim şefaât etme yetkisine sahiptir? Onların önlerinde ve arkalarında olanları bilir. Ve onun ilminden, onun dilediğinden başka bir şey ihâta edemezler, onun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. Ve o ikisini muhafaza etmek kendisine zor gelmez ve o Âlâ’dır Azim’dir.)³⁵

“Kul innemel ilmu indallâhi ve innemâ ene nezîrun mubîn.” (De ki: O bilgi, ancak Allah katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım.)³⁶

Nispet vücuttan yani vücudunda kendisini görüp yüceltmekten arınır.

Üç fena mertebedeki arınma, nefsin ölümü tatmasıdır.

Bu mertebelerde nispetlerini, aşkın ateşiyle yakan, kül edenler, Hakk’ın varlığında yok olup Hakk’ın varlığıyla kul olarak halkiyete çıkarlar. Mümin sıfatına mazhar olurlar.

Arınamayan ve sahiplenilen sâlik, sadece ilminde kalmıştır. İlmi sahiplenmek ise var olan nispet varlığına bir benlik daha giydiren ve her yaptığında kendini haklı gösterir, bu anlayış Firavun anlayışıdır. Sâlik, firavun olur. Firavun şahsın ismi değil anlayışın ismidir. Kimde bu anlayış var ise o Firavun’dur.

Nedir bu anlayış? Kendisini ilah olarak görmektir. Kendisini var görmek, kendisini yüceltmek, kendisini sevmek, güzellikleri kendisine nispet etmektir.

“Ve kâle fir’avnu yâ eyyuhel meleu mâ alimtu lekum min ilâhin gayrî, fe evkîd lî yâ hâmânu alet tîni fec’al lî sarhan leallî attaliu ilâ ilâhi mûsâ ve innî le ezunnuhu minel kâzibîn.” (Firavun “Ey ileri gelenler! Sizin benden başka bir ilâhınız olduğunı bilmiyorum. Ey Hâmân! Benim için bir ateş yakıp tuğla pişir de bana bir kule yap! Belki Mûsâ’nın ilâhına çıkar bakarım. Şüphesiz ben onun mutlaka yalancılardan olduğunı sanıyorum.” dedi.)³⁷

Her kimde bu özellikler var ise o Firavun’dur. Firavun olmaktan Hakk’a sığınırım.

---

³⁵ Bakara suresi 255. âyet:

³⁶ Mülk suresi 26 âyet:

³⁷ Kasas suresi 38. âyet

**Tecelli eyledikçe ol saray-ı sırr-ı ahfada
Bu suret âlemi eçre satu bazar olur peyda**

(*Tecelli eyledikçe sultanın gizli sırrı bu suret âleminde pazarlarda satılır.*)

Beyitte bahsedilen Sultan'ın gizli sırrı nedir?

“Allah'ın yarattığı şeylerin ilki, benim nurumdur.” kutsi hadisi bu sırrın ne olduğuna ışık tutmaktadır. Cenab-ı Allah varlığı ile zatında teklikteydi. Yarattılmış olan âdem, zat-ı ilahîsinde bâtın idi. İşte bâtın olan âdem, yaratıcı olan Allah'ın ilk yaratılan nur olan Muhammedî nurun yani sıfatların, bu sıfatların bâtın iken Allah'ın zâhir olmasını dilemesi, fiil tecellisi olarak âdem'in var olmasıdır. Yarattılan, eserdir ve eser, müessiri görmek içindir. Allah, âdem ile zâhir olarak vücutlanmaktadır. Âdem tecelli hâlidir, esma ve suret giyişidir.

Allah “*Ve iz kâle rabbuke lil melâiketi innî câilun fil ardi halîfeh(halîfeten), kâlû e tec'alu fihâ men yuvsidu fihâ ve yesfikud dimâ(dimâe), ve nahnu nusebbihu bi hamdike ve nukaddisu lek(leke), kâle innî a'lemu mâ lâ tâ'lemûn.*” (Hani, Rabb'in meleklere “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.” demişti. Onlar “Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamdederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz.” demişler. Allah da “Ben sizin bilmediğinizi bilirim” demişti.”)³⁸ derken bu sırrı zâhir edeceğim demektedir.

Halife, temsil eden demektir. Âyette “Allah bir halife yaratacağım.” buyuruyor. Bu halife, kendisini yaratan Allah'ı temsil edecektir. Temsil etmek ise temsil ettiğinin özelliklerinin sende bulunmasıyla mümkün olur. Allah, kendisini temsil etmesi için yarattığı Âdem aleyhisselâmı, kendi varlığıyla var kılmıştır. Yani yine kendisi sıfat zuhuru ile fiil tecellisi olarak, âdem ismi ve sureti giyinerek zâhir olmuştur. Latif olanın görülür olması için suret gerekir. Elektrik görülmez; ama elektrikle çalışan bir cihaza bağladığımda o cihazdan o cihazın yaptığı iş ile o işi yapan olarak görülür olur. Allah da, kendisi ile donattığı âdem olarak zâhir olmuştur.

“*Summe sevvâhu ve nefeha fîhi min rûhihî ve ceale lekumus sem'a vel ebsâre vel ef'ideh, kalîlen mâ teşkurûn.*” (Sonra (Allah), onu dizayn etti ve onun içine ruhundan üfürdü ve sizler için sem'i

³⁸ Bakara suresi 30. âyet

(işitme hassası), basar (görme hassası) ve fuad (idrâk etme hassası) kıldı. Ne kadar az şükrediyorsunuz.)³⁹

Bu âyet bize, “âdem” diye zikrettiğimiz yaratılmışlıkta Allah’ın esma giyişi olduğunu anlatmaktadır. Çünkü ruh, Allah’ındır. Ne diyor âyette, ruh üfledi demiyor, ruhundan üfördü, diyor. Sonra, yine kendisine ait olan işitme, görme ve irâde verdi diyor. Allah’ın meleklerle, Âdem aleyhisselama secde etmelerini istemesi, yani “*Ve lekad halaknâkum summe savvernâkum summe kulnâ lil melâiketiscudû li âdeme fe secedû illâ iblîs, lem yekun mines sâcidîn.*” (Ve andolsun ki; sizi Biz yarattık. Sonra size suret (şekil) verdik. Sonra meleklerle: “Âdem’e secde edin.” dedik. İblis hariç, secde ettiler. O, secde edenlerden olmadı.)⁴⁰ âyeti bize bu gerçeği göstermektedir. Oysa secde sadece Allah’a olur.

“*Ve min âyâtihil leylu ven nehâru veş şemsu vel kame, lâ tescudû liş şemsi ve lâ lil kameri vescudû lillâhillezî halakahunne in kuntum iyyâhu ta’budûni.*” (Gece ve gündüz, Güneş ve Ay, Allah’ın âyetlerindedir. Güneş’e ve Ay’a secde etmeyin. Eğer sadece ona (Allah’a) kul olduysanız, onları yaratan Allah’a secde edin.)⁴¹

İşte, beyitte geçen “sultanın sırrı” budur. Sultan olan Allah, âdem esması olarak tecelliye çıkmış, zâhir olmuştur. Âdem ise bir şahıs ismi değil, anlatmaya çalıştığımız sıfatlanmanın ismidir. Bir özelliğin ismidir. Her kim kendi varını Allah’ta fena kılıp Allah ile var olanların safına geçti ve cüz’ünü kül’e tâbi kıldıysa o âdemdir. Âdem, Hakk’ın makamıdır, ispat edendir. Âdem, mürşid-i kâmil dir.

Mürşid-i kâmil, sırdır; mürşid-i kâmilin sırrı, sultanın sırrıdır. O sırrın tecelli eylemesi, mürşid-i kâmilin yapmış olduğu muhabbetlerdir. Bu muhabbet ledün ilminin idrâklara irfâniyetle sunulmasıdır. İrfâniyet, öz olan Muhammedî irfâniyet olup zamanı geldikçe Kâbe’nin örtüsü değişir; ama içi hep aynıdır. İç örtüyle görüldüğünden ve örtü fâni olduğundan değişir; ama o örtüden görünen hep Muhammedî irfâniyettir. İşte bu irfâniyet Allah âşıklarını, mâşûk Allah’a ulaştırmak için tecelli eyler. Cehalet karanlığına güneş gibi doğar ve gerçekleri ayan beyan görülür kılar. Kâfir olanları, kendi ilahlığını ilan edenleri, kendi ikiliğinde şirk bataklığında yaşayanları, tevhide davet ederek seyr-i süluk yolculuğunda esfelden âlâya ulaştı-

³⁹ Secde suresi 9 âyet

⁴⁰ Araf suresi 11. âyet

⁴¹ Fussilet suresi 37 âyet

racak idrâkı sunar. Bu, hakikate doğumdur. Kişi bu doğum ile uyanır ve bulunduğu yerin şirk bataklığı olduğunu fark edip, esfelde olduğunu fark edip âlâya yücelmek için, tecelli eden irfâniyete tâbi olur, sâlik olur. Sâlik, kendine mâl ettiği nispetlerinden arındıkça varlığından yokluğa ulaşır. Ulaştığı yokluk makamında sultanın sırrı tecelli eder. Sultan kendisiyle ziynetleyip değerlendirir, şerefendirir, en büyük zenginlik olan kendisiyle zenginleştirir.

“Ve vecedeke âilen fe agnâ.” (Ve seni yokluk içinde buldu, sonra zengin kıldı.)⁴²

Hak âşıklarının hâlidir bu hâl. Bu hâl üzere olan âşıklar pazarında canlar satılır, zevkler alınır verilir; mâşûkun haricinde başka bir şey bulunmaz. Mâşûkun, âşıkından kendi kendini zevk ve muhabbet etmesidir.

Anın zatına gayet sun’una hergiz nihayet yok

Anın’çün her bir isminden gelür bir kâr olur peydâ

(Onu zatından var eder, asla sonu yoktur. Onun için her sıfatta yüz gösterir, ispat olur.)

Allah’ın zatının tecellisinin olduğu yerde, zatından gayrı bir şey olmaz. Sıfatları ve fiilleri, zatında bâtın durumdadır.

Varlık diye isimlendirilen yaratılmışlık, zatında bâtın durumda iken, Cenab-ı Allah’ın bilinmeklik muradının neticesinde yaratma keyfiyeti olarak zâhir oluşudur. Bu zâhir oluş, sıfatların tecellisi ile başlayıp fiil tecellisi olarak vücudlanmasıyla tamam olur.

Beyitte, “*zatından var eder*” ibaresinde anlatılmak istenen budur.

Hiçbir şey yoktan var olmaz, vardan da yok olmaz.

Zatın içerisinde bâtın olan sıfatlar, zatın sıfat olarak zuhur ederek fiil olarak vücutlanıp zâhir âlemde tecelliye çıkışıdır.

Allah, yarattığı ile yarattığına tenezzül ederek esma ve suret giyer, görülür olur.

Elektrikte aydınlatma vardır; ama latif durumdadır, aydınlatma kabloda görülmez. Elektrığın aydınlatma özelliği, lamba ile zâhir olup görülür, görülen elektriktir gibi.

Yaratma Allah’a mahsustur ve yaratılma Allah’ın zâhir oluşundan başka bir şey değildir. Her yaratılan, aslında Allah’ın sıfatları ile tecellisidir.

⁴² Duha suresi 8. âyet

“*Allâhullezî hâlakas semâvâti vel arda ve mâ beynehumâ fî sitte-ti eyyâmin summestevâ alel arş, mâ lekum min dûnihî min veliyyin ve lâ şefîi, e fe lâ tetezekkerûn.*” (Gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları altı günde yaratan, sonra arşa hükmeden Allah'tır. Ondan başka bir dostunuz ve şefaatiniz yoktur. Düşünmüyor musunuz?)⁴³

Âyet-i kerime, yaratılmanın kademeler hâlinde gerçekleştiğini ve yaratan Allah'ın yarattığına hükmettiğine vurgu yapar. Hükmetmek ise, yaratılanla tecelli edişidir. Bu tecelli, yaratılmış ile zâhir oluşudur.

Zatın, sıfat olarak fiil giymesidir. Gök ile tâbir edilen, ruhumuz; yer ile tâbir edilen, nefsimiz. İkisinin arasındaki ise bu ikiliği bünyesinde barındıran ve ben dediğimiz isimdir.

Beyitte geçen “*asla sonu yoktur*” beyanı, zatı için geçerli olup zatın sonu yoktur.

“*Ve tevekkel alel hayyillezî lâ yemûtu ve sebbih bi hamdih ve keşâ bihî bi zunûbi ibâdihi habîrâ.*” (Ve ölümsüz olup daima Hayy olan Allah'a tevekkül et ve onu, hamd ile tesbih et. Ve kullarının günâhlarından haberdar olması, ona kâfidir.)⁴⁴ beyanı bize bu gerçeği gösterir. “*Asla sonu yoktur.*”

“*Ve yebkâ vechu rabbike zûl celâli vel ikrâm.*” (Ve celâl ve ikrâm sahibi Rabb'inin zatı bâki kalacaktır.)⁴⁵

Pekiyi, yaratılmış olan yani zatın sıfat olarak zuhurunda bir adet ve son var mıdır?

Zuhur, ortaya çıkmak olarak yorumlanır. Sonu olmayan zat, sıfat olarak ortaya çıktığında, zâhir oluştaki sıfatlar, zatın özellikleri olup bizim aklımızla kavrayacağımız kadar sınırlı değildir. Sıfatlar, zatı tanıtan özellikler olduğundan, zatta son olmadığı için zatı tanıtan sıfatlarda da son olmaz. Sıfatların da adetle sınırlanmaması, adet bakımından sonsuz oluşu bunun içindir. Yoksa her yaratılan fânidir.

“*Huvel hayyu lâ ilâhe illâ huve fed'ûhu muhlisîne lehud dîn, el hamdu lillâhi rabbil âlemin.*” (Hayy'dır. Ondan başka ilâh yoktur. Öyleyse dini ona hâlis kılarak dua edin. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.)⁴⁶

---

⁴³ Secde suresi 4 âyet

⁴⁴ Furkan suresi 58. âyet

⁴⁵ Rahman suresi 27. âyet

⁴⁶ Mümin suresi 65. âyet

Zatın dışında sıfatların ve fiillerin zâhir oluşlarında son vardır. Bu son, yok olmak olarak değil, aslına dönüş olarak tekrar bâtın oluşudur.

Beyitte geçen “*Onun için her sıfatta yüz gösterir, ispat olur.*” beyanı, bize, cümle yaratılmışın tümünün zatın sıfat olarak zâhir âlemde ortaya çıkışıyla görünen her zerreden aslında görülenin Allah olduğunu tanımlamak içindir.

Aslında herkes Allah’a bakar; ama kendi zannını görür.

İşte Allah’ın sıfatları ile zâhir olarak fiil ile tecelliye gelişi, görülmür oluşudur. Her sıfat, zatın hangi özelliği ise o özelliği ile esma alır ve suret giyer. Aldığı esma ve giydiği suret ile bize bünyesindeki özelliği muhabbet eder. Bu sebeple, bizler nereye döner, nereye barksak bakalım, aslı itibariyle gördüğümüz Allah’ın yüzüdür. Çünkü görülen Allah’ın tecelli edişidir.

“*Allâhu lâ ilâhe illâ huve, lehul esmâul husnâ.*” (Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayandır. En güzel isimler onunundur.)⁴⁷

Nereye dönerseniz dönün, Allah’ın zatı oradadır. Gördüğünüz yaratılmışlık, beyitte geçen “*Her sıfatta yüz gösterir.*” beyanında anlatmak isteği gibi, zatın sıfat olarak zuhuru ile fiil olarak görülür hâl gelmesidir.

Şimdi, denizin içerisinde bâtın hâlde duran bulut, yağmur, dere, göl, yeraltı suyu nehir gibi ayrı ayrı esması ve sureti olanlar, denize ait, içerisinde bâtın hâlde bulunan özelliklerdir, denizin sıfatlarıdır. Bu sıfatlar bâtın hâlden zâhire, görülür hâlde çıkarken:

Bulut sıfatı, bulut esması ve sureti giyer.

Yağmur sıfatı, yağmur esması ve sureti giyer.

Bulut bize, hâl diliyle, denizin bulut olma özelliğini muhabbet eder, ispat eder. Bu sebeple buluttan görülen, aslında bulut ile tecellide olan denizdir.

Yağmur bize, denizin yağmur olma özelliğini anlatır, ispat eder. Yağmurdan görülen yağmurla tecelli eden denizdir.

“*Her sıfatta yüz gösterir.*” beyanı bunu anlatır. Bu beyana, bizim kendimiz de dâhildir. Bizler, kendimiz dediğimizde ispatta olan görülür olan Allah’ın tecellisiyiz. Bu tecellide Allah’ı değil, kendimizi gördüğümüz için şirkte bulunuyoruz.

⁴⁷ Taha suresi 8. âyet

“*Ve lekad hâlaknel insâne ve na’lemu mâ tuvesvisu bihî nefsu ve nahnu akrebu ileyhi min hablil verîdi.*” (Ve ant olsun ki insanı biz yarattık. Ve nefsinin ona ne vesveseler vereceğini biliriz. Ve biz, ona şah damarından daha yakınız.)⁴⁸

Nefsin vesvese vermesi, nefsimizin tecellide kendisini görüp kendisini ilah olarak ilan etmesidir. Allah’ın şah damarımızdan daha yakın olması, bizim bizliğimiz ile zâhir olduğuna vurgu yapmasıdır.

Bizler şirk içerisinde iken şirkimizden arınma yeri olan hakikat meydanına bende olup, Allah’ın esma giyerek mürşid-i kâmil ile yüz gösterişine intisap edip başladığımız seyr-i sulûkte bu gerçekleri idrâk boyutumuzda anlayıp beşeriyetimizde yaşar hâle geliriz.

Tüm bunlara mürşid-i kâmilimizde şahit oluruz.

Mürşid-i kâmilin bulunduğu dem ve bu demdeki muhabbeti, zevki, irfâniyeti, hâli, zatının dışa yansımalarıdır. Yaşantısının her ânı, zatının güzelliğine aynadır; bu güzellikte asla son yoktur. İlimde, irfâniyette, zevkte nihâyet yoktur.

Oldum, bildim, demek anlamamaktır; çünkü Cenab-ı Allah’ın bâkî olmasıdır bu hâl. Zatının sonu olmamasıdır. Halkiyete çıkan ise sonu olmayan bu zevklerin, bu idrâkın kaynağı olan zatın sıfatlarıdır.

Sâlikte de anlayışı değişip bildirilen ilimle zevkler oluşur, oluşan bu zevklerde onun vücudunda, sıfatlarında ve ef’alinde zatın güzelliğine doğru yolculuk başlar.

Yaşantısının güzelleşmesi, zatın güzelliğine ayna olur.

Zatının güzelliğini görmek, sâlik için mümkün değildir. Sâlik doğrudan zata mazhar olamaz; sâlik, zatını sıfatlarından tecelli eden her an şan alışı olan fiilleri ile zevk eder, müşahade eder, muhabbet eder.

Tecelli eyler ol dâim celâl ü geh cemâlinden

Birinin hâsılı cennet birinden nâr olur peydâ

(*Her daim celâlinden, cemâlinden tecelli eyler; birinin görüntüsü cennet, birisi nârdan oluşur.*)

Celâli ve cemâli ile tecelli eden Cenab-ı Allah’ın kendisidir.

Tecelli; gözükmek, ortaya çıkmak anlamındadır. Allah’ın tecelli etmesi de Allah’ın yarattığına tenezzül ederek, yarattığı ile zâhir olması, gözükmesi anlamında kullanılır. Bu dünyada her ne var ise ki

⁴⁸ Kaf suresi 16. âyet

buna bizim kendi nefislerimiz de dâhil, cümle âlem her zerresiyle Cenab-ı Allah'ın tecellisidir.

Bu sebeple bu âleme vahdet-i vücut denir.

Cenab-ı Allah'ın vücudlanması nedir?

Bu âlemde ki her zerreden tecellide olan Allah, her zerre ile görülmüştür. Bizler bu tecellide Allah'ı görmek yerine, kendimizi gördüğümüz için şirk ediyoruz. Şimdi, bizim vücudumuzda bir sürü çokluk yani kesret var. El, ayak, göz, kulak vs. Biz kendi vücudumuzda bir bölgeye baktığımızda, mesela elimize baktığımızda, elimizden kendimizi görürüz. Bir başkası bizim vücudumuza baktığında gördüğü vücuttan bizi görür; işte aynen öyle. Vücut "biz" değildir; ama bizden ayrı da değildir. Varlığı bizimle vardır ve bizim zâhir oluşumuzdaki görülür hâlimizdir.

Beyitte geçen "celâl" ile Cenab-ı Allah'ın yüceliği; "cemâl" ile de güzelliği anlatılmaktadır.

Beyitte, yüceliği ve güzelliği ile görünen Allah'tır deniliyor.

Yücelik; sonsuzluk, ululuk olarak kullanılırken bu sonsuzluk ve ululuk ile kendi güzelliğini zâhir eden Allah'tır deniliyor.

Celâl ile yücelik tecellisi, bizim varlığımızın var olmasını, nefsimizin yaratılmasını anlatır.

Cemâl güzelliği ile bizim varlığımızda tecelli etmesi ise varlığımızın canlılığıyla beraber tüm uzuvlarımızın aklımızda dâhil çalışıyor olması, bâtinimiz olan ruhumuzun varlığının yaratılması anlatılmaktadır.

Zaten, tecellinin celâli ve cemâli ile olması bu sebepledir.

Âdem Aleyhisselam yaratılırken iki eli arasında yoğrulması ile vurgu yapılan yerde burasıdır: nefis ve ruh.

"Kâle yâ iblîsu mâ meneake en tescude limâ hâlaktu bi yedeyy, estekberte em kunte minel âlîn." [(Allahû Tealâ): "Ey iblis! İki elim arasında halk ettiğim şeye secde etmeden seni men eden (şey) nedir? Kibirlendin! Yoksa sen yücelerden mi oldun?" dedi.]⁴⁹

İşte Cenab-ı Allah'ın yaratması ve yarattığıyla tecelli etmesi, âyette belirtilen iki el olan celâl ve cemâl ile gerçekleştiğidir.

İnsan Allah'ın varlığına delildir. Büyüklüğü ve güzelliği ile yaratıcısını ispat eder. "Tebârekesmu rabbike zîl celâli vel ikrâm." [Celâl ve ikram sahibi Rabb'inin ismi mübarektir (Çok Yüce'dir).]⁵⁰ âyet-i

⁴⁹ Sad suresi 75. âyet

⁵⁰ Rahman suresi 78. âyet

kerimesinde, celâli ile ikram eden Yaratıcı'nın ismi mübarektir deniliyor. Bu âyet bizlere, yaratıcı olan Allah'ın nefsimizi yaratması ile celâl esmasıyla ikrâmında bulunduğunu ve bu ikramla nefis ismi alarak zâhir olduğunu, zâhir oluşun nefsimizle görülür olması olduğunu anlatmaktadır.

Bizler nefsimizde tecelli eden olarak, kendi bilinmekliğini ilan eden Cenab-ı Allah'ı görmek yerine, nefsimizde kendimizi görüyorsak ve nefsimizi ilah ediniyorsak kendimize zulmetmiş oluruz.

“İnnâ aradnel emânete ales semâvâti vel ardı vel cibâli fe ebeyne en yahmilnehâ ve eşfakne minhâ ve hamelehâl insân, innehu kâne zalûmen cehûlâ.” (Muhakkak ki biz, emaneti göklere, arza ve dağlara arz ettik. Onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular. Ve insan onu yükledi. Muhakkak ki o (nefs), çok zalimdir, çok cahildir.)⁵¹

İnsan, bu dünyaya geldiğinde gözlerini nefsi ile açar. Nefs denilen bedenle bedenlenmiş olarak, bu dünyanın gereksinimlerine göre donatılmıştır. Nefsi bu dünyadan, bu dünya için yaratıldığından, talepleri de sürekli kendisinden yana, nefsâniyetten yana olur. Nefsin esaretine giren insan, nefsin isteklerini yerine getirerek mutlu olduğunu zanneder, kendisini cennette görür; aslında bu nefsâniyet, cehennemdir.

Dünyası için mânâsına sırtını dönüp Rahmaniyeti terk ederek zulmaniyeti seçenleri dünya ödüllendirir.

Beyitte geçen “*nârdan olur*” ibaresi, burayı anlatmaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus, cehennem olan celâl esması değildir. Cehennem olan, bizim celâl esmasının yansıması olan nefsimizde kendimizi ilah olarak görmemizdir. Hakikat meydanında nefsimizin ilah olduğu zannından arınıp Allah'ta fena bulunca, bâtınımız olan Hak nefsimizle zâhir olduğu idrâkına erince nefsimiz, şimdi ziynet olarak ruhun dünyadaki esma alışı ile nefsimizden tecellide Allah'ı görmeye başlarız ki cennet ile tâbir edilen de budur.

Bu ise, belirttiğimiz gibi, hakikat meydanında mürşid-i kâmil terbiyesinde bulunarak ulaşılan irfâniyettir.

Mürşid-i kâmiller, güzelliğiyle, irfâniyetiyle, zikriyle muhabbet eder. Yaptığı muhabbette hakikat sırları vardır. Hakk'ın varlığı, her an şan alışı meydana gelen canlarda kendi güzelliği vardır. Hâlinden hâl vardır. Kendi zikrinden zikir verir, zevkenden zevk verir; görmesinden görme, işitmesinden işitme verir; kendisinde var olan Allah aş-

⁵¹ Ahzab suresi 72. âyet

kının sâlikte oluşması için her daim lutuftadır ve bunların yanında sâlikin kendisine gelmezden evvel oluşturduğu anlayışın yanıp küle dönüşmesi için eski yaşantısını terk etmesi ve alışkanlıklarından arınması için nasihat, terbiye, edep muhabbeti de yapar; sürekli olarak bildirileni kendimize mâl etmeyelim, gaflete düşmeyelim diye uyarılarda bulunur; gerekirse kızar, azarlar, yerden yere vurur; ama burada dikkat edilmesi gereken her an her yaptığı, yine bizim kemâlâtımız içindir. Bizi sevdiğindedir, lütfundandır.

Sâlikin, cemâlin cezbesinde cemâle doğru ilerlerken celâl tecellisinde arınma yolculuğudur seyr-i süluk.

Cemâli zâhir olsa tez celâli yakalar anı

Görürsün ir gül açılırsa yanında har olur peydâ

(Cemâli zâhir olsa anda celâli yakalar onu. Görürsün bir gül açılırsa yanında diken oluşur.)

Beyitte bahsi geçen Cenab-ı Allah'ın cemâli, Muhammedî nurdur. İlk yaratılandır.

Allah Teâlâ için zaman ve mekân düşünülemez. O, zaman ve mekân kayıtlarından münezzehtir. Ezelde yalnız kendisi var olan ve var olmak için başka bir var ediciye muhtaç olmayan Cenab-ı Hak, bilinmeyi ve bu bilinmenin gereği olarak “âlem-i kesreti” yani çokluk âlemini yaratmıştır. Bu yaratışta, ilk sırayı alan bir nurdur. O nur da, Cenab-ı Allah'ın kendi nurundan zâhir kıldığı nur-ı Muhammedîdir.

“Allâhu nûrus semâvâti vel ard, meselu nûrihî ke mişkâtin fihâ mısbâh, el mısbâhu fî zucâceh (zucâcetin), ez zucâcetu ke ennehâ kevkeibun durriyyun, yûkadu min şeceratin mubâraketin zeytûnetin lâ şarkîyetin ve lâ garbiyyetin, yekâdu zeytuhâ yudîu ve lev lem temses-hu nâr, nûrun alâ nûr, yehdillâhu li nûrihî men yeşâu ve yadribullâhul emsâle lin nâs(nâsi), vallâhu bi kulli şey'in alîm.” (Allah, göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. O lamba, kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki doğuya da, batıya da nispet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. Nur

*üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi nuruna eriştirir. Allah insanlara temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.)*⁵²

Âyet-i kerimede, beyitte geçen ve nur olarak yorumladığımız cemâlin ne olduğu anlatılmaktadır.

Allah göklerin ve yerin nurudur. Gökten kasıt, sıfatlarımız; yerden kasıt, nefsimizdir. Sıfatlarımızın ve nefislerimizin nuru oluşu ise sıfatlarımızın ve nefislerimizin varlığı, Allah ile vardır.

Allah yaratmıştır ve yarattığı biz ile zâhir olan Allah'tır. Tecelli eden Allah'tır. Varlığımızın aslı, varidâtı, Hakk'ın varidâtıdır. Hak ile varız. Bizim Hak'tan ayrı varlığımız olması mümkün değildir. İşte âyet bunun nasıl olduğunu bizim idrâk seviyemize göre örnekleterek anlatmaktadır.

Bu varidât, bu nur, şu şekilde bizde mevcuttur: İçinde lamba bulunan bir kandil gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir. Lamba biziz. Kristal fanus bedenimizdir. İşte bedenimizin içindeki o nur ise, o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki doğuya da, batıya da nispet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur.

Zeytin ağacıyla anlatılmak istenen, Cenab-ı Allah'ın birliğidir. O nur, Allah'ın varlığından zâhir olan nurdur, denilmektedir. Doğuya ve batıya nispet edilmemesi ise yaratılmışlık âlemine yarattığıyla çıkışı, teşbih oluşudur. Lâkin teşbih oluşunun tenzih oluşunu hükümsüz bırakmadığıdır.

Mısırî-i Niyâzî Hazretleri, cemâli zâhir olsa diyerek yaratılmayı anlatmaktadır. Allah, zatının tecellisi ile tekliğinde iken, ilk olarak Muhammedî nuru yaratır ve bu nur cemâlin zâhir oluşudur.

Sıfat tecellisi, sıfatların zuhur oluşudur. “*Celâli yakalar anı*” derken de sıfatların vücudlanması ile, nefislerin zâhir oluşuyla ef'âl tecellisi, fiil tecellisi anlatılmaktadır.

Görmek, sıfattır; göz, görme sıfatının vücutudur. İşitmek, sıfattır; kulak, işitme sıfatının vücutudur. Kelam, sıfattır; dil, kelam sıfatının vücutudur.

Fiil tecellisi, nefislerin zâhir oluşudur.

Beyitte, cemâl ile sıfatların tecellisini, celâl ile fiillerin tecellisini anlatmaktadır. Celâlinin onu yakalaması, sıfatın nefis ile tecelliye çıkmasındandır. Nefis, zâhir oluşun hâlidir. Ruhun bu dünyada zâhir oluşunda bedenlenerek “nefs” ismini almasıdır.

---

⁵² Nur suresi 35. âyet

“Görürsün bir gül açılrsa yanında diken olur” ile de tecelli mekânı olarak yaratılan nefisler, aslında Hakk’ın esma ve suret giyerek zâhir oluşu, “gül açılması”dır. Diken oluşuyla anlatılan ise bizlerin tecellide kendimizi görmemiz sonucu şirke boyanmamız ve kendimize zulmetmemizdir.

Bizler tecellide kendimizi görüp nefis-i emaremizin isteklerine boyun eğdiğimiz zaman, kendimize zulmetmiş oluruz. Yaşam bize o an için güzel gelse de aslında eziyettir.

“*Ve mâ uberriü nefsi, innen nefse le emmâretun bis sûu illâ mâ rahime rabbî, inne rabbî gafûrun rahîm.*” (Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü Rabb’imin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabb’im çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” dedi.)⁵³

Bizler nefis-i emareye uyup zulmete düşünce kötülük yapmış oluruz. İşte her tecelli Hakk’ın bir yüzüdür. Bizler nefsimizle bulduğumuzdan dolayı bu yüzlerde Hakk’ı görmek yerine, tecelliyi, kendimize göre ayırıp iki çıkartırız, diken görürüz. Noksan görmekle, diken görmekle, diken olan biz oluruz.

“*Yâ eyyuhâllezîne âmenû aleykum enfusekum, lâ yadurrukum men dalle izehtedeytum ilâllâhi merciukum cemîân fe yunebbiukum bimâ kuntum ta’melûn.*” (Ey iman edenler! Siz kendi nefislerinizi ıslah etmeye bakın. Siz doğru yolda bulunduğça yoldan sapanların size zararı olmaz.)⁵⁴

Kendi nefsimizi ıslah edip, bahsi geçen hakikatların tecellisine erip nur ehlinden olmak için, hakikat meydanına dâhil olmak gerekir. Cenab-ı Allah’ın celâl sıfatı arındıran, temizleyendir. Cemâl sıfatı ise hakikat nuru, hakikat ilmi ve bu ilmin tecellisidir. Şimdi tâlip, hakikatı talep ettiğinde aslında beyitte bahsi geçen cemâli ve gülü talep etmektedir. Bu talep doğrultusunda geldiği hakikat meydanında, mürşid-i kâmil rehberliğinde seyr-i süluk yolculuğu başlar. Cemâli ve celâli ile gül ve diken ile işlemlerden geçmeye başlar.

Hakk’ın cemâli meydanındaki canlarda kendi varlığının zuhur etmesidir. Varlığıyla her canı kaplamasıdır. Sâlik, Hakk’a olan aşkıyla nispetlerinden arınıp bu meydanda oluşan varlığını da Hakk’a teslim ettiği an, Hak onu ihâta eder, kaplar. Hak, sâlikten var olan, görünen, ispatta olandır artık. Bu hâlin oluşumunda en önemli faktör

⁵³ Yusuf suresi 53. âyet

⁵⁴ Maide suresi 105. âyet

ise Hakk'a olan aşkın narının celâl olarak sâliki yakıp kül etmesidir. Bu yanma, bizi cemâle lâyük hâle getirmek için, dünyaya olan sevgi ve muhabbetimizi, zulmanî sıfatlarımızı hükümsüz kılmak, şirkimizi yok edip bizi tevhit eri yapmak için, yine rahmetindedir. Nazarında Hak'tan gayri her ne varsa paramparça etmesi kıyametimizin kopup, ölmezden önce ölecek Hak ile yeniden doğmak içindir. Güzel ve değerli olan daha çok muhafaza edilir ve ona göre bedeli vardır.

Bu sırdandır ki bir kâmil zuhur etse bu âleme

Kimi ikrâr eder anı kime inkâr olur peydâ

(Bu sırdandır ki kâmil zuhur etse bu âleme, kimi onu ikrâr eder, kiminde inkâr oluşur.)

Mürşid-i kâmilin yaşantımıza zuhur etmesi; ortaya çıkması, görülmesi demektir.

Peki, zuhur eden mürşid-i kâmil kimdir?

Mürşid-i kâmil, bir esmadır. Her esma, kendi bünyesinde taşıdığı özelliği ispat etmektedir. Mürşidi kâmil esması da, Hakk'ın zâhir oluşunda, kendisini tanıttığı, bildirdiği, Hakk'ın kendisini muhabbet ederek, yol, yordam, edep erkân ve zikrullah ile, ilim ile kendisine seçtiklerine, Muhammedî irfâniyet olarak tecelliye geldiği özelliğidir. Mürşid-i kâmil, Hakk'ın kendisine ulaşmak isteyenlere köprü oluşturdığı esmadır.

“Ve izâ kîle lehumuttebiû mâ enzelallâhu kâlû bel nettebiu mâ elfeynâ aleyhi âbâenâ e ve lev kâne âbâuhum lâ ya'kulûne şey'en ve lâ yehtedûn.” (Ve onlara: “Allah'ın indirdiği şeye tâbî olun!” denildiğinde “Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye tâbî oluruz.” dediler. Ve eğer, onların ataları hiçbir şeyi akıl etmiyor ve hidâyete ermemiş olsalar bile mi?)⁵⁵ âyeti burayı anlatmaktadır. Âyette geçen indirilen şey, Hakk'a vardırarak olan irfâniyettir ve bu irfâniyet mürşid-i kâmidir ve Allah mürşid-i kâmile ikrâr verin, sınıksız sarılın diyerek önemine dikkat çekmektedir. Diğer bir âyette ise Cenab-ı Allah'ın: “Tekâdu temeyyezu minel gayz, kulle mâ ulkiye fihâ fevcun seelehum hazenetuhâ e lem ye'tikum nezîr.” [(Cehen-nem) nerede ise öfkesinden çatlayacak gibi olur. Oraya her bir grup atılışında onun bekçileri onlara: “Size uyarıcı gelmedi mi?” diye

---

⁵⁵ Bakara suresi 170. âyet

sordu.]⁵⁶ diyerek belirttiği ve uyarıcı ibaresiyle vurgu yaptığı, mürşid-i kâmilidir. Cehennem nefsi-i emarenin zulmaniyetinde canlı mahlûk olarak kendi aslımızdan uzak olan yaşam tarzımızdır. Cenab-ı Allah, mürşid-i kâmil esmasıyla ledün ilmîni, hakikat sırlarını açar ve o kişinin cehâlet karanlığına ışık olur, rahmet vermesiyle o kişiye mürit olma yolunu göstererek uyarır, kendisine davet eder. Bu uyarı ve davet, mürşid-i kâmiller vasıtasıyla daimîdir.

Mürşid-i kâmiller, kendilerinde tecelli eden Muhammedî irfâniyet için seçilmiş kişilerdir.

Onlar tıpkı Âdem Aleyhisselam gibi dünyadan alınıp Hak katına çıkartılan, yani yine bir mürşid-i kâmilin hakikat meydanına gelenler ve işlemlerden geçip halktan Hakk'a uruç ederek Allah'ta fena bulup Hakk'ın varlığıyla nüzul ederek ilimde, edepte, ahlâkta, irfâniyette ve mârifette kemâlât derecesine yetiştirilendir.

Kendilerinde, kendilerine ait hiçbir şey kalmayıp küllî irâde ile bu dünyada, bizim gibi beşer olarak bulunan; ama nefsi gönlü olmuş olmandır. Muhammedî irfâniyetin bu zamandaki örtüsü olmuşlardır. Âyet-i kerimede belirtilen, Allah'ın dilediğini hidâyete erdirmesidir.

“Ve mâ erselnâ min resûlin illâ bi lisâni kavmihi li yubeyyine lehüm, fe yudillullâhu men yeşâu ve yehdî men yeşâ”, ve huvel azîzul hakîm.” (Hiçbir resûlümüz yoktur ki biz onu kendi kavminin lisanıyla göndermiş olmayalım. Onlara beyan etsin diye. Öyleyse Allah, dilediğini, Allah'a ulaşmayı dilemeyenleri dalâlette bırakır. Dilediğini, Allah'a ulaşmayı dileyenleri hidâyete erdirir. Ve o, azîzdir, hikmet sahibidir.)⁵⁷

Müritler de aynı yoldan gelip, aynı yolda yürüyüp Allah'a varanlardır. Mürit esması, “Allah'ın muradı olmak” anlamındadır ve murat olmak ise Allah oradan tecelli eder, demektir.

Mürşid-i kâmiller özü itibariyle Âdem Aleyhisselamın bu dünyadaki, bu zamandaki zâhiridirler.

Beyitte anlatılan “Kimi ikrâr eder anı kiminde inkâr oluşur.” beyanı bize iblisin secde etmemesini anlatmaktadır. Nasıl ki iblis kendi bilgisinin ve o an için içinde bulunduğu zannın vehmiyle Âdem Aleyhisselama secde etmedi. İşte insan, bulunduğu dünya boyutunda kendi nefsi emaresini ilah edinerek nefsinin hâkimiyetinde zan ve vehim üzere yaşıyorken Eles Bezmi'nde verdiği ikrârı unutmuş bir

⁵⁶ Mülk suresi 8. âyet

⁵⁷ İbrahim suresi 4 âyet

hâlde iken, kendisine unuttuğu ikrârı hatırlatıp kendisini doğru yola davet eden mürşid-i kâmilî, yine nefsin doğrultusunda inkâr eder. Onlar ziyandadırlar. İkrâr edenler ise nefs-i emarelerinden arınıp Hakk'a varanlar, dâim huzuru, Hak'ta olmak olan edep ve Muhammedî ahlâk üzerine yaşayanlardan, Allah'ın müritlerinden olurlar. Kur'ân-ı Kerim'de “*Yâ eyyuhâllezîne âmenû hel edullukum alâ ticâretin tuncikum min azâbin elîm.*” (Ey iman edenler; size öyle bir kazanç göstereyim mi ki sizleri acıklı bir azabdan kurtarıversin?)⁵⁸

İşte, âyette bahsi geçen iman edenlerin kazancı, mümin olmaktır. Onlar, mürşid-i kâmil ile işleminden geçip şirkinden arınanlar ve Allah'ın dostluğuna ulaşanlardır. Acıklı azap olan nefsin köleliğinden azat olup hür olanlardır. Bu ise ancak mürşid-i kâmile ikrâr ile mümkündür.

Âdem Aleyhisselâmın dünyaya gelmesi gibi, mürşid-i kâmillerde, bu âleme zuhur etmeseydi, kendini gizleseydi biz nereden tanıyıp bilecek, biat edecektik. Bırakın biat etmeyi, bir meydana girme, nefsimizden feragat edip nefsimize ölümü tattırmamız gerektiğini dahi bilmiyor olacaktık. Çok şükür kendini bizden gizlemedi; sevgisiyle, saygısıyla, hoşgörüsüyle, merhametiyle numune-i emsal oluşuyla kendisine hayran bıraktı. Bulunduğu bahçenin kokusunu bizlere de sundu. Hakk'ı tanıyacağımız, dost olacağımız, âşık olacağımız tecelli makamı oldu. Nedensiz, niçinsiz, sebepsiz en önemlisi menfaatsiz sevmeyi başaranlar, teslim olanlar, aklını teslim edenler, tâbi olanlar, iman edip, biat edip; ama hâlâ “Acaba mı?” sorularından kurtulanlar, toptan iman edenler bunu başarabildiler. Aksi hâlde olanlar, bir müddet sonra inkâr yoluna saptılar. Küfür ehli oldular, kendileri bu zevke ulaşamadığı için yok saydılar.

Veli ârif celâl içre cemâlini görür dâim

Bu hâristânın içinde ana gülzâr olur peydâ

(Veli, ârif celâl içre cemâlini görür dâim, bu çalılığın içinde gül bahçesi oluşur.)

Veli ve ârif esmalarıyla zikrettiğimiz, gönül insanlarıdır. Gönül ise, ilahî aşk'ın mekânı olup Cenab-ı Allah, aşk vasfıyla o gönül mekân tutar.

---

⁵⁸ Saff suresi 10. âyet

Dünyaya olan sevgi muhabbetini, Allah'a yöneltip bu yolda samimiyet ve sabır ile ilerlerken Allah'ın zikriyle yoğrulan tâlibin kalbinde, ilahî aşk uyanır. Bu uyanış neticesinde aşk, onda mâşûktan gayri her ne var ise arındırır. Bu arınma işlemi kısaca, dünya dediğimiz, Allah ile aramıza girenlere, Allah'tan ayrı müstakil varlık veren zannımızın devre dışı kalmasıyla tümünde tecellide olanın Allah olduğunu görecek yeni bir anlayışın oluşmasıyla gerçekleşir. Gönül sultanına lâîk hâle gelince sultan, o gönülü şereflendirir, kendisiyle değerli kılar. İşte, sıfatların kendisine ait irâdeleri yoktur, sıfatlar tâbi oldukları yere göre renk alırlar ve hizmet ederler gerçeği gereği, gönüle tâbi olarak hizmetlerini yerine getirmeye başlarlar.

Yaratılma işlemi, Cenab-ı Allah'ın bilinmeyi istemesiyle yaratılığın tenezzül ederek, yaratılmışla zâhir olarak yaratılmışlığa tecelli etmesidir. Her zerre Hakk'ın varlığıyla vardır ve her zerreden, kendi hüvüyetiyle sıfatlanarak, tecellide olan Hak'tır. Bizler esma ve suret kaydında kaldığımızdan, müsemmasını ve siretini görecek anlayışımız olmadığından, görünen suretlerde tecelli edenin, esma alışıyla Hak olduğunu görmez, o suretlere ve kendimize Hak'tan ayrı bir varlık zannı ile bakarız. Gerçeklere kör yaşar, kendi hayalimizde yarattığımız Allah ile mutlak olan Allah'a şirk ederiz.

Şimdi, beyitte bahsi geçen veli ve ârif esması ile zikredilen gönül sultanları, sıfatları gönüllerine tâbi olduğu için, senin ve benimle aynı yere bakarlar, biz suret görürüz; onlar Hak görürler. Beyitteki celâl, yaratılmış olan eşya ile tecelli edişi, cemâl ise tecelli edeni anlatmaktadır. Bu sebeple, avam anlayışında olanlar, nefsânî istekleri peşinde isyan, şikâyet, sitem ve küfür üzere yaşayarak kendi ikiliklerinde şirk ehli olarak kendilerine zulmederlerken, beyitte anlatıldığı gibi, gönül sultanları, cemâl seyrinde huzurla bulunarak dünyada cenneti yaşarlar. Onlar Allah'a âşık olarak bizim için perde olan dünyada, mâşûk Allah'a nazar kılarlar, muhabbet ederler.

Aynı görüşe ermek için bizlerin yapması gereken, onlarla aynı yolu izlemek, aynı yolda yürümektir. Yolda yürümeye başladığımızda, bizi Allah'ın celâl esması yakalar. Hakk'ın celâlinde eğitme, öğretme, terbiye etme seni nefsinin kölesi değil, nefsini gönlün kölesi etme gizlidir.

Celâli arınma, paklanma yeridir. Her an bir şân alışıdır. Cemâli her an şân alışında gizlidir. Arınmanın paklanmanın arkasında gizlidir. Sâlik, Hakk'ın cemâlini, öğretilerinde, zikrinde, muhabbetinde bulur, zevk eder.

Mevlana Hazretlerinin buyurduğu gibi varlığım bir zamanlar çalı dikenini gibiydi, kimsenin sevmediği, hor gördüğü, korktuğu çalı dikeniydi. Sonra Hak lütfetti, çalı dikenine hizmet etmeye başladı, çapaladı, suladı, budadı, o çalı dikeninde sevda oluşturdu, Aşkî doğurdu, mâşûka karşı zikir oluşturdu da zikir, çalı dikeninde gül, varlığımda nispetimsiz, sahiplenmemecesine zevk meydana getirdi. Bu zevk, hâli doğurdu, idrâkı oluşturdu, gönül oluşturdu.

Gönül, Cenab-ı Allah'ın, kendi kudret eli olan mürşid-i kâmil vasıtasıyla yaptığı beytullahtır. Beytullahta olan, Allah'tan gayrısını görmez. Allah'tan gayrısını görmemesi Allah ile bakmasından olup Allah ile bakan, abes görmez; çünkü: “*Ve mâ hâlaknes semâe vel arda ve mâ beynehumâ bâtila, zâlike zannullezîne keferû, fe veylun lillezîne keferû minen nâr.*” (Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu (yaratılanların boş yere yaratıldığı iddiası) inkâr edenlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay inkâr edenlerin hâline!)⁵⁹ âyet-i kerimesinde yaratılan hiçbir şeyin abes olmadığını görüyoruz. Nefs-i emmareye tâbi akılla bakan, diken görür; gönülle bakan, gül görür.

Ne sırdır ki iki kimse nazar eyler bu akvâne

Biri ancak gürür dârî biri deyyâr olur peydâ

(Ne sırdır ki iki kimse nazar eyler çokluğa; birisi eşya görür, birisi mülkün sahibini bulur.)

Görmek, bakmak değildir.

Bakmak, farklı bir orgudur ve vücutlandığımız beden ile birlikte göz ismini alan organla yapılır. Görmek, sıfattır; göz, bu sıfatın vücudu olan organdır. Bu sebeple göz, gören değildir, görme işinin yapıldığı araçtır, göz aracıyla gören, kişinin kendi anlayışıdır.

Görmek baktığın şeye getirdiğin yorumdur. Anlayışın hangi doğrultuda ise bu âlemde onu görürsün.

İnsan tanımadığını göremez. Bakış açına giren eşyalara hangi yorumu getiriyorsan onu görürsün.

Şimdi iki kişi dağa çıkalım, yanımdaki arkadaşım maden mühendisliğini okumuş, o alanda kendisinde anlayış oluşturmuş olsun. Gezerken benim bakıp da taş dediğim nesneye o bakıp “Hayır, bu taş değil, bu demir madeni.” diyecektir. Benim, bakıp da taş gördüğümü

---

⁵⁹ Sad suresi 27. âyet

o demir madeni olarak gördü, neden? Çünkü ben kendi anlayışımla baktığım nesneye yorum getirdim ve daha önceki yorumlarımla kıyaslama yaptım, bu taş kanaatine vardım ve taş gördüm; ama o, maden mühendisliği okuduğu için baktığı nesneye olan yorumu tahsil ettiği ilim ile oldu ve kıyası da bu doğrultuda gerçekleştiğinden, yorumu demir madeni olarak geldi.

Aynı nesneye baktık ben taş gördüm, o maden gördü.

Başka bir örnekleme yaparsak, yine iki arkadaş yan yanayız ve karşımıza benim tanıdığım; ama onun tanımadığı bir başka arkadaş çıktı, ismi A olsun. Ben gördüm, o görmedi; neden? Çünkü ben tanıdığım için görebildim, o tanımadığı için A'yı göremedi, sonra tanıştırdım; artık nerede, ne zaman bakış alanına A girse görecektir.

Neyi görmek istiyorsak kendimizde o alanda yeni bir anlayış oluşturmamızdır.

İşte oluşması gereken âlâ anlayış yine beyitte bahsi geçen sır ile tanımlanan oluşumdaki hakikatleri, yani eşyanın hakikatını gösteren anlayıştır.

Bu sır, seni hayvaniyetten çıkartıp insanlığa ulaştırarak olan sırdır. Bu sır, seni senden alıp götürecektir aşk vadisinde dolaştırıp seni âşik edip sana çölleri, nispet anlayışını, kör aklını aştıracak olan sırdır, bu sır Hakk'ı âyân beyân anlatan, perdeleri kaldıran, cemâle vardiyan sırdır.

Bu sır, dostun hâli olan sırdır.

Bu sır, mürşidin sâliğin kulağından üflediği gizli olan ilimdir. İlimi alır, kendine nispetle zannındaki ile hayaldeki ile bir etmeye, ispat etmeye kalkarsan gördüğünde değişme olmayacaktır. Mürşid-i kâmile biat etmeden, bu sırdan malumat sahibi olmadan önce ne görüyorsan yine onu göreceksin. Nefsin sana, Allah ile aranda perde olmaya devam edecek; çünkü sen kendi ikiliğinde bulunmaya, zannı anlayışla yaşamaya devam ettiğin için iki görmeye de devam edeceksin. Kur'ân-ı Kerim'de: *"Kellâ innehum an rabbihim yevmeizin le mahcubun."* (Hayır, şüphesiz onlar, o gün Rablerini görmekten mahrum bırakılacaklardır.)⁶⁰ âyetiyle belirtildiği gibi onlar kendi nâkis anlayışları ile bulduklarından şartlanmışlıkları ile bakıp Hakk'ı ve hakikatı görmek yerine, kendi zanlarını görecektir. Onlar tecellide Allah'ı değil, kendi nefislerini görüp nefislerini ilah

⁶⁰ Mutaffifin suresi 15. âyet

edinecekler ve nefislerine Hak'tan ayrı, müstakil varlık vererek şirk içerisinde bulunacaklardır.

“Ve lemmâ câe mûsâ li mikâtinâ ve kellemehu rabbuhu kâle rabbi erinî enzur ileyk, kâle len terânî ve lâkininzur ilel cebeli fe inistekarre mekânehu fe sevfê terânî fe lemmâ tecellâ rabbuhu lil cebeli cealehu dekkân ve harra mûsâ saikan, fe lemmâ efaka kâle subhâneke tubtu ileyke ve ene evvelul mu'minîn. (Musa, tayin ettiğimiz zamanda gelince Rabb'i onunla konuştu. (Musa) şöyle dedi: “Rabb'im, bana (kendini) göster, sana bakayım.” (Allahû Tealâ): “Sen beni asla göremezsın. Ve fakat dağa bak! O, mekânını kararlı tutabilirse (yerinde durabilirse); o zaman sen, beni görürsün.” buyurdu. Rabb'i, dağa tecelli ettiği zaman onu paramparça etti. Musa, bayılarak yere düştü. Sonra ayıldığı zaman: “Sen Sübhan'sın (Seni tenzih ederim). Sana tövbe ederim. Ben, mü'minlerin ilkiyim.” dedi.)⁶¹

Musa Aleyhisselâmın Allahu Teâlâyı görmek istediği bildirilmektedir. Bu da Allahu Teâlânın görüleceğinin delilidir; çünkü bir peygamberin, imkânsız olan şeyi Allahu Teâlâdan istemesi abes, hatta cahillik olurdu. Âyet-i Kerîmede bahsi geçen “dağ” ibaresi, insanın kendi zannıdır. Bizler zannımızla olduğumuz sürece mülkün sahibini, Allah'ı göremeyiz.

Görmek için sahiplenmekten, nispet etmekten; yaşadığı gibi inanmak yerine, inandığı gibi yaşayarak iman boyutuna geçebilen sâlikler, kendi zan anlayışlarını, kendilerine sunulan mayayı Muhammed olan zikrullahâ hizmet ile gösterilen yolda sadakat ile yürüyerek hükümsüz bırakanlar, işte onlar ki maya, içine çalındığı ürünü kendisine benzetme özelliği olduğu için onlar da Muhammedî ahlâk üzerine yaşadıklarından dolayı Hakk'ı görecektir Muhammedî idrâk oluşur. Onlar kendilerinde asıllarını görmeye başlarlar ve görüş tüm cihan için de aynıdır ve her görüşte keşifleri ile birlikte hayretleri artar.

Hadiste “Gökteki şu ay'ı nasıl net görüyorsanız, Rabb'inizi, böyle açıkça göreceksiniz.” buyuruluyor.

Beyitte anlatılan mülkün sahibi, o mülkü yaratan Rab'dır ve eser, müessiri ispat eden, gösterendir. Kendimizi Rabb'i görecektir anlayışa lâayk hâle getirdiğimizde oluşan bu anlayışla hadiste belirtildiği gibi, Rabb'i net bir şekilde görenlerden oluruz.

---

⁶¹ Araf suresinin 143. âyet

Eşya denilen bu âlem, tecelli mekânıdır ve vahdet-i vücud oluşu, her zerre ile zâhir olanın Hak oluşundandır. Akılla yapılan şartlanmış bakışla değil, gönül gözüyle bakanlar görür ancak.

“Lillezîne ahsenül husnâ ve ziyâdeh(ziyâdetun), ve lâ yerheku vucûhehum katerun ve lâ zilleh(zilletun), ulâike ashâbul cenneh(cenneti), hum fihâ hâlidûn.” (Onlar için ahsenül hüсна (Allah'ın zatına ulaşmak) ve ziyadesi (daha fazlası, Allah'ın cemâlini görmek) vardır. Onların yüzlerini bir keder kaplamaz ve bir zillet (küçük düşme, hakîrlik) yoktur. İşte onlar, cennet halkıdır. Onlar, orada devamlı kalanlardır.)⁶²

İçi ummân-ı vahdettin üzü sahra-yı kesrettin

Yüzün gören görür ağyar içinde yâr olur peydâ

(İçi umman-ı vahdet, dışı sahra-yı kesrettir. Çokluğun içerisinde âşiklar cemâliyle bulunur.)

Beyitte söz edilen “içi” ibaresi, kişinin kendi aslını anlatmak için kullanılan tâbirdir ve bu asıl olan, yine beyitte, “umman”ı vahdet” olarak tâbir edilir.

Nedir umman-ı vahdet?

Vahdet, birlik anlamına gelir, tasavvufta, her şeyi bir olarak ve bir içinde, nesnelere Allah ile görmek demektir. Umman ise sınırsız büyüklükte olan anlamında kullanılır.

Umman-ı vahdet, cümle zerrenin varlığında tecellide olan Allah'tır. Bu tecelli, umman ile zikredilen kesretten, vahdet ile zikredilen Cenab-ı Allah'ın zâhir oluşundan dolayı, suretlerdeki siretin aynı oluşunu, esmanın müsammasının aynı oluşunu dile getirir.

“İçi umman-ı vahdet” beyanında, insanın aslı itibariyle nefsi ve ruhu ikileminin tevhit oluşuyla, “ben” dediği varlıktan tecellide olanın yani zâhire gelenin yine her zerre ile zâhir oluşu olarak Allah olduğuna vurgu yapılmaktadır.

İnsan aslı itibariyle Hak, nefsi itibariyle halktır. Nefsimiz, aslımızın şehâdet âlemi olan bu dünyadaki görülür yani zâhir olmuş hâlidir. Kesret denilen de zaten bizim nefsimiz olup nefsimiz ise aslında ruhumuzdur. Bizler, şartlanmalar ile oluşan nâkıs anlayışımızla bakıp tecellide nefsimizi gördüğümüz için nefsimize aslımız olan

⁶² Yunus suresi 26. âyet

Hak'tan ayrı bir müstakil varlık verdiğimizden dolayı, aslımızdan uzaktaydık.

Aslımıza dönmek, surette yapılan yolculuk değil, kendi iç âlemi-mizde yapılan nefsimizi var zannından arınma ile gerçekleşir. Allah'a varmak, aslımıza kavuşmaktır. Elest Bezmi'nde verdiğimiz ikrâr üzere bulunmaktadır.

“Ve iz ehaze rabbuke min benî âdeme min zuhûrihim zurriyye-tehum ve eşhedehum alâ enfusihim, e lestu birabbikum, kâlû belâ, şehidnâ, en tekûlû yevmel kıyâmeti innâ kunnâ an hâzâ gâfilîn.” (Hani Rabb'in (ezelde) âdemoğullarının sülplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak “Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?” demişti. Onlar da, “Evet, şahit olduk ki Rabb'imizsin” demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, “Biz bundan habersizdik.” dememeniz içindir.)⁶³

Cenab-ı Allah burada, “Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?” diyerek bizi yaratanın ve bu yaratma ile varlık denilen olgunun kendi sıfatı olduğunu ve biz olarak zâhir olanın aslında kendisi olduğunu ifade etmektedir.

Hadis'te “Sizi yarattım ancak ben bilineyim istedim.” buyrulur. Anlıyoruz ki insan, Cenab-ı Allah'ın bilinmek istemesi muradının sebebidir.

Allah'ın bilinmek istemesi ile kendisine ait olan özelliklerin esma ve suret giyerek zâhir oluşunda ona elbise olacak bir yaratılmışlıktır. Asıl olan diye tâbir ettiğimizde, işte bu dünyada esma ve suret aralık zâhir olmaktadır. Bizler bu zâhir oluştaki ismine nefis dediğimiz bedensel boyuttan ibaret canlı bir mahlûk değiliz. Bizler ruh ve nefis ikiliğini bünyesinde taşıyan, ruh olarak vahdet, nefis olarak kesret oluruz. İşte kesrette vahdeti yaşamakta, nefsimizde tecelli edenin aslımız olan Hak olduğu idrâkıyla yapılan nazar sonucu görmektir. Hz. İmam Ali efendimizin: “Sen kendini küçük bir cisim sanırsın; ama en büyük âlem sende gizlidir.” sözü, bu gerçeği anlatmaktadır.

Hadiste “İnsan benim sırrımdır, ben insanın sırrıyım. buyrulur. İnsan denilen olgunun aslı, özü, iç âlemi olarak yaratıcının yarattığına tenezzül ederek yarattığı ile zâhir oluşunun işaretidir.

İşte, hakikat meydanında zannından arınarak kendi ikiliğini tevhit eden kişi, insanlığına ulaşır. Kendisi ikilikte iken iki gördüğü için âlemin her zerresinde kendi güzelliği ile tecelli olan Cenab-ı Allah

⁶³ Araf suresi 172. âyet

yerine gördüğü suretlere varlık nispet eden kişi, ulaştığı insanlık ile kendisinde Muhammedî irfâniyete tâbi oluşan yeni anlayışla bu âleme bakar. Onun bakışı Hak ile olduğundan halk denilende Hakk'ı müşade eder, nazarında beyitte bahsi geçen cemâl olur. Çokluk ibaresi ise Cenab-ı Allah'ın sıfatlarının sonsuz oluşudur ve her sıfatın zatın hangi özelliği ise o özellik olarak esma ve suret giyerek o özelliği muhabbet etmesidir. Cümle sıfatlar zatına tâbi ve zatı ispat için, anlatmak için, zatına götürmek içindir.

Bu irfâniyetin, bu nazarın oluşması için sadece bir hakikat meydanına girmek yetmez, sadece kuru bir bilgi sahibi olmak yetmez. Yapılması gereken, yaşamın içerisinde, sâlik bildirilen meratiple değilse zikriyle bulunmuyorsa, kendi anlayışıyla, nefsanî yaşantısını yaşıyorsa, Hak aşkıdan mahrum ve kilometrelerce uzak olacaktır. Zevk, sevgi, saygı, hoşgörü, samimiyetten uzak olacaktır. Oysa kendisine vahdet deryasından inciler sunulmuştu. Bâtını Hak olan vahdet, zâhiri olan nefsi, kesretti ve kendisinden bilecek, zevk edecekti. Zevk ise keşif âlemine sokacak, her keşif hayranlığı arttırarak inciler, mercanlar çıkartacaktı tefekküründe. Bu incilerle aşk pazarından alışveriş yapıp zevkine zevk katmalıydı. Zikrinde bulunan, bildirilen meratipçe yaşama gayretinde olan, eyvallahı bol olan sâlikler çok bilen değil az, öz; ama hâle dönüştürenler yokluğa ulaşıp cemâle varacaklardır.

Alan lezzatı birlikten hâlas olur ikilikten

Niyâzî kande baksa ol heman didâr olur peydâ

(Birlik lezzetin alan ikilikten kurtulur. Niyâzî nereye baksa mâşûkunu bulur.)

Birlik, tevhit olup İslâm dini de zaten tevhit dinidir. Kişinin kendi ikiliğini tevhit edebilmesi için, Kur'ân-ı Kerim'de Cenab-ı Allah'ın Musa Aleyhisselamı Hızır Aleyhisselama göndererek bu hadise üzerinden belirttiği gibi ve Mısri-i Niyâzî Hazretleri, Ümmü Sinan Hazretlerine gidip hizmetine girmesi gibi, hakikat meydanına girip Muhammedî irfâniyetin tecelligâhı olan mürşid-i kâmil rehberliğinde kendi iç âleminde, kendi miracını gerçekleştirerek tevHITE boyanması gerekir. Cenab-ı Allah bu hususta "İtebi' mâ uhiye ileyke min rabbik(rabbike), lâ ilâhe illâ huve ve a'rid anil müşrikîn." (Rabbinden sana vahyolunana tâbi ol. Ondan başka ilâh yoktur. Ve müşriklerden

yüz çevir.)⁶⁴ demektedir. Müşrik, ikilik çıkartan demek olup biz kendi ikiliğimiz üzerine bulunduğumuz sürece müşrik olarak yaşayacağız. Bir mürşid-i kâmilin hizmetinde seyr-i suluk olan esfelden alaya yolculuk neticesinde, tecellide nefsimizi görmekten, tecellide aslımızı görür hâle gelerek beyitte bahsedilen birlik lezzetine ermiş, nefsimizin, aslımızın zâhir oluşu olduğu idrâkıyla ikilikten kurtulmuş oluruz. Kur'ân-ı Kerim'in: *"Kul men rabbus semâvâti vel ard, kulillâh, kul e fettehaztum min dūnihî evliyâe lâ yemlikūne li enfusihim nef'an ve lâ darrâ, kul hel yestevil a'mâ vel basîru em hel testevîz zulumâtu ven nûr, em cealû lillâhi şurekâe hâlakû ke halkihî fe teşâbehel halku aleyhim, kulillâhu hâliku kulli şey'in ve huvel vâhidul kakhâr."* ("Semaların ve yeryüzünün Rabbi kimdir?" de. "Allah'tır!" de. Artık ondan başka kendilerine bile fayda ve zararı olmayan dostlar mı edindiniz? "Gören ve görmeyen bir olur mu? Veya karanlıklar ile nur bir olur mu?" de. Yoksa onlar, onun yaratması gibi yaratan ortaklar kıldılar da, böylece bu yaratma onlara benzer mi göründü? De ki: "Allah, her şeyin yaratıcısıdır." Ve o, tek Kahhar, her şeye gücü yeten, en kuvvetli olandır.)⁶⁵ buyrulur.

Sema ile aslımız olan ruh ismini alan sıfat tecellisi ve yeryüzü ile nefsimiz anlatılmaktadır. Deniliyor ki ruhunuzu ve nefsinizi yaratan ve yarattığıyla tecellide olan kimdir. Elbette Allah'tır. Siz tecellide, zan ile bulunup nefs-i emarenizin esareti altında tecellide kendinizi görmeyin.

Nefsiniz, Allah'ın zâhir oluştaki mekânıdır.

Bu mekânlanma, ef'âl, sıfat ve vücud ile mümkündür ve fâil olan Allah, mevsuf olan Allah, mevcud olan Allah'tır. Kendisinde ve cümle âlemde birlik ile bulunarak ikilikten kurtulmuş, tevhit anlayışıyla Hakk'ı gören ile kendi nefs-i emmaresini var gören bir olur mu?

Cehâlet karanlığında, nefs-i emareye tâbi aklın körlüğünde yaşayan ile tevhide varıp tevhit ile birlik lezzetinde olup nurlanan, hakikat gerçeklerine ulaşan ve bu gerçekler ile huzur-ı Hak'ta olan bir olur mu? İşte onlar, cehâlet karanlığından yaşayanlar, kendi zanları ile yaşayanlar. Yine kendi zanlarından var kıldıkları sahte bir Allah inancıyla bulunup nefsin her isteğini Hak bilenler, kendi nefislerini

---

⁶⁴ Enam suresi 106. âyet

⁶⁵ Rad suresi 16. âyet

ilah edindiler. Oysa yaratan, cümle eşyanın varlığının dayanağı olan Allah'tır ve o her şeye gücü yeten, kudret sahibidir.

İşte bizler, hakikat meydanında, ledün ilmi tahsili ile birlikte, kendimizi zikretmeyi bırakıp Allah'ın zikri ile eski alışkanlıklar üzerine olan ve nefsin irâdesindeki yaşantımızı, bizden istenilenleri yerine getirerek Muhammedî yaşam şekline döndürüp kendimizde Muhammedî ahlâkı oluşturduğumuzda, sunulan irfâniyet bizlerde tecelli edecektir. Gönül birdir, ilahî aşk birdir, gönül ilahî aşkın toprak kabıdır. İşte bir olan gönül bizde de tecelli edecek, gönül tecellisi ile ilahî aşk zuhura gelecektir. Artık biz, nefsimizi ayrı, aslımızı ayrı görmekten arınıp tevhit eri olmuş olacağız. Kendi zannımız hükümsüz kalacak, kendi kıyametimiz kopacak, aslımıza ve nefsimize irfâniyet ile nazar kılacağız. Bu hususta Cenab-ı Allah Kur'ân-ı Kerim'de: *“Yevme tubeddelul ardu gayrel ardi ves semâvâtu ve berezû lillâhil vâhidil kakhâr.”* (O gün yer, başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülür ve insanlar bir ve kakhâr olan Allah'ın huzuruna çıkarlar.)⁶⁶ buyurur.

Vardığımız yer, Allah'ın huzuru olur, kendimizde Allah'ı görmeye başlarız ki burada “kendimiz” anlatım içindir. Allah, bizden kendisini görür, kendisini zikreder, kendisini muhabbet eder, kendisini bilir.

Tüm bunlar için sâlik, tevhitte zevk almalı, eğlencesi tevhit olmalıdır. Sevgisini ve muhabbetini tevhide çevirmelidir. Tevhitte zevk alan, lezzet alan, eylencesi tevhit olanlar, yaşamın her anında tevhit üzere bulunurlar. Onların isteği, gayreti, azmi hep tevhit üzere olur. İkilikten kurtulmak için, nispetleri yakmak için, Hakk'a varmak için bildirileni, hâle dönüştürmek hiç zor gelmez. Yaşamında huzur olur, güven olur, mutluluk olur. Saygı, rıza, teslimiyet üçgeninde varlığını ifnâ eder. Cennet bahçesine girer, gözlerinde Hak, dilinde Hak, kulağında Hak olur. Hakk'a âşık, Hak'ta mâşûk olur. Varlığını mâşûkun varlığında yok ettiği için beyitte bahsi geçen *“Niyâzî nereye baksa ol hemen didâr olur peydâ”* dediği gibi, sâlikin nazarında da her nereye yönelse Hak olur. Çünkü o Hak ile Hak'ta huzurdadır. Tüm fiileri, sıfatları ve vücudu, artık nefsi emaresine değil, Hakk'a tâbidir. *“Vellezîne yasûlûne mâ emerallâhu bihî en yûsale ve yahşevne rabbehum ve yehâfûne sûel hisâb.”* (Ve onlar

⁶⁶ İbrahim suresi 48. âyet

Allah'ın, Allah'a ulaştırılmasını emrettiği şeyi, ona ulaştırırlar. Ve Rablerine karşı huşû duyarlar ve kötü hesaptan korkarlar.)⁶⁷

**Görür ol kenz-i mahfiden nice zâhir olur eşya
Bilir her nakş-ı suretten nice esrâr olur peydâ.**

(Görür ol gizli hazineden nerede zâhir olur eşya. Bilir her yüzden görünen ispata çıkan sırdır.)

Eşyanın zâhir oluşu, yani yaratılmanın hikmeti yine beyitte belirtilmiş olup “kenz-i mahfî”, “gizli hazine” oluşudur.

İşte gizli bir hazine hâlinde iken de mevcut olan Cenab-ı Allah, evveli ve ahiri olmayan, zatının teklîğinde iken de Allah olan ve varlığının dayanağı olmayan, ihtiyaçlıktan münezzeh olan Cenab-ı Allah, bilinmek istedi ve kendisine ait olan tüm özellikleri esma ve suret giyerek zâhir kıldı. Yaratma ile yarattığına tenezzül edip yaratılmışlığa çıkan, yine kendisidir. Allah yaratma gerçekleşmeden önce de mevcut idi; lâkin bu mevcudiyette, yaratılmış olan her zerre onda bâtn idi. Allahü Teâlâ'nın varlığı kadimdir, evveli yoktur. Zaman da, ezelden de önce vardı.

O öyle Evvel ki zât-ı ilahîsinden başka hiçbir mevcut yok iken o vardı. Bütün varlıklar, onun buyurduğu bir tek kelime ile meydana çıkmışlar, “Ol!” emriyle oluvermişlerdir.

Hadiste “Allah var idi ve Allah'tan başka bir şey mevcut değildi.” buyurulduğu üzere işte bu hazineyi içinde bulan kimse, başka bir şey istemez ve aramaz. Bunu bir bilgi değil, aynı zamanda bir emir olarak kabul etmek gerekiyor. Çünkü Allahü Teâlâ'yı tanımak insanın en başta gelen vazifesidir.

“Ve mâ hâlaktul cinne vel inse illâ li ya'budûni.” (Ben cinleri ve insanları ancak beni bilsinler bana kulluk etsinler diye yarattım.)⁶⁸ âyeti kerimesindeki, “Beni bilsinler.” ibaresi, yaratılan her zerrenin, Allah'ın bilinmesi için, Allah'a ait olan bilineceği özellikler olduğunu ve insanın da, bilebileceği özellikler ile donatıldığını vurgulamaktadır. Beyitte bahsi geçen “Nice zâhir olur eşya.” beyanı işte burayı anlatmaktadır.

“Bilir her nakş-ı suretten nice esrâr olur peydâ” beyanı ise halk diye tâbir edilen insan esmasıyla zâhir olan Hak, insandan kendisini

⁶⁷ Rad suresi 21. âyet

⁶⁸ Zariyat suresi 56 âyet

bilecek, görecek, zikredecek ve muhabbet edecektir. Bu ise her zerrede yüz gösteren Cenab-ı Allah'ın sıfatlarının tecelli etmesiyle cümle varlığın vücudu olarak fiil tecellisinin zâhir oluşundan gerçekleşmektedir. Bizler bu gerçeğe ulaşıp, tevhide boyanıp tevhit nazarıyla yaptığımız bakış ile tecellide Allah'ı görerek yaratılma aslımıza uruç etmiş oluruz. Bizim enfüsümüz, Hak; âfâkımız, halktır. Bâtınımız Hak, zâhirimiz halktır. Aslımız ruh, ruhun bu dünyadaki zâhiri, nefis olarak bulunuruz.

Tecellide nefsimizi görüp nefsimizin ayrı bir müstakil varlığı olduğu zannı ile bulunduğumuzdan dolayı kendi ikiliğimizi yaşarız. Kendi ikiliğimizi zannımızdan arınarak tevhit etme sonucu bilenlerden oluruz. Bu ise hakikat meydanında halktan Hakk'a uruç sonucu, kıyameti kopan, vardığı yerde Hakk'a ârif olan sâlikler, eşyanın hakikatine de ârif olurlar. Onlar eşyanın halkiyetinin Hakk'ın zatının, şehâdet âlemine sıfatlanarak fiil tecellisi olarak çıktığına ârif oldukları için eşya onları yanılmaz, aksine eşya onlara mâşûklarına muhabbet edilen, mâşûklarının zevk edildiği, görüldüğü mekân olur. Onların nazarında halk denilen, Hakk'ın elbisesidir artık. Kendisi mümin kul olarak halkiyete çıkmıştır. Fâil, Allah; mevsuf, Allah; mevcut, Allah zevkiyle bulunurlar. Cümlede cümle ile var olan ve fâil, mevsuf ve mevcut oluşuyla Miraç'ta Cenab-ı Resulullah Efendimize buyrulduğu gibi: *“Dur, Rabb'in namazdadır.”* Cenab-ı Allah'ın kıldığı namaza iştirak ederler. İmamları Allah olur. Bu namaz, kâinatın varlığı olup Cenab-ı Allah'ın bütünden kendisini zikretmesi, muhabbet etmesidir. Cenab-ı Allah namaz kıldığı için bizler ve bu âlem vardır. Varlığımız denilen Allah'ın zâhir oluşta aldığı esmadır. Yaşamın varlığı ve devamlılığı ve her an şan alışıdır: *“Ve min âyâtihî halkus semâvâti vel ardi ve mâ besse fihimâ min dâbbeh ve huve alâ cem'ihim izâ yeşâu kadîr.”* (Gökleri, yeri ve bu ikisi içinde yaydığı canlıları yaratması, onun varlığının delillerindedir. O, dilediği zaman, onları bir araya getirmeye de gücü yetendir.)⁶⁹

İşte, Cenab-ı Allah'ın yaratması ve yaratılmışlıkta, fâil, mevsuf ve mevcut oluşu, namaz kılmasıdır; her an bir şan alışıdır. Bu şan alışı keşfetmek Cenab-ı Allah'ı görmek ve bilmektir. Buna kendisini lâyük hâle getirenler, bilinmeklik muradına ulaşanlardan ve bilenlerden, görenlerden olmuşlardır.

⁶⁹ Şura suresi 29. âyet

Cümle eşyaya birer hâlet konulmuştur müdâm
Birbirinden bazı nâkıs bazın istidâdı tam
Meşreb-i âlâ olan neş'e nedir hâsil kelâm

Aşktır ol neş'e-i kâmil kim andandır müdâm
Meyde teşvir-i hararet neyde te'sir-i sadâ

Gülşen-i vahdet çü kalb-i emr-i râm-ı aşktır
Lezzet-i vuslat hemen ancak müdâm-ı aşktır
Terk-i kevineyn eyleyen mest-i müdâm-ı aşktır

Vadi-i hayret hakikatte makam-ı aşktır
Kim müşahhas olmaz ol vadide sultandan gedâ

Ârifin aşk-ı ilahîden yeğ olmaz hemdemi
Nuş edip sahba-yı zatı can olur her bir demi
Mazhar ana ayni zâhir görünür gider gamı

Eylemez hâlvat saray-ı sırr-ı vahdet mahremi
âşıkı mâşûktan mâşûku âşıktan cüdâ

Ehl-i Hak olmak dilersen zerk-i taat terkin et
İçini saf eyleyi gör var kıyafet terkin et
Pendi gûş eyle basiretle sefahat terkin et

Ey ki ehl-i aşka söylersen melâmet terkin et
Söyle kim mümkün müdür tağyir-i taktir-i Hüdâ

Varlığın terk etmek oldu ayn-ı erkân sadıka
Kalbini yakmak gerek anın demâdem barikâ
Âşık oldur gitmeye her dem başından saikâ

Aşk kilki çekti hat harf-ı vücud-i âşıka
Kim ola sabit Hak isbâtında nefyi maada

Ey Niyâzî ibtidasız zevk buldun aşktan
Yârin isbâtında lâ'sız zevk buldun aşktan
Daim ü bâki fenâsız zevk buldun aşktan

Ey Fuzûlî intihâsız zevk buldun aşktan
Böyledir her iş ki Hak adıyla kılsın ibtidâ.

Cümle eşyaya birer hâlet konulmuştur müdâm**Birbirinden bazı nâkis bazın istidadı tam****Meşreb-i ala olan neş'e nedir hasil kelâm**

(Cümle eşyaya birer hâl konulmuştur; daimi birbirinden bazı ek-
sik, bazı yatkinlığı tam. Hâl ehli olana neşe nedir, ortaya çıkan ke-
lam)

Yaratılma, Cenab-ı Allah'ın yaratması olup hiçbir şey tesadüf ese-
ri, kendiliğinden oluşmuş değildir ve her yaratılan, Allah'ın kendi
özellikliğini esma ve suret giydirmesi sonucu zâhir kılmasıdır. Bâtın
olan sıfatlar, esma ve suret giyip eşya olarak yaratılmışa çıkmaktadır.

“Ellezi hâlaka fesevâ.” (O, yaratıp şekillendiren, âhenk veren ve
düzene koyandır.)⁷⁰

Allah Teâlâ, yarattığı her şeyi çeşit çeşit ve farklı özelliklerde ya-
ratmıştır. Eşya denilen halkiyet, bir bütünüdür. Bütünü oluşturan
ve her biri birer birey olan insanlar, istidadına göre halk edilmiştir.
İstidatlardaki farklılık onların yüklerindeki ve görevlerindeki fark-
lılıklardır. Örneğin lamba esması alan eşya elektriğin aydınlatma
özellikliğini tecellisi olarak yaratılmıştır, buzdolabı soğutma özelliği-
nin tecellisi için.

Her istidat o kişiye en uygun olandır. Herkes cumhurbaşkanı, her-
kes vali, herkes işadamı olamaz; kime bu meziyetler verildiyse ve -
verilmesi yetmiyor- o alanda hizmet ettiyse o sonuca ulaşır.

Karıncadaki güç kudret karıncaya göredir, fildeki güç kudret file
göredir, burada fil daha güçlü nazarıyla bakmak yerine, oradaki gü-
cün sahibine bakmak gerekir.

Başka başka ve farklı farklı olması sıfatlarındaki sonsuzluktan ge-
lir. Lâkin elbisenin çokluğu içerisinde ki asıl olanı değiştirmez. Çok-
luk gösteren, kişinin kendi zannıdır. Kişi avamlığında iken elbiseye
nazar kılar, çokluk görür. Kendisini de bu âlemi de ayrı bir varlık
olarak zikreder. Sahiplenmelerinin esiri olur.

Her kim hakikat meydanında işlenir, kendi ikiliğinden tevhide ya-
ni tekliğe geçebilirse o hâl ehli olarak her yüzde her eşyada bir tek
olan Hakkı müşahade edenlerden olur. Onun zevki ve seyri Hak olur.
Bu neşe onda gördüğü mâşûkunun güzelliğinin cezbesinden şerhoş
olarak dile gelme olur. O her hâlde, her yerde mâşûkunu anlatır ve
bundan haz alır.

⁷⁰ A'la suresi 2. âyet

Birbirinden bazı nâkıs beyanı ile nâkıslık, eksik, bitmemiş, kusuru olan anlamlarında kullanılmaktadır. Noksanlık, noksan yaratılmış olmak değildir. Cenab-ı Allah noksan yaratmamıştır.

“Ellezîne yezkurûnallâhe kıyâmen ve kuûden ve alâ cunûbihim ve yetefekkerûne fî halkıs semâvâti vel ard, rabbenâ mâ hâlake hâzâ bâtilâ, subhâneke fekinâ azâben nâr.” (Onlar, Allah'ı ayaktayken, otururken ve yan üstü yatarken anarlar ve göklerle yeryüzünün yaratılışını düşünürler de Rabb'imiz derler, bunları boş yere yaratmadın, noksan sıfatlardan arısın sen, koru bizi ateşin azâbından.)⁷¹

Noksanlık ya da kusurlu olmak, bizim geldiğimiz dünya boyutunda zâhir oluşumuz olan nefsimizi ilah edinmemizdir. Varlık sahibi olarak tecellide nefsimizi görmemizdir. Nefsimize, aslımızdan ayrı, müstakil varlık verip şirkte oluşumuzdur. Oysa şirk yaratılmışlığımızda yok idi ve üzerimizde nefsâniyete ait zulmaniyet mevcut değildi. Sonradan, dünyada giydik bu hasletleri.

Bazısın istidadı tam derken de, şirkine hakikat meydanında tövbe edip kendi iç âleminde, nefsini ilah görmekten, aslına sefer ederek seyr-i süluk edenler, zanlarını, aşk ateşinde yakıp tevhide erenler bahsedilmektedir.

Tevhide erenlerin cümle sıfatlarından tevhit görünür. Hâlleri ve kelimeleri tevhit üzerine olur.

Aşktır ol neş'e-i kâmil kim andadır müdâm

Meyde teşir-i hararet neyde te'sir-i sadâ

(Aşktır o, neşe-yi kâmil kim ondadır sürekli; aşk şarabın içenin hararetin neyde tesiri ses olur.)

“Aşktır ol neş'e-i kâmil”, imanın kemâlât bulması, tevhit eri müminlik hâlinin kişide oluşması; ancak ilahî aşkı benimseyerek aşkın hâline bürünmesi ve yaşantısını eski alışkanlıklarına göre olmaktan aşkın hâline göre değiştirmesi ile mümkündür.

“Yâ eyyuhâllezîne âmenû kutibe aleykumus sıyâmu kemâ kutibe allellezîne min kablikum leallekum tettekûn.”(Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.)⁷² âyet-i kerimesinde, nefsimize uyup aslımızdan uzaklaşarak iman ehli olmak yerine Allah'a karşı

⁷¹ Ali İmrân suresi 191. âyet

⁷² Bakara suresi 183. âyet

gelmek olan esfel yaşantısından korunmak için, imanımızın kemâlât bulması için halktan Hakk'a uruç etmenin bizlere farz kılındığı beyan edilmiştir.

Nedir uruç?

Uruç, halktan Hakk'a yücelmek anlamında kullanılır ki bu da halk tâbir edilen nefsimizi varlık sahibi görmekten, nefsimizden tecellide olan aslımızı görmek demektir. Esfelden alaya yapılan yolculuk olarak da isimlendirilen uruç, esfel olan varlıktan, âlâ olan Allah'ta yok olmaya ulaşmaktır. Bu ise zannımızın hükümsüz kalması, aklımızın nefs-i emmâreye değil, hakikate, manaya tâbi olması ile gerçekleşir ki zikrimizi, sevgimizi, hizmetimizi, zannımıza değil Allah'a yönelterek olur. İşte bu yaşam şeklimizi nefsin isteklerine göre olmaktan alıp Hakk'ın isteklerine göre değiştirmektir ve ancak aşk ile gerçekleşir.

“*Yâ eyyuhâllezîne âmenûdhulû fis silmi kâffeh ve lâ tettebiû hutuvâtîş şeytân, innehu lekum aduvvun mubîn.*” (Ey iman edenler! Hepiniz topluca barış ve güvenliğe tevhide girin. Şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.)⁷³ âyet-i kerimesi bu hakikati göstermektedir. Şeytan denilen, bizim ilahlık iddasında olan nefsi emaremizdir. Nefs-i emmare, Rahmaniyeti, zulmaniyet; zulmaniyeti de rahmaniyet olarak gösterir ve akıl, nefs-i emmareye tâbi olduğu sürece nefs-i emmarenin her yaptığını doğru algılar. Şeytanın en büyük icraatı, günâhları insanlara güzel ve cazip bir şey olarak göstermektedir.

“*Terâ kesîran minhum yetevellevnellezîne keferû lebi'se mâ kademet lehüm enfusuhüm en sehitallâhu aleyhim ve fîl azâbi hum hâlidûn.*” (Onlardan birçoğunun kâfirlere döndüğünü görürsün. Nefislerinin, onlar için takdim ettiği ise Allah'ın onlara öfkelenmesi ki ne kötü şey. Ve onlar azâp içinde devamlı kalacak olanlardır.)⁷⁴

İşte, “kim andandır müdam” ki aşka vardı. Aşk bizim kendi varlığımızı yakar. Gönlünde Hak'tan gayrısını bırakmaz. Seni eşyaya ehil yapar artık, her eşyada mâşûkunu seyrân edersin, mâşûkuna muhabbet edersin. Seni daim huzurda daim neşede kılar.

Aşk seni Hak ile ruhlandırır. Aşk şarabı olan mâşûk muhabbetini dinledikçe ve dinlediğini âlemde seyrân edip gördüğünü kalbin yalanlamaz hâle gelince sen de dolar taşarsın. Sana bakan mâşûkunu görür hâle gelir. Aşıklar için mâşûk hasretlerini dindiren ayna olursun.

⁷³ Bakara suresi 208. âyet

⁷⁴ Maide suresi 80. âyet

**Gülşen-i vahdet çü kalb-i emr-i râm-ı aşktır
Lezzet-i vuslat hemen ancak müdâm-ı aşktır
Terk-i kavneyn eyleyen mest-i müdâm-ı aşktır**

(*Gülstanda vahdet içre kalbini aşka tâbi kıl. Lezzet-i vuslat hemen ancak daimî aşktır. İki âlemi terk ettiren varlığından geçiren daimî aşktır.*)

Gülşen-i vahdet, vahdet gülistanı olup vahdet gülistanı ise tevhit meydanıdır.

Tevhit meydanında ilahî aşk olmadan kendimizi tevhit deryasına salamayız. Bu sebeple sâlik, kendisine açılan hakikat sırlarını kendisine nispet etmek yerine bu sırlar ile aşk bineğine binip kendi varlığından geçmelidir. Kalp ismiyle tâbir edilen anlayışımızı, meydanın erkânına göre yaşamaya başlayıp arındırarak Muhammedî irfâniyet ile kendimizde tevhit anlayışını oluşturmaliyiz. Ancak aşk, bizim kendi anlayışımızı hükümsüz kılar. Aşk bünyesinde nâr barındırır ve nâr yakarak kül eder.

Musa Aleyhisselam kıssasında bizlere vurgu yapılan da budur.

“Cenab-ı Allah Musa Aleyhisselama soruyor:

-Elindeki nedir ya Musa?

-Asa ya Rabbi!

-Peki, ne yaparsın onunla?

-Yüksek dallardan koyunlarıma yaprak düşürürüm, karanlıkta yolumu bulurum, bir de yorulunca dayanırım.

-Ya, senin benden başka dayanağın mı var? At elinde onu, gör neye dayandığını.”

“*Fe elkâ asâhu fe izâ hiye su'bânun mubîn.*” (Bunun üzerine Mûsâ, âsasını yere attı. Bir de ne görsünler, apaçık bir ejderha.)⁷⁵

Musa Aleyhisselamın âsası yedi başlı ejderhaya dönüştü ve saldırmaya başladı. O güne kadar kendisine yârenlik eden ejderha, şimdi neden saldırmaya başladı? Çünkü gerçek yüzü görülür oldu ve artık bir arada olamazlar. Bu sebeple, hakikat meydanına gelen bir sâlikin nefs-i emaresinin sâlikin imanına saldırması da bu sebeptendir. İmanı öldürmez ise kendisi ölecektir.

Musa Aleyhisselama saldıran ejderhaya karşı kendisini korumaya başladı ve aralarında bir mücadele oluştu. Musa Aleyhisselam kılıcıy-

⁷⁵ Araf suresi 107. âyet

la ejderhanın başını keser, yerine iki tane çıkar, hangi başı kesse yerine iki tane çıkar.

Sonra Cenab-ı Allah Musa Aleyhisselama “Ateşi uyandır.” der. Musa Aleyhisselam ateşi uyandırır ve kestiği başları ateşin içine atmaya başlar, ateşin içine atılan başların yerine yenisi çıkamayınca Musa Aleyhisselam gâlip gelir.

İşte sâlik, geldiği meydanda tahsil ettiği ilimle, zikrini harmanlayıp yaşantısında uygulamaya başladığında kendisindeki ateş uyanır. O zaman nefis bu ilimle kendi varlığını iki katına çıkartamaz, aksine tevhit olarak aslına uruç etmiş olur.

Beyitte söylendiği gibi, “*kalb-i emr-i râm-ı aşktır*”; kalbimizi aşka tâbi kılmak lazım ki geldiğimiz esfel bataklığınan kendimizi kurtaralım.

İlahî aşk birdir; gönül de birdir, insan da birdir. Bizler kendimizi lâıyk hâle getirdiğimizde bir olan, bizde de tecelli etmeye başlar. İki gönül, iki aşk, iki insan olmaz; bizden de tecelli eden olur ki bu sebeple tevhit deniliyor. Bu da aslımıza dönmektir. İlahî aşkın vuslatıdır. Vuslatın lezzeti daimî aşk ile mümkündür. Aşk ile iman aynı olgudur ve asla taviz verilmez. Bir kere taviz verdiysek kapı aralanmıştır. Her şeyin bir hâli olduğu gibi aşkın da hâli vardır. Aşkın bütünlüğünü oluşturan hâl, aşka ait sıfatların bizden tecelli etmesiyle oluşur ki karşılığı mahlûk sıfatlarıdır. Âşık, herhangi bir mahlûk sıfatına karşı taviz verdiği an, aşkın hâlinden çıkmış olur ki bu çıkış nefsi emmarenin serbest kalması ile sonuçlanır. Dünyevî ve nefsi emmareden oluşan akıl ile aşkın bir arada bulunmaması bu sebeptendir.

“*Yâ eyyuhâllezîne âmenustainû bis sabri ves salât, innallâhe meas sâbirîn.*” (Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah’tan yardım dileyin. Şüphe yok ki Allah sabredenlerle beraberdir.)⁷⁶ âyet-i kerimesinin idrâkimize sunduğu gibi, insanız ve yaşantımızın gerekliliği olarak beşeriyet içerisinde, sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz. Hayat, tecellilerden ibaret olduğu için de, bizi sıkıntıya düşürecek, eza, cefa ve dert olarak isimlendirebileceğimiz tecellilerde olacaktır. Aslı itibarıyla her tecelli Cenab-ı Hakk’ın bir muradıdır ve kemâlâtımız içindir; her tecelli, âşık için mâşûkuna varıran birer basamaktır. Bu sebeple âşık, avam için dert olan tecellilere, mâşûkundan gelen hediye olarak bakar. O, sabreder ve taviz ver-

⁷⁶ Bakara suresi 153. âyet

mediği için, mahlûk sıfatı ondan tecelli edemediği için zikrinden düşmez.

Âşık, sabrederek mâşûk Allah'ı terk etmediğinden Allah da onunla beraberdir.

Sâlikin yapması gereken lütfedilip sunulan meydanına ve mürşid-i kâmiline teslimiyettir. Bu teslimiyetten asla ve asla taviz vermemesi gerekir. Mürşid-i kâmilin, hakikat sırlarını, Kur'ân âyetlerini, edebi, erkânı, güzel ahlâkı bildirdiği ve her bildirdiğini kendi varlığında ispat ettiği meydanlar, gülistandır.

Geldiğin meydanın birliğine girersen, kendi varlığından, anlayışından, aklından, bildiklerinden, örf ve âdetlerinden tümünden arınırsan Hak aşkıyla Hakk'ı zikretmesi yerine, kendi elinle yaptığın putlarla dolu olan ve kendine nispet ettiklerini zikreden kalbin arınır, paklanır, yaratılış aslına dönmüş olur. Kalbin artık nefesine değil aşka tâbi olur.

Aşkın neşesini, aşkın tadını ve âşıklığın mâşûk seyrânını hisseden, zevk eden sâlik, gerçek huzura ve mutluluğa ermiş olur. Aşk öyle bir olgudur ki sâlikte yalnız Allah cemâlinin seyrinden gayri bütün istekleri de hükümsüz kılar. Avam için geçerli olan dünya nimetleri ve ahiret nimetleri isteği onun varlığında söz konusu olamaz.

“Yâ eyyuhâllezîne âmenû kulû min tayyibâti mâ razaknâkum veşkurû lillâhi in kuntum iyyâhu ta'budûn.” (Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah'a kulluk ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların iyi ve temizlerinden yiyecek ve Allah'a şükredin.)⁷⁷

Âşık için dünyada, ukbada, her ne varsa yalnız ve yalnız cemâl-i yâr olur. Âşık, diğerleri gibi, yaptıklarında bir karşılık beklemeyerek menfaat içerisinde olmaz. Âşık, yalnızca mâşûkunu sevdiği için mâşûkuna ait olan aşk ve irfâniyet hâli üzerine yaşaması ile mâşûkuyla birlikte olur. Onun, mâşûkundan başka ilahı yoktur. Allah rızası dışında herhangi bir sebeple iman üzerine bulunmak, âşık için geçerli değildir.

“Ve minen nâsi men yeşrî nefsehtigâe mardâtillâh, vallâhu raûfun bil ibâd.” (Ve insanlardan, Allah'ın rızasını dileyerek kendi nefisini feda eden kimseler vardır. Ve Allah, kullarına Rauf'tur, çok şefkatlidir.)⁷⁸ âyet-i kerimesinde buyrulduğu gibi âşık kendi varını mâşûkun rızası için feda eder. Mâşûkunda yok olur. İşte o zaman

⁷⁷ Bakara suresi 172. âyet

⁷⁸ Bakara suresi 207. âyet

mâşûk kendisinde yok olan âşığını kendi varıyla donatır, ziynetler, kendisiyle var kılar.

*“Vellezîne saberûbtigâe vechi rabbihim ve ekâmûs salâte ve en-
fekû mimmâ rezaknâhum sirren ve alâniyeten ve yedreüne bil hasene-
tis seyyiete ulâike lehum ukbed dâr.” (Onlar, Rablerinin rızasını dile-
yerek sabrederler, namaz kılarlar, kendilerini rızıklandırdığımız şey-
den, gizli ve açık harcarlar ve kötülüğü iyilikle giderirler. Öyle kişi-
lerdir onlar ki onlarındır güzel sonuç.)⁷⁹*

Vâdi-i hayret hakikatte makam-ı aşktır

Kim müşahhas olmaz ol vaide sultandan gedâ

*(Hayret vâdisinde hakikatte makam aşkıdır. Kim kendine mâl
ederse olmaz, sahib-i sultandır.)*

Hayret vadisi, vahdet vadisi olup vahdet, birlik vadisi ise tevhitir. Tevhit, birlik demektir.

Hangi birlik?

Kesret diye hitap ederek yaratılmış olan çokluğun bir olması anlamında kullanılsa da aslı itibarıyla kesreti yani yaratılanı yaratandan ayrı müstakil olarak görmek, bizim kendi ikiliğimizi oluşturan iki anlayışımızdır. İki olan, aslında bizizdir. Biz ikilikte olduğumuz için her baktığımızı iki görürüz; bu sebeple de tevhitte uzak yaşarız. Tıpkı şu hikâyedeki gibi:

“Gözleri şaşı olduğu için iki gören bir çocuk, ayakkabı imalatçısı olan bir ustanın yanına çırak olarak girer. Bir gün ustası ondan rafta duran ispiro şişesini ister:

-Oğlum, raftaki ispiro şişesini verir misin?

-Hangisini usta?

-Oğlum nasıl hangisi? Rafta zaten bir âdet şişe var.

-Olur mu usta, rafta iki tane şişe var.

-Usta çırağın şaşı olduğu için bir adet ispiro şişesini iki adet gör-
düğünü anlar ve şöyle devam eder.

-Oğlum, kır birisini, kalanı getir.

Çırak şişeyi alır ve yere vurup kırar.

-Usta başka şişe kalmadı.

-Hani iki taneydi oğlum, eğer gerçekten iki tane olsaydı sen birisi-
ni kırdın geri bir âdet kalması gerekiyordu.”

⁷⁹ Rad suresi 22. âyet

İşte bizler de şaşkınlığımızdan dolayı iki görüyoruz. Şaşkınlığımızın hakikat meydanında mürşid-i kâmil tarafından tedavi olması lazımdır.

Kesret, bizim nefsimizdir.

Bizler nefsimizin yaratıcının fiil tecellisi olarak varlığından zâhir olanın Allah olduğunu bilmeden, görmeden bu tecellide nefsimizi görerek, nefsimize ayrı bir varlık vererek ilah olarak ona secde ettiğimiz sürece ikilikle yaşarız ki bu asıl şirktir. İnsan iki zıttı kendisinde barındırır ki birisi ruh, asıl olan, bâtında bulunan, diğeri nefis, zâhir olan. Biz insanlar, enfüsünde ruh, âfâkında nefis olan canlılarız. Ruh diye tâbir edilen Hak, nefis esmasıyla zâhir olmaktadır. Fenafillah olup bu idrâka erdiğimizde ancak kendi ikiliğimiz tevhit olacak ve şirkten arınacağız. Aksi durum söz konusu olduğu sürece yaptığımız ibadetler bile nefsimizle olduğundan daima ikilik çıkartacaktır.

Allah ile yapılan her iş ibadet, nefsimizle yaptığımız ibadetler bile şirktir.

O hâlde vahdet vadisi olan tevhide ulaşmanın yolu nedir?

Bu yol seyr-i süluk diye tâbir edilen hakikat yolculuğu olup halktan Hakk'a uruç olarak da isimlendirilir, miraç denmesi de uygun düşer. Evet, kişinin varlığında nefisini görmekten varlığında Hakk'ı görmeye ulaşması kendi miracıdır. O hâlde varlık denilen bu dünyadan edindiğimiz ve asla sahibi olmadığımız hâlde sahiplendiklerimizi, mülkün sahibi olan Allah'a teslim etmektir. Dünya için kullandığımız sevme özelliğini Allah'a yöneltmeli, Allah'ın rızası dışında olan beklentilerimiz için yaptıklarımızı sadece Allah rızası için yapmalıyız. Bizden tecellide olan cümle fiillerde, sıfatlarda ve vücutta, kendimizi görerek kendimizi var etmeyi terk etmeliyiz. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim'de Cenab-ı Allah Musa Aleyhisselam üzerinden bizlere seslenmektedir: *"İnnî ene rabbuke fehla' na'leyk (na'leyke), inneke bil vâdil mukaddesi tuvâ."* (Muhakkak ki ben senin Rabb'inim. Şimdi nâlinlerini çıkar. Şüphesiz sen, mukaddes Vadi-i Tuva'dasın.)⁸⁰

Âyette bahsi geçen "mukaddes vadi" ile beyitte geçen "vâdi-i vahdet" aynı anlamı taşır. Çıkartmamız istenilen nâlinler ise bizim zan olan ikilik anlayışımızdır. Bizler, zannımızdan arınmak, esfelde yaşayan canlı mahlûk olmaktan insan olmaya uruç etmek için tevhit imanı üzerine yaşayan mürşid-i kâmile tâbi olmalıyız. Bu hususta Cenab-ı Allah Kur'ân-ı Kerim'de bizleri şöyle uyarmaktadır: *"Kul sada-*

⁸⁰ Taha suresi 12. âyet

kallâhu fettebiû millete ibrâhîme hanîfâ ve mâ kâne minel muşrikîn.” (De ki: Allah, doğru söylemiştir. Öyle ise Hakk’a yönelen İbrahim’in dinine uyun. O, Allah’a ortak koşanlardan değildir.)⁸¹

İbrahim’in dinine uyun ifadesi ile İbrahim Peygamber tevhit babası olarak anıldığından âyet diyor ki tevhide ermiş ve yaşantısı tevhit üzerine olup tâlip olanları da bu tevhide yöneltene, bildirene uyun denmektedir. O, Allah’a ortak koşanlardan değildir derken bunu anlatmaktadır.

İşte, geldiğimiz hakikat meydanında miracımız olan ve başladığımız esfelden âlâya yolculuk bizi, tevhide ulaştıracaktır. Bu yolculuğun devamlılığı ve nihâyeti, ancak beyitte söylendiği gibi, aşktır. Aşk oluşmaz ise bizler, bizden yapmamız istenenleri nefse zor geldiği için yapamayız. İlim, yolu târif eder; yolda yürüten ve yolda tutacak olan, karşılaştığımız sıkıntılara sabır gösterecek olan ancak aşktır. Aşk ile yolda yürüyerek Hakk’ın birliğine eren sâlik bu yolculukta aşk ile bulunduğu ve aşkı kendisine binak yaptığından vahdetine erebilmiştir. Bu konuda Cenab-ı Allah şöyle buyurmaktadır: “*Munîbîne ileyhi vettekûhu ve ekîmûs salâte ve lâ tekûnû minel muşrikîn.” (Ona yönelin, Allah’a ulaşmayı dileyin ve ona karşı takva sahibi olun. Ve namazı ikâme edin. Ve müşriklerden olmayın.)⁸²*

Aşk ile değil de yalnız ilim ile bulunan kişi Hakk’ın birliğine eremeyerek hep ikilikte kalacaktır. Yürüdüğümüz bu yolda üzerimizden kalkan zulmanî sıfatların, cehâletin, körlüğün yerine, manevî sıfatlar, ilim ve irfâniyet oluşacaktır. Oluşan bu manevî varlığı da kendine mâl etmeyesin. Kendine nispet etme varsa bil ki aşk, gönül hanene güneş gibi doğmamıştır. Aşk sahibi âşıkta, nispet edecek varlık kalmaz.

Ârifin aşk-ı ilâhîden yeg olmaz hemdemi

Nûs edip sahbâ-i zâtı can olur bir demi

Mazhar ana aynı zâhir görünür gider gamı

(Ârifin, aşk-ı ilahîden daha âlâ yoldaşı olmaz. Aşkıyla zevk edince zatı cânân olur her demi. Anda mâşûku görünüür, derd-i dermânı olur.)

⁸¹ Ali İmrân suresi 95. âyet

⁸² Rum suresi 31. âyet

Cenab-ı Allah: “*Yâ eyyuhâllezîne âmenûtteküllâhe vebtegû ileyhil vesîlete ve câhidû fî sebîlihi leallekum tuflihûn.*” (Ey âmenû olanlar (Allah'a ulaşmayı, teslim olmayı dileyenler); Allah'a karşı takva sahibi olun ve ona ulaştıracak vesileyi isteyin. Ve onun yolunda cihat edin. Umulur ki böylece siz felâha erersiniz.)⁸³ âyet-i kerimesiyle bize Allah'a ulaşacağımız vesileyi isteyin ve bu yolda mücadele edin demektedir.

Vesileye ulaşmış olmak yetmez. Bu vesile aşk olup aşk araçtır, amaç değildir; amaç, aşk bineğiyle mâşûka varıp vuslattır. Öyle bir vuslat ki aşkın nârının tam ortasında gerçekleşir ve âşıktan geriye hiçbir şey bırakmaz.

Ârif, işte böyle bir aşk ile mâşûk olan İlahî'ye varıp onda yok olmalıdır. Bu, âşığın miracıdır. Mâşûk, kendisinde yok olan âşığını giyinir de âşık olarak zâhir olur. Mâşûkuna vücut olmuş, âşıktan daha üstün hiçbir şey olamaz. Sadece âşık olmuş; ama aşk boyutunda kalmış olmak, aşkın sonuna ulaşamamaktır ve noksandır.

Aşkıyla zevk edince zat-ı cânân olur her demi, ibâresi, âyette bahsi geçen cihat olup ârif, aşk ile ancak kendi zannından arınabilir. Bir şeyi bilmek, bildiğimize ulaşmak için yeterli değildir. Bildiğimizi yaşantımızda uygulamak gerekir ki uygulama zahmetlidir ve sabır ister. İşte sabır, aşkın bir sıfatıdır; tevazu ister, hoşgörü ister, merhamet ve bağışlama ister; tüm bunlar aşkın sıfatıdır. Bu sebeple aşk yok ise yaşantıda uygulama olamayacağından zannımızdan arınıp aslımıza miraç etmek, hayalden ibaret kalır. Aşk ile gerçekleşen miracımız bizi cânân ile ziynetler. Her demimiz, yani her hâlimiz ve her sıfatımız ki bunlar görmek, işitmek, söylemek, ilim, hayat, irâde ve kudretimiz, zat-ı cânân ile güzelleşmiş olur. Tüm bu sıfatlarda tecelli eden kendisi olur.

Beyitte, anda mâşûku görünür derdi dermân olur, beyanı bize bu hususta Peygamber Efendimizin buyruğunu anlatmaktadır. “*Ben kulumu sevdiğim zaman, onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, anladığı kalbi olurum. Benden bir şey isterse istediğini veririm. Bana sığınırsa kendisini korurum.*” Kendi varını aşk ile mâşûkuna vücut kılan âşık, mâşûkunu kendisinde görür, kendisinde sever, kendisinde bilir. Âşığın derdi, mâşûkuna ermek sonucu vuslat etmek idi, derdi dermânı olmuş olur.

---

⁸³ Maide suresi 35. âyet

Âşık, aşkı doğrultusunda yol aldıkça aşk hâli onda belirmeye başlar. Aşk denilen olgu da aslında Allah'ın bir hâlidir ki kim aşkın hâliyle hâllenir ise Allah'a varır.

Bu yoldaki yürüyüş esnasında âşıkta beliren âşıklık hâli de çok güzel olan, en âlâ olan hâldir. Aşk, âşıkta, Allah'tan gayri bir ikinci varlık bırakmayan, aşığı yakan, kül eden kahreden hâldir. Bu hâl belirmemişse aşk oluşmamıştır. Aşk, gayrısını bırakmayınca Allah, âşıkın gören gözünden kendisini görür, işiten kulağından kendisini işitir, söyleyen dilinden kendisini zikreder, arada perde olacak bir ikinci yaratılmış yoktur; varılan yerde her an daim huzur-ı Hak'ta olunur.

Zatından zatına muhabbet başlar.

Allah derdi ile girdiğimiz bu yolda derdi veren Allah, yine kendisi dermân olmuş olur.

Eylemez hâlvat saray-ı sırr-ı vahdet mahremi

Âşıkı mâşûktan mâşûku âşıktan cüdâ

(Eylemez mahrem olan birlik sırrının sarayı. Âşığı mâşûkundan mâşûku âşığından ayırmaz.)

İnsanın vücudu varlık sarayıdır. Bu varlık sarayının taht koltuğunda yıllarca zalim olan nefsin, ruhuna zulmederek oturdu. Emirle kâim olan emredilene yapmakla görevli olan, kendi irâdesi olmayan melekler yani hizmetkârlar el ayak, dil, dudak, akıl, güç, görme, işitme, söyleme, nefis neyi emrettiyse onu yerine getirdiler. Allah'ı görmesi gereken göz, gayrılarını gördü, görmene zulmettin. Allah'ı işitecek kulak, gayrılarını işitti; işitmene zulmettin. Allah'ı zikredecek dil, gayrılarını zikrettirdi; diline zulmettin. Senin kendi varlığın yine Allah ile arana en büyük perde oldu. Allah'ın hidâyetiyle başlayan aslına dönüş yolculuğunda üzerinde oluşacak âşıklık hâli ile nefsin oturduğu taht koltuğundan indi, ruhuna teslim oldu. Şimdi o koltukta ruhun, oturmaya başlayınca artık varlığın perde değil Allah'ı ispat makamı oldu. Artık mâşûk olan Allah, sana, senden daha yakın ve yine senden kendi güzelliğini zâhir kılmaktadır.

“*Allahu hâliku kulli şey'in ve huve alâ kulli şey'in vekîl.*” (Allah, her şeyin yaratıcısıdır ve o, herşeye vekildir.)⁸⁴

⁸⁴ Zumer suresi 62. âyet

Allah, her şeyin yaratıcısıdır; yaratılmış insan, Allah'ın varlığının emanetçisidir. Allah yarattığıyla yaratılmışa çıktı ki bu Allah'ın bilinmek muradının neticesidir. Bizim her yaptığımız onun varidâtı ile mümkündür ve “Allah bilir.” denmektedir ve ayrıca Cenab-ı Allah'ın, her şeye vekildir, beyanında, cümle yaratılmışlık anlatılmaktadır. Allah bize diyor ki senin ben diyerek müstakil varlık verdiğin varlığın benim tecellimdir, sen tecellide nefsini görerek zan yürütüyorsun, ikiliktesin. Bu ikilikten aşk ile geç, tecellide kendini değil, beni gör. İşte o zaman tevhit eri olup şirkinden arınmış bir hâlde bana ulaşırsın.

“İllâlezîne tâbû ve aslehû va'tesamû billâhi ve ahlesû dînehum lillâhi fe ulâike meal mu'minîn. Ve seyfe yu'tillâhul mu'minîne ecran azîmâ.” (Tövbe edenler ve nefsini ıslah edenler (nefis tezkiyesi yapanlar), Allah'a sarılanlar ve dinlerini Allah için hâlis kılanlar hariç. İşte onlar, müminlerle beraberdirler. Ve Allah, yakında müminlere büyük ecir (mükâfat) verecektir.)⁸⁵

Ehl-i Hak olmak dilersen zevk-i taât terkin et

İçini saf eylemeyi gör var kıyâfet terkin et

Pendi gûş eyle basiretle sefâhat terkin et

(Hak ehli olmak dilersen gayri zevkleri terk et. İçini saf eyle, asıl güzelliği gör, suretini terk et. Kulak ver öğütlere, dünya görmeyi terk et)

Hak ehli olmak, Hakk'a varmak ile mümkündür ki bu ise ancak kendi varımıza tövbe etmek sonucu, tecellide kendimizi görmekten geçip tecellide Hakk'ı görmek ile mümkündür.

Kendi varımıza tövbe etmek, bizi şirkimizden ve gafletimizden arındırır. Bizler kendimize, zan yürüterek müstakil varlık verdiğimiz sürece gaflet ve delalet içerisinde şirk ederek bulunurken iman üzere yaşadığımızı zannediyor olacağız. Bu hâl bizi Hak ile olmaktan alı koyup bizi nefs-i emmare doğrultusunda cehâlet karanlığından tutacaktır. Beyitte *“Hak ehli olmak dilersen gayri zevkleri bırak”* derken bırakılması gereken “gayrı” tâbiri bizim kendimiz dediğimiz zandır.

Bizler yaptığımız işlerde, bu işleri yapabilmemiz için lüzumlu olan sıfatlarımızda ve vücudumuzda kendimizi var gördüğümüz sürece, hakikatte bizim olmayan yalnızca emanet olan bu varlık olgularına ve

---

⁸⁵ Nisa suresi 146. âyet

kendimize zulüm etmiş oluruz. İşte tövbe, bu eziyeti rahmete çevirir. Bu hususta Cenab-ı Allah şöyle buyurmuştur:

“İnnallâhe ye'murukum en tueddül emânâti ilâ ehlihâ ve izâ hakemtum beynen nâsi en tahkumû bil adl. İnnallâhe nimmâ yeizukum bihî. İnnallâhe kâne semîan basîrâ.” (Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.)⁸⁶

Bizler emanetleri yani sıfatlarımızı nefsi emarenin istekleri doğrultusunda çalıştırarak emaneti ehil olmayana vermiş olmakla zalim oluruz, emanetleri ehil olan aslımıza yani ruhumuza vererek zalim olmaktan ve cehâletimizden arınarak emanetlere zulmedenlerden olmayı terk ederek Hakk'a varmak için, beyitte anlatılan Hak ehli olmak için ne yapmalıyız? İşte bu hususta Cenab-ı Allah bizleri şu şekilde uyarmaktadır: *“Fe men tâbe min ba'di zulmihi ve aslaha fe innallâhe yetûbu aleyh innallâhe gafûrun rahîm.”* (Artık kim, yaptığı zulümden sonra tövbe ederse ve ıslâh olursa, o takdirde, muhakkak ki Allah onun tövbesini kabul eder. Muhakkak ki Allah, Gafur'dur, Rahîm'dir.)⁸⁷

Âyet-i kerime bize bu gerçeği vurgulamaktadır. Esfelde bulunmamız neticesinde üzerimize varlık olarak giydiğimiz zan ile kendimize ve emanetlere zulüm ediyorduk. Biz dediğimizden tecellide olan aslımız, bâtınımız Hak iken biz aslımızın zâhir oluşu olan nefsimizi görerek zulüm ediyorduk. Tövbe edersek ve ıslah olursak Hakk'a varacağımızın göstergesidir.

Peki, Hak ehli olmak yani Hakk'a varmak için nasıl tövbe edeceğiz. Ya Rabbi tövbe ettim, demek yeterli mi?

Tâbii ki değil... Bu sadece dil ile başlangıç olur. Tövbe, tövbe ettiğimiz hâlin bizden bir daha gözükmemesi ile mümkündür.

Öncelikle neye tövbe ediyoruz? Varlık dediğimiz olguyu oluşturan üç tecellide kendimizi görmeye tövbe ediyoruz:

Fiil tecellisinde kendimizi görmeye.

Sıfat tecellisinde kendimizi görmeye.

Vücut tecellisinde kendimizi görmeye.

İşte tövbe, bu tecellileri nefsimiz ile tevhit etmeyi terk edip Allah ile tevhit etmek ile yapılan hâl tövbesi olmalıdır.

⁸⁶ Nisa suresi 58. âyet

⁸⁷ Maide suresi 39. âyet

Fiilleri Allah ile tevhit edip cümle fiillerde Allah'ın işleyerek tecelli edişini yani kendisini muhabbet etmesi sonucu bilinmek isteğini zâhir kılışına şahit olmak.

Sıfatları Allah ile tevhit edip cümle sıfatlarda Allah'ın sıfatlanarak tecelli edişini yani kendisini muhabbet etmesi sonucu bilinmek isteğini zâhir kılışına şahit olmak.

Vücudu Allah ile tevhit edip cümle vücutlarda Allah'ın mevcut olarak tecelli edişini yani kendisini muhabbet etmesi sonucu bilinmek isteğini zâhir kılışına şahit olmak.

İşte hakikatte yapılacak olan “hâl tövbesi” gerçekleştiğinde: “*İllâ men tâbe ve âmene ve amile amelen sâlihan fe ulâike yubeddilullâhu seyyiâtihim hasenât ve kânallâhu gafûren rahîmâ.*” (Ancak kim tövbe eder mümin olur ve salih amel yaparsa, o takdirde işte onların, Allah günâhlarını sevaba çevirir. Ve Allah, Gafur'dur Rahim'dir.)⁸⁸ âyet-i kerimesinde anlatılan hâl gerçekleşir. Bizim günâhımız yani şirkimiz tövbe sonucu sevaba yani tevhide dönüşür, fitne ziynete dönüştü de dense uygundur. Biz halktan Hakk'a uruç etmiş olmak sonucu kendi varımızı Hak'ta fena kıldığımızdan Hak bizi kendisi ile güzelleştirir, ziynetler. Biz esması ve sureti ile zâhir olduğu hakikatına ermiş oluruz.

Bu tövbe, dünya hayatını metazori olarak kaçınılmaz son olan ölüm gelmeden yapmak, tevhit eri olmak, hakikat ehli olmak için gerekli olan geçektir.

Cenab-ı Allah, Kur'ân-ı Kerim'inde bizlere hitaben uyarıda bulunarak yaşarken tevhide yönelip Hak ehli olmamızı anlatmaktadır: “*Ve leysetit tevbetu lillezîne ya'melûnes seyyiât, hattâ izâ hadara ehadehumul mevту kâle inni tubtul'âne ve lâllezîne yemûtüne ve hum kuffâr. Ulâike a'tednâ lehum azâben elimâ.*” (Ve onlardan kendilerine ölüm gelinceye kadar kötülük yapan ve ölüm anında, gerçekten ben, şimdi tövbe ettim diyen birinin tövbesi, tövbe değildir. Ve kâfir olarak ölenlerin tövbesi de tövbe değildir. İşte onlar, onlar için elim azap hazırladık.)⁸⁹

İşte bizlerin iman ehli olup halktan Hakk'a uruç ederek, kendi şirkimizden arınarak Hak ehli olmamız için, hakikat meydanına gelmemiz, kendisinden Muhammedî irfâniyet tecelli eden günümüz Kâbe örtüsü mürşid-i kâmilin hizmetine girmemiz gerekir.

⁸⁸ Furkan suresi 70 âyet

⁸⁹ Nisa suresi 18. âyet

Bir meydana gelmekten murat, o meydana derviş olmaktır. Der-
vişlikten murat ise ancak cemâl-i yâre ermektir. Bunun dışında başka
bir beklentin var ise yol yakın iken terk et. Yok, benim maksûdum
cemâl-i yâre, yani Hakk'a ermek, diyorsan önce kendine samimi ol.
Seni dünyadan aldılar, gelirken beraberinde getirdiğin dünyalıkları
terk et. Dünyaya olan sevgi ve muhabbetini Hakk'a yönelt. Eğlencen
tevhit üzere, zikir üzere olsun. Gönlünde bulunan ve kendi elinle yap-
tığın putları ve gönlünü dolduran mâsivâyı zikre hizmetle ve senden
yapmanı istenilenleri yapmakla, üzerindeki nefsin zulmanî sıfatlarını
da hükümsüz kıl. Şunu bil ki sadece ilim öğrenmek, seni esfelden
âlâyâya yüceltmez; ilmi, hâle dönüştürme gayretin daim olsun, bunun
yolu da bildirilen zikre hizmettir. Anlatılanları, bildirilenler ve yapı-
lan mâşûk muhabbetini, aşk muhabbetini, sevgi, saygı, tevazu gibi
manevî sıfatların muhabbetini iyi dinle ve idrâk etmeye çabala; sor,
araştır ve varlığında uygulamaya gayret et. Bu sayede insanlığa ve
âşıklığa ulaşırısın. Yoksa geldiğin gibi kalır, yine geldiğin yere, bu
sefer daha beter olarak dönersin.

Ey ki ehl-i aşka söylesen melâme terkin et

Söyle kim mümkün müdür tağyir-i tadir-i hüda

*(Eğer aşk ehline sorarsan kendini kınamayı da terk et. Söyle,
mümkün müdür Hüda takdirini değiştirmek.)*

Aşk ehli, ilim ile hâli birleştirerek yaşantısını Muhammedi ahlâka
göre düzenlemeyi başarmak sonucu kendisinde manevîyatı oluştura-
rak Muhammedî irfâniyet tecellisi olmuş olan gönül sahipleridir.

Gönül, ilahî aşkın toprak kabı olup kendisinde Allah'tan gayrı
olan dünyadan bulaşmışların arındığı idrâktir.

Arınacak olan, bizim dünyadan sahiplendiğimiz, aslımıza ait ol-
mayan mahlûk sıfatlardır. Bu sıfatlardır zaten bizi ikilikte tutarak
nefsi emmarenin varlığını oluşturanlar. Bizler nefsimizin hoşuna gi-
den isteklerden oluşan ve güzel olarak yorumladığımız işlerde ken-
dimizi gördük, nefsimizin işine gelmeyen, çirkin ismini verdiği işler-
de ise Allah'ı görerek noksanlığı Allah ile tevhit ettik. Bu hâl bizi
iblisin hâline benzetti. Tecelli, Cenab-ı Allah'ın kudretiyle yarattığı
olup cümlesini kabul edip hikmet nazarıyla bulunmak gerekir. Bu
hususla Cenab-ı Allah: *"Bi'semeşterav bihî enfusehum en yekfurû bi
mâ enzelallâhu bagyen en yunezzilallâhu min fadhîhî alâ men yeşâu
min ibâdih(ibâdihî), fe bâû bi gadabin alâ gadab ve lil kâfirîne*

azâbun muhîn.” (Karşılığında nefislerini sattıkları şeyi kıskançlıkları sebebiyle Allah’ın, kullarından dilediğine lütfuyla indirdiği vahyi inkâr etmeleri ne kötüdür! Bu yüzden gazap üstüne gazaba uğradılar. İnkâr edenlere alçaltıcı bir azap vardır.)⁹⁰

İşte bizler, tecellilerin tümüne güzel ve çirkin ayırmaksızın, Hakk’ın tecellisi nazarıyla bakmadığımız sürece, nefs-i emarenin varlığı için hizmet ediyor olacağız; çünkü kibir, iblisin işidir. İblis, zan ve vehim üzere bulunur ki zandan arınmak bizi tevhit eri yapacaktır.

Bizler tüm noksanlıklarda kendi nefsimizi görmeliyiz, kendimizi kınamalıyız, çirkin gördüğümüz her tecellide kendi noksanlığımızı bilip o noksanlığı tamamlama gayretinde olmalıyız. Noksan görmekle noksan olan bizizdir. Tüm noksanlıkları ve kendimizi kınamamız gerekliliğini yerine getirerek kendimizde kınanacak arınacak bir zan bırakmamalıyız. Amaç, kendimizi kınamak değil, kınayarak zannımızdan arınıp Allah’ta fenayı gerçekleştirmektir.

Buraya, terk-i dünya, terk-i ukba, terk-i terk denir ki işte burası aşk ehli makamıdır.

Bizler aşk ehli olmak için evvela zikrederek varlığını devam ettirdiğimiz emmareyi zikretmek yerine, Allah’ı zikretmeye başlamalıyız; çünkü bizlerin aslı, zikretmeye başladığımızdan gayri değildir ve aslımıza dönmek ancak aslımızı zikrederek mümkündür. Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur. “*Ellezîne âmenû ve tatmainnu kulûbuhum bi zikrillâh e lâ bi zikrillâhi tatmainnul kulûb.*” (Onlar, iman edenlerdir ve kalpleri, Allah’ı zikretmekle mutmain olmuştur. Kalpler ancak; Allah’ı zikretmekle mutmain olur, öyle değil mi?)⁹¹

Allah’ı zikrederek bizi aslımızdan uzak tutanları terk etmeliyiz. Temizlenmenin en önemli kuralı, temizlenmeyi istemek; bu isteğin önceliği ise bizi kirleten ortamdaki uzaklaşmaktır. Terk etmemiz gereken bizi kirleten ortam nefs-i emaresinin kölesi olarak şirk içerisinde bulunan ve hakikatların inkâr edildiği topluluklardır. Bu ortamlarda bulduğça bize şirk bulaşmaya devam eder. Bizim eski yaşam tarzımız olan eski alışkanlıklarımızı oluşturan bu ortamları ve bu tip arkadaşlarımızı terk etmek önceliklidir. Kur’ân-ı Kerim şöyle hitap etmektedir: “*Fe zerhum yehûdû ve yel’abû hattâ yulâkû yevme hu-*

---

⁹⁰ Bakara suresi 90. âyet:

⁹¹ Rad suresi 28. âyet

mullezî yûadûn.” (Artık onları terk et, vaat olunduğları güne kavuşuncaya kadar dalsınlar ve oynasınlar.)⁹²

Ve devamında bize o ortamdan bulaşan Rahmanî sıfatların zıttı olan zulmanî sıfatları terk etmek gelir ki bu önemli ve zahmetli bir süreçtir, sabır gerektirir: “*Ve lillâhil esmâul husnâ fed’uhu bihâ ve zerûllezîne yulhudûne fî esmâih, se yuczevne mâ kânû ya ’melûn.*” (En güzel isimler Allah’ındır, artık ona onunla (esmaları ile) dua ediniz! Allah’ın isimlerini saptıranları terk et! Yapmış oldukları şeyden dolayı yakında cezalandırılacaklar.)⁹³

Âyet-i kerimede isim olarak sunulan sıfatlardır. En güzel sıfatlar Allah’ındır deniliyor. Bu sıfatlar, Muhammedî ahlâk üzere olmamızı sağlayan Rahmanî sıfatlardır. O esmalar ile dua etmek, Rahmanî sıfatlar üzerine yaşamaktır ki zaten insan denilen Rahmanî sıfatlar üzerine yaşayandır.

Allah’ın isimlerini saptıranlar ise Rahmanî sıfatların zıttı olan zulmanî olan insana yakışmayan, insandan görülmemesi gereken mahlûk sıfatlardır.

Âyet bize mahlûk sıfatları terk et demektedir. Terk et ki zan olan varlığını terk ederek aşk boyutuna geçip aşk ehli olasın.

Aşk ehline hâllerini sorarsan sana âşıklığın ne olduğunu anlatırlar. Bu yolda sabırla, sebatla ve kanaatle bulunman gerektiğini, aşkın seni ihâta ettiğinde sende âşıklık haricinde olanları, Hakk’ın dışındakileri yakıp yok ettiğini ve bu yanmaya takat getirmen gerektiğini anlatırlar. İşin özünün kendini kınamak ve bu kınamanın neticesinde kınadığın hâllerinden ve huylarından arınman gerektiğini anlatırlar.

Bu istek, azim ve gayret sonucu oluşacak aşk, Hüda’nın seni kendine yakın etmek istemesidir. Hüda kedisine yakın etmek istediklerine pişmeleri ve huzuruna lâyük hâle gelmeleri için onlara celâliyle tecelli eder.

Celâl esması ile seçtiği kişide kedisinden gayrılarını kahreder, o kişinin kıyameti kopar da Hakk’a varmış olur. Sana lütuf edilen meydan, bir fırsattır. Fırsatı zâyî etme, bu imkânı değerlendirirsen sonunda mükâfatın Hak cemâli olacaktır.

Hakk’a varan her birisi Hakk’ın bir yüzü olan tecellileri seyrân ederek her birisinin hikmet tahtından muhabbetullah olduğunu görür

⁹² Mearic suresi 42. âyet

⁹³ Araf suresi 180. âyet

ve bu muhabbetullahâ dâhil olurlar. Keşif âlemleri açılmış, her keşifte hayretleri artan kullar olmuşlardır.

**Varlığını terk etmek oldu ayn-ı erkân sâdikâ
Kalbini yakmak gerek anın demâdem barikâ
Âşık oldur gitmeye her dem başından sâikâ**

(Varlığın terk etmek oldu ayn-ı erkân sadıka. Kalbini yakmak, sürekli kül etmek gerek. Âşık odur gitmeye her dem anlayışından yanmaya)

Verdiği ikrârda sâdik olan tâlip, kendisinden önce bu yolda yürüyerek kendi miracını gerçekleştirmiş olan âşıkların uyduğu erkânı uygulamak ile varlığını terk etmek sonucu iman ehli mümin kullardan olmaya kendisini lâyük hâle getirmiş olur. Kendimize nispet ettiğimiz ve kendimizi Hakk'ın karşısında ikinci bir güç kudret sahibi gördüğümüz varlığımızın, aslında zandan ibaret varlık olduğunu ve bu varlığımızın bizi şirk ehli yaptığını, şirkimizin tevhide ulaşmadan bitmeyeceğini kavrayıp devamında kendi ikiliğimizi birlemek için tâlibi olduğumuz hakikat meydanının erkânını yaşantımızda uygulamalıyız.

Beyitte anlatılan varlığını terk etmek, bizim şirkimizden arınmamız gerektiğini vurgulamak için olup şirk aslımızdan uzak, canlı mahlûk olarak yaşadığımız hâldir. Şirkimizden arınarak insanlığa ermek, tevhit imanının kemâlâtı için önceliklidir. Bu hususta Cenab-ı Allah bizleri Kur'ân-ı Kerim'de uyarmaktadır: *“İnnallâhe lâ yağfiru en yuşrike bihi ve yağfiru mâ dûne zâlike li men yeşâu ve men yuşrik billâhi fe kadifera ismen azîmâ.”* (Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalanları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah'a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günâh işleyerek iftira etmiş olur.)⁹⁴ âyet-i kerimeden Allah'ın kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz buyurduğu hâl, şirk içerisinde yaşadığımız hâldir. Niyâzî Sultanın “varlık” diye tâbir ettiği, zan üzere kendimizi ilah olarak gördüğümüz yani tecellide nefsimizi gördüğümüz hâldir. Cenab-ı Allah, rahmetinden dolayı bu şirkten, bu zandan tevhit üzerine erkân üzerine yaşayıp arınmamız gerektiği uyarısında bulunmaktadır.

Bizler dünya yaşantımızda ilah olarak nefsimizi gördüğümüz süreçte, imanın taklit kısmında kalacağımızdan ve hatta bu iman gerek-

⁹⁴ Nisa suresi 48. âyet

lerini yerine getirmiş olmak ile nefsimizin ilahlığını perçinlemiş olmaktan öteye gidemeyiz. İslâm dini, tevhit dini olup tevhit, “birlemek” demektir. Kendi ikiliğimizi yani aslımız olan ruh ve zâhirimiz olan nefis kısmımızı; nefsimizin, ruhumuzun zâhir oluşu olduğu ve nefsimizden ruha ait sıfatlar zuhura geldiği irfâniyet boyutuna uruç edip birlemediğimiz sürece şirk içerisinde olmaya devam edeceğiz. Yaşarken bu tevhidi kendimizde ispat edemediğimiz için cehâlet ve gaflet üzerine yaşarken zarurî ölüm geldiğinde de çok geç olacaktır.

“Ve yevme nahşuruhum cemîan summe nekûlu lillezîne eşrakû eyne şurekâukumullezîne kuntum tez’umûn.” (Onları tümüyle (mahşere) toplayıp da Allah’a ortak koşanlara, “Nerede, ilâh olduklarını iddia ettiğiniz ortaklarınız?” diyeceğimiz günü hatırla.)⁹⁵

İşte bizler, hakikat meydanına dâhil olup mürşid-i kâmilin gösterdiği, kendi şirkimizden arınma yolculuğu olan seyr-i süluk yolculuğuna, sefere başlamalıyız. Bu sebeple gördüğümüz seyr-i sülukta yol aldıkça aşk ile kendimize nispet ettiklerimizden adım adım arınma yolculuğumuz sabır ile, sadakat ile ve samimiyetle devam etmelidir. Kendi varından geçen ve Hakk’a varan bütün âşıklar aynı yolu kullanmışlardır. Sâlik, sabır ve teslimiyet ile birlikte kendisine bildirilen zikri, daim hizmetle kalbine indirdiğinde, zikir kalbindeki Hak’tan gayrıları temizler, zikir aşkı doğurur, aşk narıyla kalpteki Allah’tan gayrılara olan sevgi ve muhabbeti yakar, kül eder de Hakk’a lâayık gönül oluşur. Ben dediğinden bildiklerinden, anlayışından ve nefse tâbi olan sıfatlarından arınıp aynı sıfatlarla Hakk’a tâbi olmaya başlar ki bu hâl onda “Hak seyri”ni oluşturur.

“Huvallâhullezî lâ ilâhe illâ huve, elmelikul kuddûsus selâmul mü’minul muheyminul azîzul cebbârul mutekebbir, subhânallâhi ammâ yuşrikûn.” (O, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah’tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah’tır. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır.)⁹⁶

Bizler Hak ile Hak seyrinde olduğumuz sürece, ilah olarak Allah’tan gayrı gösteren zan ve vehimden uzak oluruz; kul libasıyla mümin olarak bulunuruz. Âyet-i kerimede bahsi geçen, insanlığa ait olan tüm güzel sıfatlar bizden de tecelli etmeye başlar.

⁹⁵ Enam suresi 22. âyet

⁹⁶ Haşr suresi 23. âyet

Beyitte vurgulanan, “*Âşık oldur gitmeye her dem anlayışından yanmaya.*” beyanı gereği, aşk ile varıp tâbi olduğumuz küllî irâde içerisinde daimî olmalıyız ki keşif âleminin kapıları açık kalsın, bizlerin bu kapıdan Allah’a ait güzellikleri seyrederek cemâl seyrinde hayret zevkini yaşamamız daimî olsun.

Aşk kikli çekti hat harf-i vücud-i âşık

Kim ola sait Hak ispatında nefy-i maada

(Aşk kalemi aşığın varlığına güzel yazı yazdı. Kim ola Hakk’ın varlığının ispatını gizlesin?)

“*Ve lev enne mâ fil ardı min seceretin aklâmun vel bahru yemuduhu min ba’dihî seb’atu ebhurin mâ nefidet kelimâtullâh, innellâhe azizun hakîm.*” (Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa Allah’ın sözleri yine de tükenmez. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.)⁹⁷ âyeti kerimesinde bahsi geçen “kalem” ile beyitte bahsi geçen “kalem” dil’dir ve dilin yazması anlatmasıdır. Anlatılanlar ise Cenab-ı Allah’ın sonsuz sıfatlarıdır. Cenab-ı Allah’ta son olamayacağı için, onu anlatan ilimde ve sıfatlarda ve sıfatların zâhir oluşu olan fiillerde de son olamaz. İşte aşk bize, bu kalem ile Allah’ın delilini yazandır.

Aşk kalemi muhabbetullah olup Muhammedî irfâniyet tecellisi mürşid-i kâmil diliyle, mâşûk kendisini zâhir olarak tanıtır. Evvela bizim hakikatte var olmayan, kendi zannımız ile yarattığımız bir Allah olgusunu hükümsüz kılar ve bize kendisinin varlığımızda tecellide olduğunu, varlığın neresine bakarsak bakalım gördüğümüzün kendisi olduğunu idrâkımıza yazmaya başlar. Bu yazılanlar âyet-i kerime olup mâşûkun varlığının delilidir. Bizde Hak aşkını uyandırır.

“*Nûn vel kalemi ve mâ yesturûn.*” (Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına ant olsun.)⁹⁸

“*Mâ ente bi ni’meti rabbike bi mecnun.*” (Rabb’inin nimeti ile sen mecnun değilsin.)⁹⁹

“*Ve inne leke le ecren gayre memnun.*” (Ve muhakkak ki senin için, elbette kesintisi olmayan mükâfat vardır.)¹⁰⁰

⁹⁷ Lokman suresi 27. âyet

⁹⁸ Kalem suresi 1. âyet

⁹⁹ Kalem suresi 2. âyet

“*Ve inneke le alâ hulukın azîm.*” (*Ve muhakkak ki sen, mutlaka çok büyük bir ahlâk üzeresin.*)¹⁰¹

Cenab-ı Allah, ant olsun kaleme ve yazdıklarına, diyerek kalem olan Hakk’a tâbi mürşid-i kâminden işleyen dilin ve bu dille anlatılan hakikatlerin doğruluğunu göstermektedir. İştittirildiğin muhabbet senin için, tevhit muhabbeti olması sebebiyle en büyük nimettir ve bu muhabbet ile ruhun neşelenmesi tevhit neşesidir, hakikattir demektir. Bizler iştittirilen bu muhabbeti algılar ve anlatılanlara, bildirilenlere hizmet edersek Allah’ta yok olan zannımızın yerine tevhit anlayışı ile ziynetlenerek Hak katından mükafat kazanmış oluruz. İşte bu kazanım bizi Muhammedî ahlâk ile yaşayan mümin kullardan eyler. İlahî aşk bizde de tecelliye gelir. Oluşan Hak aşkı, âşığın varlığını mâşûka yaraşır hâle getirir, âşığın görmesi, iştmesi, zikri ve dahi her hâli ile seyrânda mâşûkunu nazar etmesini gerçekleştirir. Âşık, mâşûkun boyasına boyanmıştır artık. Kendisine ait varlığı kalmamış, varlığını mâşûk ihâta etmiştir. Mâşûk, âşığını kendisine yaraşır hâle, aslına dönüştürmesi sebebiyle tekrardan yaratmış, âşığını giyinerek bu âlemde zâhir olmuştur.

*[O Allah ki Yaratan'dır, Bâri'dir (yokken var eden), Musavvir'dir (şekil verendir), güzel isimler onundur. Göklerde ve yerde olanlar onu tespih eder. Ve o, Aziz'dir (yücedir), Hakîm'dir (hüküm ve hikmet sahibidir).]*¹⁰²

Şimdi o âşiğa bakanlar onda mâşûklarını görürler. Mâşûk, kendisini bu âlemde aşkıyla ispata başlamıştır.

Ey Niyâzî iptidâsız zevk buldun aşktan

Yâri ispatında lâ'sız zevk buldun aşktan

Dâim ü bâkî fenâsız zevk buldun aşktan

(Ey Niyâzî, başlangıcı olmayan aşktan zevk buldun; ispatı olan, varlığını yok eden aşktan zevk buldun. Her daim sonu olmayan aşktan zevk buldun.)

Sâlik, aşk ile kendi aslına ermektedir. Kendisinde olmayan bir olguyu oluşturmuş değildir. Dünyada olmasından dolayı dünyaya ait olan ve kendisinde insan olması sebebiyle bulunmaması gereken

¹⁰⁰ Kalem suresi 3. âyet

¹⁰¹ Kalem suresi 4. âyet

¹⁰² Haşr suresi 24. âyet

özellikler ile üzerini örttüğü ama aşk ile yaratıldığı için batinında mevcut olan aşkın üzerine örtüklerini hükümsüz kılınca uzak zannettiğinin aslında kendi varı olduğunu keşfeder.

Aşk, Cenab-ı Allah'ın kendisinde mevcut olduğundan ve yaratılma dediğimiz aşkın zuhuratı olduğundan Allah'ta, bize nispetle olan başlangıç olmadığından dolayı aşkta da yoktur.

Aşkı anlatmaya ve tanımlamaya kalkmak asla tamamını anlamak ve tanımlamak değildir. Sınırı olmayan ummandır. Başlangıcı ve sonu yoktur. Allah'ın kendi varlığından ikramıdır aşk. Barajı analiz etmek için o barajdan bir tüp almak gibidir aşkı anlatmak ve anlamak.

Aşk, kendisine ulaşanı kendisinde yok eder. Cenab-ı Allah'ın yaratma ve yarattığıyla zâhire çıkışının göstergesidir aşk. Her kim aşktan yana nasibini almışsa bütün aşkların kaynağı aynı olduğu gibi Hak'tan yana nasibini almıştır.

Sâlik, girdiği hakikat meydanında kendisine bildirilen zikre hizmetle, varlığında güneşin doğuşu gibi aşkı doğurduğunda, aşk, sâlikin varlığını ihâta eder, kaplar sâlik, aşkın hâline bürünür, artık kendisi görülemez olur. Aşkın nârında saklı vuslata varır ve bu lezzet ile, bu zevk ile kendisinden geçer. Güneş zâhire gelince ay güneşe gizlenir misali. Bu, âşık ve mâşûk muhabbetidir. Yaşanan muhabbet ve seyrân, her daim ayındır ve yaratıcı ile yaratılan arasındaki, yaratılmış olmanın gereğidir. Elbiseler değişse de sireti hiç değişmeyen, her daim sürekli olan bir muammadır. Âşıktan aşkın sıfatları çalışmaya başlar da, âşıktan görünen hep Rahman'ın güzelliği olur.

*(Allah, iman ehli olanların dostudur, onları zulmetten nura çıkarır. Ve kâfirlerin dostları taguttur (onlar, şeytanı dost edinirler, şeytan kimseye dost olmaz), tagut onları (onların nefislerinin kalplerini) nurdan zulmete çıkarırlar. İşte onlar, ateş ehlidir. Onlar, orada ebedî kalacak olanlardır.)*¹⁰³ âyet-i kerimesinde Cenab-ı Allah, aşkın boyasına boyanıp iman ehli olanların dostu olduğunu ve aşk ile zannını, kendisindeki mahlûk sıfatları hükümsüz kılanları kendisi ile güzelleştirdiğini anlatmaktadır. Beyitte aşktan zevk bulmak olarak tâbir edilen Allah ile şereflenmek, değerlenmek, güzelleşmek budur.

Bu idrâke varan ve bu idrâk doğrultusunda yaşayan âşık, Rahman'ın tecellisi olarak zâhir olur. Kendisine ait ben deyişi şirksiz gerçekleşir. Artık o, nispetsizdir ve kendisi aciziyet içerisinde kulluğun gerekleri ile hizmettedir. Bu anlayış, ölmezden evvel ölenlerin

---

¹⁰³ Bakara suresi 257 âyet

ulaştığı yerdir ve insan bir kere ölür. Artık âşık mâşûkunda yok olup mâşûkuyla var olduğundan mâşûku ile o da bâkâdir.

**Ey Fuzulî intihâsız zevk buldun aşktan
Böyledir her iş ki Hak adıyla kılsın ibtida**

(*Ey Fuzulî, sonsuz aşktan zevk buldun. Böyledir her iş ki Hak adıyla başlasın.*)

Kimisi cezbesine ve seyrine kapıldığı Hak aşkının beraberinde, gönül hanesinde oluşan neşe ve muhabbet dilden taşar da kendisi gibi âşıkların yanık gönüllerine bir nebze olsun ferahlık olma adına yine Cenab-ı Allah'ın lütfundan söze gelir. Aşkın zevkini ve âşıklığın nasıl olduğunu, en güzel hâl ve kelim ile anlatmaya çalışır. Mürşid-i kâmiller her anlattıklarını kendi varlıklarında yaşayan ve ispat edenlerdir. Her kelimeleri Hak üzere Hakk'ı bildiren ve Hakk'ı bu âlemde yaşantımızın içinde mutlak olarak ispat edenlerdir, gayip içermezler. Hayalden, zandan, vehimden ve dahi kendimize nispet ettiklerimizden arınmak için aşkı idrâklerimize sunarlar.

Bizlere düşen bu aşk ile aşkın hâline bürünmüş olanlara tâbi olup onlar gibi yaşamaya başlamaktır. Allah (*Ve biz, senden önce, kendilerine vahyettiğimiz ricalden başkasını göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, o takdirde zikir ehline sorun.*)¹⁰⁴ âyet-i kerimsiyle bizi bu hususta uyarmaktadır. Kendi bildiğiniz gibi, kendi zannettiğiniz gibi, kendi işinize geldiği ve kendi istediğiniz gibi değil ehlini bulup târif edilen gibi olun demektedir. Aşkı kendisinde oluşturmuş ve bu aşka göz, kulak, dil olmuş olanları rehber edinmek gerekir. Beyitte bahsi geçen her işin Hak adıyla başlaması Hakk'a davet olup zaten bizim yaşantımız içerisinde, rehber olan mürşid-i kâmilin bildirdiğiyle bulunmamız neticesinde olacak olandır. Hak ile olmak, Hakk'ın bizden talep ettiğini yerine getirmekle mümkündür. Hak diye zikrettiğimiz, Cenab-ı Allah'ın ispattaki ismi olup Allah ispatta olduğunda biz Allah'ta bâtın oluruz. İşte Hak ile olmakla anlatılan, sen kendi varını Allah'ta yok etmektir.

“ (*Ve Allah, teslim yurduna davet eder ve dilediği kimseyi, Sırat-ı Mustakîm'e ulaştırır.*)¹⁰⁵

Fakir...

¹⁰⁴ Nahl suresi 43. âyet

¹⁰⁵ Yunus suresi 25. âyet

İki kaşın arasına çekti hatt-ı üstüva
Alleme'-esma'yı talim etti ol hattan Hüda

Zati ilme Mustafa esmaya Adem'dir emin
İkisinden zâhir olmuştur ulum-u enbiya

Zat u esma vü sıfat ef'al ü asar cümleten
Her zamanda bir velinin vechine bunlar ziya

Secde eyle Âdem'e ta kim Hakk'a'a kul olasın
Eden Âdem'den eba Hak'dan dahi oldu cüdâ

Sureta gördüler Allah diyeni olmuş fakir
Sandılar allah fakirdir kendilerdir ağniya

Kenz-i la yüfna'yı bilmez kandedir illa fakir
Bahr-i bipayanı bulmaz etmeyen terk-i siva

Ravza-yı hadra'yı bilmez Hızra yoldaş olmayan
Ab-ı hayvanı bu zılmı görmeyenler sandı ma

Bil ki seddeyn iki kaş İskender ortasındadır
Cem'-i cem'ül-cem ile fetholdu ebvab-ı Hüda

Kande bulur Hakkı inkâr eyleyen bu Mısırî'i
Zâhir olmuşken yüzünde nur-ı zat-ı Kibriya

İki kaşın arasına çekti hatt-ı üstüvâ**Alleme'l-esma'yı talim etti ol hattan Hüdâ**

(İki kaşın arasına çizgi çekti, kapladı. Öğretti esmayı o çizgiden Hüdâ.)

İnsanın iki kaşın arasında çekili olan hat, düz bir çizgidir ki bu çizgi elif'tir. Cümle esmalar, elif olan Cenab-ı Allah'ın zatından zuhura gelen ve sonsuz olan zata ait sıfatlardır. Yaratılmış diye zikrettiğimiz cümle varlıklar, Allah'ın sıfatıdır ve hangi sıfat hangi özellik ise o esma ve sureti giyerek zâhir olmakta ve o özelliği ispat etmektedir. Biz dahi öyleyiz, lâkin bu gerçekten yani aslımızdan nefsimizi zâhir gördüğümüz için uzaktayız. Cenab-ı Allah'ın hidâyet eli olan mürşid-i kâmiller bizi esfelden seçip bize kendi hakikatimizi muhabbet edince bizde ayrı olduğumuz ve aslımıza dönmemiz gerektiği kanaati oluşur. Bu lütf, nasiptir ve bize düşen nasibi zâyî etmemektir.

“İnneke lâ tehdî men ahbebe ve lâkinnallâhe yehdî men yeşâ ve huve a'lemu bil muhtedin.” (Sen, sevdiğini doğru yola erdirmemezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola erdirtir. Doğru yola girecekleri en iyi o bilir.)¹⁰⁶

Cenab-ı Allah bir kulunu kendisine yakın etmek isteği vakit, ona bir meydan nasip eder. Allah, meydanın sahibi mürşid-i kâmil esmasıyla önce celâlini o kişi üzerinde çalıştırmaya başlar. Celâl tecellisi ile onun gönül hanesindeki kendi elleriyle yaptığı putları kırar, putlardan arındırır, sonra ona yeni bir hâl ve yaşantı şekli verir.

Sâlik, kendisindeki anlayışı ve aklı, kül'e tâbi kılar. Dünyaya olan istek ve arzularından geçer, terk eder o yaşantıyı. Geldiği meydanın ilmüne, erkânına, edebine ve güzel ahlâkına bürünmeye başlar. Bildirilen zikre hizmetle adım adım Hakk'a yakınlaşır, her adımda bir hayvanî sıfatı terk eder, her terk edişte yerine manevî sıfatlar zuhur eder.

“Yâ eyyuhâllezîne âmenûzkûrullâhe zikren kesîrâ.” (Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin.)¹⁰⁷

Sâlik, zan olan varlığını Allah'ta fena kılınca celâl esmasının yeri ni cemâl esması alır. Allah, cemâliyle zuhur eder, zuhur ettiği yer noksanlıktan, cehâletten geçilince Muhammedî irfâniyet ile oluşan,

¹⁰⁶ Kasas suresi 56. âyet

¹⁰⁷ Ahzab suresi 41. âyet

âlâ anlayıştır ki bu “paklanmış gönül” ismini alır. Gönül, cemâlin şevkiyle kendisinden geçer, güzelliğin karşısında dili, lâl; aklı, mat olur, hayreti ve hayranlığı artar. Her nazar kıldığında mâşûk Allah’ın cemâlini görür hâlê gelir. Daim huzurda ve seyrânda olur.

Hadiste “*Allah güzeldir, güzel olanı sever.*” buyrulur.

Bu hâl onu, esmayı tanımaya ve aslını idrâk etmeye ulaştırır. Her sıfatın Hakk’ın zatına ayna olduğunu irfâniyet nazarıyla görür ve yanılmaz. Hakk’ın zatını ve sıfatlarını varlığında zevk etmeye başlar ki âdemiyete varır.

Allah’ın, bilinmeklik muradı olur.

Zat-ı ilme Mustafa esmâya Âdem’dir emin

İkisinden zâhir olmuştur ulum-u enbiyâ

(*Zat ilmîne Mustafa esmaya Âdem’dir emin. İkisinden meydana çıkar ilim, nebiler ve peygamberler.*)

Cenab-ı Allah’tan gayrısının olmadığı, zatının tekliğinin olduğu, Hak, zâhir; halk, bâtın olduğu andan sonra, yaratılış itibarıyla ilk yaratılan Hz. Muhammet Asleyhisselamın nurudur. Hakk’ın zatına mazhar olmuştur. Hak bâtın, halk zâhir zevki, beden cihetiyle ilk yaratılan Âdem Aleyhisselam Hakk’ın sıfatlarına mazhar olmuştur, fiil tecellisi, Cenab-ı Allah, zatının tecellisinde zatından gayrısı zatında bâtındır, orada sıfat ve fiil zâhir değildir.

Sıfat tecellisi zuhura çıktığında Cenab-ı Allah, Muhammed esması alır.

Zat, Muhammed esması ile sıfat olarak zuhura çıkmıştır. Peygamber Efendimizin hadisinde burayı beyan etmektedir: *Allah’ın ilk yarattığı şey benim nurumdur.*

Kendisinde Hakk’ın zuhur ettiği en mükemmel yaratılmış mazhar olarak “*hakikat-i Muhammediyye*”dir. Her bir varlık, kendilerinin Rabları olan ilâhi isimlerin bir kısmının tecellisi olduğu hâlde, Hz. Muhammed bütün bu isimleri kuşatan ismin mazharı olmuştur. İsm-i azam olan bu isim, “Allah” ismidir. Sonra, fiil tecelli olarak zâhir olduğunda, Âdem esması alır. Âdem, sıfat ve zatı kendisinde cem eden ve ispat edendir.

“*Adem safiyullah çektî şehâdet, Allah ve Muhammed’i gördü tek vücüt.*” ibaresi bize fiil tecellisi olan Âdem esması olarak zikrettiğimiz Muhammed esması ile sıfat zuhuru olan Cenab-ı Allah’ın olduğunu anlatmaktadır.

Beyitte “*esmaya Âdem’dir emin*” ibaresi ile anlatılmak istenen olgu, Âdem ismiyle zikrettiğimizizin, sıfatın zâhir oluşu olan fiil tecellisi olduğudur. Âdem Aleyhisselama bütün esmalar bildirilmişti. Bu bildiriş, cümle esmaların kendisine ait özellikler ile fiiliyata çıkışını vurgulamaktadır. Bu hususta Kur’ân-ı Kerim’de Cenab-ı Allah şöyle seslenmektedir.

“*Ve alleme âdemel esmâe kullehâ summe aradahum alel melâike-ti fe kâle enbiünî bi esmâi hâulâi in kuntum sadikîn.*” (Allah, Âdem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi.)¹⁰⁸

Hakk’ın zatına nispetle sıfatı, Muhammet Aleyhisselam; sıfatlarına nispetle fiili, Âdem Aleyhisselam zikredilir.

Her ikisinin birbirisiyle olan meşki neticesinde de halkiyet var olmuştur.

Bu Hak sırrı ve Hak zevki, ledün ilmini ve gönül’ü doğurmuş, bütün evliya ve nebiler ve peygamberler ve mürşid-i kâmiller bu meşkin devranı için yine bu ilimden ve gönülden oluşmuşlardır.

Sâlik, girdiği tevhit seyr-i sülukunda yol aldıkça ve nispetlerini bıraktıkça zikre hizmetiyle ilmi, hâle dönüştürüp Hak aşıklığına boyandıkça manevî varlığında oluşan bu zevkler doğrultusunda Hakk’ın zatında fena buluş ve esmalarıyla yaratılışa çıkış gerçekleşir.

Zevken hâl ile, irfâniyet ile bu zevki yaşar.

Zat u esma vü sıfat ef’al ü asar cümleten

Her zamanda bir velinin vechine bunlar ziya

(*Zat, sıfat, ef’âl tecellisidir; cümle denilen. Her zamanda bir velinin yüzünde bunlar aydınlıktır.*)

Âlem denilen bu yaşantı hâli, insan içindir, insan ise Allah içindir. “*Ey âdemoğlu, seni kendim için yarattım; eşyayı da senin için yarattım.*” hadis-i kutsisi bu manadadır.

Bu âlemde her ne olmuş ve oluyor ve olacak ise ef’âl ile olur ki iş ve oluş demektir. Cenab-ı Allah’ın her an bir şan alışı olmasıdır.

“*Yes’ eluhu men fis semâvâti vel ard(ardı), kulle yevmin huve fi şe’nin.*” (Göklerde ve yerde olanlar, ondan isterler. O her an bir şan

¹⁰⁸ Bakara suresi 31. âyet

üzerindedir.)¹⁰⁹ âyet-i kerimesinde anlatılan şan alış, fiil tecellisi olup, sadece bir iş ve bir oluş değil, cümle varlığın, varlığı olan mümkünlük ile var oluşu, eşya oluşu, madde oluşu Cenab-ı Allah'ın ef'âl tecellisidir.

Ef'âlin fiil olabilmesi; güç, irâdeyle, dirilikle, görme, duyma, işitmeyle mümkündür, bunların olabilmesi için ise bir vücut lüzumludur. Yaşam, bu üç olgu üzerine kurulur. Daha önce zan üzere yaşarken bir meydana gelmezden evvel, bu özellikleri kendimize nispet eder ve kendimizi zikrederdik. Bu hâl bizi şirk ehli yapardı.

“İnnallâhe lâ yagfiru en yuŕake bihî ve yagfiru mâ dûne zâlike li men yeŕâu. Ve men yuŕrik billâhi fe kad dalle dalâlen baîdâ.” (Muhakkak ki Allah, kendisine şirk koşulmasını affetmez. Bunun dışındaki şeyleri ise dilediği kimse için mağfiret eder. Ve kim Allah'a şirk koşarsa o takdir de o, uzak bir dalâletle sapmıştır.)¹¹⁰

Sâlik geldiği hakikat meydanında bu özelliklerin gerçek sahibini tanıyıp sahibine teslim edenlerden olunca, nefesine ölmezden evvel ölümü tattırılmış olur. Nefsin sıfatları onun varlığında hükmünü yitirir. Zikir ile Hak aşkını uyandıran bu aşkla nefsâniyetinden arınan, edebe, güzel ahlâka bürünen, kendi varını Hakk'ın varında ifna edip Hakk'ın değerleriyle ziyetlenen sâlik, huzur-ı Hakk'a erer ve yaratılmışlığa nispetsiz kul esmasıyla çıkar. Hakk'a âşık olanlara âşıklığın hâlini yalnız dil ile değil, hâl ile de anlatır, yanık gönüllere ferahlık olur. O kulu gören, gerçekte Hakk'ı görmüş olur. O ise her tecellide bu üç özelliği ile Hakk'ı seyrân eder. Hadiste *“Beni gören, Hakkı görmüştür.”* buyrulur. Buradaki “ben” ibaresi, Kul esmasıyla zâhir olan Cenab-ı Allah'ın kendisini zikretmesidir.

Secde eyle Âdem'e ta kim Hakk'a'a kul olasın

Eden Âdem'den eba Hak'dan dahi oldu cüdâ

(Secde eyle Âdem'e ki Hakk'a kul olasın. Âdem'e secde etmeyen Hak'tan uzak olur.)

“Ve iz kulnâ lil melâiketiscudû li âdeme fe secedû illâ iblîs, ebâ vestekbere ve kâne minel kâfirîn.” (Sonra meleklerle *“Haydi, Âdem'in önünde secde edin!”* dediğimizde iblis dışında hepsi yere kapandı. O

¹⁰⁹ Rahman suresi 29. âyet

¹¹⁰ Nisa suresi 116. âyet

ise reddetti bunu, kibrine yediremedi ve hakkı görmezlikten gelerek inkârcılardan oldu.)¹¹¹

Cenab-ı Allah, bilinmeklik muradı olarak Âdem Aleyhisselamı halk ettiği vakit, kendisinin bilineceği her ne kadar özellik varsa o özelliklerle donattı. Âdem Aleyhisselamda kendisini sırladı, kendisiyle ziynetledi. Kim Adem Aleyhisselamı gördü Hakk'ı gördü, kim Adem Aleyhisselamı bildi, Hakk'ı bildi. Kim Âdem Aleyhisselama secde etti, Hakk'a secde etti.

Cenab-ı Allah, Adem Aleyhisselamdan bahsederken “biz” ibaresini kullanmaktadır.

Âdem Aleyhisselamı sevmek, Allah'ı sevmektir. Âdem Aleyhisselamın seni sevmesi, Allah'ın seni sevmesi; Âdem Aleyhisselamın senden razı olaması Allah'ın senden razı olmasıdır. Zaten istenen iman boyutu da bu değil midir?

Âdem; bir esmadır, bir özelliğin, bir sıfatın ismidir. Her kim aşk ile, kendisine ait her ne var ise gerçek sahibine teslim etti, küllî irâdeye tâbi oldu. Allah'ın celâl esmasına mazhar olup yandı kül oldu ise, nispetlerinden arındı hiç oldu ise o âşık bu aleme Allah'ın bilinmeklik muradı olarak bilinilecek sıfatlarla donatılmış olarak Hak mazharı olarak çıkar. İşte o âşığa bugün bizler mürşid-i kâmil diyoruz.

Nedir Âdem Aleyhisselam; odur mürşid-i kâmil.

Kim mürşid-i kâmile intisab etti ve söz verdi ise gerçekte Hakk'a intisab edip Hakk'a söz vermiştir.

Sâlikin aşkı ile mürşidin aşkı birleşince sâlik, mâşûkuna varır.

Nereden varır, hayalde, gayıpta, zan ve vehimde değil, mutlak olandan yine mürşid-i kâmilinden varır. Her kimde ilim bağından, şekil biatından geçemeyip gönül bağına, gönül biatına ulaşamaz ise o, Hak'tan uzak olur. Haktan uzak olan kişi, Hakk'a göre değil kendi nefs-i emmaresine göre yaşıyordu ve o kişi tecellide kendisini görerek, şirk içerisinde bulunarak eksik, noksan, çirkin görüşünü kendisindeki noksanlık olarak görmek yerine, noksanlığı, aynı iblisin yaptığı gibi Allah'a havale ederek küfür içerisinde yaşıyordu.

İblis, Adem Aleyhisselama secde etmeyeşi için Cenab-ı Allah'a “*Sen dileseydin ben Âdem'e secde derdim.*” diyerek kendi kusurunu, kendi noksanlığını Allah ile tevhit ederek zındık oldu. Hak ile değil de nefs-i emmare ile yaşanan yaşam da bizi zındık yapar.

¹¹¹ Bakara suresi 34. âyet

Hak ile olan yaşam bizim hatayı, kusuru kendi nefsimizde görmemizi sağlayarak kalp gözümüzü açar ki bizler tüm güzelliklerde Cenab-ı Allah'ı; noksanlıklarda, kendi nefsimizi görerek mümin kulluğumuzu yaşarız.

“Ve zennûni iz zehebe mugâdiben fe zanne en len nakdire aleyhi fe nâdâ fiz zulumâti en lâ ilâhe illâ ente subhâneke innî kuntu minez zâlimîn.” (Zünnun'u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde “Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum.” diye dua etti.)¹¹²

Sureta gördüler Allah diyen olmuş fakir

Sandılar Allah fakirdir kendileridir ağıyînâ

(Sureta Allah diyeni fakir olmuş gördüler. Allah fakirdir sandılar kendileridir zengin.)

Allah âşıkları, sevenin sevdiğini zikretmesi gibi, Allah'ı zikrederler. Allah'ı zikreden âşık bu zikir ile kendisini zikretmekten uzaklaşır. Kendisini zikrederek yine kendisine müstakil varlık verdiği, kendisini ve zikrettiğini ayrı gösteren zannından arınırlar.

Pîr Hz. Seyit Muhammed Nur'ü-l Arabî gönül sulatanının buyurduğu gibi: “İki şey aynı anda olmaz, olursa birisine gayıp gerek.”

İnsan ya kendisini zikrederek kendisini muhabbet eder, hizmet eder, ispat eder ya da Allah'ı zikrederek Allah'ı muhabbet, hizmet ve ispat eder. Allah'ı zikrederek onu ispat eden insan Allah'ın ispat olduğu yerde kendi nispetinden ve zannından arınarak ifnâ olmuş olur. İslâm dini imanı gereği zaten her inananın iman boyutuna geçip imanını kemâlâta erdirmesi için yapması gereken budur. Cenab-ı Allah âyet-i kerimede bizi bu hususta uyarmaktadır: “*Yâ eyyuhâllezîne âmenû lâ tulhikum emvâlukum ve lâ evlâdukum an zikrillâh ve men yef'al zâlike fe ulâike humul hâsirûn.*” (Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız sizi, Allah'ı zikretmekten alıkoymasın. Her kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.)¹¹³

Kurtuluşa ermek, yani kendimizi şirk ehli olmaktan alıkoyp iman ehli olmak için, kendimizi ve dünyalık sevdiklerimizi zikrederek var-

¹¹² Enbiya suresi 87. âyet

¹¹³ Münafikun suresi 9. âyet:

lık vermekten arınmalıyız; bunun için ise Allah'ı zikretmeliyiz ki âyet-i kerimede anlatılan kurtuluşa ermiş olalım. Bu kurtuluş, Allah'ta yok olup Allah ile var olmaktır. Buna halktan Hakk'a uruç, Hak'tan halka nuzül de denir. Zaten kâinat dediğimiz bütünlük Cenab-ı Allah'ın bu bütünlükten kendisini zikretmesi ile vardır ve bu zikrin devamlılığı ile varlığı mümkündür. Kâinattaki her zerre varlığı ile Cenab-ı Allah'ı zikirdedirler. Biz varlık dediğimiz nefsimizin aslımızın zâhiri boyutu olduğuna cahil bulunduğumuz için kendimizi aslımızdan uzak tuttuğumuzdan dolayı zikrin bütünlüğünden ayırırız. Bu sebeple aslımızı yani Allah'ı zikretmek yerine nefsimizi zikrettiğimiz için nefsimizi ilah olarak görmekteyiz.

“Tusebbihu lehus semâvâtus seb’u vel ardu ve men fihinn ve in min şey’in illâ yusebbihu bi hamdihi ve lâkin lâ tefkahüne tesbîhahum, innehu kâne hâlîmen gafûrâ.” (Yedi kat gökler ve yeryüzü ve onlarda bulunanlar, onu zikrederler. Onu hamd ile zikretmeyen hiç bir şey yoktur. Ve fakat onların zikirlerini siz idrâk edemezsiniz Muhakkak ki o, Hakîm'dir, Gafûr'dur.)¹¹⁴

İşte insan Allah'ı zikrederek bâtınında mevcut olan; ama dünya sevgisi ile üzeri örtülmüş ilahî aşkı uyandırır. Allah âşıkları, bu alemde mâşûkundan gayrısını reddetmiş, dünyanın gelip geçici olan zenginliklerine ki bu zenginlik dünyalık olan her şeydir, mal, mülk, para, dünyalık ilim gibi yüz çevirmişlerdir. Onlar yüzlerini Hakk'a çevirmiş Aşkından gayrısını talep etmemişlerdir. Dünyalık hiç bir şeyi sahiplenmemişlerdir. Bu dünyada yaşayacak kadarı yetmiştir onlara: *“Ve mâ emvâlukum ve lâ evlâdukum billetî tukarribukum indenâ zulfâ illâ men âmene ve amile sâlihan fe ulâike lehum cezâud di'fi bimâ amilû ve hum fil gurufâti âminûn.”* (Ne mallarınız ne de çocuklarınız, sizi bizim katımıza daha çok yaklaştıran şeylerdir! Ancak iman edip salih amel işleyenler başka. İşte onlar için işlediklerine karşılık kat kat mükâfat vardır. Onlar cennet köşklerinde güven içindedirler.)¹¹⁵

Namaz kılarken, ellerimizi kulağımıza götürmenin anlamı da, dünyayı ardıma attım demek değil midir?

Ancak kendileri gibi Hak âşıkları onları tanıyabilmektedir. Gerçek zenginliğin sahibi olduklarını görebilmişlerdir. Dünya için yaşayan, ömrünü gelip geçici istekler peşinde harcayan ve kısasladıkları değerler yine bu dünya olanlar Hak âşıklarını anlamamışlar; onları fakir

¹¹⁴ İsra suresi 44. âyet

¹¹⁵ Sebe suresi 37. âyet

görmüşlerdir. Peygamber Efendimize, Yahudilerin “Sen fakirsin, demek ki senin Allah’ında fakir oysa bizim Allah’ımız zengin ve bizde zenginiz.” demişlerdi.

“Lekad semiallâhu kavlillezîne kâlû innallâhe fakîrun ve nahnu agniyâu se nektubu mâ kâlû ve katlehumul enbiyâe bi gayri hakkın ve nekûlu zûkû azâbel harîk.” (Şüphesiz ki Allah fakirdir, biz ise zenginiz.” diyenlerin sözünü Allah elbette işitmiştir. Onların söylediklerini ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız ve şöyle diyeceğiz: “Tadin o yakıcı azabı.”)¹¹⁶

Sâlik, kendi varını Hak’ta ifnâ edince yok olduğu yerin değerleriy-le ziynetlenir ve gerçekte asıl olan en büyük zenginliğe erer. Bunun değerini de yine ancak ve ancak aynı zevki ve meşki paylaşılanlar bilir.

Allah bizi kendi değerleriyle ziynetlediklerinden eyesin.

Kenzi la yüfnâyı bilmez kadedir illâ fakir

Bahr-ı bî-pâyânı bulmaz emeyen terk-i sivâ

(Hazinenin sahibini bilmezler nerede; ancak fakirdir. Vahdet der-yasını Allah’tan gayrıyı terk etmeyen bulamaz.)

Bulduğu esfelde, kendi sahiplendikleri ve bu sahiplendikleri ile kendisini ispat eder hâlde canlı mahlûk olarak yaşıyordu. Allah’ın hidâyet etmesi ile herhangi bir sebeple bir hakikat meydanına gelen ve artık sâlik ismini alıp eski bildiklerini ve yaşantısını terk ederek üç kapıdan geçerek Allah’ın celâl esması olan, aşkın narında arınan ve kendisine ait varlığı kalmayıp hiç olarak ölmezden evvel ölümü nef-sine tattıran, Allah’ta fena bulur.

Bu fena buluş kendi zannî nispet varlığından olduğu için geriye öz olan saf varlık kalır ve o varlıkta zikir ile aşk, aşk ile gönül oluşmuştur. İşte hiçbir yere sığmayan o yüce Mevla o gönle sığar, yerleşir.

Allah Teâlâ, insanı, ancak yaratmasını tanıması ve ona kullukta bulunması için yaratmıştır. İnsanın diğer yaratıklardan üstün olmasını sağlayan Allahu Teâlâyı bilmeye olan istidadıdır. Dolayısıyla insan en üstün mertebe olan mârifetullahı diğer azaları ile değil ancak kalbi ile sahip olabilir. Allah’ı bilen, ona yaklaşan, onun için çalışan, Allah katında olanları keşfeden, bu kalptir. Burada kastedilen kalp, beden-deki bir et parçasından ibaret olan organ olmayıp gözle görülmeyen,

---

¹¹⁶ Ali İmrân suresi 181 âyet:

insanın özü ruhanî bir varlıktır: gönüldür. İlahî aşka kaptır. İlahî aşkın tecellisine verilen isimdir.

Zâhir gözüyle dünyanın değerlerine ve maddiyata göre fakir olan o saf varlık, mülkün sahibinde seyrândadır. Aşğa göre en büyük zenginliktedir. Bütün dünyanın ve üzerindikilerinin, her zerrenin en büyüğünden en küçüğüne kadar, yaratıcısı olan Cenab-ı Allah değil midir? İşte bu sebeple Allah'ta olan da, en büyük zenginliktedir. Çünkü kulun kendisine olan imanını Cenab-ı Allah kabul etmiştir. Ebedî yaşamda saadet onadır. Bu zenginliğe ve seyrana ve imanın kabul buyrulmasına ermenin yolu da ancak ve ancak mürşid-i kâmile ölü gibi teslim olmaktan geçer.

Bizler bu teslimiyeti gerçekleştiremediğimiz sürece, beyitte anlatılan “Allah’tan gayrı” ibaresi olan kendi zan varlığımızı terk edip bu zenginliğe eremeyiz: “*Ve zerû zâhîrel ismi ve bâtuneh, innellezîne yeksibûnel isme seyuczevne bimâ kânû yakterifûn.*” (Ve günâhın açıkta olanını da, gizli olanını da terk edin. Muhakkak ki günâh işleyenler kazandıklarından dolayı yakında cezalandırılacaklar.)¹¹⁷ âyet-i kerimesinde günâh olarak isimlendirilen bizim müstakil ayrı bir varlık görüp ilah edindiklerimizdir.

Bunlar Allah’tan ayrı sevip hizmet ettiklerimiz ve ömrümüzü adadıklarımızdır. Kısacası tümüne ortak isim olan dünya diyebiliriz. Evet, dünya Allah ile sevilir ise sevaptır, kendi nefsimiz ile sevilir ve nefsimiz için sahipleniyorsak günâhtır. Âyet, günâhı terk edin, diyor yani kendi nefsinizi fâil, mevsuf ve mevcut olarak görmeyin, bu tecelliler Allah’ın tecellisidir, bu tecellilerde Allah’ı görün, diyor. Aksi hâlde, kendi cehâletimizde kendimize zulmediyor olarak yaşamaya devam edip bu şirkle öleceğimizi vurguluyor.

Nefsimiz gelip geçici, fâni olucudur. “Biz” dediğimiz aslında nefsimiz değildir. Nefsimiz, bu dünyadan, bu dünya için zâhir oluş adına yaratılmış eşyadır. Bu eşyada sonu olmayan, bâki olan yaratıcı Allah tecellidedir ki “biz” dediğimiz asıl olanın zâhir oluşunda giydiği elbise, Allah’ın bilinmekliğini istemesi sonucunda yaratma, keyfiyetiyle teşbihe çıkışıdır. Bu teşbihte olan kendimizde, tenzih olan Allah’ı, tenzihliğini hükümsüz bırakmadan görerek tevhit eri olmalıyız. Bizler fâni olucuyuz, bizimle zâhir olan ve kendisini muhabbet eden Allah’a nispetle fânîlik olamaz: “*Ve yebkâ vechu rabbike zül celâli vel*

¹¹⁷ Enam suresi 120. âyet

ikrâm.” (Ancak azamet ve ikram sahibi Rabb’inin zatı bâki kalacaktır.)¹¹⁸

İşte bizler, kendi varımızı terk edip aslımıza hicret ettiğimizde varacağımız yer Allah olup yokluğumuz Allah’ın güzelliği ile dolacaktır.

Ravza-yı harda-yı bilmez Hızır’a yoldaşolmayan

Âb-ı hayvânı bu zılmı görmeyenler sandı mâ

(Hızır’a yoldaş olmayan yemyeşil bahçeyi bilmez. Hayat suyu ve noksansız sütü görmeyenler su sandılar.)

Hızır esması ile anlatılan, ledün ilmi sahibi olanlardır. Hızır bir şahsın ismi değil, bir özelliğın ismidir.

“Fe vecedâ abden min ibâdinâ âteynâhu rahmeten min indinâ ve allemnâhu min ledünnâ ilmâ.” (Böylece tarafımızdan, kendisine rahmet verdiğimiz ve ledün ilmimizden öğrettiğimiz kullarımızdan bir kul buldular.)¹¹⁹

Bu kul Hızır Aleyhisselam olup zâhiri, mürşid-i kâmillerdir. Onun meydanı, manevîyat bahçesi ile tâbir edilen ledün ilmi muhabbetullahı ve gönlü ise beytullahıdır.

Mürşid-i kâmiller, Muhammedî irfâniyet tecellisidirler. Mürşid-i kâmillerden kendisini bildiren, tanıtan ve Muhammedî ahlâk üzere yaşantıyı gösteren Cenab-ı Allah’tır. Allah’ın işini hikmet üzerine işlediği mümin ve gönül eri kullarıdır. Allah işini kulları ile işler, hayal ve gayb diye bir şey yoktur. Hizmet etmeden, gayret göstermeden talep ettiğimize ulaşılabilmesi de bu yüzdendir. İşte Allah’ın tevhit seyr-i sülukunu gösterdiği ve kendisine yakın etmek için yakınlık deryasında rehber olduğu kuldur, Mürşid-i kâmil. Cenab-ı Allah bize bu kulu bulup kendisine tâbi olmamız gerektiğini vurgulamaktadır. Beyitte Niyâzî sultanda *“Hızır’a yoldaş olmayan”* diyerek burayı anlatmaktadır.

Mürşid-i kâmiller, Cenab-ı Allah’ın hidâyete erdirdiği kimsedir. Onlara tâbi olursak bizlerde hidâyete ereriz.

“Ulâikellezîne hedallâhu, fe bi hudâyuhumuktedih, kul lâ es’elukum aleyhi ecrâ, in huve illâ zikrâ lil âlemin.” (İşte onlar, Allah’ın hidâyete erdirdiği kimselerdir. Öyleyse onların hidâyetine tâbi

¹¹⁸ Rahman suresi 27. âyet

¹¹⁹ Kehf suresi 65. âyet

ol! "Ben, ona karşılık sizden bir ücret istemiyorum. O ancak âlemler için bir zikirdir." de.)¹²⁰

Yemyeşil bahçe olarak beyitte anlatılan manevîyat olup bu bahçe-deki yeşiller ve çiçekler, manevîyatın ilahî zevkleridir. Manevîyat bahçesi, içerisinde Hakk'ın sıfatlarını barındırır ki bu sıfatlar ile Hakk'ın zatı, halkiyete çıkmıştır. Dünyalık hiçbir değerle kıyaslanamayacak kadar güzel ve âlâ olanlardır. Bizim bu güzelliklere varıp beyitte "hayat suyu" ve "süt" olarak anlatılan cemâl seyrine erebil-memiz ancak âyette vurgulanan ve Allah'ın ipi olarak isimlendirilen mürşid-i kâmile teslimiyetle, yine mürşid-i kâmilin gönlüne girmekle mümkündür. Manevî sıfatların kemal mertebesinde görüldüğü bahçe-dir bu. Her kim bu bahçeye girerse bahçede bir gül misali yerini alır. Bu bahçeye girmek için ise önce bir mürşid-i kâmilin bildirdiği zikre hizmetle aşkı uyandırmak, aşk ile ilme hizmet edip hâl ehli olup irfâniyete ermek gerekir ki bahçede yeşermeye lâıyk olalım. İşte bu hâle ulaşan sâlik, kendi varından ifnâ olduğu, Allah'ta fena bulunduğu için varlığında ölmezden evvel ölümü idrâk ve zevk cihetiyle yaşa-mış, cennet taamlarının lezzetine bu dünyadayken varmış olur.

Onun taşıdığı manevî sırlar ve üzerinde bulunduğu bahçenin ko-kusunu yine dünyalık olanlar duyup anlayamazlar. Kendisi gibi aynı bahçede bulunan, Hak âşıkları anlarlar. Onlar hayat suyundan içerek hakikate dirilirler. Bu yeniden doğumdur. Kişi hayat suyu içip haki-kate dirilmediği sürece aslında ölüdür. Bu ölüm, zâhiri yaşam için değildir. Dünyada yaşıyor gözükür; ama hakikate göre ölüdür. Uyku hâli olarak anlatılan bu ölüm hâli, birinci doğumdan ölünce uyanıla-caktır. Birinci doğumdan ölüm ise ancak sahiplendiklerimizi mülkün gerçek sahibi olan Allah'a vermek ile gerçekleşir. Hadiste: "*İnsanlar uykudadır. Ancak ölünce uyanırlar.*" buyrulur.

**Bil ki seddeyn iki kaş İskender ortasındadır
Cem-i cem'ü-l cem ile feth oldu ebvâb-ı hüdâ**

(Bil ki esma ve müsemma zat içindedir. Cem-i cem'ü-l cem ile Hüdü kapıları açıldı.)

Hakikat meydanına gelen, mürşid-i kâmiline biat edip kendisine ait olan bilgisini, aklını, anlayışını ve dahi kendisini var ettiklerini teslim eden, meydana gelmezden evvelki yaşantısını terk eden artık

¹²⁰ Enam suresi 90. âyet:

geldiği meydanın edebine, erkânına, ahlâkına bürünen, kendisine telkin edilen zikre hizmet edip ilmi, hâle dönüştüren ve bu sayede aşk ile mürşid-i kâmilin gönlüne giren sâlik, mürit olmuştur.

Mürit, Cenab-ı Allah'ın "Ya Mürid" esmasına mazhar olandır ki Allah'ın muradıdır. Nedir muradı? Kendisine ait zannettiği nispetlerini terk etme, Hak aşkıyla yanıp kül olma ve Allah'ta fena bulma sonucu, Allah ile var olma olan Muhammedî irfâniyetin kendimizde de tecelli eder hâle gelme ve bu irfâniyet ile bulunup Hakk'ın bilinmek istemesi muradıdır. Üç kapıdan geçip her kapıda bir nispetini bırakan, bunun devamında nefisine ölmezden evvel ölümü tattırmanın kıyameti kopmuştur. Onun için, ne kendisi ne de bu âlem diye bir şey kalmamıştır. Kendisinin yok olduğu yerde ispatta olan Hak, zâhir olmuştur. Artık yaratılmanın olmadığı yerde zevk ile bulunulur. Devamında halkiyete artık nispetsiz, arınmış ve Hakk'ın bir sıfatı olarak çıkılır ki burada kul ismini alıp acziyet ile edep ile her yüzde Hakk'ı seyrâna başlar. Eşya denilen bu halkiyete ârif olunur. Zat tecellisi, sıfat tecellisi ve fiil tecellisidir, bu âlem. Nefis, Allah'ın fiil tecellisi olup vücutlanışıdır, cümle âlem de öyle.

Nedir kesret, nedir vahdet? Aynıdır.

Nedir Hak, nedir halk? Aynıdır.

Nedir nefis, nedir ruh? Aynıdır.

Beyitte bahsi geçen "seddeyn" iki kaş, esma ve müsammayı anlatmak içindir ve İskender olarak anlatılan, İskender Zülkarneyn'in bulunduğu âb-ı hayattır. Ab-ı hayat ise ölümsüzlük olarak nitelendirilir ki bâki yalnızca Cenab-ı Allah olduğundan, vurgulanan Cenab-ı Allah'ın zatıdır. Esmâ olarak isimlendirilen eşya ve o eşyadan tecelli eden müsemma olarak isimlendirilen sıfat cümlesi, zatında bâtın iken zatın zâhir oluştaki hâlleridir ve varlıkları zat ile mümkündür. Bu, buz ile su misali gibidir. Buzun esması ve sureti suyun buz olma sıfatının esması olması gibidir. Buzun içerisinden suyu alırsan geriye ne kalır.

"Ve ilâhukum ilâhun vâhid, lâ ilâhe illâ huver rahmânur rahîm."
(Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır. Ondan başka ilâh yoktur. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir.)¹²¹ âyet-i kerimesi bize bu gerçeği izah etmektedir. Allah tektir ve Rahman olan sıfatı ile Rahim olan ef'âlinin, tek olan zatın zuhurunun tecellisidir. Varlığımız Allah'ın varlığı ile mümkündür.

---

¹²¹ Bakara suresi 163. âyet:

“Zâlikumullâhu rabbukum, lâ ilâhe illâ huve, hâliku kulli şey'in fa'budûh ve huve alâ kulli şey'in vekîl.” (Rabbiniz, işte bu Allah'tır. Ondan başka ilâh yoktur. Her şeyi yaratandır. Artık ona kul olun! Ve o, her şeye vekildir.)¹²²

Allah'ın, ilk yarattığı Muhammedî nurdan halk ettiği Âdem ile âlemler var olmuştur. Bizim aslımız, sıfatlarımızla, sıfatlarımız ise fillerimizle zâhir olmaktadır. Görülür olması, ispatta olması, zâhir olması için fiil tecellisi meydana gelmektedir. Şimdi, aslımız olan zatın görme sıfatı var, lâkin bu sıfat göz vücuduyla fâil olmaktadır. Bizde kudret sıfatı vari zata tâbi; kudret sıfatı, el ile fâil olmaktadır. Bu sebeple o fiilden sıfat, sıfattan zat çalışmaktadır; zâhir olmaktadır. Bu idrâk ile baktığımızda bizim nefsimiz zatın sıfat olarak zuhurunun fiil tecellisi ile zatın zâhir oluşu olduğunu görürüz. Aslımız, nefsimizden tecellidedir. Onun için nefsimizden, fâil, mevsuf, mevcut olan kendisidir. Onun için her nereye baksak görünen aslımızdır.

“Ve lillâhil meşriku vel magribu fe eynemâ tuvellû fe semme vec-hullâh innallâhe vâsiun alîm.” (Doğu da, Batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.)¹²³ âyetinde bahsi geçen doğu ve batı ile anlatılan da budur.

Hangi fiile baksan o fiilde fâil olan Allah'tır. Hangi sığata baksan o sığatta mevsuf olan Allah'tır. Her ne görüyorsan kendin de dâhil gördüğün Allah'ın yüzüdür. Yüz, tecellidir.

Kande bulur Hakk'ı inkâr eyleyen bu Mısri'yi
Zâhir olmuşken yüzünde nur-ı zat-ı kibriyâ
(Hakk'ı inkâr eyleyen bu Mısri'yi nerde bulur? Açığa çıkmışken
yüzünde Allah'ın zatının nuru.)

Cenab-ı Allah'ın Hak esması, varlığı ve vücudu gerçek olan, esma mertebesi itibariyle kullanılan, Allah'ın ispata çıktığı, yerde aldığı ismidir. Dünya denilen eşya âleminin her zerresi yaratılmıştır. Bu yaratılma, Allah'ın bilinmek istemesi sonucu, kendisine ait tüm özelliklerin esma ve suret giyerek zâhir olmasıdır. İşte bu zâhir oluş hâli Hak ismi ile cümleden Allah'ın tecellide olmasındaki hâldir.

¹²² Enam suresi 102. âyet:

¹²³ Bakara suresi 115. âyet:

(Ve semaları ve arzı Hak ile yaratan odur. Ve “Ol!” dediği gün olur. Onun sözü Hak’tır, mülk onundur. O gün Sûr’a üfürülür, Sûr’a üfürüldüğü gün hükümranlık onundur. Bilineni ve bilinmeyi bilen odur. Ve o, hüküm sahibidir, haberdar olandır.)¹²⁴

Hak, bizim aslımız diye adlandırdığımız kısımdır. İşte aslımız, nasıl ki dünyada zâhir olan hâli nefis ve biz nefsimizden aslımızı görüyor isek, nasıl ki nefsimizden gören, işiten, konuşan, tutan, yürüyen kısaca nefsimizden var olan aslımız ise ümlenden var olan Hak ve her görülende görünen de Hak’tır.

Hakikat böyle iken bizim dünya boyutunda bulaştığımız canlı mahlûk hâlimizin sebebi mahlûk sıfatlar ile yaşıyor olarak aslımızdan uzak kalmamız sonucu şirk içinde kendimizi nefis zannedip nefsi boyutunda kalarak nâkıs akıl ile zan yürütüp varlık iddasında bulunmamız küfürdür.

Küfrümüze tövbe etmeden Hak ile olmayız.

(Ve Hakk’ı bâtil ile örtmeyin ve Hakk’ı gizlemeyin. Ve çünkü siz biliyorsunuz.)¹²⁵ âyet-i kerimesi bize bu gerçeği anlatmaktadır. Bize düşen Hakk’ı örttüklerimizi yani zan ve vehim olan anlayışımızı hükümsüz bırakmaktır.

Hakk’ın varidâtını kendi varlığında hissedip, varlığının Hakk’ın varlığıyla mümkün olabileceğini anlayıp, Hak aşkına boyanmış, kendi zan varlığını Hak potasında eritip nispetlerinden arınmış olan âşık, yok olduğu Hakk’ın değerleriyle değerlendirilmiş olur. Varlığı Hak makamına ulaşmış, Hak ile Hak olmuş olur ki vahdet-i vücut zevki hâl ile onda ispata gelmiş olur. Bu hâl, bu zevk yine ancak aynı idrâka ve zikre hizmetle ilmi, hâle dönüştürüp irfâniyete vararak aynı yolu aşmış olan irfâniyet sahiplerince bilinir ve yine onlarca değerlidir. Onlar birbirlerini nerede olsa tanırlar, birbirlerine mâşûk Allah’ın yüz göstermesi nazarıyla bakarlar. Onlar birbirlerine mâşûk Allah’ın hediyesidirler. Bu irfâniyette bulunan âşık, Allah’ın esmalarıyla donatılmış olup o esmaların ispatı olmuştur.

Bu hakikatı inkâr edenler, kendi nefis-i emmarelerinin hâkimiyyetinde nefislerini ilah edinenlerdir. Nefis, kendisine ait olmayan meşgul ettiği varlık sarayının koltuğunu bırakmak istemez. Kendisine ait olup kendisine tâbi olan akıl ile kişiye istediklerini ve bu istekler doğrultusunda yaptıklarını en doğru, en güzel gösterir. Kişiye mahlûk

---

¹²⁴ Enam suresi 73 âyet:

¹²⁵ Bakara suresi 42 âyet:

sıfatları üzerine yaşamayı, olması gereken yaşam hâli gibi gösterir ve bu mahlûk sıfatlar ile hakikate ait olan vasıfları helak etmeye kalkar.

Bize cenneti, cehennem; cehennemi, cennet gösterir.

Bu sebeplerde, beyitte bahsi geçen, “Nerde bulur Hakk’ı inkâr eden Mısriyi” diyerek burayı anlatmaktadır.

Mısri esması, mürşid-i kâmilî vurgulamak içindir. Mürşid-i kâmilîler uyarıcıdır, davetçidir ve doğru yolu göstericidirler. Onlar Hakk’ı ve sabrı tavsiye edenlerdir. Nefislerinin işine gelmeyen kişiler mürşid-i kâmilîleri inkâr ederler. Onların gözleri hakikatlere kördür, görmezler; kulakları sağırdır duymazlar.

*(Yoksa onların çoğunun, işittiğini veya (böylece) akıl ettiğini mi sanıyorsun? Onlar sadece hayvanlar gibidir. Hayır, onlar yoldan daha çok sapanlardır.)*¹²⁶ âyetği kerimesi, esfelde canlı mahlûk ve nefis-i emarelerinin kölesi olarak yaşayanlar, kendilerine bir hakikat kelamı ulaşıp Hakk’a davet olunduklarında inkâr edenlerin hâlini anlatmaktadır ve onların yoldan yani Hak’tan daha da uzaklaştıklarını söylemektedir.

*(Öyle ise işte o, Allah’tır. Sizin Rabb’iniz Hak’tır. O hâlde Hak’tan sonrası dalâletten başka nedir? Artık nasıl çevriliyorsunuz, Hak’tan dalâlete döndürülüyor muyuz?)*¹²⁷

Allah, Hak olarak ispata çıkandır ve cümle varlık Hakk’ın varidâtıdır, cümlede tecelli olan görünen Hak’tır. Bizim Rabb’imiz Hak’tır. Yaratan, yarattığıyla zâhir olan Hak’tır.

Bizim ben dediğiniz tecellide kendimizi nefis olarak gördüğümüz nefsimiz, Hakk’ın zâhiridir, ilah olan Hak’tır, biz nefsimizi ilah olarak görüp kendimize zan ile müstakil varlık vererek aslımızdan dönmüş oluyoruz ve kendisinden Hak ispatta olan uyarıcı olan davetçiyi de inkâr ediyoruz ve bunlar sırf nefis-i emmaremizi hoşnut etmek, dünyalığımızı zenginleştirmek için yapıyoruz.

Aslınıza dönün uyarısı daimidir, uyarıcıya tâbi olun.

*(Ve Rabbinize (Allah’a) yönelin (ruhunuzu Allah’a ulaştırmayı dileyin)! Ve size azap gelmeden önce O’na (Allah’a) teslim olun (ruhunuzu, vechinizi, nefsinizi, irâdenizi Allah’a teslim edin). (Yoksa) sonra yardım olunmazsınız.)*¹²⁸

Fakir...

¹²⁶ Furkan suresi 44. âyet:

¹²⁷ Yunus suresi 32. âyet:

¹²⁸ Zümer suresi 54. âyet:

**Habsım çün geldi gelir itlâk için fermân bana
Evveli kahr âhiri ihsân eder sultân bana**

**Erba'înim çün tamâm oldu dahi on gün geçer
Hatm olur menzil merâtib can olur cânân bana**

**“Kâbe kavseyni ev ednâ” üç yüz ellidir bilin
Doğdu gün mağribden açtı zulmeti Sübhân bana**

**Geldi Hak bâtlı firâr etti dolaştı mağribe
Zâhir oldu gizli sırlar verdi Hak bürhân bana**

**Oldum İsmâîl gibi teslim-i Hak etti hemen
İki yüz bin dahi yetmiş beşte bir kurbân bana**

**Anladım zebh-i azîme bir işarettir bu koç
Hem beşarettir gele Yahya ile mihmân bana**

**Halk-ı âlem dediler İsâ'ya Mısırî bir zaman
Dahi bundan özge “mâ evhâ” dedi Kur'ân bana.**

Habsım çün geldi gelir ıtlâk için fermân bana**Evveli kahr âhiri ihsân eder sultân bana**

(Habsım çünkü hakkımızda bağılantısız emir geldi. Önce ma veder, sonra lütuf eder sultan bana.)

Üzerimizde beşeriyetin gereği beden olmadan ve dünya denilen yaratılma âlemine gelmezden evvel, Hakk'ın zatında Hak ile Hak olduğumuz dönem, ben denilen zan varlık yok, Hakk'a şirk koşacak bir yaratılma yok, daim cemâl ile cemâl seyri ve seyrin sarhoş eden havası ile mestane âleminde bulunmanın devamında yaratılış gayesi olan bilinmek muradından, Hakk'ın halkiyetlenmesi olan zâhir oluş adına geldiğimiz dünya âleminde, özümüz beden kisvesinde habis olarak bulunur, işte bu beden kisvesinde dünyaya geldiğinden Hak'tan ayrı zan ile dolu olan bu yerin gelip geçici isteklerine ve sevdalarına kapılıp Hak'tan uzaklaşır ve kendimizi küfür ehli yaparsak bulunduğumuz yer mahviyet olan cehennemdir.

“Kâlehbîtâ minhâ cemân ba'dukum li ba'dın aduvv, fe immâ ye'tiyennekum minnî huden fe menittebea hudâye fe lâ yadillu ve lâ yeşkâ.” (Allah, şöyle dedi: “Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin. Eğer tarafımdan size bir yol gösterici gelir de kim benim yol göstericime uyarırsa artık o ne sapar ne de sıkıntı çeker.”)¹²⁹ âyet-i kerimesinin “oradan inin” diyerek anlattığı yer, Hak ile Hak olduğumuz, zatın tecellisinde bâtın olduğumuz, yaratılmanın, yani Allah'ın sıfat ve fiil tecellisinin zâhir olmadığı yerdir. “Eğer size bir uyarıcı gelir de” ibaresi ise yaşantımızın, bizim indiğimiz ayrılık sebebinin zan üzerine olacağını vurgulamaktadır. İşte, Cenab-ı Allah merhametinden ve Rahmaniyetinden yine bize kendisine davet için yol gösterici olarak tecelli edeceğini anlatmaktadır. Bizler o yol göstericiye tâbi olmaz isek, cümlede işleyeni, gayrı; cümle sıfatları, gayrı ve dahi cümle vücutları, gayrı zikredersek hâlimiz karanlık, siccin olur.

Cenab-ı Allah merhametinden bu özlemi duyanlara kendisini bu âlemde buldurucak ve kendisine bu âlemde ulaştıracak mürşid-i kâmil esmasıyla yüz gösterir.

Bu hususta Cenab-ı Allah bizleri şöyle uyarmaktadır: “Va'tasimû bihâblillâhi cemân ve lâ teferrekû, vezkurû ni'metallâhi aleykum iz kuntum a'dâen fe ellefe beyne kulûbikum fe asbahtum bi ni'metihî

¹²⁹ Taha Suresi 123. âyet

ihvânâ ve kuntum alâ şefâ hufretin minen nâri fe enkazekum minhâ, kezâlike yubeyyinnullâhu lekum âyâtihî leallekum tehtedûn.” (Hep birlikte Allah’ın ipine sınımsız sarılın. Parçalanıp ayrılmayın. Allah’ın üzerinizdeki nimetini düşünün. Hani siz birbirinize düşmanlar idiniz de, o, kalplerinizi birleştirmişti. İşte onun nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi o kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz.)¹³⁰

Bu yüz gösteriş, Cenab-ı Allah’ın ihsan etmesidir. Bize düşen, bu ihsânı değerlendirip Allah’ın ipi olan mürşid-i kâmile sıkı sıkı tutunarak, esfelden alaya yücelerek aslımıza dönmektir.

Mürşid-i kâmil esması ile bize kendisini tanıtan ve kendisini açan, cemâlini zâhir kılan Muhammedî irfâniyettir. Muhammedî irfâniyet ise Cenab-ı Allah’ın ilim ve ahlâk yönüyle yaratılmışlık için olabilecek en kemâl derecesinde zâhir oluşudur.

“İnnellezîne yubâyîüneke innemâ yubâyîunnallâh, yedullâhi fevka eydihim, fe men nekese fe innemâ yenkusu alâ nefsih ve men evfâ bi mâ âhede aleyhullâhe fe se yu’tihi ecen azîmâ.” (Sana bîat edenler ancak Allah’a bîat etmiş olurlar. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah’a verdiği sözü yerine getirene Allah büyük bir mükâfat verecektir.)¹³¹

Erba’înim çün tamâm oldu dahi on gün geçer

Hatm olur menzil merâtib can olur cânân bana

(Allah’a olan zikrim ve tefekkürüm zevke erdi; meratib zevki tamamlandı, cânân bana can olur)

Hak âşıkları her ne kadar bizim gibi ten kafesinde iseler de onlar Cenab-ı Allah’ın lütfuyla bir meydana, mürşid-i kâmile ulaşıp, intisap edip kendilerine bildirilen zikre hizmet ederek nerede, ne hâl üzere olursa olsunlar zikre olan hizmetlerini aksatmazlar. Onlar Allah’ın zikriyle bütünleşirler, kendilerini zikretmeyi terk ederler.

“Ricâlun lâ tulhîhim ticâratun ve lâ bey’un an zikrillâhi ve ikâmis salâti ve îtâiz zekâti yehâfûne yevmen tetekallebu fihil kulûbu vel ebsâr.” (Ticaretin ve alışverişin, onları Allah’ın zikrinden, namazı

¹³⁰ Al-i İmrân suresi 103. âyet

¹³¹ Fetih suresi 10. âyet:

ikame etmekten ve zekâtı vermekten alıkoymadığı adamlar ki kalplerin ve gözlerin döneceği gündün korkarlar.)¹³²

Kendilerini zikretmeyi terk edenlerde zikredilen Cenab-ı Allah kendi değerleriyle tecelliye gelir. O zikir ehli olanlar, zikrettikleri Allah'tan gayrı zannı ile beslenen nefs-i emmarelerine olan sevgi ve muhabbetinden kesilirler. Bu kesiliş onları beyitte anlatılan Allah'a olan "zikrim ve tefekkürüm zevke erdi" beyanının manevîyatına ulaştırır. Zaten Cenab-ı Allah'ın bizlerden beklediği bu değil midir?

"Vezkurisme rabbike ve tebettel ileyhi tebtîlâ." (*Ve Rabb'inin ismini zikret ve her şeyden kesilerek ona ulaş.)¹³³*

Bizler kendimizi zikrederek zannımızı beslediğimiz sürece, şirk içerisinde nefs-i emmare boyutunda kendimize zulmederek yaşıyor olacağız.

"Ve men ya'şu an zikir rahmâni nukayyid lehu şeytânen fe huve lehu karîn." (*Ve kim Rahman'ın zikrinden yüz çevirirse şeytanı ona musallat ederiz. Böylece o, onun yakın arkadaşı olur.)¹³⁴* âyet-i kerimesi bize bu gerçeği anlatmaktadır. Şeytan diye bahsedilen, bizden ayrı bir olgu değil, bizim nefs-i emmare boyutundaki hâlimizdir. Nasıl ki şeytan emre uymadı ve Rahman'ın emrinin tersini yaptı ise nefs-i emmareden gelen istekler de Rahmaniyyetin tersi üzerinedir ve bizler nefs-i emmarenin hâkimiyetinde ona hizmet ettiğimiz sürece Rahman'ın tersi ile amel etmiş olacağız. İşte bu esareten kurtulup, küfür batağından arınmak için kendimizi yani nefs-i emmaremizi zikretmeyi bırakıp Allah'ı zikretmeliyiz.

Zikrine ve kendisine sunulan ilme aşk ile hizmet edenler, beden kisvesinde, beşeriyette bulunup dünyanın çekiciliğine ve nefsin isteklerine uymayıp yaşantılarını Hakk'ın isteğine göre düzenleyenlerdir. Cenab-ı Allah'ın zikri kendisine hizmet edenin iç âlemini Allah sevgisiyle doldurur.

"Fe izâ kudiyetis salâtu fenteşirû fil ardı vebtegû min fadlillâhi vezkurûllâhe kesîren leallekum tuflihûn." (*Artık namazı kaza ettiğiniz zaman yeryüzüne yayılın ve Allah'ın fazlından isteyin ve Allah'ı çok zikredin. Umulur ki böylece siz felâha erersiniz.)¹³⁵* âyet-i kerimesin-

¹³² Nur suresi 37 âyet:

¹³³ Muzzemmil suresi 8 âyet:

¹³⁴ Zuhruf suresi 36 âyet:

¹³⁵ Cuma suresi 10. âyet:

de geçen “*felah*”, sevgidir ve bu sevgi, iç âlemindeki gayrılarının arınmasında zikirle beraber çok önemli bir faktördür. Zikri vurdukça kendi elimizle doldurduğumuz putlar kırılır. Sevgi ile paklanır. Zikrettiğini tefekkür etmek ise idrâk âlemini genişletir. Anlayışımızı artırır. İlim, zikirle ve sevgiyle hâle dönüşür. Artık sâlikin varlığında irfâniyet oluşur ki bu irfâniyet gözde, dilde, kulakta, çalışmaya başlar. Her gördüğün sevgili, her işittiğin sevgili, her söylediğin sevgiliye olur. Sevgi varlığını kaplar, ihâta eder. İşte bu boyutta sâlikin varlığı kalmaz. Daha önce sevgiliyle aranda perde ve ruhuna kafes olan ten şimdi cümle âlemin bir parçası olarak sevgilinin mekânı olmuştur.

Hadis: “*Allah Teâlâ ‘Kulumu sevince gören gözü, duyan kulağı, tutan eli olurum. Artık o benimle duyar, benimle görür, benimle tutar, benimle yürür.’ buyurmaktadır.*” demektedir.

Hadiste anlatılan, Allah’ın kulunu sevmesi ve bu sevgi neticesinde kulunu kendisiyle ziynetlemesi, bir kulun Rabb’iyle olmasıdır. Sâlik Allah’ın zikrine hizmetle, zikrinde fena bulmuş, yok olmuştur. Bu sayede zikri, Allah’a ulaşmıştır. İşte zikrimiz Allah’a ulaşınca Cenab-ı Allah da bizi kendisiyle değerli kılarak, kendi güzellikleri ile bizi de güzelleştirerek bizi zikretmiş olur.

“Fezkurûnî ezkurkum veşkurû lî ve lâ tekfurun.” (Öyle ise beni zikredin ki ben de sizi zikredeyim. Ve bana şükredin ve beni inkâr etmeyin.)¹³⁶

“Kâbe kavseyni ev ednâ” üç yüz ellidir bilin

Doğdu gün mağribden açtı zulmeti Sübhân bana

(“*Kâbe kavseyni ev ednâ*” üç yüz ellidir, bilin. Gün, batıdan doğunca karanlığımı açtı sübhan bana.)

“Fekâne kâbe kavseyni ev ednâ.” (Aralarında iki yay mesafesi kâ-luncaya kadar, hatta daha da yakınına kadar.)¹³⁷

“Kabe kavseyn” zevki ve ledün ilmi sırlarına vâkıf, irfâniyet sahibi olan, kendi varını ifnâ edip Hak’kın varıyla bu âlemde bizim seviyemizde güneş gibi parıldayarak duran, Hakk’ın ispatı olan mürşid-i kâmilidir. İdrak âlemini aydınlatıp üç fena meratıpte kendi varından geçip Allah’ta fena bulma yolunu gösteren ve bu yolda rehberin olan,

¹³⁶ Bakara suresi 152. âyet

¹³⁷ Necm suresi 9 âyet:

bildirdiği her zevki kendi varlığında yaşayan mürşid-i kâmilidir. Onun gözüyle bu âlemi görmeye, kulağıyla işitmeye, diliyle zikretmeye başladığında, ondaki edebe, erkâna ve güzel ahlâka ulaştığında, mümin sıfatıyla bu âlemde, ilahî sıfatlara ayna olarak bulunmaya ve her nazarda Hakk'ı müşahede etmeye başlarsın. İmanın kemâlât bulunmuş olur. Dâim Hak huzurunda bulunma olan edeb-i hâl ile yaşayanlardan olursun. Zatın tecellisi, sıfatlarının tecellisi ve fiillerinin tecellisine ermiş olursun. Bu hâl ise tasavvufta veled-i kalp denilen kalbin çocuğunu doğurmandır ki buna ikinci doğum denir. İkinci doğumu gerçekleştirenler, bu dünyada tecelligâh olarak Allah'ın muradı olarak bulunurlar.

“Yetûfu aleyhim vildânun muhâlledûn.” (*Onların etrafında yavrular dolanır.*)¹³⁸ âyetinde bahsi geçen “yavrular”, kalbin zikrullah ile Allah'tan gayrılardan arınması sonucunda kendisinde oluşan manevî zevklerdir. Arınmış kalp, paklığın sembolü olan çocuk ile tasvir edilir ki “kalp çocuğu”, bunu anlatmak içindir. Bizler zikrullah ile arınma yolculuğumuz neticesinde, zannımızın hükümsüz kalması sonucu, kendi elimizle yapıp kalbimize koyduğumuz putları kırıp kalbi Allah'a lâıyk hâle getirdiğimizde Allah'a ait olan güzelliklere mekân olur ki buna “gönül beytullahı” denir.

Âyette “yavrular dolanır” beyanı, gönül hâline dönen arınmış kalbin “veled-i kalp” olan “kalp çocuğu”nun doğması ile mânâ zevklerinin yani Muhammedî irfâniyet ile oluşan anlayışın keşif âleminde seyrânını anlatmak içindir.

Zandan arınma; birinci doğumdan ölmek sonucu Hakk'a varmak; Hak ile var olmak ise ikinci doğumdur.

“Lâ yezûkûne fihel mevte illel mevtetel ûlâ ve vekâhum azâbel cahîm.” (*Orada ilk ölümden başka ölüm tatmazlar. Ve (Allah, böylece) onları cehennem azabından korumuştur.*)¹³⁹

Kuş, yumurta hâlinde iken birinci doğumdadır; yumurtayı kırar yani ölür, devamında yumurtadan çıkarak asıl hâline dönüşür ve uçar. Yumurtayı kırmadan aslına ulaşımaz.

Bizlerde aslımıza hicret ettiğimizde ancak kalp çocuğumuz doğacak ve insan diye anılır olacağız.

İnsan diye anılır olmak ve kalp çocuğunu doğurmak için beyitte bahsedildiği gibi güneşin batıdan doğması gerekir. Güneş batıdan

¹³⁸ Vakıa suresi 17. âyet

¹³⁹ Duhan suresi 56. âyet

doğunca da kıyamet kopacaktır. “Güneş bātundan doğmadıkça kıyamet kopmayacaktır.” Hadisi bize bu gerçeği vurgulamaktadır. Güneş olan mürşid-i kâmil, bizim cehâlet karanlığımıza irfaniyeti ile doğunca karanlığımız aydınlanır ve tecellide nefsimizi görmekten arınıp tecellide Allah’ı görmeye başlarız. Kendi nefsimizi yüceltmekten, kıyametimizin kopması yani nefsi emaremizin zan üzere olan ilahlılığının hükümsüz kalması sonucu, varlığımızın Allah’ın zâhir oluşu olduğunu keşfederiz.

“Ve cumiaş şemsu vel kamer.” (*Güneş ve Ay birleştirildiğinde*.)¹⁴⁰ âyetinde anlatılan Güneş ve Ay’ın birleşmesi, bizim varlığımızda, güneş olan Allah’ta ay olan varlığımızın fena bulması sonucu birleşmenin yani birlenmenin gerçekleşmesidir. Bizim varlığımız kendi miracımız olan seyr-i süluk sonucu nispetlerimizden arınarak hiçliğine ulaştığında Allah’ta bātın oluruz. Zâhir olan Allah olduğundan kendisinden gayrısı kalmaz, kıyametimiz kopmuş olur. Devamında ise kendi yokluğumuzla uruç ettiğimiz huzur-ı Hak’tan, Hakk’ın varlığı ile nuzül ederiz, böylece beyitte anlatılan, “*karanlığımı açtı sübhan bana*” sözü vücutlanmıştır.

**Geldi Hak bâtil firâr etti dolaştı mağribe
Zâhir oldu gizli sırlar verdi Hak bürhân bana**

(*Geldi hak, gayrılar uzaklaştı, dolaştı bātına. İspata çıktı, gizli sırlar verdi Hak delil bana.*)

“Ve kul câel hakkı ve zehekal bâtil, innel bâtile kâne zehûkâ.” (*De ki: “Hak geldi, bâtil yok oldu. Şüphesiz bâtil yok olmaya mahkûmdur.*)¹⁴¹

Hakk’ın gelmesi, ispata çıkmasıdır ki bu ancak ve ancak sâliğin üç fena mertebede kendisine nispet ettiği varından (varlık denilen olgu yaptıkların; görmen, duyma, söylemen ve vücudundur) geçip, Allah’ta fena bulmasıyla mümkündür. Hak’tan gayrılar idrâkimizde, gönlümüzde, olduğu müddetçe:

Cümleden fâil, Allah

Cümleden mevsuf, Allah

Cümleden mevcut, Allah

¹⁴⁰ Kıyamet suresi 9. âyet

¹⁴¹ İsra suresi 81. âyet

zevki oluşmayacaktır. Bu zevk oluşmadıkça da üç ifna bir ispat gerçekleşip Hak ispata gelmeyecek, zannımız bâtına yani hakikate do-laşmayacak, yani karışmayacak, dâhil olmayacaktır. Ömrümüz gelip geçici olanlarla zâyi olup gidecektir. İspata çıkış Hakk'ın gizli olan ledün ilmi tahsili ve zikre ve ilme hizmet edip hâl ehli olup irfâniyete varmakla mümkündür. Hak ispata geldiğinde ise sâliğin kıyameti kopmuş, kendisine ait nispetleri helak olmuş, Cenab-ı Allah "Kahhar" esmasıyla kahretmiştir. Sâlik "ben" dediği mülkün gerçek sahibini idrâk etmiştir artık.

"Lehu mâ fis semâvâti ve mâ fil ardı ve mâ beynehumâ ve mâ tah-tes serâ." (Göklerdeki, yerdeki bu ikisi arasındaki ve toprağın altın-daki her şey, yalnızca onundur.)¹⁴²

Sâlik, bâtın olup Hak'ta bâtın olduğu, yok olduğu yerin değerleriyle ziyetlenmiştir. Artık o sâlik bu âleme ziyetlendiği ilahî sıfatlarla çıkar ve ondan Hak bilinir hâle gelir.

Her kelamı ve her hâli, Hakk'ın bilinmek isteği doğrultusundadır. Kendisine verilen gizli sırlar, "küntü kenz" sırrı olup Allah'ın kendi zatını, bir hâlden bir başka hâle dönüştürmesiyle yarattığına tenezzül edip yarattığı ile yaratılmışa zâhir âlemde meydana gelme şeklindedir. Allah'ın hayat, ilim, duyma, görme, söyleme, kudret, irâde, mey-dana getirme yani yaratma, zuhur yani görünme gibi benzer sıfatlarıyla birlikte insan esması almasıdır.

İnsan, Cenab-ı Allah'ın insan olma sıfatının esma ve suret giyerek fiil tecellisidir.

"Ellezî lehu mulkus semâvâti vel ardı ve lem yettehız veleden ve lem yekûn lehu şerîkun fil mulki ve hâlaka kulle şey'in fe kadderahu takdîrâ." (O Allah ki göklerin ve yeryüzünün mülkü, onundur. Ve o, çocuk edinmemiştir. Mülkte onun şeriki olmamıştır. Ve her şeyi o yarattı, sonra da onların kaderini takdir etti.)¹⁴³ âyet-i kerimesinde vurgulanan, "Mülkü onundur." hitabı "Ben sizi yaratanım." anlamına gelmektedir. Buradaki "Mülkte onun şeriki olmamıştır." ifadesi, "Si-zin varlığınız benim varlığımınla mümkün ve siz denilen benim sıfat olarak zâhir oluşumdur, varlığınız benim tecellimdir; sizin varlığınızın mümkün oluşu ve bu mümkün oluşun unsurları benim bilinmek istemem neticesinde kendime ait özelliklerin zâhir oluşudur." mânâsındadır ve bizler de cevaben, "Evet, biz senin varlığınla, senin

¹⁴² Taha suresi 6. âyet

¹⁴³ Furkan suresi 2. âyet

kendini sevmen ve muhabbet etmen ile senin güzelliğinin zâhir oluşuyuz.” dedik.

İşte, bu anlayışı kendisinde oluşturan, Allah ile güzelleştiğinden bu âlemde her nereye nazar kılsa gördüğü Allah olur ve muhabbeti Allah ile olur. Bu görüş, direkt olarak zat yönüyle değil sıfat yönüyle gerçekleşir.

Güneşi ışığından görmek, elektriği elektrikle çalışan eşyadan görmek gibi, Allah’ı kendimizden görmek... Bunun gerçekleşmesi için gereken, kendimiz dediğimiz zannımızı Allah’a teslim etmek sonucu Allah’a ulaşmaktır.

“Fe in hâccûke fe kul eslemtu vechiye lillâhi ve menittebean ve kul lillezîne ûtûl kitâbe vel ummiyyîne e eslemtum, fe in eslemû fe kadihtedev ve in tevellev fe innemâ aleykel belâg, vallâhu basîrun bil ibâd.” (Bundan sonra eğer seninle tartışırlarsa o zaman onlara de ki “Ben ve bana tâbi olanlar nefsimizi Allah’a teslim ettik. O kitap verilene ve ümmilere. Siz de nefsinizi Allah’a teslim ettiniz mi?” Eğer teslim ettilerse o takdirde, hidâyete ermişlerdir. Ve eğer yüz çevirirlerse o zaman sana düşen sadece tebliğdir. Ve Allah, kullarını en iyi görendir.)¹⁴⁴

Bizler Allah’a ulaşmayı istersek ve bu istek doğrultusunda samimi olup gayretimizi ortaya koyarak kulluğumuzun gereğini yerine getirirsek Cenab-ı Allah bizleri kendisine yakın edecek, ulaştıracak olan tecellisiyle yüz gösterir.

“Fe men yuridillâhu en yehdiyehu yeşrah sadrehu lil İslâm ve men yurid en yudillehu yec’al sadrehu dayyikan haracen, ke ennemâ yassa’adu fis semâi, kezâlike yec’alûllâhur ricse alâllezîne lâ yu’minûn.” (Allah kimi kendisine ulaştırmayı dilerse onun göğsünü yarar ve İslâm’a açar. Kimi dalâlette bırakmayı dilerse onun göğsünü semada yükseliyormuş gibi daralmış, sıkıntılı yapar. Böylece Allah, mümin olmayanların üzerine azap verir.)¹⁴⁵

Göğsünü yarmak, idrâkını arındırıp Muhammedî irfâniyet ile yeni bir anlayış oluşturmaktır ki İslâm, tevhit olup bu anlayışla kişi kendi ikiliğini tevhit ederek aslına yücelme sonucu Allah’a ulaşmış olur.

Oldum İsmâîl gibi teslim-i Hak etti hemen İki yüz bin dahî yetmiş beşte bir kurbân bana

¹⁴⁴ Al-i İmrân suresi 20. âyet

¹⁴⁵ Enam suresi 125. âyet

(Oldum İsmail gibi, teslim-i Hak etti hemen. İki yüz bin dahi yetmiş beşte bir kurban bana.)

Hz. İsmail Aleyhisselamın babası ve aynı zamanda tevhit babası olan Hz. İbrahim Aleyhisselamın yolundan sadâkatle giderek Hak için kurban edilmenin yaratılmış için en hayırlısı olduğunu ve bu uğurda sadakatle yolda yürünmesi ve tam teslimiyet gerektiğinin zâhir bâtın göstergesidir.

“Vezkur fil kitâbi ismâile innehu kâne sâdıkal va'di ve kâne resûlen nebiyyâ.” (Kitapta İsmail'i de an; çünkü o cidden vaadinde sâdik idi ve bir resul, bir peygamber idi.)¹⁴⁶

Bu hadise bizim kendi varlığımızda vuku bulmadıkça Hakk'a kurban olamayız. Hz. İsmail ile anlatılan, sâlik; tevhit babası Hz. İbrahim ile anlatılan, mürşid-i kâmilidir. Sâlik, mürşidine tam teslimiyet ile bağlanıp sadakatle yürüdüğü yolda kendi değerlerini hiçe sayıp mürşidini takip etmelidir. Tıpkı, Hz. İsmail Aleyhisselamın babasının kendisini Hak için kurban etmeye götürdüğünü bile bile yoldan dönmemesi ve babasına sâdik kalması gibi.

“Fe lemmâ belega meahus sa'ye kâle yâ buneyye innî erâ fil menâmi ennî ezbehuke fanzur mâzâ terâ, kâle yâ ebetif'al mâ tû'meru setecidunî inşâallâhu mines sâbirîn.” (Çocuk kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince İbrahim ona “Yavrurum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?” dedi. O da “Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın!” dedi.)¹⁴⁷

İsmail Aleyhisselam nasıl ki babası Hz. İbrahim Aleyhisselama teslim olup, kendisini Allah yolunda kurban etmeye götürüp kurban etmesine şartsız şurtsuz teslim oldu ve oluşuma kendini aklını, anlayışını, bilgilerini karıştırmadı. İşte ben de mürşid-i kâmilime bu hâl ile teslim oldum. O her ne yapıyor ise, her ne söylüyor ise ve benden ne istiyor ise hikmetini sormadan benim kemâlâtım içindir, deyip o deme girme gayretim var.

“Ben” dediğim kendi varlığım, tam bir teslimiyet olmadan nasıl Allah'ta fena bulacak? Teslimiyet yoksa bulamayacaktır.

“Kul âmennâ billâhi ve mâ unzile aleynâ ve mâ unzile alâ ibrahîme ve ismâile ve ishâka ve ya'kûbe vel esbâtu ve mâ ütiye mûsâ

¹⁴⁶ Meryem suresi 54. âyet

¹⁴⁷ Saffat suresi 102. âyet:

ve îsâ ven nebiyyûne min rabbihim, lâ nuferriku beyne ehadin minhum ve nahnu lehu muslimûn.” (Allah'a ve bize indirilene ve İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve Yakup oğullarına indirilenlere, Mûsâ'ya ve İsa'ya ve nebilere Rableri tarafından verilenlere iman ettik. Onların arasından birini ayırt etmeyiz. Ve biz ona Allah'a teslim olanlarız de.)¹⁴⁸ âyet-i kerimesinde Cenab-ı Allah bize, bizi tevhide davet edene iman edip onun gösterdiği yola girerek, o yolda sadakatle, samimiyetle, teslimiyetle olmamızın önemini ve teslimiyetimizi göstermemiz gerektiğini anlatmaktadır.

“Ve men ahsenu dînen mimmen esleme vechehu lillâhi ve huve muhsinun vettebea millete ibrahîme hanîfâ. Vettehazallâhu ibrahîme hâlîlâ.” (Ve arınmış olarak İbrahim'in dinine tâbî olmuş ve nefisini Allah'a teslim ederek işini iyi yapan kimseden, dinen daha güzel kim vardır? Ve Allah, İbrahim'i dost edindi.)¹⁴⁹

Evet, âyet-i kerime “ve arınmış olarak” yani esfel yaşantımızı, mahlûk sıfatlar üzere olan yaşantımızı terk ederek, sevgi ve muhabbetimizi Cenab-ı Allah'a yönelterek, Tevhit babası olan Hz. İbrahim'in dinine yani hakikat meydanında, Muhammedî irfâniyet tecellisi olan mürşid-i kâmile ikrâr veren ve nefis-i emmaresinden arınıp şirkinden kurtulan, kendi ikiliğini tevhit edenler, onlar kendilerine gösterilen zikre hizmet edenler, muhabbeti yapılanları tefekkür edip yaşantısında uygulayanlardan daha güzel kim vardır? Onlar kendi zanlarından arınıp Allah'a ulaşanlar, onlar Allah'ın dostluğunu kazananlardır. Onlar, oluşuma kendi nâkıs akıllarını sokmadan, her tecelliye “Eyvalah!” diyerek, nefisine ne kadar da zor gelse “Eyvallah!” diyerek cümle fiillerin fâiline erip surete itibar etmeden, cümle sıfatlarda mevsufu ve mevcudu zikredip bu zevk ile Allah'ta fena bulanlar. Onlar, Hak ile Hak olanlardır.

Onlar mürşidine olan aşkı binek atı yaptı da mürşidinin onlara olan aşkı ile aşkın narında vuslata erip cem oldu, nefis, Hakk'a kurban oldu.

Cemâl seyrinden yaratılmanın olmadığı, mesuliyetin olmadığı zevk boyutundan yaratılmışa çıkıp, Hakk'ı, aşkı ve hakikatleri muhabbet edip muhabbetini yaptıklarını varlığında ispat edenlerden oldu.

---

¹⁴⁸ Âl-i İmrân suresi 84. âyet

¹⁴⁹ Nisa suresi 125. âyet

**Anladım zebh-i azîme bir işarettir bu koç
Hem beşarettir gele Yahya ile mihmân bana**

(Anladım, büyük kurbanı işaretler bu koç. Hem müjde gele, Yahya ile misafir bana.)

Esfelde, nefsanîyetini mahlûk sıfatlar üzerine yaşarken Cenab-ı Allah'ın, mürşid-i kâmil esmasından hakikat muhabbeti olarak kendisine hidâyet eli uzanan kişi, uzanan bu eli tutar da hakikat meydanına tâbi olma kanaatini getirerek mürşid-i kâmile teslim olursa artık o "sâlik" ismini alır ki bu "sâlik" tıpkı kurban edilecek koç gibi olur.

Neye kurban edilecek?

Hakikatlere ulaşması için, Muhammedî ahlâk üzerine yaşamak için, Muhammedî irfânîyet için, kendi aslına varıp mürit olabilmesi için kurban olacak.

Neyi kurban edilecek?

O sâlikin yani o koçun, Allah ile arasında olanlar, hakikatlere perde olanlar, nefesine müstakil bir varlık verip tecellide nefsinin gösteren zannı kesilecek. Bu dünyadan aldığı nefsanî değerler, bilgiler, örfler, âdetler, gelenekler kesilecek. Kendi nâkıs anlayışına göre olan doğrular ve iyi, kötü, çirkin bakışı ile şartlanmaları kesilecek. Bunlar kesilmeden, Hak ile arasında olanlar aradan çıkmayacak, sâlik aslına eremeyecektir. Cenab-ı Allah bize bu gerçeği: "Fe salli li rabbike venhar." (O hâlde, Rabb'in için namaz kıl, kurban kes.)¹⁵⁰ âyeti ile anlatmaktadır. "Rabb'in için namaz kıl", sana gösterilen tevhit yolunda, kendini var ettiğin işlerde kendini görme. Kendini var ettiğin sıfatlarda kendini görme. Kendini var ettiğin vücudunda kendini görme. Tüm bunlar Allah'ın kendi varını tecelli edişi olup cümlesinde Cenab-ı Allah'ı gör. "Kurban kes", işte bu görüş için, bu tecellilerde kendini gösteren zannını kes; çünkü görmek, baktığına yapılan yorumdur ve sen hangi anlayışla bakıyorsan onu görürsün. Senin dünyada nefsin için oluşturduğun nâkıs anlayışın sana ilah olarak nefsinin gösteriyor. Kes bu bilgileri ve anlayışını, yaşantısını; Muhammedî yaşam hâline dönüştür, hakikat ilmi ile kendinde yeni bir anlayış oluştur. İşte o zaman her yüzde, her tecellide Hakk'ı göreceksin. İşte o zaman Yahya misafir gelecek sana.

"Yâ zekeriyyâ innâ nubesşiruke bi gulâminismuhu yahyâ lem nec'al lehu min kablu semiyâ." (Ey Zekeriya! Gerçekten Biz seni,

¹⁵⁰ Kevser suresi 2 âyet:

ismi Yahya olan bir oğlan çocuk ile müjdeliyoruz. Onunla daha önce bir kimseyi isimlendirmedik.)¹⁵¹

Yahya ile anlatılan, Cenab-ı Allah'ın lütfudur. Bu lütf, huzur-ı Hak'ta daim olup yaşantımızın Muhammedî irfâniyet tecellisi olarak Rahmanî sıfatlar üzerine olması ve cümlede Cenab-ı Allah ile muhabbet hâlinde olmaktır. O kimse ki kendisine lütf verilen işte o, bu âlemde her nereye nazar kılsa kendi aslına miraç ettiği için, kendi aslını görür, aslı ile muhataptır. O, eşya denileni, Hakk'ın özelliklerinin zâhir oluşu olarak görür ve her görüşte Cenab-ı Allah ile o eşyadan muhabbet ettiği özellik ile muhabbet eder.

Bizlerin bu lütf ermesi için, gösterilen yolda sadakatle yürümemiz gerekir. Bizim için yolda olmak en önemli, en değerli ve yaşantımızda öncelikli olup kendi kanaatimizi getirmemiz gerekir.

Anladım ki bir meydana gelmek, bir mürşid-i kâmilin hizmetine girmek yalnızca hakikat sırrı olan ledün ilmini tahsil için değilmiş. İlim, nefsâniyetinden arınmadıkça, kendine nispet ettiklerinden arınmadıkça, Hak ile aramda sadece bir perde olarak kalacakmış. Hakk'ın ilminden malumatım olacak; ama Hak'la aramda mesafeler olacakmış. Bildirilen zikre hizmetim ve bu hizmet sonucunda tahsil ettiğim ilmi, yaşantımda tatbik edip üç fena kapısından yokluk bahçesine girmedikçe bu âlemde kendimi ispattan başka bir şey yapamayacağımışım. Kendimi Hak için kurban etmek yani Allah'ta fena bulmak, yok olmak yani “ben” dediğim her ne var ise hepsinden geçip gerçek sahibine teslim etmek gerekiyormuş

“Âminû billâhi ve resûlihî ve enfikû mimmâ cealekum mustahleffîne fih, fellezîne âmenû minkum ve enfekû lehum ecrun kebîr.”
(Allah'a ve Resûl'üne iman edin ve sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı maldan, (Allah yolunda) harcayın. İzinizden iman edip de (Allah yolunda) harcayanlar var ya, onlar için büyük bir mükâfat vardır.)¹⁵²

Oluşuma kendi dahlimi sokmamak, bildiklerimi, anlayışımı, aklımlı, örf ve âdetlerimi, törelerimi, dünyaya olan sevgi ve muhabbetimi terk etmek gerekiyormuş. İşte asıl bunları yaptığımda nefsim ölümü tadacak, ben yok olduğumda Hak ispata gelecek.

---

¹⁵¹ Meryem suresi 7 âyet:

¹⁵² Hadid suresi 7 âyet:

“Kullu nefsin zâikatul mevti summe ileynâ turceûn.” (*Her nefis, ölümü tadacaktır! Sonra bize döndürüleceksiniz!*)¹⁵³,

Devamında ise o hayat verici yani beni yokluktan arınmış olarak, paklamış olarak, edep, erkân ve güzel ahlâk sahibi olarak gönünde Hak'tan gayrıları kalamayan bu âlemde ilahî sıfatlarla donatılmış olarak bulunan mümin kullar zümresinde halkiyete çıkartacak. Ve kendi varını kendi sıfatlarını kendi güzelliğini sâfi olan varlıkta yine kendisi ispat edecektir.

Halk-ı âlem dediler İsâ'ya Mısrî bir zaman

Dahi bundan özge “mâ evhâ” dedi Kur'ân bana.

(*Halk-ı âlem dediler İsa'ya Mısrî bir zaman. Dahi bundan içeri vahyedeceğini vahyetti Kur'an bana.*)

“Fe evhâ ilâ abdihî mâ evhâ.” (*Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti.*)¹⁵⁴

Cenab-ı Allah kuluna, Kur'ân-ı Kerim aracılığıyla ve canlı Kur'ân, konuşan Kur'ân olan Peygamber Efendimiz ve onun irfâniyet tecellisi olan mürşid-i kâmillerden her daim vahyettir. Kendi varlığının delillerini, anlayışlara inkârı mümkün olmayacak şekilde sunmaktadır. Cenab-ı Allah kendisinin ilah olduğunu, kendisinden başka ilah olamayacağını anlatmaktadır. Yararılan denilen, yaratıcının sıfatlarının fiil tecellisi ile zâhir oluşudur ki bu bizim bâtın olan aslımızdır. Bizler dünyevi kaygılardan, mâsivâ sevgisinden ve muhabbetinden, nispetlerimizden arınınca beden sadece ruha kap olarak kalır; çünkü nefis denilen beden, aslı itibariyle ruhun zâhir oluşudur, ruhun bu dünyadaki hâlidir. Bizler zan yürüterek, zâhir oluş olan aslımıza, aslımızdan ayrı müstakil varlık verdiğimiz için, tecellide nefsimizi gördüğümüzden ikilikte ve şirkteyiz. Oysa halk denilen nefsimiz; Hak denilen aslımızın zâhir oluşudur. Bu sebeple, nefsimizi ruha secde ettirdiğimizde, nefsimizden ruha ait sıfatlar görülmeye başlar. Aksi hâlde nefsimiz ilah olarak görüldükçe nefsimizden mahlûk sıfatlar görülür ki bu aslımıza küfürdür.

¹⁵³ Ankebut suresi 57. âyet:

¹⁵⁴ Necm suresi 10. âyet

“Yâ eyyetuhen nefsul mutmainneh. İrcîî ilâ rabbiki râdıyeten mar-
dıyyeh.” (*Ey mutmain olmuş nefis! Râzı olmuş ve kendisinden râzı
olunmuş olarak Rabb'ine dön!*)¹⁵⁵

Asıl olan ve zuhurda olan ruhtur ki bu ruh aslını ispat ve aslını zi-
kir ile bulunur. Nefs, ruhun zâhirdeki tecelliye çıkışta aldığı isimdir.
İşte bu hâl ile nefis, kâmilin gönlü olmuş olur; o nefisten tecelli eden,
bâtın olan Hak olur. Bu müritlik, lütfedilen en değerli olgudur ki bi-
zim seçilmiş olmamızın şükrü nasip olanı zâyi etmemek ile mümkün-
dür.

“Vastana'tuke li nefsi.” (*Seni, kendim için seçtim.*)¹⁵⁶

Sahiplendiklerimizi, mülkün gerçek sahibi olan Cenab-ı Allah'a
teslim etmek gerekir. Sahiplenmeler kalmayınca kalan tek şey sadece
ve sadece Hakk'ı zikretmektir ki zikreden yine kendisidir. Bu hâl ve
zevk üzere olan Hak aşığı Ruhullah boyutuna girmiştir. Orası yara-
tılmanın olmadığı boyuttur. Hak ispata gelmiş ve kendisinden gayrı
olan bütün yaratılmışları Kahhar esmasıyla kahredip yakıp kül etmiş,
kendisinde bâtın etmiştir.

“Yevme hum bârizûn lâ yahfâ alâllâhi min hum şey'un, li menil
mulkul yevm, lillâhil vâhidil kakhâr.” (*O günün ki onlar meydana
fırlarlar, kendilerinden hiçbir şey Allah'a karşı gizlenmez, kimin mülk
bu gün; o vahit, kahhar Allah'ın.*)¹⁵⁷

Her şey gelip geçici, fâni olucu; yalnız Allah bâkidir. Hak âşığı,
aşkı varlığında yaşar hâle gelmiştir.

Hak'tan gayrısı olmadığı için Hak kendisini görür, Hak kendisini
işitir, Hak kendisini zikreder. Sonra bilinmeklik murat edip zatı sıfat
olarak halk âlemine çıkar ki sıfatlarından yüz gösteren ve kendisini
ilan edip ispat eden yine zatıdır. Bu zevke ve bu irfâniyete gelen âşık,
Hakk'ın sıfatı olarak bu âlemde bulunur; lâkin yaratılmış olduğunu,
edebi, erkânı ve güzel ahlâkı terk etmeden, Allah'ı kendisine nispet
etmeden acziyet içerisinde her zerreden Hakk'ı okumaya başlar,
seyrânı ve hayreti artar.

Fakir...

---

¹⁵⁵ Fecr suresi 27-28. âyet

¹⁵⁶ Taha suresi 41. âyet

¹⁵⁷ Mümin suresi 16. âyet

**Ey derde dermân isteyen yetmez mi derd dermân sana
Ey rahat-ı cân isteyen kurbân olandır cân sana**

**Yağma edersen varlığın gider gönül darlığın
Mahveyle sen ağyârlığın yâr oliser mihmân sana**

**Sermâye bu yolda hemân teslim olur buna inan
Sıdk ile Allah'a dayan etmez mi gör ihsân sana**

**Tevhide tapşır özünü kimseye açma râzına
Şeyh izine tut gözünü şeyhin yeter bürhân sana**

**İven kişi ol alamaz mahsudunu tez bulamaz
Bekle ma'ârif kapısın yüz göstere irfân sana**

**Dünya ile ukbâyı ko ûlâ ile uhrâyı ko
Var ol kuru sevdâyı ko matlab yeter Sübhân sana**

**Cândan talep kıl yârini ver cânı bul dildârını
Yok eyle kendi varını kim var ola cânân sana**

**Çürüklerin hep sağ olur zehrin kamu bal yağ olur
Dağlar yemişli bağ olur cümle cihân bostan sana**

**Güçtür kati Hakk'ın yolu dergâhı hem gâyet ulu
Sıdk ile olmazsan kulu etmez yolu âsân sana**

**Kulluğa bel bağlar isen şâm ü seher ağlar isen
Sular gibi çağlar isen tez bulunur ummân sana**

**Bülbül oluben ötegör gül gibi açıl tütegör
Aşk adına cân atagör gülzâr olur nîrân sana**

**Yüzün Niyâzî eyle hâk derd ile kıl bağrını çâk
Kalbin sarayın eyle pâk şâyet gele sultân sana.**

Ey derde dermân isteyen yetmez mi derd dermân sana

Ey rahat-ı cân isteyen kurbân olandır cân sana

*(Ey derdine dermân isteyen! Dermân olarak dert sana yetmez mi?
Ey cân rahatlığı isteyen! Derman olarak dert sana yetmez mi?)*

“E leysallâhu bi kâfin abdeh, ve yuhavvifûneke billezîne min dûnih, ve men yudlilillâhu fe mâ lehu min hâd.” *(Allah kuluna kâfi değil mi? Ve seni, ondan başkaları ile korkutuyorlar. Allah kimi dalâlette bırakırsa, o zaman onun için bir hidâyetçi yoktur.)*¹⁵⁸

Dert nedir?

Dert, Allah’a varma isteğidir. Dert, bize tecelli eden ilahî aşkın cezbesine kapılmaktır.

Ey Allah derdine düşmüş olan! Ey Allah’ın kendisine yakın etmek istemesiyle, kendisine seçmesiyle, aşk olup tecelli ederek bu tecellinin ulaştığı ve cezbesine daldığı için artık esmasından geçip âşık adını alan! Ey âşık, yeter bu aşk sana! Aşk ile varılır mâşûka. Âşık kendi varını aşk deryasında sandal yapar, mâşûkun zikriyle yelkenini doldurur da tecelliye doğru yol alır. Bu derya öyle bir deryadır ki içerisinde aşktan başka bir şey olmaz. Soyunduğun elbiseler kıyıda kaldı, akıl mat, dil lâl oldu da derya sakinlik içerisinde, sen yol alırken ne kadar berrak ve duru. Aşk ile aşkta mâşûka gidersin.

Saldım kendimi aşk deryasına, her nefes bir kürek çekiş nefis kayığında. Arşın üstünde ilerliyorum; gördüğüm, duyduğum, kokladığım aşk. Ruhum dümende, tecelliye ayarlı rotam. Aşk olmuşum içten dışa. Aşkla geliyorum. Döktüm dolanları, boşum boşadığımdan beri dünyayı, Fakir’im. Bomboş geliyorum.

“Derdin dermân olmuştur sana.”

İşte bu âşıklık yolunda ulaşmak istediğin cân rahatı, senin mâşûkuna varınca vuslat ile yaşayacağın huzur iledir.

Can, cânânına hasret; cân, cânânına varma telaşında. Özlem o kadar yakar ki içini, aşkın nârı denilen de budur zaten. Yerinde durmazsın, için için yanarsın da daha çok vurursun mâşûkun zikrini kalbinde, sen vurdukça şişer yelkenler, daha hızlı yol alırsın. Varlığın yaklaştıkça erir benliğinden, esfelde bulunmasıyla bulaşanlar arınır narda.

---

¹⁵⁸ Zümer suresi 36. âyet

Ta ki geriye aşktan başka bir şey kalmayınca kadar.

Âşık, geldiği âşıklık meydanına, dünyada iken varlığına dâhil olan dünyaya ait mahlûk sıfatları ile birlikte gelir. Bu sıfatlar meydanında sadakatle buldukça zikre hizmet, muhabbete iştirak ve eski yaşam tarzının edebe göre değişmesiyle arınır, yerine âlâ sıfatlar oluşur.

Varlığını aşk ile mâşûkta fena kılınca kurban olmuş olursun. Kurban olmak ise kurbiyet olup, yakınlıktır. Neye yakınlık? Allah'a Allah ile yakınlıktır. Geriye aşk kalır. Aşk, âşığı kendisi ile donatır da kendi hâli ile hâllendirir. Âşığa bakanlar aşkı, aşkın bütün güzelliklerini görürler; çünkü âşıktan mâşûk tecelliye gelmiştir ve görenlerin kalplerindeki sevgi canlanır, âşıkların birbirlerinde mâşûklarını görmelerine sebep, âşıқта kâinatın her zerresinde sevgiyle mâşûkuna bakar; cümle âlem bir olmuştur.

“İnnellezîne âmenû ve amilus sâlihâti se yec’alu lehumur rahmânu vuddâ.” (*İman edip imanın gereğini uygulayanlara gelince, Rahman onlar için bir sevgi oluşturacaktır.*)¹⁵⁹

Mâşûk, kendisinden gayrısı kalmayan âşığını giyinir de âşık olarak zuhura çıkar. Âşığının sıfatlarında sıfatlanan kendisi olur. Bu sebeple bu âlem Allah'tan gayrı olmadığı, tecelliye çıkan yine Allah olduğu için artık âşık kendisine, kendisinden daha yakın olan mâşûk ile muhabbetedir.

Her nereye yönelse gördüğü Allah'tır. Her yüz mâşûktur.

“El hamdu lillâhillezî lehu mâ fîs semâvâti ve mâ fil ardı ve lehul hamdu fil âhireh, ve huvel hakîmul habîr.” (*Hamd, göklerde ve yerde olan varlıklar kendisine ait olan Allah'a aittir. Ve hamd, ahirette de ona aittir. Ve o, Hakîm'dir, Habir'dir.*)¹⁶⁰

Bu âyette bahsi geçen “*hamd*” ibaresinin işaret ettiği, cümle yaratılmışlıkta tecellide olanın yaratıcı Allah olduğudur. Hamd; övülecek, yüceltilecek anlamında kullanıldığı gibi, tecelli eden anlamında da kullanılır. Yaratılmış olmakla Allah'ın tecellisi olan kendi varlığımız, bizim nefsimizdir ki nefsimizde zâhir olarak tecellide olan Allah'tır. Bu tecelli ediş ise vahdet olup vahdet, birlik demektir. Cümle eşyanın görünen zâhirinin aslı demektir. Aslı ise yaratan Allah'tır. Kendi varlığımızda ise bizim ruhumuzdur.

¹⁵⁹ Meryem suresi 96. âyet

¹⁶⁰ Sebe suresi 1. âyet

Şimdi, hamd Allah'a aittir. Kesret denilen çokluk âlemini yaratan Allah'tır ve Allah yarattığıyla tecelliye çıkar. Bu yüzden kesrette vahdet zevkiyle bulunan idrâkın nazarında eşyada görülen Allah'tır, denmektedir. Kendi varlığımıza, yakına getirsek nefsimiz de, ruhumuz da Allah'ındır. Bâtımız olan ruh, bizi yaratan Allah'ın bizimle zuhur edip nefsimizle şehâdet âleminde zâhir olarak tecelli etmesidir.

Her zerre Allah'ın tecelli mekânı olduğundan, ne görürsen, görülen Allah'tır. Cümle varlığın varidâtı Allah'tır. Her eşya ile kendisini muhabbet eden Allah'tır. Bu gerçektir ve daimîdir. Biz aşk ile bu gerçeğe perde olan zannımızı aradan çıkartınca aslımıza dönmüş olacağız.

“Huvellezî hâlakas semâvâti vel arda fisisitteti eyyâmin summestevâ alel arş, a'lemu mâ yelicu fil ardı ve mâ yahrucu minhâ ve mâ yenzilu mines semâi ve mâ ya'rucu fihâ ve huve meakum eyne mâ kuntum, vallâhu bi mâ ta'melûne basîr.” (O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a kurulandır. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, o sizinle beraberdir. Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir.)¹⁶¹

Yağma edersen varlığın gider gönül darlığın

Mahveyle sen ağızdarlığın yâr oliser mihmân sana

(Varlığını yağma edersen gönül darlığın gider; sen başkalığını mahvederse yâr sana misafir olur.)

Âşık, aşk yollarında ilerledikçe, zan olan varlığından adım adım, tıpkı bir buzun damla damla erimesi gibi eriyerek kendisine nispet ettiği ve “varlığım” dediği bütünlüğü oluşturan özelliklere tövbe etmek sonucu Allah'ta yok olur.

Buz, aslı itibarıyla sudur; lâkin esması ve sureti suyun buz olma özelliğinin zâhir oluşudur. İşte buz, kendisindeki zâhir oluşu, aslını bilmediğinden, kendisine nispet ettiği için yani suyun tecellisini kendisine nispet ettiği için, aslından uzakta, şirk içinde bulunur. Aslını tanıyıp nispetine tövbe ettiğinde kendisinde tecellide olanın su olduğunu idrâk eder ve zâhir oluşunu sahiplenmez, aslına dönmüş olur.

Varlığın tövbesi şirkten arınmak, ikilikten birliğe ulaşmaktır.

Nedir varlığın tövbesi?

---

¹⁶¹ Hadid suresi 4. âyet

Varlık, bizim nispetlerimizdir, yani sahiplendiklerimiz. Neyi nispet ediyoruz? Yaptıklarımızı sahiplenip, yaptıklarımızda kendimizi görüp yüceltip ef'âli sahipleniyoruz.

Hayatımızı, irâdemizi, gücümüzü, bilgimizi, görme, konuşma ve duymamızı sahiplenerek bu özellikler ile kendimizi var görüyor, övüyor, yüceltiyorduk. Sıfatı sahipleniyorduk. Vücudumuzu sahiplenip bu vücutla kendimize varlık veriyorduk. Cümleden fâil, cümleden mevsuf, cümleden mevcut Allah'tır anlayışına ulaşınca bu özellikleri sahiplenmeyi bırakır, hiçliğe ereriz. Bu öyle bir hiçliktir ki varlığın sahibi olan Allah ile dopdolu bir hiçliktir. Emanetleri sahiplenip zulmedenlerden iken şimdi bu emanatlerin tecellisine vararak acziyet içerisinde kulluğunu yaşar hâle gelmiştir.

Daha önce bilinmezde olan Allah, inancıyla bulunurken Allah dışında müstakil varlık verip sevdiklerimize olan sevgi ve muhabbet, şimdi Allah'a yönelmiştir. Sevme mekânı olan gönlümüzde Allah'tan başkalarına olan sevgilerimiz, Allah sevgisinde bir olmuşlardır. Allah'tan gayrı diye zikrettiğimiz ve onlarla kendimize varlık giydiğimiz her ne var ise artık Allah ile birlikte sevmeye başlanmıştır. Daha önce bize perde olanlar, “İnnemâ emvalukum ve evlâdukm fitneh, vallâhu indehû ecrun azîm.” (*Oysa sizin mallarınız ve evlatlarınız fitnedir. Ve Allah ki ecrun azîm onun indindedir.*)¹⁶² âyetinde belirtildiği gibi fitne olanlar, şimdi, Aşk ile nispet varlığımızdan arınınca bize Allah'ın tecellisi, muhabbet hanesi ve ziynet olmuşlardır.

“El mâlu vel benûne zînetul hayâtid dünyâ, vel bâkiyâtus sâlihâtu hayrun inde rabbike sevâben ve hayrun emelâ.” (*Mal ve çocuklar dünya hayatının ziynetidir. Bâki olan sâlih ameller sevap olarak ve amel olarak Rabb'inin katında daha hayırlıdır.*)¹⁶³

Vardığımız zevk hâlinde, Allah yere göğe sığmazken gönlümüze mekân tutmuştur.

Mümin kul, işte o ki, kendi “ben” dediği varlığından Allah'ta yok olmuş, yok olduğu Allah'ın varlığıyla güzelleşip değer kazanmış ve bu âlemde Allah'ın tecellisi olduğu idrâkında bulunandır. Onun nefsi Hak olan ruhunun, zâhirdeki madde varlığıdır. O eşyadan, o suretten, o isimden görülen Allah olmuştur.

¹⁶² Tegabun suresi 15. âyet

¹⁶³ Kehf suresi 46. âyet

Âşık, Allah'ın varlığıyla ziynetlemiş olarak bu âlemde halkın arasında bulunur ve Allah'ı zikredip hâl ve dil ile muhabbet ederek şükretmiş olur.

**Sermâye bu yolda hemân teslim olur buna inan
Sıdk ile Allah'a dayan etmez mi gör ihsân sana**

(Sermaye olarak ilim, ömür, hayat ne varsa hemen teslim olur, buna inan; sen doğrulukla Allah'a dayan; o zaman gör bak sana ne ihsanlar eder.)

Bu yolda sermaye, hakikat meydanında, mürşid-i kâmile teslimiyettir. Teslim olmak ise, bütün değerlerden, bütün bilişlerden, bizi biz yapan her ne var ise tamamından feragat etmekle mümkündür.

Varmak istediğimiz bir yer var ve yola çıktık, önümüze deniz gelene kadar arabayla gittik, denizde ise arabayla gidilmez, gemiye binilir araba geride kalır. Geride kalan araba için endişe etmemek, aklımızı da geride kalan araba ile geride bırakmamaktır teslimiyet.

Bu dünyadan aldığımız tüm bilgilerin, örf ve âdetler ile geleneklerimizi hiçe sayıp akıl terazimizi kırmaktır.

Zâhir, bâtın bundan sonraki tüm yaşantım, kendi alışkanlıklarıma ve benimsediğim hâller üzerine değil, edebe, erkâna ve Muhammedî güzel ahlâk üzere olacak deyip, uygulamaktır.

Teslimiyet; demine, bulunduğun hâle razı olmaktır.

“Fe lâ ve rabbike lâ yu'minûne hattâ yuhakkimûke fîmâ şecera beynehum, summe lâ yecidû fî enfusihim haracen mimmâ kadayte ve yusellimû teslîmâ.” *(Hayır, Rabb'ine ant olsun ki onlar aralarında anlaşmazlığa düştükleri her konuda sen Peygamber'i hakem yapmadıkça ve sonra senin kararına kalplerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle uymadıkça gerçekten inanmış olmazlar.)*¹⁶⁴

Teslimiyet, âyeti kerimede belirtildiği gibi, yaşantımızın her alanında zan yürütmek yerine veya kendi bildiğimiz gibi eski yaşam tarzımıza göre değil, verdiğimiz ikrâra sadık kalıp Muhammedî yaşam tarzına göre hareket etmek, mürşid-i kâmilimize danışmaktır. Teslimiyet güvenmektir ve emin olmaktır. Teslimiyet, secde mahâlimizin temiz olmasıdır.

“Belâ men esleme vechehu lillâhi ve huve muhsinun fe lehû ecruhu inde rabbihî ve lâ hafvun aleyhim ve lâ hum yahzenûn.” *(Aksine,*

¹⁶⁴ Nisa suresi 65. âyet

kim iyilik yaparak kendini Allah'a teslim ederse mükâfatı Rabb'inin katındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de.)¹⁶⁵

İnsanın kendisine yapacağı en büyük iyilik, lutfedilen hakikat meydanına sıkı sarılıp kendisini esfelden, hayvandan daha aşağıda yaşar hâlden âlâya, insanlığa ulaştırıp kabul edilmiş iman sahibi olmaktır. Bu ise mürşid-i kâmile biat edip tam bir teslimiyet ile bağlanmaktır. Mürşid-i kâmile teslimiyet, Muhammedi irfâniyet olarak tecelli eden Allah'a teslimiyettir.

“Lekad radiyallâhu anil mu'minîne iz yubâyîüneke tahteş şecereti fe alime mâ fi kulûbihim fe enzeles sekînete aleyhim ve esâbehum fethan karîbâ.” (Ant olsun ki o ağacın altında sana tâbî oldukları zaman Allah, müminlerden razı oldu. Ve onların kalplerinde olanı biliyordu. Böylece onların üzerine sekînet indirdi. Ve onlara yakın bir fetih nasip etti.)¹⁶⁶

O teslimiyeti kuranlara ve verdikleri ikrâra sadakatle bağlı kalanlara, teslimiyet binek olur da Rabb'in katına ulaşırlar. Onlar, nâkıs aklın, nefs-i emmareye tâbi olan aklın hükmünü yitirmesi sonucunda Allah'a ulaştıkları için kurtuluşa ermiş olurlar.

Allah, âşıklarına ihsan etmeye başlar.

Nedir ihsan?

İhsan, genel olarak iyilik ve lütufta bulunmak, bir işi en güzel şekilde yapmak, Allah'a ihlâsla kulluk etmek anlamlarında kullanılan bir terimdir. Güzel olmak anlamında da kullanılır. “Allah güzeldir ve güzel olanı sever.”

Allah'ın ihsan etmesi ise aşk ile kendisine gelen ve bu yolculukta kendi varlığı ile aşkın nârını besleyip kendisinden arınan âşığı, varlığı ile, kendi güzelliği ile ziynetlemesidir.

Bu güzellik, bu varlık, âlâ sıfatlardır ki âşık, Allah'ı kendisinde görmeye, kendisinde zikretmeye ve kendisinde muhabbet etmeye başlar. Âşıktan tecelli eden aşk ile Allah olduğundan, görülen de Allah olur. Gönül gözüyle görülür; ancak âşık da ilahî aşk mekânı olduğundan gönül eri olur ki âşığın sıfatlarından gönül fâil olmaya başlar ve âşıkın vuslat-ı seyrân olarak devam eder durur.

Tevhide tapşır özünü kimseye açma râzını Şeyh izine tut gözünü şeyhin yeter bürhân sana

¹⁶⁵ Bakara suresi 112. âyet

¹⁶⁶ Fetih suresi 18. âyet

(Sen özünü tevhide teslim et; kimseye sırrını açma; şeyhine ve onun yoluna gözünü dik deil olarak şeyhin sana yeter.)

Özümüzü tevhide teslim etmek... Özümüz olarak nitelendirdiğimiz, bizi biz yapan istekler ve bu istekler doğrultusundaki yaşantımızdır. Biz denilen, görünen beden değil, bu bedenle işleyişimizdir. İşleyiş için var olana “biz” deriz. Aklımızı, anlayışımızı, değerlerimizi, kısaca varlığımızı tevhide teslim edip nefis-i emmare istekleri doğrultusunda değil, tevhit üzerine yeniden düzenleyip tevhide tâbi kılmalıyız.

Bizim alışkanlıklar üzerine olan yaşantımız, nefsin isteklerini yerine getirmek ve nefis-i emmareyi beslemek içindi. Her yaptığımız, arkadaşı çevremiz, yaşam tarzımız, yaşadığımız ortamlar gibi tümü ilah olarak gördüğümüz nefis-i emmareye hizmet idi. Şimdi tüm bunları geride bırakıp gelinen meydanın edebine, erkânına göre eski alışkanlıklarımızı terk etmeliyiz.

“Ve en ekim vecheke lid dîni hanîfâ ve lâ tekûnenne minel müşrikîn.” *(Ve yüzünü hanîf olarak dine yönelt. Ve sakın müşriklerden olma!)*¹⁶⁷ âyet-i kerimesinde Cenab-ı Allah bizleri, “Yüzünü hanîf olarak dine yönelt.” hitabıyla uyarıyor ve yol gösteriyor.

Beyitte “özünü tevhide teslim et” buyurduğu gibi, âyet-i kerimede hanîf olarak diyerek hanîfliğe vurgu yapıyor.

Hanîf olmak nedir?

Hanîf; tertemiz, arı duru, pak anlamlarına gelmektedir. Kur’ân’da bu kelime, insanın, Allah’ın yanı sıra başka bir güç ve hakikat kaynağı tanımadan, sadece bir olan Allah’ın yoluna en saf ve duru olarak kendisini teslim etmesi olarak tanımlanır. Hanîf, bir Kur’ân kavramı olarak tanımlandığında, evrenlerin tek hakimi olan yaratıcıya duru olarak inanıp güvenen anlamı taşır. Böylece başka ilahların varlığını reddeden kişi ki bu başka ilah, bizim ilah olarak gördüklerimizdir ve kendi nefis-i emmaremizdir, aynı zamanda kendi kişiliğini bulmuş ve şirkinde arınmış olur.

Bu kelime Kur’ân’da Allah’ın peygamberleri içinde ilk olarak İbrahim Aleyhisselam için kullanılmış ve her şeyi yaratan bir yaratıcı inancının nasıl gerçekleştiğini onun şahsında net olarak özetler. Bu nedenle kaynaklara göre Kur’an, tek tanrı inancını taşıyan kişilere

---

¹⁶⁷ Yunus suresi 105. âyet

“*hanîf*” adı verir. Bu kişiler İbrahim Peygamber’in yolunda oldukları için bu isimle anılırlardı.

İbrahim Peygamber, tevhit babası olarak anılır, tevhit ise bizim kendi ikiliğimizi bir etmek içindir. Bizler, nefis ve ruh ikiliği taşıyan canlılar olmamız sebebiyle tıpkı buz gibi nefsimizde nefsimizi görek ve nefsimize aslımızdan ayrı müstakil varlık vererek ikilik içinde yaşıyorduk. Oysa nefsimiz, ruhumuzun bu dünyada zâhir oluşudur, ruh olmadan nefis var olamaz. Nefsin varlığı ruhumuz ile mümkündür ki ruh esması aslımız olan Hakk’ı tanımlamak içindir. İşte, İbrahim Aleyhisselam olan günümüz mürşid-i kâmilleri ikiliği tevhit eden hakikat ile donatılmışlardır ve kendilerine tâbi olanlara tevhit yolunu gösterip muhabbetleriyle yollarına ışık tutarlar. Tâbi olunmaz ve kendi bildiğimiz gibi nefsin istekleri doğrultusunda yaşamaya devam edersek âyette belirtilen müşriklerden oluruz.

“*Kimseye açma razını*”, yani sana bildirilenler, sen seçilmiş olduğundan Cenab-ı Allah’ın hidâyet eli olan mürşid-i kâmil seni hakikat meydanına kabul buyurduktan sonra gösterilen erkân ve seyr-i süluk senin imanın kemâlât bulsun diyedir. Bunlar sır olup sırrı saklamak ve o sır olan ilimi, idrâkimizde hizmet ile manevîyata çevirmek bizim sâlik olarak mükellefiyetimizdir. Bizler, bildirilene sahip çıkıp hizmet ederek ekilen ve mâye-i Muhammed olan tohumu toprak olan gönül hanemizde yeşertmek için azim ve gayret içerisinde olacağız. Bu hizmet içerisinde yaşantımızda karşılaştığımız tecelliler içerisindeki sıkıntılarımıza sabır göstererek isyan, şikâyet etmeyerek ve sıkıntılarımız için vardır bir hikmeti diyerek o sıkıntılar ile çığlıktan pişmeye ilerleyeceğiz.

“*Ve le nebluvennekum bi şey’in minel havfi vel cûi ve naksın minel emvâli vel enfusi ves semerât ve beşşiris sâbirîn.*” (*Ve sizi mutlaka korku ve açlıktan ve mal, can ve ürün eksikliğinden imtihan ederiz. Ve sabredenleri müjdele.*)¹⁶⁸

İşte, razımızı açmamak, eza ve cefalara karşı, eski alışkanlığımız olduğu üzere hemen şikâyet etmemek, isyan etmemek, sabır göstermek bizim teslimiyetimizi pekiştirir, manevîyatımızı oluşturur. Bu hâlin neticesini Cenab-ı Allah “*onları müjdele*” diyerek göstermektedir. Müjde, Allah’ın Rahmaniyeti olan insanlığımıza, yani aslımıza ulaşmaktır.

¹⁶⁸ Bakara suresi 155. âyet

Bizi en yakınlarımız bile girdiğimiz iman yolundan döndürmek, kendi nefis pazarlarına çekmek isteyecekler, bizi, mürşid-i kâmile teslim olduğumuz için, kendi akıllarına göre haklı sebeplerle kınayacaklardır. Onlara kızmadan, incitmeden, kendilerine göre bizim iyiliğimiz için bu şekilde davrandıklarını göz ardı etmeden, gerçek güzelliğin iman üzere yaşamak olduğunu kelimeler ve hâl ile anlatmalıyız. Bizim eski hâlimizden daha iyi daha güzel olduğumuzu gördüklerinde ancak buğuzları bitecektir.

“Le tublevunne fi emvâlikum ve enfusikum ve le tesmeunne minellezîne ûtûl kitâbe min kablikum ve minellezîne eşrakû ezen kesîrâ ve in tasbirû ve tettekû fe inne zâlike min azmil umûr.” (*Mallarınız ve canlarınız hususunda siz mutlaka imtihan olunacaksınız. Sizden önce kitap verilenlerden ve şirk koşanlardan elbette birçok incitici sözler duyacaksınız. Eğer siz sabrederseniz ve takva sahibi olursanız ki bu muhakkak, işlerin “âzim” olanlarındandır.*)¹⁶⁹

“Şeyh izine gözümüzü tutmak”, kendi miracımız olan seyr-i sülûkumuz için önem arz etmektedir. Yüz ile, Niyâzî Sultan, sıfatlarımızı anlatmaktadır. Sıfatlarımızı şeyh izine tutmak, sıfatlarımızı mürşid-i kâmilimizden görünen Rahmanî sıfatlara çevirmek olup zaten insan denilen, Rahmanî sıfatlar üzere yaşayandır.

Bizler esfelde bulunmamız sebebiyle oraya ait olan canlı mahlûklara has sıfatları benimsedik ve bu sıfatlar üzerine yaşayarak aklımızın nefis-i emmareye tâbi olmasından dolayı da kendimizi güzel gördük. Oysa insan, kendisinden Rahman’ın, Rahman’a ait sıfatlar ile gözükmektedir.

Mahlûk sıfatların olduğu yerde Rahmanî sıfatlar gözükmmez. Şimdi, bir kişide kin sıfatı çalışıyorsa ki bu sıfat deve isimli mahlûka ait sıfattır, o insanda affedicilik olan Muhammedî güzel ahlâk olan Rahmanî sıfat nasıl çalışabilir gibi... Bir kişide, öfke hâkim ise onda merhamet çalışmaz.

Evet, bizler kendisinde Rahmaniyet çalışan, sürekli rahmaniyeti, güzel ahlâkı tavsiye edip oluşturma yolunu târif eden mürşid-i kâmil ile tanışıp ona teslim olmadan önce bu hâl üzereydik; henüz insan değildik.

Mürşid-i kâmilimizde görülen insanlığa ait olan sıfatları örnek alıp hâlimizi mürşid-i kâmilin hâline çevirdiğimizde kendimizde insanlı-

---

¹⁶⁹ Al-i İmrân suresi 186. âyet

ğımıza, aslımıza uruç etmiş olacağız. Azim ve gayretle yürüdüğümüz imanımızın kemâlât bulması yolunun neticesi için bize delil olarak mürşid-i kâmilimiz yeter.

Mürşid-i kâmil, Cenab-ı Allah'ın Rahman ve Rahim esmalarının ve hakikat sırlarının tecellisi Muhammedî irfâniyetin örtüsüdür.

Mürşid-i kâmiller her muhabbetini, her bildirdiğini kendi varlığında ispat eden, manevîyatın zâhiridirler. Yolda yürürken de delil, yolun sonu için de delildirler.

“Ve min haysu harecte fe velli vecheke şatral mescidil harâm, ve haysu mâ kuntum fe vellûvucûhecum şatrahû li ellâ yekûne lin nâsi aleykum hucceh, illellezîne zalemû minhum fe lâ tahşevhum vahşevnî ve li utimme ni'metî aleykum ve leallekum tehtedûn.” (Nereden çıkarsan çık, bundan sonra yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir. Ve nerede olursanız olun, yüzlerinizi o yöne çevirin ki insanların sizin aleyhinizde kullanabilecekleri delil olmasın. Onlardan zulmedenler hariç, artık onlardan korkmayın. Benden, sizin üzerinizdeki sevgimin azalacağından korkun ki sizin üzerinizdeki nimetimi tamamlayayım da böylece hidâyete eresiniz.)¹⁷⁰

Nereden hangi yaşam tarzından ne hâl üzere gelmiş olursak olalım, tüm “ben” diye sıkı sıkı tutunduklarımızı bırakıp Mescid-i Haram olan hakikat meydanın güzel ahlâkına sarılalım. Nerede olursak olalım, sıfatlarımızı mürşidimizin sıfatlarından ayırmayalım ki hidâyete erelim, yani hidâyet edilip gösterilen imanımız kemâlâta ersin.

İven kişi yol alamaz maksûdu hergiz bulamaz

Bekle ma'ârif kapısın yüz göstere irfan sana

(Acele eden mana yolcusu yürüdüğü yolda ilerleyemez, bunlar hedefine varamazlar. Marifet kapısını sabırla bekleyenlerde irfaniyet oluşur)

İven kişi yol alamaz, iven acele eden anlamında kullanılmaktadır. İnsan nasıl ki zahirde de bir hedef için bir yere varmak için yola çıkar ve bu yolda acele ederse bu acelelik neticesinde dikkatini kaybeder. Dikkatsiz olarak hareket edildiğinde yolculuğumuz hüsrana biter, yolda ilerleyemez ise mana yolculuğunda da ilerleyemez.

¹⁷⁰ Bakara suresi 170. âyet

Bu sebeple salık, yürümeye başladığı kendi miracı, halktan Hakka uruç olan mana yolculuğunda acele etmeden, azim ve gayretle, karşılaştığı zorluklara, eza ve cefalara sabır göstererek yürümelidir.

Peki, bizi iven yani aceleci yapan nelerdir?

Bizi aceleci yapan, bir an önce ulaşma isteğidir. Bu istek rahmani gibi gözüksede aslında acele ederek yürüdüğümüz mana yolculuğunda bildirilen ilmi sindirip, ilmi zikrimizle tevhit ederek nispetlerimize tövbe gerçekleşmeyeceğinden, nefsi emaremizden gelir.

Bizi aceleci yapan, kulaklarımız yalnızca ikrar verdiğimiz Mürşidi Kamil'imize açık olması gerekirken eşimize, dostumuza kısaca etrafımıza da açık olup, onların söylediklerini ve istediklerini de yerine getiriyor olmaktır.

Bizi aceleci yapan, hala arınmamız gereken zan ve vehim üzerine nefsin istekleri peşinde olmaya devam edişimizdir.

Oysa bir meydana gelmek, Mürşidi Kamile ikrar vermek, kayıtsız şartsız bütünüyle teslim olup, eski halimizi terk ile edep üzerine yeneden yaşantımızı düzenlemektir. İşte bunu yapmamak aceleci olmak demektir. Bizim terki dünya olmamız gerekiyor ki terki dünya yani nefsimizi müstakil varlık olarak görmek yerine, nefsimizden aslımızın zahir olduğu hakikatine ererek, Halk görmekten Hak görmeye ulaşmış olalım.

171- Lokman suresi 22 Ayet:

Ve men yuslim vechehu ilâllâhi ve huve muhsinun fe kadistemseke bil urvetil vuskâ, ve ilâllâhi âkibetul umûr.

Ve kim muhsin olarak vechini Allah'a teslim ederse, o taktirde sağlam bir kulba tutunmuş olur. Ve işlerin sonucu Allah'a ulaşır.

Ayeti kerimede Muhsin olarak ibaresinde anlatılmak istenen, İyilik eden, iyi davranan, iyi ameller işleyen ve yaptığını iyi yapan kimse demektir. Kuran'a göre bir insanın Muhsin niteliğini kazanabilmesi için; Salih ameller işleyen, hayır ve hasenat sahibi, inancında, özünde, sözünde, ahlâkında, fiil ve davranışlarında dosdoğru ve sabırlı olması gerekir.

Ve kim, sözünde, davranışlarında dosdoğru ve sabırla veçhini yeni yüz ile tabir edilen görmesini, iştmesini, kelamını, anlayışını, aklını ve dahi cümle sıfatlarını Allah'a teslim ederek yani eski yaşam tarzını terk edip kendisine bildirilen tevhit üzerine yeniden yapılandırırsa o sağlam kulp olan tevhit üzerine mana üzerine verdiği ikrara sadık kalanlardan olur ki zannı Allah'ta yok olur, aslına ulaşır.

Evet, iven kişi olarak kalırsak hala kendi bilgilerimiz, değerlerimiz, nakıs olan nefsi emareye tabi tabi aklımız ile bulunursak maksudumuza varamayız. Maksudumuz aslımıza uruç edip kendi miracımız olan hakikat namazını kılmak ise iven kişi olmaktan bir an önce geçmeliyiz. Yok, hala iven olmaya devam ediyorsak o zaman niyetimizde samimi değiliz. Kişi, isteği doğrultusunda, isteğini elde etmek için yapması gerekenleri öğrenip yerine getirmiyorsa isteğinde samimi değildir.

Biz, tüm bu esfele ait olan esfelde bulunmamız sebebiyle üzerimize sonradan bulaşan özelliklerden arınıp, aslına varılınca alınan esma olan Müminlik için varımıza tövbe etmeliyiz. Varımıza karşı tövbe, nefsi emaremize karşı cihat başlatıp, nefsi emarenin varlığının dayanağı olan dünyevi istekleri ve zulmani olan mahlûk sıfatları üzerine yaşamayı terk etmektir.

Cihat, azimli, kararlı, bilinçli bir şekilde uğraş vermek anlamına gelir.

Sevgili Peygamber'imiz nefse karşı yapılan mücadeleyi büyük cihat olarak nitelendirir, insan bu yolda başarılı olduğu takdirde Yüce Allah'ın rızasına ulaşmış anlamına gelen esfeli salihine yükselmiştir.

Tövbe, tövbe ettiğimiz hâllerden uzak durukça insan tövbesi olur.

“Ve men tâbe ve amile sâlihan fe innehu yetûbu ilâllâhi metâbâ.”
(Kim de tövbe eder ve salih amel işlerse işte o, Allah'a, tövbesi kabul edilmiş olarak döner.)¹⁷¹

İşte, âyeti kerimede tövbe edip salih amel işlemek için beyitte anlatılan mârif kapısını beklemek gerek. Mârif kapısı ile anlatılan, Hakikat meydanında mürşid-i kâminden tecelli eden güzel ahlâk ile cem olmuş irfâniyettir.

Salih amel; iyi, güzel, faydalı, sevaba ve Allah'ın rızasına sebep olacak, nefsi emarenin bizi aslımızdan uzaklaştıran isteklerine düşmeden verdiği ikrâra sadık kalarak meydanın edebine ve erkânına

¹⁷¹ Furkan suresi 71. âyet

göre iyi bir niyet ve bu niyette samimi olup niyeti doğrultusunda yapmış olduğu davranışlar, manasına gelir.

Dolayısıyla ameli salih, kişiye Allah'ın rızasını kazanmaya elverişli olan, tevhit üzerine yaşamaktır.

Bizler, salih amel ile yaşayanlardan olmak için şirk olan yaşantımızı tevhit üzerine olan yaşantıyla değiştirmeliyiz. Bunun yolu ise tevhit üzerine yaşayan Allah'ın dostları ile dost olmaktan geçer.

İmam Ali efendimiz bu hususta şöyle buyurmuştur:

Cenabı Hakk'ın dostlarına sunduğu bir mânevî şerbet vardır ki, onlar bu şerbeti içince kendilerinden geçerler, kendilerinden geçince coşarlar, coşunca tertemiz olurlar, tertemiz olunca erir giderler, eridiler mi ihlâsa ererler, ihlâsa erince ulaşırlar, ulaşıncaya dostlarına kavuşurlar, kavuşunca da sevgilileri ile aralarında ayrılık kalmaz.

“İnnemâ veliyyukumullâhu ve resûluhu vellezîne âmenullezîne yukîmûnes salâte ve yu'tûnez zekâte ve hum râkîûn.” (*Sizin dostunuz ancak Allah'tır, Resulüdür ve Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılan, zekâtı veren müminlerdir.*)¹⁷² âyet-i kerimesinde bahsi geçen namazı kılan, zekâtı veren müminler, cenabı Resulullah vekilleri olup kendilerinden güzel ahlâk ve irfâniyet olarak Cenabı Resulullah tecelli edenlerdir. Bu sebeple, Mürşidi Kâmile dost olmak bizi Cenab-ı Resulullah ile dost yapar bu ise Allah ile dost yapar. Unutulmalıdır ki mürşid-i kâmile dost olmak sadece ikrâr vermekle olmaz. Dostluk, dostluk kurmak ile mümkündür. Verdiğimiz ikrârda sadık kalıp, gösterilen yolda azimle yürüyerek, bildirileni hayatımızda uygulayarak kendi hâlimizi, dost edindiğimiz hâline benzeterek dost olunur.

Dost, dostunun hâline bürünendir.

Mürşid-i kâmilin telkin ettiği zikre hizmet etmeyen mürşidiyle dost olamaz. Bu sebeple Allah'ı zikretmeyen kendisini zikretmeye devam ederek, şirk olan zan üzerine yaşamaya devam ediyordur.

“Ve men a'rada an zikrî fe inne lehu maşeten dankenve nahşuruhu yevmel kıyâmeti a'mâ.” (*Ve kim benim zikrimden yüz çevirirse, o takdirde mutlaka onun için sıkıntılı bir hayat vardır. Ve kıyamet günü onu, kör olarak haşredeceğiz.*)¹⁷³

Bizler, telkin edilen zikrullahtan yüz çevirmeden yani zikretmeyi küçük önemsiz bir şey zannına düşmeden zikrimize sarılıp azimle,

---

¹⁷² Maide suresi 55. âyet

¹⁷³ Taha suresi 124. âyet

gayretle hizmet eder isek, aynı anda tahsil ettiğimiz ilim ile zikrettiğimizi kendi varımızda tecellide görürüz. İşte o zaman şirk olan nefsimiz ayrı, aslımız ayrı zannından arınmak neticesinde ikiliğimizden geçer tevhide ermiş olarak beyitte bahsedilen yüz göstere irfân sana varlığımızda vücutlanmış olur.

İlim bizi zikrettiğimizin ispatına ulaştırır araçtır. Zikrimiz yok ise ilim fitne olur.

İrfan; hakikat bilgisi anlamına gelen irfânın Hakikat meydanlarında önemli bir yeri vardır. Seyri süluk yolunda olanlara göre tahsil ile elde edilen bilgi, itibar edilecek önemli bir nitelik değildir. Önemli olan insanın nefisini ve Rabbini bilmesidir. Aşk ve sevgi yoluyla kâinatın yaratıcısı ve sahibi olan Allah'a ulaşmak, en değerli bilgidir.

Dünya ile ukbâyı ko ûlâ ile uhrâyı ko

Var ol kuru sevdâyı ko matlab yeter Sübhâb sana

(*Dünyayı bırak, ahreti düşünmeyi terk et; şan, şeref ve benzeri şeylerinpeşinde koşmayı bırak; dünya sevgisi olan bu kuru sevgiyi bırak; istenilecek şey olarak sana Sübhan yeter.*)

Dünya şehâdet âlemi olup maddesel boyuttur ve dünya da dâhil, yaratılmış olan her şey gelip geçici, fâni olucudur. Dünyanın kendisinde mevcut olan ve insan için yaratılmış güzelliklerde dünya ile birlikte gelip geçicidir.

“E ve lem yetefekkerû fî enfusihim, mâ hâlakallâhus semâvâti vel arda ve mâ beynehumâ illâ bil hakkı ve ecelin musemmâ ve inne kesîran minen nâsi bi likâi rabbihim le kâfirûn.” (*Onlar, kendi nefisleri hakkında tefekkür etmiyorlar mı? Allah gökleri ve yeri ve ikisinin arasındaki şeyleri ancak hak ile ve belirlenmiş bir süre ile yarattı. Ve muhakkak ki insanların çoğu, Rablerine mülâki olmayı (hayatta iken ruhlarını Allah'a ulaştırmayı) inkâr edenlerdir.*)¹⁷⁴

Bizlerin bedeni bu dünyadan, bu dünya için halk edilmiş olup be-densel boyutumuzun ihtiyacı olan her ne var ise dünyada mevcuttur. Bu sebeple kendisi de bir dünya olan nefsimizin dünyaya olan taleplerinin olması ve bu taleplerinde her zaman daha iyisini arzulaması yine kendi emmaresinin doyumsuzluğu ve devamlılığı içindir.

Bizlere, beyitte anlatılan “dünyadan geç” ibaresi, dünyaya olan hırs ve isteklerimizin hükümsüz kalmasını vurgulamak içindir.

¹⁷⁴ Rum suresi 8. âyet

Bu dünyada bulunmamızdan dolayı nefsimize ait olan gereksinimleri, yaşantımızın devamlılığı için yaşadığımız sürece temin edip nefsin ihtiyaçlarını karşılamak sorumluluğumuzdur; lâkin yaşamamız için gerekli olanı kadarıyla meşgul olmak ve bu meşguliyet içerisinde de kendimizi değil, Allah'ı zikrederek beşeriyette sorumluluklarımızı gidermek insanlık için en uygun olanıdır.

“Yâ eyyuhen nâsu inne va'dallâhi hakkun fe lâ tegurrenekumul hayâtud dunyâ ve lâ yegurrenekum billâhil garûr.” (*Ey insanlar! Şüphesiz Allah'ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın, sakın çok aldatıcıdır. Allah hakkında sizi aldatmasın.*)¹⁷⁵

Cenab-ı Allah bizleri “*Dünya hayatı sizi aldatmasın.*” diyerek uymaktadır. Burada “*dünya*” nefs-i emmare olarak sunulmakta olup çok aldatıcıdır diye uyarı yapılmaktadır. Evet, nefs-i emmare çok aldatıcıdır ve bu aldatma işini kendisine tâbi olan akıl ile yapmaktadır. Akıl, nefs-i emmareden gelen istekleri ve bu istekleri yerine getirme işini, hatta bu uğurda Rahman'a ve imana ait olan güzellikler ile doğruların geçersiz sayılmasını bizlere güzel olarak gösterir, doğru olarak gösterir.

Bizlerin dünyadan geçmesi, nefs-i emmareden arınmamız ile mümkündür.

“İ'lemû ennemel hayâtud dunyâ leibun ve lehvun ve zînetun ve tefâhurun beynekum ve tekâsurun fil emvâli vel evlâd, ke meseli gay-sin a'cebel kuffâre nebâtuhu summe yehîcu fe terâhu musferren summe yekûnu hutâmâ ve fil âhîreti azâbun şedîdun ve mağfîretun minallâhi ve rıdvân ve mel hayâtud dunyâ illâ metâul gurur.” (*Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihâyet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün. Sonra da çer çöp olur. Ahirette ise dünyadaki amele göre çetin bir azap veya Allah'ın mağfîret ve rızası vardır. Dünya hayatı, aldaniş metaından başka bir şey değildir.*)¹⁷⁶

Nefs-i emmareden, kendimizi değil Allah'ı zikredip sabrı hayatımızda devreye sokarak Rahmanî sıfatlar üzerine yaşamaya başlayarak nefs-i emmareyi oluşturan zulmanî sıfatların varlığımızda hükümsüz kalması sonucu, nefsimize ölümü tattırmak sonucu terk-i dünya olu-

¹⁷⁵ Fatır suresi 5. Âyet

¹⁷⁶ Hadid suresi 20. âyet

ruz. Bu dünyada, yaşamın içerisinde beşerî sorumluluklarımızı nefsin arzularına göre değil, Hakk'a tâbi kul olarak Allah ile birlikte yerine getirenlerden oluruz.

Terk-i ukba olmak ise imanın gereklerini, sonsuz olan ahiret hayatından beklenti içerisinde bulunarak menfaat için yerine getirmemektir. Nasıl ki nefsimiz için olan dünyevî beklentilerden arındık ise ahirî beklentilerden arınmak, imanın gereklerini yalnızca Allah rızası için yapmak gerekir.

“Ve meselullezîne yunfikûne emvâlehumubtigâe mardâtillâhi ve tesbîten min enfusihim ke meseli cennetin bi rabvetin esâbehâ vâbilun fe âtet ukulehâ dı'feyn, fe in lem yusıbhâ vâbilun fe tall, vallâhu bimâ ta'melûne basır.” (Allah'ın rızasını kazanmak arzusuyla ve kalben mutmain olarak mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yüksekçe bir yerdeki güzel bir bahçenin durumu gibidir ki, bol yağmur alınca iki kat ürün verir. Bol yağmur almasa bile ona çiseleme yeter. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.)¹⁷⁷

Bir hakikat meydanına gelmek, herhangi bir şey olmak için değildir. Bir meydana gelmek, mürşid-i kâmile ikrâr vermek, varlık iddiasından arınıp Allah'ta yok olmak içindir. Ahiretimizi mamur etme gayesi ya da bizde oluşacak manevîyatı yine kendimiz adına kullanmak için değildir. Niyetimiz hâlis olmalı, yalnızca Allah rızası için gayret etmeliyiz. Mânânın neresine varırsak varalım, unutmayalım ki acziyet, mânânın devamlılığı için ilk kuraldır.

Bizler, Allah'ın dışında olan beklentilerimizden arınabilmemiz için Allah dışında ayrı, müstakil varlık verdiklerimize ve en önemlisi nefsimize olan sevgimizden geçmeliyiz. Allah dışında gayrılara olan sevgimiz beyitte bahsedilen kuru sevdadır. Kuru oluşu, çöl tâbiri ile örneklenebilir ki çölde çiçek yeşermez. Allah'tan gayrılara olan seveda, yaratılışımızda, batinımızda mevcut olan sevmeye özelliğini gâyesi dışında kullanmaktır. Sevgi, aslına tâbi olmadığı için susuz kalan toprak gibi kurur. Hem sevgi kurur hem de gayrı sevgiler kurudur. Bir şey olma, varlık iddiasında bulunma, cennet için iman ya da tam tersi sırf dünya zenginlikleri ile nefsi emmarede yaşamak tümü kuru sevdadır.

“Ve minen nâsi men yettehızu min dūnillâhi endâden yuhıbbūnehum ke hubbillâh, vellezîne âmenū eşeddu hubben lillâh ve lev yerâllezîne zalemû iz yeravnel azâbe, ennel kuvvete lillâhi cemîan, ve

¹⁷⁷ Bakara suresi 265. âyet

ennellâhe şedîdul azâb.” (İnsanlar arasında Allah’ı bırakıp da ona ortak koşanlar vardır. Onları, Allah’ı severcesine severler. Müminlerin Allah’a olan sevgisi daha güçlü bir sevgidir. Zulmedenler, azaba uğrayacakları zaman bütün kuvvetin Allah’ın olduğunu ve Allah’ın azabının pek şiddetli olduğunu bir bilselerdi!)¹⁷⁸

İşte Allah’ı sevmek; gaybda, hayalde bir olguyu sevmek değildir. Allah’ı sevmek, Allah’ı sevenleri ve Allah’ın sevdiğini sevmektir. Bizim ikrâr verdiğimiz müşid-i kâmilimizi sevmemiz, Allah’ı sevmektir, müşid-i kâmilin bizi sevmesi Allah’ın bizi sevmesidir. Sevgi öyle bir kavramdır ki seveni, sevilene benzetme özelliği vardır.

Bizler sevmeli ve bu sevgi ile sevdiğimize hizmet etmeli, onunla aynı yolda yürümeli, sevdiğimizin hâline bürünmeliyiz; işte ancak o zaman sevgi “kuru” olmaktan kurtulur.

Beyitte, “*matlab yeter sübhan sana*” derken anlatılmak istenen zaten budur. Matlab; arzu edilen, sevilen anlamında kullanılır. Beyitte Niyâzî Sultan, sana sevmek için Sübhan yeter demektedir.

Sübhan, Cenab-ı Allah’ın mahlûkatı ve eserleri karşısında duyulan hayret ve taaccübü ifade etmek için söylenir. Cenab-ı Allah’ın zatında, sıfatında ve ef’âlinde bütün kusurlardan münezzehe oluşunu ifade eder.

Niyâzî Sultan bizlere, “Sübhan” esmasını sevmemiz gerektiğini vurgularken anlattığı, bu âlem, Cenab-ı Allah’ın sıfatlarının, hangi özelliği bünyesinde barındırıyor, zatın hangi özelliğini ispat ve muhabbet edecek ise o özelliğe göre esma ve suret giyişidir demektedir. Bizler bu âlemde her nereye nazar kılsak, neyi sevsek ve talep etsek, aslı itibarıyla Allah’ı sevmiş oluruz; lâkin nâkıs anlayışımızla yapılan görüş sebebiyle baktığımızın aslını göremeyiz; bu sebeple şirk yani iki baktığımız için iki görürüz. O nedenle sevgimiz fitne olur. Her nereye nazar kılsan gördüğün Allah’ın sıfat olarak zâhir oluşudur, bu nazarla kendini ve bu âlemi Allah ile sev ki sevgin ziynet olsun demektedir.

“Lehu mâ fis semâvâti ve mâ fil ard ve huvel aliyyul azîm.” (Göklerde ve yerde ne varsa hepsi onundur. O, yücedir, büyüktür.)¹⁷⁹

Yaratılmış olan her ne var ise onundur; çünkü Allah yaratmıştır, tek yaratıcı odur ve yaratması, yarattığı ile yarattığına tenezzül edip bilinmeklik muradı doğrultusunda zâhir oluşudur.

¹⁷⁸ Bakara suresi 165 âyet:

¹⁷⁹ Şura suresi 4. âyet

“Lehu mâ fis semâvâti ve mâ fil ard ve innallâhe le huvel ganiyyul hamîd.” (Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onunundur. Şüphesiz ki Allah elbette zengindir, elbette övgüye lâyıktır.)¹⁸⁰

İşte bizlerin Allah’ı övmesi, beyitte bahsedildiği gibi, Sübhan olarak yalnızca Allah’ı sevmesidir.

Candan talep kıl yârini ver cânı bul dildârını

Yok eyle kendi varını kim var ola cânân sana

(Yârini candan iste; canını ver, böylece sevgiliyi bul. Kendi varını yok eyle ki bütün varın, varlığın cânân olsun.)

Yâri candan talep kılmak, yârin bizim için en değerli ve tek vazgeçilmez olmasıdır. Yârini işte bu şekilde talep et ki yâr ile arandakiler seni yâre ulaşmada engel olmaktan çıksınlar.

Bir gün Cenab-ı Resulullah efendimiz Hz. Ömer’e sorar:

-Ya Ömer, beni severmisin?

-Severim ya Resulallah.

-Ne kadar seversin?

-Malımdan, mülkümünden, eşimden, çocuklarımdan çok hatta canım kadar.

-Eksik oldu ya Ömer. Beni canından da çok sevmedikçe gerçekte sevmiş olamazsın.

Evet, yâr Resulullah’tır ve bu gün dahi hâlen öyledir. Hz. Muhammed Efendimiz, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir.

“Ve mâ erselnâke illâ rahmeten lil âlemin.” [(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.]¹⁸¹

Hız Muhammed efendimiz, güzel ahlâkı tamamlamak için gelmiştir. Hadiste: “Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.” buyrulur. Hz. Muhammed efendimiz, tevhit imanını bildirmek için gönderilmiştir.

“Kezâlike erselnâke fî ummetin kad hâlet min kablihâ umemun li tetluve aleyhimullezî evhaynâ ileyke ve hum yekfurûne bir rahmân, kul huve rabbî lâ ilâhe illâ hû, aleyhi tevekkeltu ve ileyhi metâb.” [(Ey Muhammed!) Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin geçmiş olduğu bir ümmete gönderdik ki onlar Rahmân’ı inkâr eder-

¹⁸⁰ Hacc suresi 64. âyet

¹⁸¹ Enbiya suresi 107. âyet

ken sana vahyettiğimizi kendilerine okuyasın. De ki: “O, benim Rabb’imdir. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben yalnız ona tevekkül ettim, dönüşüm de yalnız onadır.”]¹⁸²

Bu gün bizlere, Cenab-ı Allah’ın Rahmetiyle yüz gösteren, Hz. Muhammed Efendimizin, ahlâkı ile yüz gösteren, tevhit imanını bildiren mürşid-i kâmiller Muhammedî irfâniyet tecellisidirler ve beyitte “yâr” ile tâbir edilenler mürşid-i kâmillerdir.

Mürşid-i kâmilî candan talep kılmak, özü itibariyle her şeyden değerli bilmek ve hayatımızda önceliğimiz olmasının yanında, can ile anlatılan yaşam tarzımızın, yaşantımızın hamuru olan sıfatlarımızdır. Yâri candan talep kılmak, sıfatlarımızı yâre yöneltip yârin sıfatlarını benimsemektir. Mürşid-i kâmilde Rahmanî sıfatlar çalıştığından biz sıfatlarımızı mürşid-i kâmilin sıfatlarına yönelttiğimizde bizim üzerimizdeki mahlûk sıfatlar hükmünü yitirir, yerine Rahmanî olan insan sıfatları gelir yerleşir ve biz insanlığımıza yücelmiş oluruz.

İşte beyitte “*ver canı bul dildarını*” beyanıyla anlatılmak istenen yere ancak yâri candan talep kılınca ulaşılır. Bizler, varlık ismini verdiğimiz sıfatlarımızı ve bu sıfatların fiil tecellisi olarak zâhir oluşu ile mümkün olan yaşantımızı terk edip tevhit imanı üzerine değiştirmedikçe, bize sunulanları hâle dönüştürmedikçe imanımız kemâlât bulmayacaktır. “*Ben*” dediğimiz “*ego varlık*”, nefs-i emmarenin talepleri doğrultusunda hizmet edip ilah olarak nefs-i emmareyi gördüğü ve secde ettiği sürece, nefsin hoşnut olduğu yerlerde bulunmaya devam ettiğimiz sürece şirkimizden arınıp iman ehli olmak mümkün değildir.

“Zuyyine lillezîne keferûl hayâtud dunyâ ve yesharûne minellezîne âmenû, vellezînettekav fevkahum yevmel kıyâme, vallâhu yerzuku men yeşâu bi gayrihisâb.” (*İnkâr edenlere dünya hayatı süslü gösterildi. Onlar iman edenlerle alay etmektedirler. Allah’a karşı gelmekten sakınanlar ise kıyamet günü bunların üstündedir. Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.*)¹⁸³ âyet-i kerimesinde belirtildiği gibi, idrâkimize sunulan tevhit imanına uyup zannımızdan, şirkimizden geçmek yerine, nefs-i emmarfemizin aklımızı kullanarak bize yaşadığımız hayatın en doğru ve güzel göstermesine kanıp sunulanları inkâr ederek esfel yaşantımıza devam edip, bir de kabul edip kabul ettiği ile amel ederek, nefsinden feragat edenleri küçümsersek yaptığımız seçimin sonuçlarını yaşıyoruz.

---

¹⁸² Rad suresi 30. âyet

¹⁸³ Bakara suresi 212. âyet

Canı verip dildâr olan yârin cemâline ermek sonucu yârda yok olup yâr ile mümin kul olarak yeniden doğmak tevhit imanıdır. Kul-luk; edep, erkân ve güzel ahlâk üzerine acziyeti terk etmeden mesuliyeti elden bırakmadan her yüzde Hakk'ı seyrân etmektir. Mesuliyeti bırakırda imanın gereklerinden taviz verirsek tekrar nefs-i emmareye dönmüşüz demektir.

“Yâ eyyuhâllezîne âmenû in tutîüllezîne keferû yeruddûkum alâ a'kâbikum fe tenkalibû hâsîrîn.” (Ey iman edenler! Siz eğer kâfir olanlara uyarmanız sizi gerisin geriye (küfre) çevirirler de büsbütün hüsrana uğrarsınız.)¹⁸⁴

Bizlere sunulan tevhit imanının doğruluğunu kabul etmek, inanmaktır. Kabul ettiğimiz doğrular üzerine yaşamaya başlamak, ahlâklanmak, kendimizi zikretmeyi terk edip Allah'ı zikretmeye başlamak, imandır. İmanın nasıl oluşacağını bilmeye başlamak bizi iman sahibi yapmaz. Nasıl ki karnın acıktığında yemek yapmayı bilmene vesile olan bilgini kendine muhabbet ettiğinde karnın doymuyorsa iman da sadece bilmekle oluşmaz.

Şirkten tevhide yücelmek, canlı mahlûkluktan insan olmaya yücelmek olan seyr-i süluk yolunda verdiğimiz ikrâra samimiyetle, sadakatle, sabırla bağlı kalıp muhabbetullah ile ışık tutulan yolda esfelden âlâya ilerlemek gerekir. Bu yolculuk esnasında tâlip, “Varım!” dediği zan ile mümkün olan egosundan, şirkinden arınmaya başlar, arınma onu beyitte “yok eyle varını” ibaresiyle anlatılan, mülkü sahibine teslim etmek de Allah'ta yok olmaya götürür. İşte tâlip, zikrullah ile başladığı yokluk yolunun sonuna varmış, zannından arınmış bir hâlde şirksiz olarak kendisini yaratan Rabb'ine ulaşmıştır.

“Şerea lekum min ed dîni mâ vassâ bihî nûhan vellezî evhaynâ ileyke ve mâ vassaynâ bihî ibrâhîme ve mûsâ ve îsâ, en ekîmûd dîne ve lâ teteferekû fihi, kebure alâl müşrikîne mâ ted'ûhum ileyh, allâhu yectebî ileyhi men yeşâu ve yehdî ileyhi men yunîb.”

(Allah dinde, onunla Nuh'a vasiyet ettiği şeyi; “Dini ikame edin ve onda fırkalara ayrılmayın.” diye İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya vasiyet ettiğimiz şeyi sana da vahyederek, size de şeriat kıldı. Senin onları, kendisine çağırдыңın Allah'a ulaşmayı dilemeyi, müşriklere zor geldi. Allah, dilediğini kendisine seçer ve ona yöneleni, kendisine ulaştırır.)¹⁸⁵

¹⁸⁴ Al-i İmrân suresi 149. Âyet

¹⁸⁵ Şura suresi 13. âyet

Bu ulaşmanın neticesinde tâlip, beyitte anlatılan “*kim var ola cânân sana*” beyanı ile anlatılan idrâk boyutuna geçer. Kendi varından arınan, zulmaniyetten kurtulan tâlip, Rahman’a ait vasıflar ile donatılmış, yok olduğu yerin değerleriyle ziynetlenmiş, Allah’ın güzelliği ile güzelleşmiş olarak ikinci doğumunu gerçekleştirmiştir. Artık ona bakan Rahmaniyet, güzel ahlâk ve tevhit imanı görürler. Beytin başında anlatılan candan talep kıldığı yârin kendisi, tâlipte gözükmeye başlamıştır.

“Yehdî bihillâhu menittebea rıdvânehu subules selâmi ve yuhri-cuhum minez zulumâti ilân nûri bi iznihi ve yehdîhim ilâ sırâtın mustakîm.” (*Allah, rızasına tâbî olan kişiyi, onunla teslim yollarına hidâyet eder. Kendi izniyle onları karanlıktan aydınlığa çıkarıp Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet eder ulaştırır.*)¹⁸⁶

Evet, âyet-i kerimede Cenab-ı Allah bizlere bu hususu anlatmaktadır.

Allah, zannından arınıp şirkine tövbe etmek sonucu rızasına tâbî olan ve bu talep doğrultusunda yâr ve tecelligâh olan mürşid-i kâmile teslim olup seyr-i süluk yolunda eski alışkanlıklarını ve yaşam tarzını terk edip arınmayı gerçekleştirenleri, kendi güzelliği ile güzelleştirir. Onları kendi rızası üzerine mümin kul olarak kendisi ile şekillendirip yeniden var eder ve onlar imanı talep edenlere gece karanlığında yol gösteren ışık olurlar.

Beyazıt Bestami Hazretleri, âlem-i mânâda Cenab-ı Allah’ın huzuruna çıktığında, Cenab-ı Allah ile Bestamî Hazretleri arasında şu konuşma geçer:

- Ey Beyazıt, bana ne getirdin?
  - Sende olmayanı ya Rabb'im!
  - Ben mülkün sahibi değil miyim? Cümleyi yaratan ben değil miyim?
  - Sensin ya Rabb'im.
  - O hâlde bende olmayan nedir?
  - Sen var olansın, sende yokluk olamaz, sana yokluğumu getirdim ya Rabb'im.
  - Madem yokluğunu getirdin, o hâlde benim varlığımla dön.
- İşte, Allah'ta yok olup Allah ile yeniden var olmak tevhit imanı budur. İslâm dini, tevhit dinidir.

---

¹⁸⁶ Maide suresi 16. âyet

Çürüklerin hep sağ olur zehrin kamu bal yağ olur
Dağlar yemişli bağ olur cümle cihân bostan sana
(Çürüklerin hep iyileşir, sağ olur; zehrin hepsi bal yağ olur; dağlar yemişli bağ olur; bütün cihan sana bostadır.)

Çürüklerimiz hep sağ olur; çünkü nefsimizi tecellide ilah olarak kabul ettiğimiz zannımız, bizim nefsimizden tecelli eden aslımızı görmemize, işitmemize ve zikretmemize mâni idi. Aklımız aslımıza değil, nefs-i emaremize tâbi idi.

Bu sebeple de sağlıklı değil, çürük idi.

Aslımız olan Hakk'ı değil, zâhir olan nefsimizi zikrettiğimiz için, müstakil varlık veriyor, ilah olarak onu görüyorduk. Bizim zikrimiz ne ise fikrimiz de o olur. Zikrimizdekine muhabbet ve sevgi duyar, zikrimizdekine hizmet eder, secde ederiz, zikrimizdekine tâbi akılla bulunuruz. Oysa akıl da dâhil, cümle sıfatlar bize Hakk'a tâbi olsun ve Hakk'a kul olsun, Hakk'ı görsün, işitsin, zikretsin ve fikretsin diye yine Hak tarafından emanet olarak verilmiştir; bizim değildir, bizde bu sıfatlar ile tecelli eden Hak'tır.

İşte bizler arınma, paklanma neticesinde Allah'ta fena bulunca, Hak ile yeniden doğunca aslımıza dönmüş, aslımız ile yeniden zâhir olmuş oluruz. Bu zâhir oluşun neticesinde cümle sıfatların tâbi olarak aslımızın talepleri doğrultusunda tecelliye geldiklerinden çürüklerinden kurtulmuş, sağ olmuş olurlar.

“Kad eflehâl mu'mininun.” (*Müminler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir.*)¹⁸⁷ âyet-i kerimesinde de belirttiği gibi, Hak ile yeniden zâhir olan müminlik vasfını alan şirkinden kurtulmuş, tevhit imanını ile donatılmış olarak Cenab-ı Allah'ın rızasını kazanmış olanlardır, onların çürükleri sağ olmuştur.

Bizler esfelde bulunmamız nedeniyle üzerimize bulaşan kirden arınmak için hamama gideriz. Önce kirli elbiseleri çıkartır, sonra yıkanır paklanırsınız ve devamında tekrar çıkarttığımız kirli elbiseleri değil, temiz elbiseler giyeriz. İşte seyr-i süluk ile şirk olan varlığımıza yaptığımız budur.

“Vellezîne hum li emânâtihim ve ahdihim râûn.” (*Yine onlar ki emânetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler.*)¹⁸⁸

¹⁸⁷ Muminun suresi 1. âyet

¹⁸⁸ Muminun suresi 8 âyet

Cenab-ı Allah'ın buyurduğu gibi artık mümin kendisinden tecelli eden sıfatları sahiplenerek o sıfatlar ile kendisini yüceltmez ve kendisinden güzel ahlâka uymayan tecelliler zâhir olmasın diye sorumluluğunu asla bırakmaz, dâim edep üzerine yaşamaya başlar. Bilir ki mürşid-i kâmilî onu giyinmiş, bu âlemde onun elbisesi ile görülür olmuştur; bu sebeple o mümin vasfı kazanan tâlip, mürşidine verdiği ikrâra daha sıkı sarılır.

“Vellezîne hum alâ salavâtihim yuhâfızûn.” (*Ve onlar, salavatlarını muhafaza edenlerdir.*)¹⁸⁹

Bu irfâniyet ile bulunan tâlibin, eski alışkanlıklar üzere olan hayvandan aşağıda bulunduğu dönemdeki gibi, sözleri isyan, şikâyet, şirk, küfür üzerine olmaz. Onun üzerinden mahlûkluk kalktığı için zulmaniyet de kalkmıştır. Tâlip, eski hâlinde iken zulmanî sıfatların hâkimiyetinde yaşadığından kendisinden insanlığa ait olmayan hayvaniyet görüldüğünden aslına zulmediyordu. Her sözü, her yaptığı aslını katletmek olduğundan aslı için zehirdi. İnsanlıktan nasibini almamış hâlde huzursuz, sıkıntılı mutsuz bir şelilde yaşıyor, bu sebeple etrafını da kendi hâli ile karartıyordu.

Şimdi müminlik vasfında nefis-i emmaresi ölümü tadıp ruha secde ettiği için nefsinden artık zulmaniyet değil ruha ait Rahmeniyet tecelli eder olduğundan, bu sebeple beyitte “*zehrîn kamu bal yağ olur*” demektedir.

Rabia't-ül Adevî Hazretleri ile Hasan'ü-l Basrî şehre, pazara doğru yola çıkmışlar. Pazara yakın yüksek bir tepeden Rabia't-ül Adevî Hazretleri elini alnına koyarak gözlerine güneşlik yapıp pazara doğru bakmaya başlamış, Hasan'ü-l Basrî sormuş:

-Ne arıyorsun?

-İnsan arıyorum.

-Amma yaptın sen de, görmüyor musun, pazara iğne atsan yere düşmez, tıklım tıklım insan dolu!

-Ya, oradan öyle mi görünüyor?

-Ya nasıl olacak? Anlayamadım.

-Gel elimin altından bak.

Hasan'ü-l Basrî, Rabia't-ül Adevî Hazretleri elinin altından bakınca pazarın en sonunda sadece bir tane insan görür.

---

¹⁸⁹ Muminun suresi 9. âyet

Evet, insan suretinde olmak canlı mahlûk olmaktır. İnsan, Rahmaniyyetin zâhir oluşunda aldığı isimdir.

“Fe izâ sevveytuhu ve nefahthu fihi min rûhî fekaû lehu sâcidîn.” (Artık onu dizayn edip içine ruhumdan üflediğim zaman, hemen ona secde ederek yere kapanın!)¹⁹⁰

İşte tâlip, âyet-i kerimede belirtildiği gibi, hakikat meydanında insan olarak yeniden dizayn edildi. Mümin olarak Rahmanî sıfat tecellisine erince varlığından, aslı olan Hak, Hakk’a ait güzellikler ile tecelli etmeye başladı da ruhlanmış oldu. Bu hâl üzere bulunurken de cümle sıfatları tecellide olan Hakk’a tâbi oldular, güzel ahlâk üzerine işler ile zâhire geldiler. Buraya beyitte “dağlar yemişli bağ olur” ibaresi ile vurgu yapılmaktadır.

Kad efleha men zekkâhâ. (Ant olsun ki kim, özünü iyice temizlemişse kurtulmuştur, muradına ermiştir.)¹⁹¹

Cihanı, Hak’tan ayrı var gören, bizim kendimizi ayrı ve müstakil varlık gösteren anlayışımızdı. Biz ikilik ile baktığımızdan iki görüyorduk. İki görmemizin kaynağı olan zan ve nefsi emmareye tâbi aklımız ile oluşan anlayışımız hükümsüz kalınca Muhammedî irfâniyyet ile oluşan âlâ anlayış ile cihâna nazar kılınca her görünenin Cenab-ı Allah’ın kendisine ait özellikleri zâhir kılan esma ve suret giyinmiş sıfatı olarak görmeye başlarız. İşte bu görüş, tevhit görüşü olup ârifiyettir. “Kendimiz” dediğimiz ve şirk olan nefsimiz şimdi Hakk’ın görüldüğü, muhabbet edildiği, sevildiği mekân oldu. Fitne, ziynete, haram, helâle dönüştü.

Güçtür kati Hakk’ın yolu dergâhı hem gâyet ulu Sıdk ile olmazsan kulu etmez yolu âsân sana

(Hakk’ın yolu, onun istediği gibi kul olmak çok zordur; dergâhı son derece uludur. Eğer ona varmak isteyen, bu yolda yürümek isteyen kul doğruluk üzere olmazsa yolu asla kolaylaştırmaz.)

Hakk’ın yolunun güçlüğü, o yolda yürüyüp Hakk’a varmak için, alışla gelmiş olan yaşantımızı değiştirmemiz gerektiğindedir.

“Yâ eyyuhen nâsu kulû mimmâ fil ardi hâlâlen tayyiben ve lâ tet-tebiû hutuvâtîş şeytân, innehu lekum aduvvun mubîn.” (Ey insanlar!

¹⁹⁰ Hicir suresi 29. âyet

¹⁹¹ Şems suresi 9. âyet

Yeryüzündeki şeylerin helâl ve temiz olanlarından yiyin! Şeytanın izinden yürümeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır.)¹⁹²

Bizi Hak'tan uzak tutan, yani aslımızdan ayrı tutan bu sebeple de şirk üzerine hayvandan daha aşağıda zulmaniyet üzerine yaşatan, içinde bulunduğumuz ortamlar, ezberlediklerimiz, arkadaş çevresi ve yanlışlığı kabul etmediğimiz kendimize ait doğrulardır. Tüm bunlar dünyaya gözlerimizi açtığımız andan itibaren bize öğretilenler ve bizim çevreden edindiklerimizdir. İşte bunların tümü bizim “ben” dediğimiz egoyu oluştururlar. Biz bu egoya varlığımız diyerek tutunur ve onu muhafaza eder, savunuruz.

İşte, bu yaşam şeklimizi terk edip Muhammedî güzel ahlâka göre yeniden yapılandırmadığımız sürece Hakk'a yani aslımıza varamayız. Âyet-i kerimede bahsi geçen “şeytan” da tam olarak bizim nefs-i emmaremizi anlatmaktadır. Nefs-i emmarenizin taleplerini yerine getirmek için ömrünüzü ve enerjinizi harcamayınız, onun her isteği Hak için değil, kendi ilahlığı içindir ve sizler onun isteklerini yerine getirdikçe aslınızdan daha da uzaklaşmaktasınız. Bu yaşam sizin için insan olarak yaratılmanız sebebiyle haramdır. İnsanlığınıza ulaşın ki varlığımız helal olsun demektedir yüce Mevla.

Temizlenmenin ilk adımı, temizlenmeyi istemek ve devamında bizi kirleten ortamdaki uzaklaşmaktır. Eski alışkanlıklarımızı değiştirmek, kendi değerlerimizi, doğrularımızı terk etmek arınma işlemidir ki bahsi geçen arınma işlemi hakikat meydanları olan dergâhlarda gerçekleşmektedir. Yapmak istediğimiz şeyin ilmini tahsil ile başlayıp ilmi, yaşantımızda uygulamak bizi arındıracaktır.

Dergâhlar, tâlipleri arındıran ve arınmış olarak Hakk'a ulaşmalarında köprü olan ruhsal mekânlardır. Bu sebeple beyitte “*dergâhı hem gâyet ulu*” denmektedir. İsteddiğimiz şeye kendimizi lâıyk hâle getirmek bizim yaratılmışlık sorumluluğumuzdur. Kendimizi, talep ettiğimize lâıyk hâle getirilmeden, talep ettiğimizin oluşması hayaldir.

İşte bizleri lâıyk hâle getirecek olan, bize zikrinden zikir, ilminden ilim, irfâniyetinden irfâniyet sunan ve muhabbetullahı ile yolumuzda ışık tutan, bizi güzele, ahlâka Hakk'a yönlendiren hakikat meydanı ve bu meydanın hizmetkârı olan mürşid-i kâmillerdir. Bizler, verdiğimiz ikrârda samimi ve sadık olursak Hakk'a varma yolu zor gelmez, kendimizi Hakk'a lâıyk hâle getiririz.

---

¹⁹² Bakara suresi 192. âyet

“Ve kezâlike cealnâkum ummeten vasatan li tekûnû şuhedâe alen nâsi ve yekûner resûlu aleykum şehîdâ, ve mâ cealnâl kıbletellefî kunte aleyhâ illâ li na’leme men yettebiur resûle mimmen yenkalibu alâ akibeyh, ve in kânet le kebîreten illâ alellezîne hedallâh ve mâ kânallâhu li yudfa imânekum innallâhe bin nâsi le raûfun rahîm.” (Ve işte böylece insanların üzerine hak şahitler olmanız için biz, sizi hayırlı ve faziletli bir ümmet kıldık. Resul de sizin üzerinize şahit olsun. Biz, sadece Resul'e uyanı, topukları üzerinde geriye dönenen ayırıp bilmemiz için, hâlen o üzerine olduğunuz Kâbe'yi kible yaptık. Ve bu, elbette zor bir iştir, ancak Allah'ın hidâyete erdirdiği kimseler hariç bu onlara zor gelmez. Ve Allah sizin imanınızı zayıf edecek değildir. Muhakkak ki Allah, insanlara çok şefkatlidir, merhametlidir.)¹⁹³

Beyitte “sıdk ile olmazsan kulu” derken anlatılmak istenen budur. “Sıdk” kelime anlamı ile “doğruluk, gerçeklik, içten bağlılık” anlamında kullanılır. Gerçekten samimi olup, içten bağlanarak bildirilenlerin doğruluğunu kabul edip kabul ettiğin doğrular üzerine bizden isteneni yapmazsak hidâyete eremeyiz, bu yüzden Hak ile olmak bize de zor gelir, nasibi zâyî edenlerden oluruz.

“Minel mu’minîne ricâlun sadakû mâ âhedûllahe aleyh, fe minhum men kadâ nahbehu ve minhum men yentezirû ve mâ beddelû tebdîlâ.” (Müminlerden bir kısım erkekler, Allah'a yaptıkları ahde (savaşta şehit oluncaya kadar sebat edeceklerine dair verdikleri söze) sadık kaldılar. Böylece onlardan bir kısmı verdiği sözü yerine getirdi (şehit oldu), bir kısmı da (şehit olmayı) bekliyorlar. Ve onlar, (ahdlerinden) bir şey değiştirmediler.)¹⁹⁴

Sadakatle, sabırla, nefsimize zor gelenlere karşı yılmadan Hakk’ı zikrederek yaşantımızı yeniden yapılandırırız Hakk’a varır, Hak ile değerleniriz, güzelleşiriz.

“İnne maal usri yusrâ.” (Muhakkak ki zorluk ve kolaylık beraberdir.)¹⁹⁵

Beyitte, “etmez yolu âsân sana” diyerek sadakatin önemine vurgu yapılmıştır. Asan; kolay ve sağlıklı demektir. Eğer ki pes edersek, sadakati terk edersek seçtiğimiz Hakk’ın kulluğunu terk etmiş oluruz. Dönüşümüz yine nefs-i emmaremizin kulluğuna olur. Şirke dönmüş, küfre dönmüş oluruz. Bu hâl, mânânın hastalanıp ölmesi hâlidir.

¹⁹³ Bakara suresi 143. âyet

¹⁹⁴ Ahzab suresi 23. âyet

¹⁹⁵ İnşirah suresi 6. âyet

Bütün uyarılar, bize kulluğun mesuliyetini hatırlatıp bu mesuliyete davet içindir. Biz yaratılmış kul olarak, yaratılmış olmakla üzerimizde taşıdığımız kulluğun sorumluluklarını yerine getirdikçe razı olunanlardan oluruz. Bu sabırla, tahammülle, sadakatle alâkâlıdır.

Bu hususta Mevlana Hz. de şöyle buyurmuştur:

-Sakin pes etme! Çünkü işte orası "gidişatın" değişeceği yer ve zamandır.

Şemsî Tebrîzî Hazretleri: “Sabretmek, öylece durup beklemek değil, ileri görüşlü olmak demektir. Sabır nedir? Dikene bakıp gülü, geceye bakıp gündüzü tahayyül edebilmektir. Allah âşıkları sabrı gülbeşeker gibi tatlı tatlı emer, hazmeder. Ve bilirler ki gökteki ayın hilalden dolunaya varması için zaman gerekir.”

“Hakk’ın karşına çıkardığı değişimlere direnmek yerine, teslim ol. Bırak hayat sana rağmen değil, seninle beraber aksın. "Düzenim bozulur, hayatımın altı üstüne gelir" diye endişe etme. Nereden biliyorsun hayatın altının üstünden daha iyi olmayacağını?” demektedir.

Teslim olmayı başarabilmek için kendi doğrularımızdan ve şartlanmışlıklarımızdan arınmalıyız. Bize sunulanları önce olduğu gibi alıp, kabul etmeliyiz. Kendi akıl terazimiz kırılmalıdır. Bizim aklımız sunulanları doğru ve yanlış diye ayıracak kemâlât için küllî akla tâbi olsaydı bizi şirkte, esfelde tutmazdı, bize orasını tâbi olduğu nefsi-emmareye göre doğru göstermezdi.

Kulluğa bel bağlar isen şâm ü seher ağlar isen Sular gibi çağlar isen tez bulunur ummân sana

(Kulluğa bel bağlar, sabah akşam sürekli ağlarsan; sular gibi çağlarsan ummâna çok çabuk ulaşırsın.)

Kulluğa bel bağlamak, kulluk üzerine yaşamak, görmek, işitmek ve zikretmektir. Peki, kulluk nedir?

Kulluk, “*kurbiyet*” olarak zikredilir ki “*kurbiyet*”, “*yakın olmak, yaratan ile olmak*” demektir. Kurbiyet, kurban olmak ile mümkündür. Bizler kendi varımızı Allah’ta fena kılınca kurban olmuş oluruz. Bu ise ancak varımız dediğimiz Cenab-ı Allah’ın esma ve suret giyişi olan nefsimizden tecellide oluşunda, nefsimizi görmekten geçmek ile olur.

Bizler, yaptığımız işlerde ve o işi yapabilmemizin sebebi sıfatlarda ve bu sıfatların vücutunda nefsimizi görüyor, nefsimizi yüceltiyorsak hakikat cihetiyle nefsimizi ilah olarak kabul ediyoruzdur. Nefsimize

hizmet etmek neticesinde ibadet ediyor, nefsimizi zikretmek neticesinde seviyor ve secde ediyoruzdur.

Varlığımız, aslımız olan Hakk'ın tecellisi iken o varlıkta Hakk'ı değil nefs-i emmaremizi görüyoruz.

“Yâ eyyuhen nâsu’budû rabbekumullezî hâlakakum vellezîne min kablikum leallekum tettekûn.” (*Ey insanlar! Rabb'inize kul olun ki o, sizi ve sizden öncekileri yarattı. Umulur ki böylece siz, takva sahibi olursunuz.*)¹⁹⁶

Cenab-ı Allah, kelimıyla bizi bu hususta uyarmaktadır.

Rabb'inize kul olun. Çünkü kul, Rabb'imizin yaratmış olduğu biz ile kendi bilinmek istemesi muradını zâhir kılmak için teşbihe çıkışta aldığı isimdir. “Sizi ve sizden öncekiler yarattı” beyanı ile her yaratılan, Yaratan'ın bir sıfatının esma ve suret giyerek zâhir oluşudur. Yaratılanın kendisine ait varlığı yoktur, varlığımız Yaratan'ın varlığı ile vardır.

Bulut, denizin bâtınında mevcut olan bulut olma özelliğinin, bulut esması ve sureti ile zâhir olarak denizin kendi bulut olma özelliğini seyrân etmesidir. Bulutun varlığı, denizin varlığı ile mümkündür; çünkü bulut aslı itibarıyla denizdir.

Elbisemiz bizimle yürür, bizimle tutar, bizimle hareket eder, biz içindeyse elbisenin varlığı mümkündür, içinde biz olmadığımız elbise hareket etme yönüyle var olamaz. Zaten varlık fâil, mevsuf ve mevcut olmaktır.

Şimdi, kulluk;

cümleden fâilin, Allah olduğunu,

cümleden mevsufun, Allah olduğunu,

cümleden mevcudun, Allah olduğunu kabul edip kendimizde bu anlayışı oluşturarak tecellide nefsimizi görmeye tövbe edip mülkü sahibi olan Allah'a teslim etmek sonucu, Hakk'a varmaktır. Buna “*halktan Hakk'a uruç etmek*” tâbiri kullanılır ki devamında Hak ile yeniden doğmaktır; buna da “*haktan Halka nüzul*” denir.

İşte kul, Hak ile var olandır.

Kul, Hak ile var olduğundan artık o kulun nefsi, aslı olan Hakk'a secde etmiştir. Varlık sarayının taht koltuğuna ruh oturduğu için, hizmetli olan sıfatlardan ruha ait güzellikler fiil tecellisi olarak zâhir olur, o kuldan Hak, Rahmaniyyet olarak görülür.

¹⁹⁶ Bakara suresi 21. âyet

Kul hakkı denilen de zaten bu olduğundan, bizler kendi kulluğumuza ulaşmadığımız, insanlığımızı bulmadığımız sürece kul hakkını ödemiş olamayız.

Kul, acziyet içerisinde, edep, erkân ve güzel ahlâkı terk etmeden, tecellide kendisini görerek Allah'ı kendisine nispet etmeden her yüzde, her tecellide Hakk'a nazar kılıp muhatabı Hak olandır.

Kul, kendi varlığında Hakk'ı seyrân edendir.

Kul, Hakk'ın irâdesine tâbi olup Hak ile gören, işiten, zikredendir.

Kul, kendi ikiliğini tevhit edep şirkinden arınmış olandır.

“Ve iz kâle lukmânu libnihî ve huve yaızuhu yâ buneyye lâ tuşrik billâh, inneş şirke le zulmun azîm.” [*Ve Lokman, oğluna vaaz ederek şöyle demişti: "Ey yavrum, Allah'a şirk koşma! Muhakkak ki şirk, çok büyük bir zulümdür."*]¹⁹⁷

Kulluğuna ulaşamamış kişi, insanlığına ulaşamamış kişidir ve yaşantısını şirk içerisinde geçirerek önce kendisine, sonra çevresine zulüm edendir.

“İnnellezîne keferû ve zalemû lem yekunillâhu li yagfira lehum ve lâ li yehdiyehum tarîkâ.” (*Şüphesiz inkâr edenler ve zulmedenler var ya, Allah onları asla bağışlayacak ve doğru yola iletecek değildir.*)¹⁹⁸

İşte bizlerin şirkine tövbe edip zulmünden arınması için kulluğa ulaşması gerekir ki bu bizim miracımızdır. Miracımızın gerçekleşmesi ise hayvandan daha aşağıda olduğumuz yerde, canlı mahlûk olarak bulunmaktan, insanlığa uruç etmemiz ile mümkündür. Bunun için yapmamız gereken, hakikat meydanına lâyık bulurlarsa dâhil olup mürşid-i kâmile tâbi olmaktır. Beyitte “şam-ü seher ağlar isen” ibaresi ile anlatılan da budur.

Şam, “gece”dir; gece ise iki ayrı anlamda zikredilir. Gece yani bizim cehâletimiz üzerine şirkimizi yaşarken kendimize ve çevremize zulüm ettiğimiz yaşam tarzımızda ağlamak, gaflet ve delalet üzere aslımızdan uzaklaşıp küfrettiğimizi fark etmek sonucu iman boyutuna geçme talebinde olup bu talep doğrultusunda arayış içerisine girmektedir.

Gece; ağlayarak yani arayarak, arayışımız sonucunda bulduğumuz hakikat meydanında, mürşid-i kâmilimizin bildirdiğine sıkı sarılıp fena meratiplerinde nispetimizden arınma gayreti ile zannımızı hükümsüz bırakarak Allah'ta fena bulmaktır.

¹⁹⁷ Lokman suresi 13. Âyet

¹⁹⁸ Nisa suresi 168. âyet

“Lâ tekum fihi ebedâ, le mescidun ussise alât takvâ min evveli yevmin ehakku en tekûme fihi, fihi ricâlun yuhıbbûne en yetetahherû, vallâhu yuhıbbul muttahirîn.” (Ebediyen orada namaz kılma. İlk günden takva üzerine tesis edilen mescit, orada namaz kılmak için elbette daha lâyıktır. Orada arınmayı seven adamlar vardır. Ve Allah, arınmış olanları sever.)¹⁹⁹ âyet-i kerimesinde Cenab-ı Allah bizi bu konuda uyarmaktadır.

Ömrün boyunca, nefsi emmare doğrultusunda kalıp nefsi emarene kul olma, nefesine hizmet edip, nefisini tecelli görüp onu sevme, onu yüceltme, senin yaratılışının aslı, yaratana sadakat ile yaratını zikredip ilah olarak yaratını görmek, yaratana secde edip yaratının muhabbetçisi olmaktır. Nefsini değil Yaratıcı’nı ispat et. İşte bunun için var olan hakikat meydanlarında hizmet ehli ol, sana bildirilen üzere bulun, nefisini değil Allah’ı zikret, tecellide Allah’ı gör. Kendi bildiğine kuru bir bilgi ile değil, hakikat meydanında hizmet gör ki ilim nefesine elbise olmasın; ancak bu şekilde arınırsın. Sen arınınca da Allah seni sever, seni kendisiyle güzelleştirir.

“Gündüz” ise “kulluk” olup kulluğunu terk etmemek, kulluğun mesuliyetini yerine getirmek gündüz ağlamaktır.

Nefsim var, aslım yok; zâhir olan nefsimdir, demek müşrikliktir.

Aslım var, nefsim yok; nefsimin her yaptığı Hak’tır demek zındıklıktır.

Gece ağlamak, müşriklikten kurtulmaktır. Gündüz ağlamak, zındıklığa düşmemektir.

Beytin devamında, sular gibi çağlamak, kulluğu terk etmeden, zındıklığa düşmeden her yüzden Hakk’ı seyrân edip, her nazarda Hakk’ın bir güzelliğine daha muhatap olup keşif âleminde gezerek hayretimizin artmasıdır. Kemâlâtta son olmaz, tekâmül asla bitmez. Her dâim tüm güzellikleri Allah ile tevhit etme sonucu o güzelliklerde Allah’ı görmektir.

İnsan gözünü çevirip de baktığı her yerde Allah’ın zâhir olan sıfatlarının hayranlık verici güzellikleriyle karşılaşır. Müminler, Allah’ın her eşya ile yarattığı uyum ve denge karşısında hayretleri artar; çünkü onlar eşyanın ardındaki hikmeti ve kudreti görmekte ve Allah’ın büyüklüğünü, güzelliğini, eşya ile zâhir oluşunu seyrân etmenin zevkini yaşamaktadırlar.

¹⁹⁹ Tevbe suresi 108. âyet

“Se nurîhim âyâtinâ fil âfâkı ve fî enfusihim hattâ yetebeyyene lehum ennehul hakk, e ve lem yekfi bi rabbike ennehu alâ kulli şey’in şehîd.” (*Varlığımızın delillerini, âfâkta ve enfüste onlara göstereceğiz ki o Kur’ân’ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabb’inin, her şeye şahit olması yetmez mi?*)

İşte âyet-i kerimede belirtildiği gibi Cenab-ı Allah, kendi varlığını âfâkta, cümle cihanda tüm eşyada ve görünen suretlerin aslında, özünde, bâtınında mümin kullarına göstermektedir. Aslında görülen zaten sadece kendisidir, mümin kulun gözündeki varlık perdesi kalktığı için o Hak ile baktığından hakikati görür hâle gelmiştir. Bu sebeple de sular gibi çağlaması devamlıdır.

Sular gibi çağlayarak kulluğunu yaşadığı için, umman olan cemâl güzelliklerini her yüzde görerek, beyitte bahsedilen “*tez bulunur umman sana*” zevkine ermiş olur.

Tâlip, talebi doğrultusunda hizmet ederek zikrullahın zevkine erip kendi aslında mevcut olan aşkı uyandırır. Aslı aşk olduğundan kendi iç âlemine aşk ile aşka sefer eder. Bu sefer, aklın bittiği yerden öteye devam ederek ummana varmış olur.

“Ve eni’budûnî, hâzâ sırâtun mustekîm.” (*Ve bana kulluk edin ancak, budur doğru yol.*)²⁰⁰

“İstecîbû li rabbikum min kabli en ye’tiye yevmun lâ meredde lehu minallâh, mâ lekum min melcein yevme izin ve mâ lekum min nekîr.” (*Rabb’inize icabet edin, Allah’a ulaşmayı dileyin, Allah tarafından geri döndürülmeyecek olan günün gelmesinden önce. İzin günü, sizin için bir sığınak yoktur. Ve sizin için bir inkâr yoktur.*)²⁰¹

Bülbül oluben ötegör gül gibi açıl tütegör

Aşk adına cân atagör gülzâr olur nîrân sana

(*Bülbül gibi açılğör; gül gibi açılıp kokunu etrafa yayagör; aşk adına cân atagör, cehennem sana gül bahçesi olur.*)

Bülbül olup öte görmek, gül bahçesinde gülün âşığı olmaktır.

Bülbül, güle olan aşkından gece vakti gülün başında, gül açılıp cemâlini kendisine sunmasını görmek için sabahlara kadar en güzel nâgmeleri ile ötermiş, bu ötüş öyle bir boyuta geçermiş ki bülbül

²⁰⁰ Yasin suresi 61. âyet

²⁰¹ Şura suresi 47. âyet

kendisinden geçermiş. Gül ise bülbül kendisinden geçtiğinde açarmış gonca hâlinin cemâlini. Bu devran sürekli devam edermiş.

Bülbül, kendi aslı da olan aşkın, kendisine gülden tecelli etmesi ile tecellinin cezbisine kapılarak kendisindeki aşkın zâhir olması sonucu güle âşık olan cezbedârdır.

Aşk, eminlik ister.

Aşk, hizmet ister.

Aşk, teslimiyet ister.

Aşk, öncelik ister.

Aşk, sadakat ister.

Bunlar gerçekleştiğinde, mâşûk ile muhabbet başlar. Muhabbetin neticesinde âşık, mâşûkun zikri ile kendisindeki mâşûktan gayrılarını terk ederek kendisini mâşûka lââyık hâle getirir. İşte bu hâl zuhur ettiğinde mâşûk, âşığı ihâta eder, âşığında tecelliye gelir. Tecelliye geliş ile âşık, mâşûkunu kendisinde görmeye başlar. Âşık kendisi dışında bir mâşûk göremeyecektir.

Bu, mâşûkun cemâlinin tecellisidir.

Görmek istediğimiz, bizden tecelliye gelmedikçe göremeyeceğiz. Görmek istediğimizin bizden tecelliye gelmesi için kendimizi tecelli edişe lââyık hâle getirmeliyiz.

İşte, beyitte bahsi geçen bülbül, hakikat meydanına gelen tâlipdir. Tâlibin, tâlip olduğu Hak cemâli, ikrâr verdiği mürşid-i kâmilinden zâhir olan Muhammedî irfâniyettir. Tâlip, meydanından emin olup, telkin olunan zikrullahâ hizmet ile teslimiyet kurup meydanın edebini, imanın esaslarını hayatında öncelik yaptığında, nefsinden gelerek kendisini cemâl seyrinden uzaklaştıracak istekler karşısında verdiği ikrâra sâdık kalınca ilim bağı, gönül bağına dönüşür. İşte gönül bağı oluşan tâlipde gönül oluşmaya başlar. Oluşan gönül, kendi yaratılış aslı olan ve insan olarak yaratılışında özünde mevcut olan aşkın uyanmasıdır.

Çünkü tâlip, aslında mevcut olan, ama üzerini, dünyaya olan sevgi ve muhabbeti ile nefs-i emmarenin taleplerini yerine getirmek için zulmaniyete düşmüş olması ile örttüğü aşk, üzerindikiler kalkınca tâlipde zâhir olmuştur.

Tâlip, görmek istediği Hakk'ın cemâlini, aşk ile mâşûk olan mürşid-i kâmilin gönlüne girerek görecektir. Görmek, baktığımızı yapılan yorum, yorum ise anlayış ile yapıldığından tâlip kendi anlayışını hükümsüz bırakarak varlığını dediği tüm bilgilerinden, doğru ve yanlış ayrımlarından, şartlanmalarından geçmek suretiyle kendisinden

geçip yerine mürşid-i kâmilinden zâhir olan irfâniyetle oluşan âlâ anlayışı kendisinde oluşturduğunda ancak o zaman, “*mürşidinin gördüğünü görecek, mürşidinin işittiğini işitecek, mürşidinin zikrettiğini zikredecek*” hâle gelecektir. İşte bu hâl, kendisine ulaşan bu yolda mâşûkundan gayrılarından soyunan âşığı mâşûkun giyinmesi hâlidir, mâşûkun cemâlini açmasıdır.

“Ve lemmâ câe mûsâ li mîkâtînâ ve kellemehu rabbuhu kâle rabbi erinî enzur ileyk, kâle len terânî ve lâkininzur ilel cebeli fe inistekarre mekânehu fe sevfe terânî fe lemmâ tecellâ rabbuhu lil cebeli cealehu dekkan ve harra mûsâ saikan, fe lemmâ efaka kâle subhâneke tubtu ileyke ve ene evvelul mu'minîn.” (*Musa, tayin ettiğimiz zamanda gelince, Rabbi onunla konuştu. (Musa) şöyle dedi: “Rabb'im, bana cemâlini göster, sana bakayım.” (Allahû Tealâ): “Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak! O, mekânını kararlı tutabilirse, yerinde durabilirse o zaman sen, beni görürsün.” buyurdu. Rabbi, dağa tecelli ettiği zaman onu paramparça etti. Musa, kendisinden geçti. Sonra ayıldığı zaman: “Sen Sübhan'sın, seni tenzih ederim. Sana tövbe ederim. Ben, müminlerin ilkiyim.” dedi.*)²⁰²

İşte âyet-i kerimde de anlatıldığı gibi, bizler dağ olan kendi zan varlığımız ile cemâli göremeyiz. Cemâlin zâhir olması için, kendi nispetimizden geçmek gereklidir.

Cemâl tecellisi gerçekleştiğinde cemâlden gayrı bir şey kalmaz. Cemâl, kendisi ile tecelli ettiği yeri kaplar, tecellisinde bâtın eder. Tâlip, Cenab-ı Allah'ın tenzih olduğu zat tecellisine ulaşır, kendisi sıfat olduğundan zatta bâtın olması sebebiyle şirkine, nispetine tövbe etmiş olur. Bu tövbe, devamında arınmış olarak müminliğe ulaşır.

İşte bu hâl onu beyitte anlatılan, “*gül gibi açılıp tüte gör*” beyanı ile âşığın kendi varından geçmesi sonucu mâşûkunun, âşıktan tecelliyeye gelmesi ile artık âşığın mâşûkunu kendisinde zâhir kılmasını, kendisinde görmesini, kendisinde muhabbet etmesini dile getirmektedir. Âşıktan görünen mâşûk olmuştur. Gül gibi açılması, âşıktan mâşûka ait özelliklerin zâhir olmasıdır. Tütmek tâbiri anlatılmak istenen, âşıktan, mâşûkun görmesi, işitmesi, zikretmesidir. Âşığın muhabbeti mâşûkun kendisini anlatmasıdır.

Tâlip, bülbül gibi öterek yani bülbülün güle ötmesi gibi, hakikat meydanında mürşid-i kâmiline, bildirilene hizmet etmesi sonucu hiz-

---

²⁰² Araf suresi 143. âyet

met ederek, kendi varlığından geçer. Bu, sâlikin ilk doğumundan ölmesidir ki ölmezden evvel ölmektir.

İlk doğumdan ölmeyen, yeniden doğamaz.

Tâlip, ölmezden evvel ölünce şirkinden arınma sonucunda kendisini vahdet deryasına salmış olur, tevhide ermiş olur. Bu ölümün doğumu, ikinci doğumdur.

Cenab-ı Allah, Hak esması ile halk olan sâlikten zâhir olur ki buna müminlik denir.

“Zâlike bi ennallâhe huvel hakku ve ennehu yuhyil mevtâ ve ennehu alâ kulli şey’in kadîr.” (*Muhakkak ki Allah, işte o, Hak’tır. Ve muhakkak ki o, ölüleri diriltir ve muhakkak ki o, her şeye kâdirdir.*)²⁰³

Mümin; kendi varından geçip, Allah’ta fena bulup, Allah ile yeniden varlık âlemine çıkıp kendi varlığında Hakk’ı ispat eden, Rahmaniyyet üzerine bulunandır. İşte bu, gül gibi açılıp kokmaktır.

Mısri-i Niyâzî Hazretleri beytin devamında aşk oduna can atagör yani aşkın nârında yanmaya sabır göster, bu nârda yanmak ancak çığlıktan kurtaracaktır, diyerek bize ilahî güzellik olan müminliğe nasıl ulaşacağımız konusunda yol göstermektedir.

Mevlana Hazretleri de bir beyanatında şöyle demiştir: “Hamdım, piştim, yandım.”

Aşkın nârı bizde mâşûktan gayrı ne varsa yakıp kül etmek içindir. Nârda yanmak ile mâşûkun bizde tecelliye geleceğine iman etmek gerekir. Bu iman sonucunda nârda olmak bize zulüm değil, lütuf olur.

Kişinin sevdiğine giden vasıta o kişiye zahmet olmaz.

Tencerenin içinde ki malzemeler, Altında ateş olmadıkça pişmez. İlim, bizi bilgi sahibi yapar. Zikrullah ile uyanan aşk devreye girmez ise aşkın nârı ile yanarak pişmez isek aşk yolunda yapılması gerekenler nefis-i emmareye zor ve zulüm geldiğinden yerine getiremeyiz, bilmiş olmaktan öteye geçip Hakk’a varamayız.

Aşkın nârı denilen, nefis-i emmarenin varlığına son vererek, nefsin ruha ermesini sağlayacak olan nefse zor gelen tecelliler ve bu tecelliler karşısında sabırla, sadakatle, kanaatle bulunmaktır.

Hz. İbrahim Aleyhisselama Nemrut eziyet etmek için çok büyük bir ateş yaktırdı. Hz. İbrahim’i mancınığa koydu ve onu ateşe fırlatmak için gerekli hazırlıkları tamamladı. Bu esnada Hz. İbrahim Aleyhisselam da Cenab-ı Allah’a ulaşmak için yaşadığı tecelliye sabır göstermesi gerektiği imanı olduğundan hiç şüphe olmaması, hadiseye

²⁰³ Hacc suresi 6. âyet

tevhit nazarıyla bakması sonucu nârda yanmak zulüm değildi. Bu sebeple nâr onu yakmak yerine miracı için mekân oldu.

Hadiseye akıl yönüyle bakarsak Nemrut eziyet etti. Aşk yönüyle bakarsak Nemrut, Hz. İbrahim'in miracında basamak oldu.

Ateşler yakıldı, odunlar tutuşturuldu. Azgın alevler ortalığı kasıp kavurmaya başlamıştı. Hazret-i İbrahim mancınığın üzerinde ateşin gökleri tutan alevleri ortasına fırlatıldı.

Oysa ateş, Allah'ın "Kulnâ yâ nâru kûnî berden ve selâmen alâ ibrahîm." (Ey ateş! İbrahim üzerine soğuk ve selametli ol!)²⁰⁴ emrine muhatap olmuş; sinisini açmış ve Hazret-i İbrahim'i bekliyordu. Hazret-i İbrahim içine düştüğünde ise ateş artık serin bir hâl almıştı. Ateş, Allah'ın emrine boyun eğmişti. Ateş, Allah'a itaatkârdı. Ateş, bu tâbiyatına aykırı fiiliyle, emirle hareket ettiğini bütün cihana göstermişti.

"Fe mâ kâne cevâbe kavmihî illâ en kâlûktulûhu ev harrýkûhu fe encâhullâhu minen nâr, inne fî zâlike le âyâtin li kavmin yu'minûn." (İbrahim'in kavminin cevabı "Onu öldürün veya yakın." demekten ibaret oldu. Allah da onu ateşten kurtardı. Şüphesiz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır.)²⁰⁵

İşte bizler, aşkın nârına sabır gösterirsek aşkın nârı bizi şirkimizden arındırır. Bu sayede İbrahim Aleyhisselam gibi tevhit üzerine yaşayanlardan oluruz. Tevhit üzerine yaşamak ise Allah ile olmaktır ki bizlerden, kendisini bilen, muhabbet eden, seven, zikreden Allah olur. Varlığımızı, aşkın nârında arındırarak Hakk'a mekân olmaya lâyık hâle getirip "gönül eri" oluruz. Gönül ise Hakk'ın evidir.

"Ve iz yerfeu ibrahîmul kavâide minel beyti ve ismâil rabbenâ tekabbel minnâ inneke entes semîul alîm." [İbrahim ve İsmail Beyt'in Kâbe'nin temellerini yükseltiyorlardı ve şöyle dua ediyorlardı: "Rabb'imiz, bizden bunu kabul buyur. Muhakkak ki sen, sen, en iyi işiten ve en iyi bilensin."]²⁰⁶

Gönül eri olup müminlik olan ilahî güzelliğe ulaştığımızda, tecelide kendisini görerek kendi ilahlığını ilan ettiğinden dolayı, emmare boyutunda fitne olan, küfür olan nefsimiz, şimdi Hak ile yeniden doğarak ziynete dönmüştür. Kendimize zulmediyor oluşumuz sona er-

²⁰⁴ Enbiya suresi 69. âyet

²⁰⁵ Ankebut suresi 24. âyet

²⁰⁶ Bakara suresi 127. âyet

miştir. Huzurda, huzurla, insanca yaşamaya başlarız. Burası beyitte, “gülzar olur nîrân sana” olarak anlatılmaktadır.

Yüzün Niyâzî eyle hâk derd ile kıl bağırmı çâk

Kalbin sarayın eyle pâk şâyet gele sultân sana.

(Niyâzî, yüzünü hakka yönelt; bağırmı dert ile parala; kalbin sarayını temizle ki sultan o saraya gelsin.)

“Yüzün Niyâzî eyle hâk” tâbiri bizim yüzümüzü Hakk’a döndürmemiz gerektiğini vurgulamaktadır.

“Ve yâ kavmi lâ es’elukum aleyhi mâlâ, in ecriye illâ alâllâhi ve mâ ene bi târidillezîne âmenû, innehum mulâkû rabbihim ve lâkinnî erâkum kavmen techelûn.” (Ve ey kavmim! Tebliğ ettiğim şeylere karşılık sizden mal istemiyorum. Eğer ücretim varsa ancak Allah'a aittir. Ve ben Allah'a ulaşmayı dileyenleri uzaklaştıracak, kovacak değilim. Muhakkak ki onlar, Rablerine ulaşacaklar. Ve lâkin ben, sizi cahillik eden bir kavim olarak görüyorum.)²⁰⁷

Yüzümüzü Hakk’a döndürmek, Allah’a ulaşmaktır. Bizler yüzümüzü esfel boyutunda cehâlet üzerine yaşarken Hakk’a değil nefsi-i emmaremize döndürmüş bulunduğumuzdan, nefsi-i emmaremize secde ediyorduk. Tüm yaptıklarımız nefsi-i emmarenin isteği doğrultusunda kendimize zulmetme üzerineydi. Nefsi-i emmarenin isteklerini yerine getirmek adına attığımız her adımda Hak olan kendi aslımızdan uzaklaşmaktaydık. Şimdi yüzümüzü mürşid-i kâmilimize döndürmek vesilesiyle Hakk’a döndürüp Hakk’ın istekleri doğrultusunda yaşantımızı yeniden düzenlemeliyiz. Yüzümüzde; akıl var, görmek var, işitmek var ve konuşmak var. Bunlar ile sıfatlarımızın fâil olarak tecelliye gelişi var. Yüzümüzü Hak eylemek, kendimizde tecelli edenin nefsimiz olduğunu düşünmekten Hak olduğunu düşünmek ve bu anlayışa yönelmek.

“Ve hâzâ sırâtu rabbike mustekîm, kad fassalnâl âyâti li kavmin yezzekkerûn.” (Bu, Rabb’inin dosdoğru yoludur. Şüphesiz düşünüp öğüt alacak bir toplum için âyetleri ayrı ayrı açıkladık.)²⁰⁸

Tecellide nefsimiz olduğunu görmekten Hak olduğunu görmek.

“Ve fi enfusikum, e fe lâ tubsirûn.” (Ve kendi nefislerinizde de âyetler vardır. Hâlâ görmüyor musunuz?)²⁰⁹

²⁰⁷ Hud suresi 29. âyet

²⁰⁸ Enam suresi 126. âyet

Tecellide nefsimizi değil Hakkı iştirmek.

“Ve lekad mekkennâ hum fî mâ in mekkennâkum fîhi ve cealnâ lehum sem’an ve ebsâren ve ef’ideten fe mâ agnâ anhum sem’uhum ve lâ ebsâruhüm ve lâ ef’idetuhüm min şey’in iz kânû yechadûne bi âyâtillâhi ve hâka bihim mâ kânû bihi yestehziûn.” (Ve andolsun ki biz, onlara size dahi vermediğimiz imkânları verdik. Ve onlara iştirme, görme hassaları ve idrâk verdik. Fakat iştirme ve görme hassaları onlara fayda sağlamadı. Ve idrâkleri de onlara bir şey sağlamadı. Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlardı. Ve alay etmiş oldukları şey onları kuşattı.)²¹⁰

Tecellide nefsimizi değil Hakk’ı konuşmak.

“Ve lev neşâu le ereynâkehum fe le areftehum bi sîmâhum ve le ta’rifennehum fî lahnîl kavî, vallahu ya’lemu a’mâlekum.” (Biz dileseydik onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. And olsun, sen onları, konuşma tarzlarından da tanırsın. Allah, yaptıklarınızı bilir.)²¹¹

Sıfatlarımızı Hakk’a yönelttiğimizde aradan ikilik kalkar, tevhide ulaşırız. Tevhit, bizi sıfatlarımızda mevsuf olanın Allah olduğunu idrâk ettirir ki bu sayede fiillerimiz, sıfatlarımızın zâhir oluşu olduğundan, fâil olanın da Allah olduğunu idrâk ederiz.

Gözümüzden gören Hak, kulağımızdan işiten Hak, dilimizden söyleyen Hak, irâde eden Hak olduğundan, varlık dediğimiz bu olgular olduğundan, varlığımız Hak olmuş olur.

“Elhamdu lillâhillezî hâlakas semâvâti vel arda ve cealez zulumâti ven nûr, summellezîne keferû bi rabbihim ya’dilûn.” (Hamd; semaları ve arzı yaratan, zulmeti ve nuru var eden Allah'a mahsustur. Sonra da kâfîrler, Rablerine eş tutuyorlar.)²¹² âyet-i kerimesinde Cenab-ı Allah, “Hamd, var eden Allah’a mahsustur.” demektedir. Var etmesi, kendisine ait olan özellikleri zâhir kılmasıdır. Hamd, tecelli eden anlamında kullanılır. Şimdi, yaratılmış olanlarda kendime ait özellikler ile tecelli eden benim, demektedir. Varlık, Hakk’ın zâhir oluşta halk esması almasıdır.

İşte bizler yüzümüzü Hak eylemeyi yani Hakk’a varmayı dert edinmeliyiz ki derdin devası için hizmete başlayalım.

²⁰⁹ Zariyat suresi 21. âyet

²¹⁰ Ahkaf suresi 26. âyet

²¹¹ Muhammed suresi 30. âyet

²¹² Enam suresi 1. âyet

Derdi olan bir insan dermânı için arayışa geçer ve arayış neticesinde neyi nasıl yapması gerektiğini öğrenip bir an önce uygulamaya başlar.

Hastane var, doktor var, eczane var, ilaç var; ama sağlık derdin olmadığı için gitmiyorsun. Ne zaman bir derdin oldu, işte o zaman hastaneye gidip doktora muayene oluyorsun. Sana verdiği reçeteyi alıp eczaneye gidiyor, temin ediyorsun ve belirtildiği saatlerde, belirtilen adetler kadar kullanıyorsun. Aynen böyledir.

Bizlerde Hakk’a varma yolunda bağrımızı çak eylemeliyiz. Bağrımızı çak eylemek, kale gibi katı ve geçilmez olan anlayışımızı yıkmaktır. Bağrımızda kalp vardır ve kalp, anlayışımızı tasvir eder. Bizim bu dünyadan edindiğimiz anlayışımız bizi aslımızdan uzak tuttu. Şimdi yüzümüzü Hakk’a dönmek için yüzümüzü nefsimize dönük tutan anlayışımızı devre dışı bırakmalıyız. Eski bilişlerimizi, doğrularımızı ve şartlanmalarımızı hükümsüz bırakmalıyız ki bizde âlâ olan anlayış oluşsun.

Zaten irâde, görmek, işitmek ve duymak; anlayış ile yapılıır. Anlayışın hangi doğrultuda ise onu ister, onu görür, onu işitir ve onu zikredersin. Kâmil insan ile bizim baktığımız aynı eşyadır; lâkin kâmil eşyada Hakk’ı görür, iman olur. Bizler ise eşyada kendimizi görürüz, küfür olur.

Anlayışımızı değiştirip Hakk’a tâbi olunca gördüğümüz Hak olur.

“Kul huvellezî enşeeukum ve ceale lekumus sem’a vel ebsâre vel ef’ideh, kalîlen mâ teşkurûn.” (De ki: Sizi inşa eden ve size işitme, görme ve idrâk etme hassalarını veren odur. Ne kadar az şükrediyorsunuz?)²¹³

Zaten, beytin devamında “kalbin sarayın eyle pâk” derken Niyâzî Sultan’ın anlattığı yer de burasıdır. Kalbi, yani anlayışımızı pak eylemek, tecellide Hak ile olmaktır, yani nefsimizin aslımızın zâhir oluşu olduğunu kavrayıp şirkimize tövbe etme sonucu Rabb’imizi kendimizde bilerek Hak ile bulunmaktır.

Tâlibin talebi doğrultusunda geldiği ve hizmete başladığı hakikat meydanında kendisinde gerçekleşen değişim, suret nazarıyla değil anlayış nazarıyla. Tâlip, bildirilene hizmet ile kalbini temizler, Hak’tan gayrılardan arındırıp boşaltır kalbini Hakk’a lâyük hâle getirerek aslına dönmüş olur.

²¹³ Mülk suresi . âyet

“Ve yuzhib gayza kulûbihim ve yetûbullâhu alâ men yeşâu, vallâhu alîmun hakîm.” [*Ve onların kalplerindeki öfkeyi giderir. Ve Allah, dilediği kimsenin tövbesini kabul eder. Ve Allah; Alîm'dir (bi-len), Hakîm'dir (hikmet sahibi, hüküm sahibi).*]²¹⁴

Bağrımızı çak eyleyip içinde doldurduğumuz insanda olmaması gereken mahlûk sıfatları, kendi elimizle yapıp doldurduğumuz putları kırıp temizleyince tövbe etmiş ve tövbemiz kabul görmüş olur.

“Ve neza'nâ mâ fî sudûrihim min gullin tecrî min tahtihimul enhâr ve kâlûl hamdu lillâhillezî hedânâ li hâzâ ve mâ kunnâ li nehtediye levlâ en hedânallâh, lekad câet rusulu rabbinâ bil hakk ve nûdû en tilkumul cennetu ûristumûhâ bimâ kuntum ta'melûn.” (*Onların göğüslerinde, afetlerinden ne varsa çekip aldık. Onların altlarından nehirler akar. “Bizi buna hidâyet eden Allah'a hamd olsun. Allah'ın, bizi hidâyete erdirmesi olmasaydı, biz hidâyete ermezdik. And olsun ki Rabb'imizin resulleri hak ile gelmiştir.” dediler. “Yapmış olduklarınızdan dolayı varis kıldığınız cennet işte budur.” diye nida olurlar.*)²¹⁵

Göğüslerimizden alınan, bizi âfete sürükleyen, kendimize zulüm etmemizin sebebi olan şirkimizin kaynağıdır. Bunlar, Allah ile aramıza girenlerdir. Bizler hakikat meydanında zikre hizmetle nispetlerimize tövbe etme gayretinde olduğumuz sürece alınacaktır. Bu yolda vardığımız yer Hakk'ın huzurudur ve mürşid-i kâmilimiz Hak üzeredir.

Bizler yüzümüzü Hak edip kalbimizi paklayarak bağrımızı çak eylediğimizde ilahî güzellik olan kulluğa ulaşırız. Bu kulluk bizim için en büyük nimettir. Bu nimetin şükrü ise kulluğun mesuliyetini terk etmeden hiçliğı bırakmamaktır. Tüm güzellikleri Allah ile tevhit edip eksikliği, ihtiyaçlığı kendimizden görmektir. Nefsimizde Hakk'ı müşade etmek edep olan huzuru Hak'tan ayrılmadan güzel ahlâk üzerine yaşamaktır. Azmimiz, gayretimiz ve kiblemizde Hak daim, secdemiz Hakk'a olmalıdır.

“Rabbenâ lâ tuziğ kulûbenâ ba'de iz hedaytenâ veheb lenâ min ledünke rahmeh, inneke entel vehhâb.” [*Rabbimiz, bizi hidâyete erdikten sonra, kalplerimizi saptırma. Senin katından bize vehbi olarak*

---

²¹⁴ Tevbe suresi 15. âyet

²¹⁵ Araf suresi 43. âyet

*rahmet bağışla. Muhakkak ki sen, Vehhab'sın (vehbi olarak bağışlayansın).]*²¹⁶

Yaşantımız, yaşantımızın merkezine koyduğumuz Hakk'ı tavaf ederek devam ettiği sürece beyitte bahsi geçen “şâyet gele sultan sana” beyanı zâhir olmuş olur.

Sultan olan Hak ile bulunuruz. Hak ile bulunmak, bizi kendisinden razı olunmuş kul özelliğinin tüm güzellikleri ile güzelleştirir.

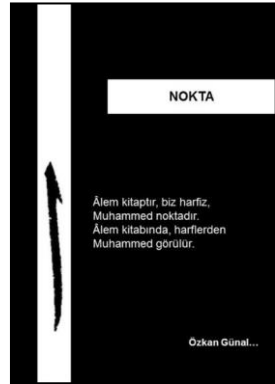
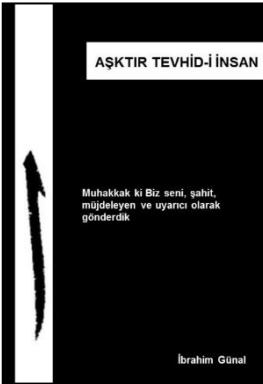
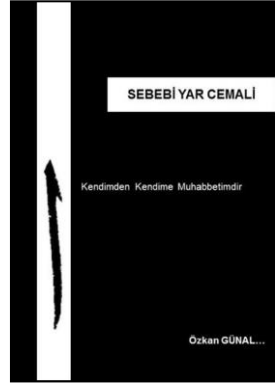
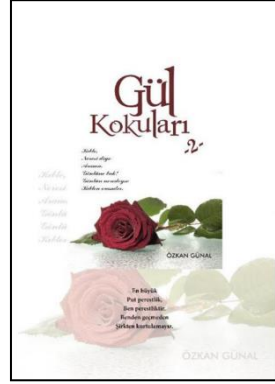
*(Allah, mümin erkeklere ve mümin kadınlara orada ebedî kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler vaad etti. Adn Cennetlerinde güzel meskenler vardır. Ve bunların en büyüğü, Allah'ın razı olmasıdır. İşte o, fevz-ül azîm en büyük kurtuluştur.)*²¹⁷

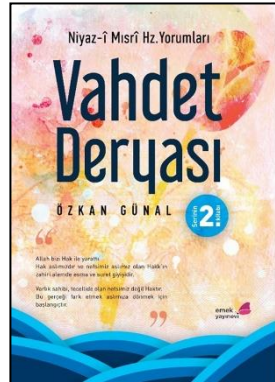
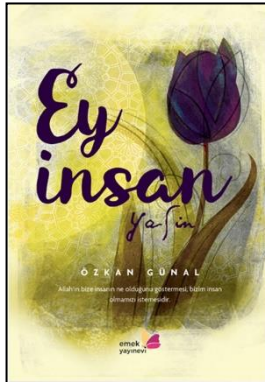
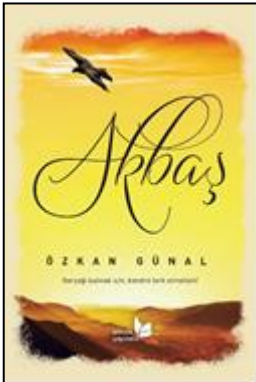
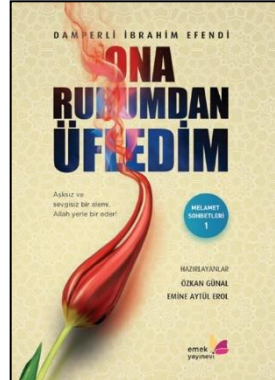
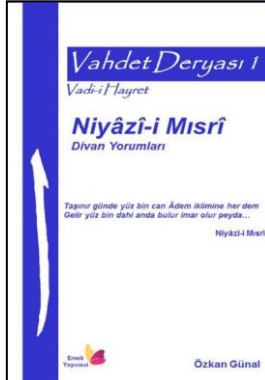
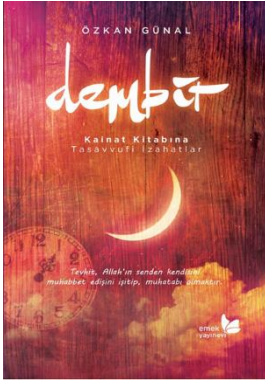
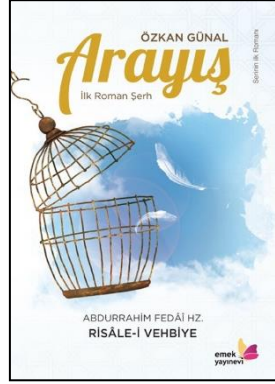
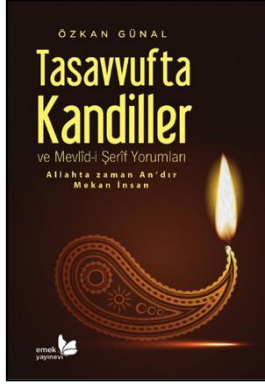
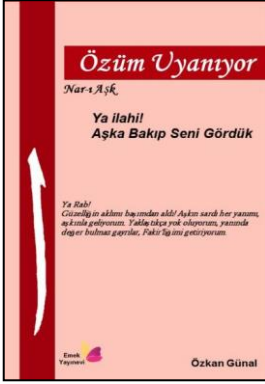
---

²¹⁶ Ali İmran suresi 8. âyet

²¹⁷ Tevbe suresi 72. âyet

*Yazarın
Diğer
Kitapları*

Vahdet Deryası 1

Bu kitapta, Gönüller Sultanı Niyâzî-i Mısrî Hazretlerinin ilahî aşkından, kelim olarak dile gelmiş olup ruhlara temas eden ve gönül bahçelerinde mana zevklerinin yeşermesine sebep olan beyitlerinin, Fakir'de oluşturduğu mana zevklerini bulacaksınız.

Mısrî-i Niyâzî Hazretlerinin beyitleri, Kur'an'ı Kerim'deki Hak kelâmı ayetlerinin ve Cenabı Resulullah Efendimiz Hazreti Muhammed Mustafa'nın hadislerinin açılımıdır.

Yapmaya çalıştığımız şerhlerde, beyitlerin gönlümüze düşürdüğü ayet-i kerime ve hadisleri göreceksiniz. Bu şerhler, Fakir'in kendi mana âlemine doğan mana zevklerinin, ayetler ve hadisler yardımıyla ifadesi olup ilk ve son değıldir.

Gönlümüz, Gönüller sultanı, Melami Mürşid-i Kamil'i Namı Damperli Halil İbrahim Baki Hz. ile birlikte.